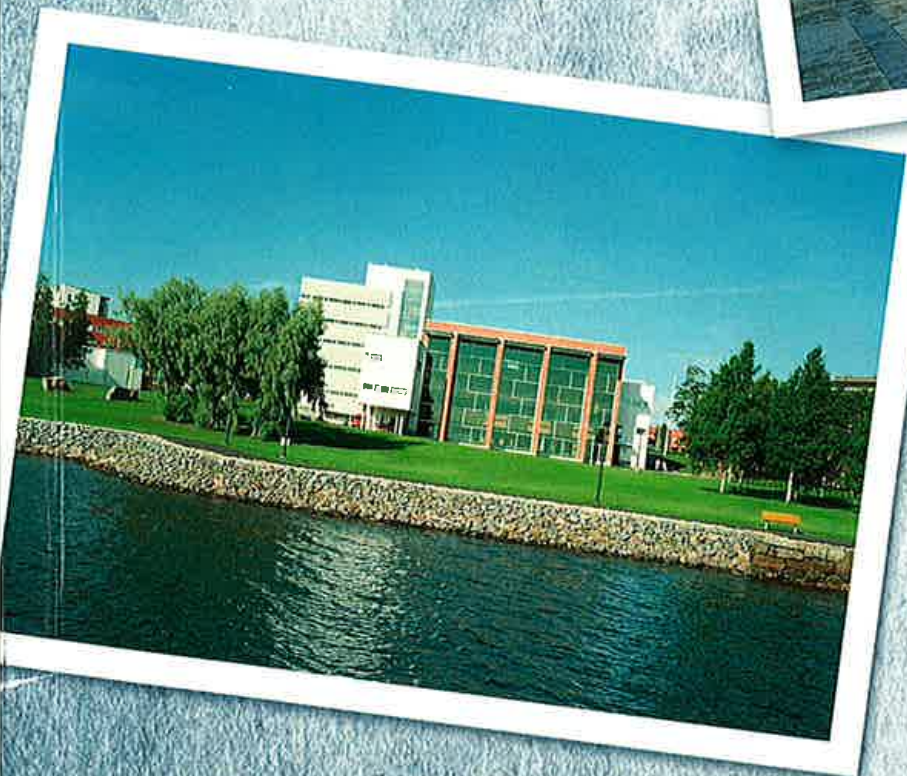

**Viisi korkeakoulua,
kaksi äidinkieltä –
yksi yhteinen Tritonia**

**Fem högskolor,
två modersmål –
ett gemensamt
Tritonia**

TRITONIA
10 vuotta
&r
years **2011**

TRITONIANA II

Viisi korkeakoulua, kaksi äidinkieltä –
yksi yhteinen Tritonia

Fem högskolor, två modersmål –
ett gemensamt Tritonia

Tritonia 10 vuotta – Tritonia 10 år

Tritonia
Vaasa 2011

ISBN 978-952-67360-1-3 (painettu)
ISBN 978-952-67360-3-7 (verkkajulkaisu)
ISSN 1459-1243

Toimituskunta – Redaktionskommitté

Vuokko Palonen (vastaava – ansvarig)

Christina Flemming

Tuula Hakomäki

Ann-Sofie Källund

Suvipäivi Pöytälaakso-Koistinen

Ann Carina Tihinen

Kansi – Pärm: Ove Ritola, Tritonia

Kannen valokuvat – Pärmens fotografier: Jussi Tiainen

Taitto – Ombrytning: Tarja Salo, Vaasan yliopisto – Vasa universitet

Tritonia

PL 331, 65101 Vaasa – PB 331, 65101 Vasa

www.tritonia.fi

VAASAN YLIOPISTO

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Cataloguing in publication:

Viisi korkeakoulua, kaksi äidinkieltä – yksi yhteinen

Tritonia: Tritonia 10 vuotta = Fem högskolor, två

modersmål – ett gemensamt Tritonia: Tritonia 10 år.

Vaasa : Tritonia, 2011. – 187 s. – (Tritoniana,

ISSN 1459-1243; 11). ISBN 978-952-67360-1-3

LUKIJALLE

Tritonian perustamisesta tuli 1.8.2011 kuluneeksi 10 vuotta. Vuonna 2001 toteutui Vaasan yliopiston, Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin 1980-luvun alkupuolelta lähtien suunniteltu yhteinen kirjasto. Yliopistot saivat tuolloin käyttöönsä modernin Tritonia-rakennuksen Vaasan Palosaaren kampuksella meren äärellä.

Kirjasto laajeni 2004 käsittämään kolmen yliopiston yhteisen oppimiskeskuksen eli verkko-opetuksen pedagogisen ja tieto- ja viestinteknisen tukiyksikön. Sen käyttäjiksi liittyivät seuraavana vuonna myös Vaasan ammattikorkeakoulu ja Svenska yrkeshögskolan (sittemmin Yrkeshögskolan Novia). Vuonna 2010 myös ammattikorkeakoulujen kirjastot Vaasassa yhdistyivät Tritoniaan. Tässä artikkelikokoelmassa kerrotaan kymmenen vuoden toiminnasta ja sitä edeltäneestä pitkästä suunnittelusta.

Tritonia kiittää kaikkia, jotka ovat vaikuttaneet Tritonian toteuttamiseen ja suunnitteluun, kuten viiden korkeakoulun johtoa ja muita toimijoita, toimikuntien ja työryhmien jäseniä, opetusministeriötä, arkkitehtejä ja muita rakennuksen suunnittelijoita ja toteuttajia, kirjastojen ja EduLabin entistä ja nykyistä henkilöstöä sekä kaikkia yhteistyökumppaneita. Kiitokset myös artikkeleiden kirjoittajille ja kirjan taittajalle.

FÖR LÄSAREN

Den 1.8.2011 hade det gått 10 år sedan Tritonia grundades. År 2001 förverkligades det gemensamma biblioteket för Vasa universitet, Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan som planerats sedan början av 1980-talet. Universitetet i Vasa fick då den moderna Tritonia-byggnaden på Brändö campus vid havet till sitt förfogande.

Biblioteket expanderade år 2004 till att omfatta ett gemensamt lärocenter – en pedagogisk stödenhet för nätbaserad undervisning samt informations- och kommunikationsteknik – för de tre universiteterna. Följande år anslöt sig också Vasa yrkeshögskola och Svenska yrkeshögskolan (numera Yrkeshögskolan Novia) till denna verksamhet. År 2010 sammanslogs även biblioteken vid yrkeshögskolorna i Vasa med Tritonia. I denna artikelsamling beskrivs den tioåriga verksamheten samt den långa planeringsprocessen.

Tritonia tackar alla som medverkat i förverkligandet och planeringen av Tritonia, såsom ledningen och andra aktörer vid de fem högskolorna, medlemmar i kommittéer och arbetsgrupper, undervisningsministeriet, arkitekterna, byggnadsplanerarna samt andra involverade i byggnadsprocessen, nuvarande och tidigare personal vid biblioteken och EduLab samt alla samarbetspartner. Tack också till artikelskribenterna och bokens ombrytare.

Vaasassa – I Vasa 16.8.2011

Vuokko Palonen

SISÄLLYS – INNEHÅLL

Sivu

Yhteisen kirjaston suunnittelu – Planeringen av ett gemensamt bibliotek

Simo Paavilainen, Kirjan kanssa rannalle – Tritonia 10 vuotta	9
Vuokko Palonen, Kaksi vuosikymmentä suunnittelua ja kasvu 10-vuotiaaksi – yhteisen kirjaston ideasta viiden korkeakoulun Tritoniaksi	14
Eila Rekilä, Pakkoavioliitosta syntyi kaunis ja hyvinvoiva lapsi – Vaasan tiedekirjaston syntyvaiheita	42
Helena Hurme, Tritonias planering och verklighet	53

Kirjastopalvelut – Bibliotekstjänster

Christina Flemming, Biblioteksservicens utveckling i det gemensamma Tritonia	61
Tuula Hakomäki & Vesa Perkiömäki & Ann Carina Tihinen, Myllerryksestä kohti viiden tähden palvelua: lainauspalvelun kehitys vuosien 2001–2011 aikana	71
Christian Nelson & Sari Seitamaa-Svenns, Samlingsarbetet då yrkeshögskolornas bibliotek blev en del av Tritonia	78
Berit Öhman, Från Trivialskolan till Tritonia: om specialsamlingar, deras tillkomsthistoria och framtid	90

Opetuksen ja opiskelun tuki – Stöd för undervisning och studier

Maria Byholm, Undervisningens Tritonia – ett pedagogiskt resurscenter	105
Linda-Marie Evertson, Informationskompetens – nyckeln till lyckade studier	117
Raijaliisa Laakkonen, Korkeakoulupedagogiikka	127
Peter Ahlroos & Jonna Hahto, The e-reader – an educational or an entertaining tool? E-readers in an academic setting	140

Tritonia yhteisesti – Det gemensamma Tritonia

Ari Hovila, Yhteiskirjaston tietotekniikasta	155
Ann-Sofie Källund, Tvåspråkighet i Tritonia	163

Suvipäivi Pöytälaakso-Koistinen, Miten me sen koimme – Tritonian henkilökunnan näkökulma yhteiskirjastossa	169
Risto Autti, Oven avaamisen filosofiaa – Tritonia 10 vuotta	183
<i>Kirjoittajat – Skribenter</i>	185

Yhteisen kirjaston suunnittelu
Planeringen av ett gemensamt bibliotek

Yhteisen kirjaston rakentaminen alkoi 11.10.1999: lapion varsissa rehtorit
Sven-Erik Hansén (Åbo Akademi i Vasa), Matti Jakobsson (Vaasan yliopisto) ja
Johan Knif (Svenska handelshögskolan, Vasa)

Byggandet av det nya biblioteket startade 11.10.1999. Rektorer
Sven-Erik Hansén (Åbo Akademi i Vasa), Matti Jakobsson (Vasa universitet) och
Johan Knif (Svenska handelshögskolan, Vasa) höll i spadskäften.

Kuva/Foto: Sanomalehti Pohjalainen, Eetu Sillanpää

Simo Paavilainen

Kirjan kanssa rannalle – Tritonia 10 vuotta

Tiivistelmä

Muutammat ihmiset halusivat viettää kauniin kesäpäivän rannalla kirjaa lukien. He halusivat, että myös heidän lapsillaan ja ystävillään olisi mahdollisuus samaan eli viettää aikaa kirjan kanssa rannalla. Pian lukemista varten alettiin rakentaa Tritonia-kirjastoa, jotta kaikki halukkaat voisivat lukea rannalla ympäri vuoden ja kaikkina kellonaikoina. Kirjaston lukuterassit muodostavat ikään kuin jättiläisportaat, joita säestävät terassilta toiselle laskeutuvat kulkuportaat. Niitä myöden voi päätyä ”kirjan kanssa rannalle”.

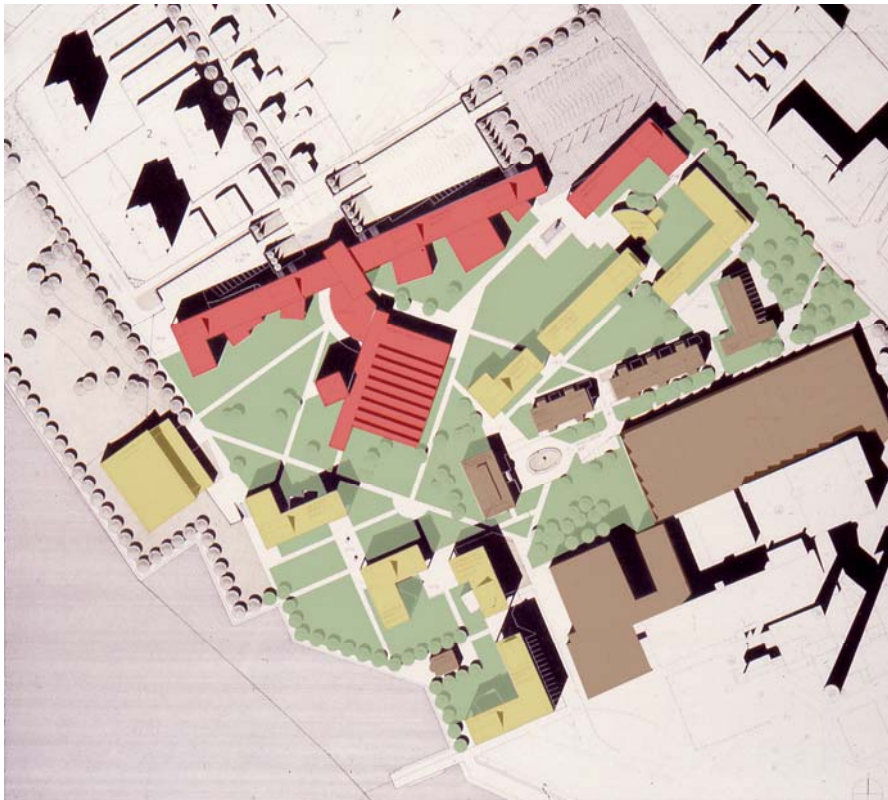
Sammandrag. Med boken till stranden – Tritonia 10 år

Några människor ville spendera en vacker sommardag på stranden med att läsa en bok. De ville att även deras barn och vänner skulle ha samma möjlighet, dvs. att spendera tid med en bok på stranden. Inom kort började man bygga Tritonia-biblioteket för att alla som så ville skulle kunna läsa på stranden året om, dygnet runt. Bibliotekets lästerrasser bildar en form av gigantiska trappor, ackompanjerade av gångtrappor som sänker sig från en terrass till en annan. Via dem kan man hamna ”med en bok på stranden”.

Yksi Yhdysvaltojen merkittävimmistä arkkitehdeista, Louis Kahn (1901–74), kertoi oppilailleen, kuinka koululaitos sai alkunsa: ”... mies, joka ei tiennyt olevansa opettaja, keskusteli puun alla kuulijoiden kanssa, jotka eivät tieneet olevansa oppilaita. Kuulijat mietiskelivät esiin tulleita asioita ja sitä, kuinka hyvä oli olla tämän miehen seurassa. He toivoivat, että heidän lapsensakin voisivat kuulla sellaista miestä. Pian oppimista varten ryhdyttiin rakentamaan tiloja; ne olivat ensimmäisiä kouluja.”¹ Samalla tavalla arkaaiseen peruskokemukseen voitaisiin viitata Tritonia-kirjaston yhteydessä – Muutammat ihmiset halusivat viettää kauniin kesäpäivän rannalla kirjaa lukien. He halusivat, että myös heidän lapsillaan ja ystävillään olisi mahdollisuus samaan eli viettää aikaa kirjan kanssa rannalla. Pian lukemista varten alettiin rakentaa Tritonia-kirjastoa, jotta kaikki halukkaat voisivat lukea rannalla ympäri vuoden ja kaikkina kellonaikoina.

¹ Louis Kahn: Form and Design, luento 1960, Architectural Design, April 1961, 145–154: ”Schools began with a man under a tree who did not know he was a teacher discussing his realization with a few who did not know they were students. The students reflected on what was exchanged and how good it was to be in presence of this man. They aspired that their sons also listen to such a man. Soon spaces were erected and the first schools begame.”; käänös suomeksi (Maija Kärkkäinen) Muoto ja suunnittelu, näyttelyluettelo Louis Kahn 1901–1974, Suomen rakennustaiteen museo 1977, 11–19.

Tosiasias Vaasan yliopiston arkkitehtuurikilpailun aikaan edessä oleva ranta ei ollut sellainen, mihin tullaan aikaa viettämään. Ranta oli hylättyä teollisuusmaata satavuotisen käytön jäljiltä. Vasta yliopiston rakentamisen jälkeen alue muuttui hoidetuksi nurmikoksi. Kirjaston sijoituksella keskelle kampusta oli, paitsi käytännölliset, myös symboliset syyt. Perinnäisesti kirjastolla ja lukemisella on keskeinen asema yliopistokoulutuksessa. Tämä haluttiin tuoda esiin koko kampuksen rakenteessa. Kilpailuehdotuksessa korkeakoulu muodostui suuresta suorakaiteesta, jonka rakennukset noudattivat joko vanhan puuvillatehtaan suuntaa tai Wolfintien suuntaa. Kirjasto on ainoa rakennus, joka ei noudata näitä vanhempien rakennusten koordinaatioita. Se suuntautuu kohti rantaa ja laskeutuu pitkin rinteä ikään kuin kohtisuoraa sen korkeuskäyriä. Kun syntynyttä kokonaisuutta katsotaan pienoismallista, kirjasto näyttää rikkovan suuren suorakaiteen ja sen ehdottoman valiomuotoisen järjestyksen (kuva 1). Tällä haluttiin korostaa, paitsi kirjastoa kampuksen keskeisenä rakennuksena, myös paikkana, josta löytyvät niin uudet kuin vanhatkin ajatukset – hämmentämään totuttua järjestystä. Kirjastolla on siis anarkistinen asema yliopistokokonaisuudessa.

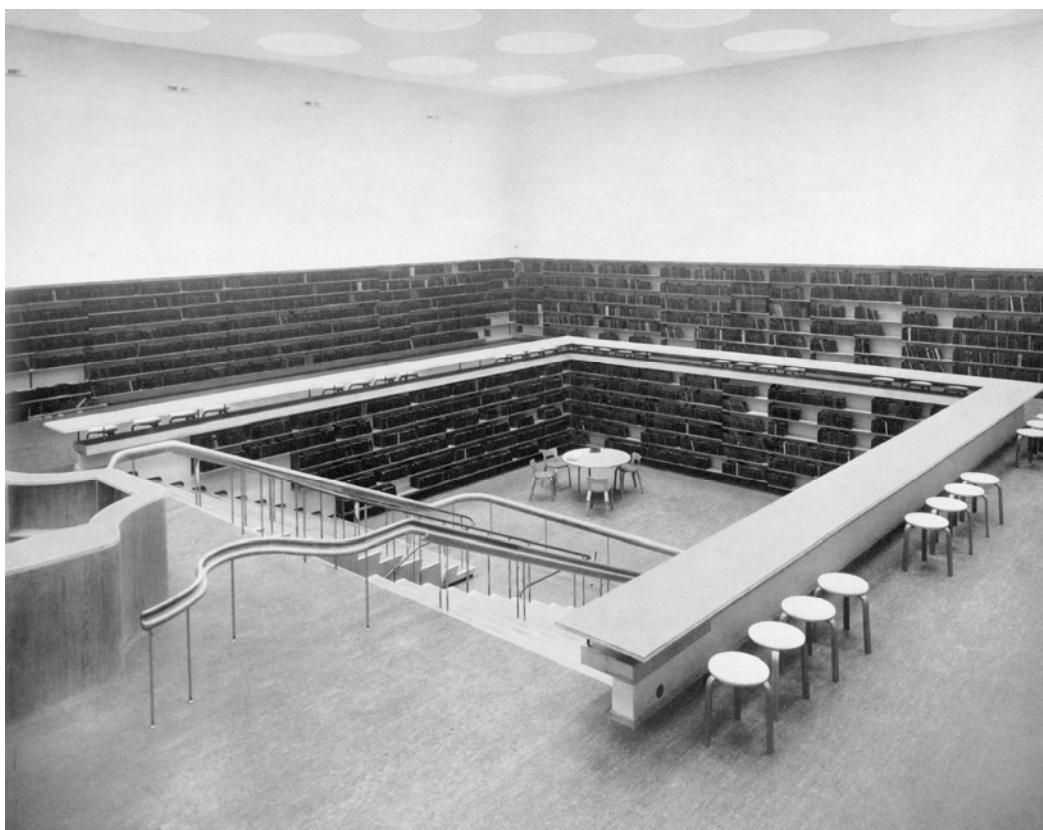
Kuva 1. (Simo ja Käpy Paavilainen)

Geometriaa hajottavasta tehtävästään huolimatta kirjastolla on myös yhdistävä tehtävä. Se kytkee yliopiston uudet rakennukset puuvillatehtaan vanhaan miljööseen. Kun Tritonian rakentamisen vuoro tuli, sen huonetilojen määrä oli kasvanut kolmanneksella siitä, mihin oli varauduttu arkkitehtuurikilpailussa. Nyt kirjastosta uhkasi tulla kuin käenpoika linnunpesässä – ylisuuri suhteessa ympäristöönsä. Alun perin oli oletettu, että kirjasto olisi hyvin yksiaineinen, jotta sillä olisi mahdollisimman vahva substanssi kokonaisuudessa. Nyt tästä pyrkimyksestä oli syytä luopua ja hajottaa rakennus visuaalisesti osiin. Ainoastaan kirjaston ydinosa – kokoelma- ja lukusaliosa – verhottiin punatiilellä, kun taas sitä avustavat ja täydentävät osat salin ympärillä tehtiin valkoiseksi rapatuin julkisivuin. Lisäksi tutkijantorni sai harmaan metallisen ulkoasun. Näillä toimenpiteillä ”käenpoika” saatiin pienennettyä ympäristön mittakaavaan.

Maailman tärkeät kirjastorakennukset muistetaan yleensä vaikuttavasta sisätilastaan. Tällaisia ovat monet barokin kauden kirjastot kuten esim. Wienin Hofburgin kirjasto 1700-luvun alkupuolelta tai myös Helsingin yliopiston kirjasto, nykyinen Kansalliskirjasto 1800-luvun alkupuolelta. Korkeiden luku- tai kokoelmasalien seiniä peittävät kirjahyllyt. Niitä vaakasuunnassa jakavat parvet, jotka hulmuavat barokin orgaanisin muodoin, tai parvia kannattelevat empiren stuccopylväät. Modernimmissa kirjastoissa lukemisen merkitys kasvaa. Esim. Berlinin 1960-luvulla rakennetussa Staatsbibliothekissa, joka muistetaan erityisesti Wim Wendersin ohjaamasta kulttifilmistä ”Berliinin taivaan alla”, lukuterassit saavat pääosan kirjaston interiöörissä. Lukemisen keskeisyys on sitäkin ymmärrettävämpää, kun nykyisin lukeminen tapahtuu suureksi osaksi päätteiltä, ilman varsinaista kirjaa. Suuri tila vaikuttaa käyttäytymiseen – puhe muuttuu pyytämättä kuiskaukseksi. Koko luku- ja opiskelutapahtuma ylevöityy – se saa sakraaleja ulottuvuuksia. Vaasassa lukuterassit ympäröivät kirjaston suurta sisätilaa. Tutkijat voivat lepuuttaa näyttöruudun uuvuttamia silmiään paitsi salin pitkissä perspektiiveissä, myös Pohjoisen kaupunginselän veden väreilyssä.

Suuren lukusalin, auditorion ja monien pienempien huonetilojen lisäksi tiedekirjasto on tuonut kampukselle torin tai piazzan. Kirjaston sisäänkäyntiä kattavan, ja aina Wolffintielle saakka näkyvän, Tritonia-katoksen alle on syntynyt pieni, urbaani aukio, joka ei ole autojen ja pysäköinnin valtaama, vaan eri suuntiin kulkevien ihmisten kohtaamis- ja tapaamispaikka – kyllin pieni, että se täyttyy intensiivisellä elämällä. Sen laidalta, kirjaston kahvilasta voi seurata, kuinka Vaasan tiedeyhteisö lipuu ohitse, sekä aloittelevat että pidemmälle ehtineet.

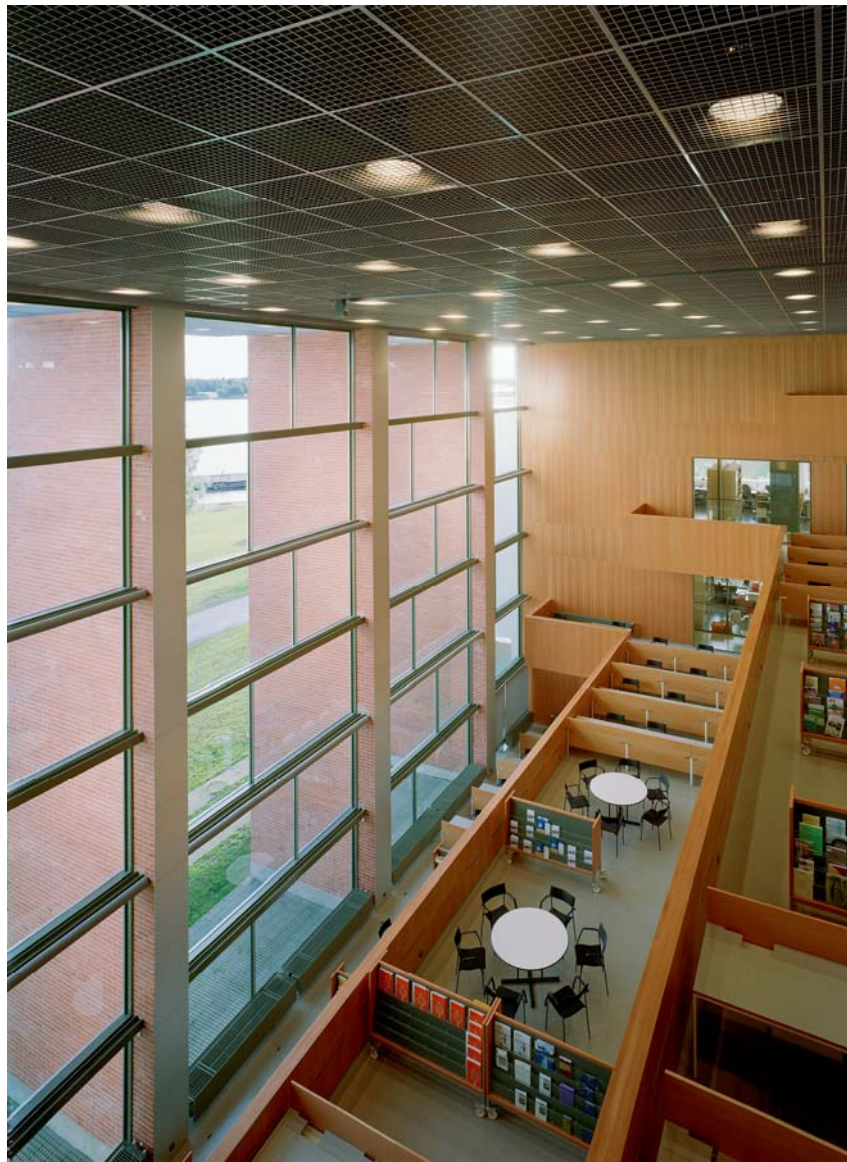
Suomessa on tutkittu ja kirjoitettu eniten Alvar aallon kirjastoista.² Näistä kuuluisin on Viipurin kirjasto. Sen lainaussalista löytyy Aallon kirjastojen luonteenomainen piirre eli ns. ”uponnut kirjasto” (kuva 2). (Ei siis uponnut katedraali, kuten Claude Debussy’n sävellyksistä). Lainaussalin keskiosa on kuin vajonnut puolikerrosta alemmaksi. Näin syntyy kirjahyllyjen ympäröimä, turvallinen ja keskittynyt tila, johon laskeudutaan portaita pitkin päätasosta. Tätä uponnutta kirjastoa Aalto varioi myöhemmissä kirjastoissaan. Viuhkamaisena se esiintyy Seinäjoelle ja kolmeen kertaan toistettuna Rovaniemellä. Kaikille kolmelle kirjastolle on myös ominaista, että niistä ei ole näköyhteyttä ympäristöön. Esim. Viipurin kirjasto sijaitsee keskellä puistoa, mutta ilman että lainaus- ja lukusaleista olisi näkymää sinne. Arne Ervi, joka oli Aallon avustaja Viipurin kirjastoa rakennettaessa, oli ilmeisesti kokenut tämän puutteena, koska hän järjesti komean näkymän lukusalista tuomiokirkolle Turun yliopiston kirjastossa.

Kuva 2. (Gustav Velin)

² Esim. Acanthus 1990, Suomen rakennustaiteen museo, mm. Simo Paavilainen: Viipuri Library – The 1927 Competition Entry, 8–17, suomeksi 46–48.

Miten tämä liittyy Vaasan Tritoniaan? Ei juuri mitenkään, mutta kuitenkin. Tritonia sijaitsee loivasti meren rantaan laskeutuvassa rinteessä. On vaikeata kuvitella, että tarjolla oleva merinäkömää olisi kätkeyty umpiseinän taakse. Vaikka lukeminen edellyttääkin keskittymistä, niin Vaasassa paikasta aiheutuva vaatimus on liian voimakas torjuttavaksi. Täällä ei ole tyydytty vain avaamaan näkymiä ympäristöön, vaan koko lukusali on organisoitu katseluterasseiksi kohti merinäköalaa (kuva 3). Tritoniasta ei voi puhua ”uponneena kirjastona”, vaan pikemmin ”laskeutuvana kirjastona”. Sen lukuterassit muodostavat ikään kuin jättiläisportaat, joita säestävät terassilta toiselle laskeutuvat kulkuportaat. Niitä myöden voi päätyä ”kirjan kanssa rannalle”.

Kuva 3. (Jussi Tiainen)

Vuokko Palonen

Kaksi vuosikymmentä suunnittelua ja kasvu 10-vuotiaaksi – yhteisen kirjaston ideasta viiden korkeakoulun Tritoniaksi

Tiivistelmä

Tritonia, Vaasan tiedekirjasto-Vasa vetenskapliga bibliotek, Vaasan yliopiston, Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin yhteinen kirjasto perustettiin 1.8.2001. Toimiala laajeni 2004, kun yliopistojen yhteinen oppimiskeskusprojekti vakinaistettiin ja liitettiin Tritoniaan. Vaasan ammattikorkeakoulu ja Yrkeshögskolan Novia (Svenska yrkeshögskolan) tulivat mukaan opetuksen tukeen 2005 ja yhteiskirjastoon 2010. Tritonian syntyä edelsi kuitenkin kahden vuosikymmenen suunnittelu opetusministeriössä, korkeakouluissa ja niiden useissa työryhmissä. Artikkelissa kuvaillaan Tritonian taustaa ja kehitysprosessia 1980-luvulta 2010-luvulle. Lähteinä on käytetty pääasiassa Tritoniaan ja Vaasan yliopistoon sekä Åbo Akademin kirjastoon tallennettuja pöytäkirjoja, lausuntoja, sopimuksia, suunnitelmia ja muita julkaisemattomia dokumentteja.

Sammandrag. Planering under två årtionden och uppväxt till en tio-åring – från idén om ett gemensamt bibliotek till ett Tritonia för fem högskolor

Vasa universitet, Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan grundade ett gemensamt bibliotek, Vaasan tiedekirjasto – Vasa vetenskapliga bibliotek, dvs. Tritonia, 1.8.2001. Verksamhetsområdet utvidgades 2004, då universitetens gemensamma lärocenterprojekt blev stadigvarande och anslöts till Tritonia. Vasa yrkeshögskola och Yrkeshögskolan Novia (Svenska yrkeshögskolan) kom med i stödet för undervisningen 2005 och i det gemensamma biblioteket 2010. Tritonias uppkomst föregicks dock av två decenniers planering vid undervisningsministeriet, högskolorna och i ett flertal arbetsgrupper vid högskolorna. I artikeln beskrivs bibliotekets planeringsprocess och förverkligande från 1980-talet till 2010-talet. Som källor har i huvudsak använts protokoll, utlåtanden, avtal, planer och andra opublicerade dokument som sparats vid Tritonia, Vasa universitet och Åbo Akademis bibliotek.

Vaasa – monen korkeakoulun ja kahden kielen yhteistyön kaupunki

Vaasaan oli puuhattu yliopistoa jo 1950-luvulla, mutta hanke toteutui vasta 1966 muuttuneena suomenkieliseksi kauppakorkeakouluksi, joka aloitti toimintansa syksyllä 1968. Kauppakorkeakoulu muuttui korkeakouluksi 1980 ja yliopistoksi 1991. Korkeakoulutus Vaasassa laajeni, kun Åbo Akademi sijoitti kasvatustie-

teellisen tiedekuntansa Vaasaan 1974 ja laajensi opetusta yhteiskuntatieteisiin vuodesta 1981 alkaen. Svenska handelshögskolan aloitti toimintansa Vaasassa 1980.

Opetusministeriö pyrki 1980-luvulta alkaen edistämään Vaasassa toimivien korkeakoulujen yhteistyötä.¹ Kaikki kolme korkeakoulua olivat mukana opetusministeriön vuonna 1981 nimittämässä työryhmässä, jonka tehtävänä oli korkeakoulujen yhteistyön selvittäminen ottaen erityisesti huomioon kirjastopalvelut ja kalliiden laitteiden hankinnat. Sen tuli myös laatia ehdotus yhteistyön hallinnollisista järjestelyistä. Työryhmä luovutti Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmän raportin opetusministeriölle 26.8.1982. Korkeakoulujen rakentamista varten ministeriö perusti samana vuonna Vaasan korkeakoulujen rakentamisen neuvottelukunnan, joka toimi vielä 1990-luvun lopulle asti, tuolloin yhteistyöryhmän nimellä. Vuosina 1983–1984 valmisteltiin ministeriön johdolla myös ruotsinkielisen korkeakouluopetuksen yhdistämistä Vaasassa hallinnollisesti yhdeksi yksiköksi, jota kutsuttiin nimellä Österbottens högskola. Raportti julkaistiin nimellä Promemoria av Arbetsgruppen för Österbottens högskola (1984).

Kesäkuussa 1990 ministeriö asetti uuden työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää, miten ja millä edellytyksillä Vaasan korkeakouluyksiköiden välistä yhteistyötä ja integrointia voitaisiin laajentaa ”*tavoitteena monipuolinen ja tasokas korkeakoulutoiminta, opiskelijoiden valintamahdollisuuksien lisääminen sekä eri yksiköiden resurssien tehostunut hyväksikäyttö*” (Vaasan korkeakoulu työryhmän muistio, 1990). Työryhmän tuli ottaa huomioon ”*korkeakouluyksikköjen erityispiirteet, korkeakoulujen itsehallinto sekä julkisuudessa käyty keskustelu kaksikielisestä yliopistosta*”. Kaksikielisen Pohjanmaan korkeakoulun idea on puhuttanut vaasalaisia halki vuosikymmenien. Tälle ei kuitenkaan ole löytynyt todellisia edellytyksiä².

Kaikkien raporttien mukaan korkeakoulut vaalivat itsenäisyyttään, mutta olivat valmiita kehittämään tiettyjen alojen yhteistyötä ja edistämään opiskelijoiden mahdollisuuksia suorittaa kursseja myös naapurikorkeakoulussa. Yhteisen kirjaston perustamista kannatettiin virallisesti kaikissa raporteissa.

Korkeakoulujen yhdistymisiä ei Vaasassa tapahtunut. Päinvastoin 1990-luku kasvatti Vaasassa toimivien korkeakoulujen määrää, kun Helsingin yliopisto aloitti kaksikielisen oikeustieteellisen koulutuksen Vaasassa ja kun Taideteollinen korkeakoulu perusti muotoiluinstituutti Muovan Vaasaan. Vaasan yliopisto koulutti yhdessä Teknillisen korkeakoulun kanssa diplomi-insinöörien ensimmäiset vuo-

¹ Valtiovallaan toimista yhteistyön kehittämiseksi ks. Eila Rekilän artikkeli.

² Kaksikielisestä yliopistosta ks. esim. Katajamäki (1997), s. 70-74 ja Ehrström (2005), s. 231–234.

det Vaasassa – myöhemmin yliopisto sai oman teknillisen tiedekunnan. Teknillisenä reaalikouluna 1800-luvulla aloittaneiden teknillisten opistojen ja vähän tätä nuorempien kauppaopistojen ja neljännesvuosisadan toimineiden terveydenalan oppilaitosten muuttuminen ammattikorkeakouluiksi, Svenska yrkeshögskolaniksi ja Vaasan ammattikorkeakouluksi, laajensi Vaasan korkeakoulumaailmaa entisestään.

Korkeakoulut teettivät 1996–1997 selvityksen yhteistyöstään (Hovila 1997). Selvityksen seurantaryhmässä olivat edustettuina muut korkeakoulut paitsi Helsingin yliopisto ja lisäksi Pohjanmaan liitto sekä puheenjohtajana Vaasan kaupungin edustaja. Yhteistyötä katsottiin siinä niin sanotun Vaasan mallin mukaan, jolloin lähtökohtana on, että ruotsinkieliset korkeakouluyksiköt toimivat emokorkeakoulujensa osina, mutta tekevät yhteistyötä sekä keskenään että suomenkielisen korkeakoulutuksen kanssa. Raportin ehdotuksina käsiteltiin mm. kirjastoyhteistyötä, kahden ammattikorkeakoulun ja Vaasan yliopiston yhteistä tutkimuslaboratorio Technobothniaa ja korkeakoulupedagogiikan kehittämistä. Raportin liitteessä on luettelo korkeakoulujen kahden tai useamman osapuolen siihenastisista monista yhteistyösopimuksista.

Seitsemän korkeakoulua allekirjoitti sopimuksen korkeakouluyhteistyöstä Vaasassa elo–syyskuussa 1997. Tammikuussa 2001 korkeakoulut sopivat yhteiselimen, Vaasan korkeakoulukonsortion – Vasa högskolekonsortium, perustamisesta. Vuonna 2003 konsortio julkaisi yhteistyön kehittämisen ja alueellisen vaikuttavuuden strategian (Yhteistyön kehittäminen ja alueellisen vaikuttavuuden strategia). Konsortion alaisena toimii useita työryhmiä kuten kieltenopettajien, kansainvälisten yksiköiden ja tiedottajien ryhmä. Kirjastotyöryhmä toimi vuodesta 2003 alkaen, mutta jo sitä ennen kirjastot olivat tehneet yhteistyötä esimerkiksi järjestämällä yhteisiä koulutuksia. Kirjastotyöryhmän työ päättyi kirjastojen yhdistymiseen 2010. Oppimiskeskustyöryhmä, jossa oli mukana opettajia kaikista korkeakouluista ja pedagogeja Tritoniasta, toimi opetuksen kehittämisverkostona. Työryhmästä tuli vuonna 2011 Tritonian johtokunnalle raportoiva neuvottelukunta.

Yhteisen kirjaston suunnittelun vuosikymmenet

Vaasa kirjastokaupunkina

Vaasa tunnetaan merkittävänä kirjastokaupunkina: vuonna 1994 Vaasassa juhlettiin Suomen ensimmäisen yleisen kirjaston, Wasa Läse-Bibliothekin eli Vaasan Luku-Kirjaston, 200-vuotisjuhlaa (Yleiset kirjastot Suomessa 1994). Myös Vaasan

ensimmäisen tieteellisen kirjaston, Vaasan hovioikeuden kirjaston, synty ajoittui hovioikeuden perustamisen myötä 1770-luvulle. Kirjastonhoitajan luvalla tästä kirjastosta on voitu antaa lainoja rajoitetusti myös ulkopuolisille asiakkaille (Lehtikanto 1964). Tietokirjallisuutta lainattiin 1800-luvulla paitsi kaupunginkirjastosta myös koulukirjastoista (Lehtikanto 1964), joiden osaksi merkittävienkin kokoelmien jäljellä olevat niteet on sijoitettu Tritoniaan³.

1969 – ehdotus Vaasan tieteelliseksi kirjastoksi

Uuden tieteellisen kirjaston perustaminen nostettiin esille, kun Vaasan teknillinen oppilaitos teki Vaasan kaupungille aloitteen teknillis-kaupallisen kirjaston perustamiseksi kaupunginkirjaston yhteyteen. Asiasta pidettiin 11.12.1969 yleinen kokous, jossa keskusteltiin tieteellisen erikoiskirjaston perustamisesta Vaasaan. Kauppakorkeakoulun kirjaston toiminta oli tuolloin vasta alussa ja sitä hoidettiin osaksi Helsingin kauppakorkeakoulusta. Kokous oli Vaasan kauppakorkeakoulun kannalta ilmeisen tärkeä, koska puheenjohtajana toimi kauppakorkeakoulun rehtori Tryggwe Saxén. Läsnä oli pöytäkirjan mukaan 27 henkilöä.

Kauppakorkeakoulun kirjastonhoitajan Henri Bromsin – myöhemmin mm. Helsingin kauppakorkeakoulun kirjaston ylikirjastonhoitaja ja Vaasan yliopiston dosentti – laatimassa pöytäkirjassa todettiin, että ”*yhden ainoan tieteellisen kirjaston aikaansaaminen ilmeisesti olisi koko kaupungille hyödyksi. Siksi ehdotetaan perustettavaksi Vaasan tieteellinen kirjasto*”. Kokouksessa oli nostettu esiin myös tulevan opettajankoulutuksen tarpeet, mutta kaupunginkirjasto katsottiin sopivaksi keskuskirjastoksi tälle aineistolle: ”*erillisen tieteellisen kirjaston perustaminen olisi kyllä hyödyksi varsinkin muulle kuin humanistiselle kirjallisuudelle*”, todettiin pöytäkirjassa. Keskustelussa sai eniten kannatusta teollisuus- ja muiden laitosten kirjastojen kortistointi ja yhteisen keskuskortiston luominen. Laajemmin asiaa katsoi Vaasan yliopiston professori ja sittemmin pitkäaikainen rehtori Mauri Palomäki, joka totesi: ”*on rajoitettu liiaksi katsomaan nykytilannetta. On otettava huomioon, että tieteelliseen tutkimukseen riittävän kirjaston kehittäminen kestää miespolven ajan. Siksi toimikunnan tehtävänä onkin nyt tutkia, miten tämä työ tarkoituksenmukaisesti saadaan alulle*.” Muistion mukaan toimikunta perustettiin, mutta sen jatkosta ei löytynyt dokumentteja. (Pöytäkirja Vaasan kauppakorkeakoulussa ... 1969)

³ Koulukirjastoista ks. Berit Öhmanin artikkeli.

1982 – esitys yhteiseksi korkeakoulukirjastoksi

Opetusministeriön johtamassa Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmän raportissa (1982) kirjastoyhteistyö nousi keskeiseen asemaan: 35 sivun raportissa 16 sivulla käsiteltiin kirjastoa.⁴ Ministeriö kiinnitti asiaan huomiota muutenkin jo ennen raportin valmistumista, kun se mainitsee Vaasan kirjasto- ja laiteyhteistyön Åbo Akademille ja Svenska handelshögskolanille annetussa korkeakoulujen toiminta- ja taloussuunnitelmia koskeneessa palautteessaan 20.12.1981.

Yhteistä kirjastoa perusteltiin mm. sillä, että eri korkeakoulujen opiskelijat ja opettajat käyttävät toistensa kirjastojen palveluita, vaikka kirjastojen kokoelmia ja henkilöstöresursseja pidettiin riittämättöminä. Kirjasto esitettiin perustettavaksi vuonna 1984 ja yhteistyöryhmän raportin liitteenä oli ehdotus laiksi ja asetukseksi Vaasan korkeakoulukirjastosta. Kaikki kolme yliopistoa antoivat lausunnot raportista (Svenska handelshögskolan 12.11.1982, Vaasan korkeakoulu 18.11.1982, Åbo Akademi 16.12.1982).

Eniten keskustelua käytiin ilmeisesti Åbo Akademiassa. Kasvatustieteellinen tiedekunta oli saamassa uuden rakennuksen ja ymmärrettävästi tiedekunta halusi kirjastonsa samaan taloon. Åbo Akademin kirjaston korkeakoulunsa hallitukselle antamassa lausunnossa (5.10.1982) tähdennettiin suomenruotsalaisen yliopiston erityisasemaa kaksikielisessä ratkaisussa: ”*Särskild uppmärksamhet bör dock fästas vid att Åbo Akademis ställning som det finlandsvenska universitetet i fortsättningen på intet sätt äventyras, om man nu i detta fall går in för en tvåspråkig lösningsmodell*”. On helppo ymmärtää, että Turussa pelättiin myös omien resurssien vähene mistä, kun Vaasaan esitettiin henkilöstön ja kokoelmien merkittäviä lisäyksiä.

Myös valtiovarainministeriön järjestelyosasto esitti opetusministeriölle näkemysensä työryhmän mietinnöstä (11.11.1982). Se piti esitystä Vaasan korkeakoulukirjastosta perusteltuna ja oikeaan osuneena, koska ”*pienten korkeakouluysiköiden mahdollisuudet tarjota riittävän korkeatasoisia kirjastopalveluita pystytään turvaamaan parhaiten yhteisen kirjaston avulla*”.

Periaatteessa kaikki osapuolet siis hyväksyivät Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmän ehdotuksen, tosin hiukan erilaisin varauksin. Mikään taho ei lausunnossaan kommentoinut esitettyä suhteellisen nopeaa aikataulua.

⁴ Raportin taustasta ja hallinnollisista esityksistä ks. Eila Rekilän artikkeli.

1984 – suunnitelma Pohjanmaan tiedekirjastoksi

Vuoden 1982 raportin toimeenpanoon tartuttiin Vaasan korkeakoulussa 24.1.1984 alkaen, kun rehtori Mauri Palomäki kutsui koolle – neuvoteltuaan asiasta Svenska handelshögskolanin ja Åbo Akademin edustajien kanssa – kaikkia osapuolia edustavan toimikunnan, jonka jäseniksi tulivat: kirjastonhoitaja Riitta Favorin ja professori Ilkka Virtanen Vaasan korkeakoulusta, kauppatieteiden tohtori Lars Lindqvist Svenska handelshögskolanista ja vt. kirjastonhoitaja Gunilla Lindroos Åbo Akademiasta. Toimikunta nimesi itsensä Pohjanmaan tiedekirjaston suunnittelutoimikunnaksi.

Toimikunnalle annettiin hyvin yksityiskohtaiset tehtävät: ”suunnitella v. 1985 todennäköisesti saatavien 3 uuden viran käyttö, laatia ehdotus v:n 1985 määräraha-budjettiin helmikuun 5. päivään 1984 mennessä, ns. Finlaysonin tontille tapahtuvaa uudisrakentamista varten täydentää Vaasan korkeakoulun huonetilaohjelma sisältämään myös Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikön tarpeet, pohtia kirjaston hallinnollista asemaa ja rakennetta sekä kirjaston nimeä ja tehdä ehdotuksia muistakin kirjaston toimintaan kuuluvista asioista” (Vaasan korkeakoulu. rehtori Mauri Palomäen kirje Riitta Favorinille 24.1.1984).

Toimikunnan ensimmäinen kokous pidettiin jo 1.2.1984 ja siinä määriteltiin mm. vuoden 1985 budjetin suuntaviivat yhteisen kirjallisuuden hankinnalle, laitospäärärahalle, uusien virkojen edellyttämille kalustehankinnoille ja vaihtoehtoja sisältäville atk-hankkeille. Seuraava kokous pidettiin jo viikkoa myöhemmin. Siinä keskusteltiin yhteisen kirjaston sijainnista ja päätettiin, että kirjastonhoitajat valmistelevat suunnitelman kirjastoon sijoitettavista toiminnoista ja henkilökunta-kehityksestä huonetilaohjelmaa varten.

Neljännessä kokouksessa 28.3.1984 hyväksyttiin kirjastonhoitajien tekemät täydennykset alkuperäiseen huonetilasuunnitelmaan ja päätettiin, että suunnitelmista ei vähennetä kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjaston tiloja, vaan ”kirjastoa lähdetään suunnittelemaan yhtenä kokonaisuutena”. Tiedekunnalla oli huoli erityisesti kirjalahjoitusten käsittelystä yhteisessä kirjastossa ja se moitti kommentissaan (Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten. Protokoll 8.5.1984) myös sitä, että raportissa ei käsitelty Åbo Akademin kirjaston ja Vaasaan perustettavan yhteisen kirjaston suhdetta – asiaa olisikin ehkä ollut hyvä käsitellä tarkemmin kaikissa suunnittelun vaiheissa, vastaavasti myös Svenska handelshögskolanin ja Novian kanssa.

Viidennessä kokouksessa 17.5. käsiteltiin toiminta- ja taloussuunnitelma, johon lisättiin ”opetusministeriön tarpeelliseksi katsomat tiedot muista kulutusmenoista”. Huonetilasuunnitelmaan lisättiin tilat Vasa svenska lyceumin kirjaston kokoel-

malle. Toiminta- ja taloussuunnitelma (1986–1990) perustui olettamukseen, että Vaasan korkeakoulujen yhteinen kirjasto perustettaisiin 1.9.1985 alkaen ja että kirjasto koostuisi Vaasan korkeakoulun ja Pedagogiska fakultetenin kirjastojen henkilökunnista ja kokoelmista sekä Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikön kokoelmista. Seuraavassa kokouksessa päätettiin käsitellä ehdotusta yhteistä kirjastoa koskevaksi laiksi ja asetukseksi. Tällaisesta kokouksesta ei ollut tietoja käytetyissä lähteissä.

1980-luvun loppupuoli – arkkitehtuurikilpailu, epävarmuus yhteiskirjastosta

Opetusministeriön asettama Vaasan korkeakoulujen rakentamisen neuvottelukunta ja rakennushallitus järjestivät vuonna 1984 yleisen arkkitehtuurikilpailun Vaasan korkeakoulualan suunnittelusta Palosaarelle Finlaysonin entisen tehtaan alueelle. Kilpailutehtävänä oli laatia alueen maankäyttösuunnitelma ja suunnitelmat seuraavia laitoksia varten: Vaasan korkeakoulu, Vaasan korkeakoulujen yhteinen kirjasto, Svenska handelshögskolan, Åbo Akademin yhteiskuntatieteellinen koulutusyksikkö, korkeakoulujen ja teknillisten oppilaitosten yhteiskäyttöön tarkoitettu liikuntatila ja Vaasan maakunta-arkisto. Tavoitteena oli ”*arkkitehtonisesti korkealaatuinen ja hyvin toimiva korkeakoulualue, joka sallii ennakoimattomakin toiminnan muutokset*”. Ratkaisun tuli olla taloudellisesti toteuttamiskelpoinen ja ottaa huomioon ympäristön muutokset. (Vaasan korkeakoulualan yleisen suunnittelukilpailun kilpailuohjelma 1984)

Valituksi tuli Arkkitehtuuritoimisto Käpy ja Simo Paavilaisen suunnitelma ”Setterbergin kampa”. Yhteisen kirjaston kannalta oli myönteistä, että Vaasan korkeakoulun silloinen vararehtori Ilkka Virtanen, joka oli ollut kirjastoa suunnitelleen toimikunnan jäsen, katsoi valitun vaihtoehdon parhaaksi myös kirjastolle (Vaasan korkeakoulun kirjaston johtokunta. Virtanen 1985).

Rakentamisen siirtyminen usealla vuodella vaikutti ilmeisesti yhteisen kirjastohankkeen jäämiseen taka-alalle. Kun kirjastoa käsiteltiin 1980-luvun loppupuolen dokumenteissa, sivutaan kysymystä siitä, tuleeko kirjastosta yhteinen vai jääkö se Vaasan korkeakoulun kirjastoksi, joka asettaa sen muidenkin käyttöön. Tätä kuvaa hyvin Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikössä perustetun sisäisen työryhmän raportin (7.4.1986) maininta, jossa yhteiseen kirjastoon suhtauduttiin epäillen mutta olemassa olevana mahdollisuutena: ”*Det är inte möjligt att invänta det eventuella centrala vetenskapliga biblioteket som planerats i Vasa. Om och när det kommer kan vår bibliotekspersonal överföras till centralbiblioteket.*”

Åbo Akademin kirjaston johtokunta otti vahvasti kantaa Vaasan yksikkönsä säilymiseen omana osastonaan. Åbo Akademin Vaasan toimintaa koskeneen mietinnön (Utlåtande om betänkandet av arbetsgruppen för strukturella och administrativa förändringar i Vasa) lausunnossa (22.2.1989) johtokunta moitti sitä, ettei mietinnössä käsitelty lainkaan kirjastoa. Ilmeisesti Vaasassa asia oli jätetty yhteisen kirjaston suunnitelmien varaan. Johtokunnan mukaan kirjastoa tuli vahvistaa Åbo Akademin yksikkönä ja sen kehitys turvata: ”biblioteket i Vasa bör kvarstå som en enhet inom Åbo Akademis bibliotek. Det bör få status av specialhögskolebibliotek med en egen chefsbibliotekarie med säte och stämma i det lokala förvaltningsorganet”.

Myös Vaasan korkeakoulun uusi kirjastonjohtaja Tuula H. Laaksovirta otti kantaa yhteiskirjastokysymykseen. Johtokunnalle kirjoittamassaan katsauksessa (Vaasan korkeakoulukirjaston johtokunta. Laaksovirta [1989]) esitti, että mikäli Vaasaan syntyy kaksikielinen yliopisto, sillä on yksi kirjasto, mutta mikäli korkeakoulu ja toisten korkeakoulujen yksiköt jatkavat itsenäisinä, niillä on kullakin oma kirjastonsa.

1990-luvun alkupuoli – kirjastojärjestelmä tulee, kirjaston suunnittelu turhauttaa

Jo vuoden 1982 raportissa oli toivottu kirjastotoimintojen nopeaa automatisointia. Vaasan korkeakoulukirjaston johtokunta käsitteikin atk-asioita 1980-luvun puolivälistä alkaen. Varsinaista on-linepohjaista lähes reaaliaikaista kirjastojärjestelmää alettiin toteuttaa korkeakoulukirjastoissa vasta 1980- ja 1990-lukujen vaihteesta alkaen, kun kirjastojen yhteinen VTLS-järjestelmä (Virginia Tech Library System) otettiin käyttöön. Järjestelmän avulla voitiin integroida kirjastojen toiminnot kuten hankinta, luettelointi, tiedonhaku ja lainaus. Käyttöönottoa koordinoi opetusministeriön alaisuudessa toiminut Tieteellisten kirjastojen atk-yksikkö eli TKAY.

Vaasassa pidettiin tammikuussa 1991 (Vaasan korkeakouluyksiköiden yhteistyökokous 21.1.1991. Pöytäkirja) kokous, jossa olivat läsnä TKAY:n johtaja Antti Soini, Svenska handelshögskolanin kirjastonjohtaja Tor Holm Helsingistä, kirjastonhoitaja Gunilla Lindroos Åbo Akademin kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjastosta, vt. kirjastonjohtaja Eila Mesikämmen ja Anneli Ketonen Vaasan yliopiston kirjastosta sekä Vaasan yliopiston hallintojohtaja Lars Nyqvist ja atk-asiantuntija Reijo Kallio. Tarkoituksena oli perustaa Vaasassa toimiville yliopistoille yhteinen Vaasa-tietokanta, jonka avulla voitaisiin palvella kaikkien mukana olevien kirjastojen asiakkaita entistä paremmin. Kokous suhtautui yhteistyöhön myönteisesti.

Tietokannan suunnitteluun lähdettiin innostuneesti. Elokuussa 1991 Vaasan yliopiston kirjaston johtokunnan pöytäkirjassa todetaan kuitenkin, että Åbo Akademi oli irtisanoutunut yhteisestä tietokannasta. Åbo Akademin kirjaston johtokunta oli tosiasiaa ottanut asiaan kantaa jo edellä mainitussa lausunnossaan (22.2.1989) Vaasan yksikön kirjaston kehittämisestä: ”*Detta gäller bl.a. och framför allt datoriseringen, varjämte Åbo Akademis bibliotek och därmed pedagogiska fakultetens bibliotek kommer att anslutas till det riksomfattande ADB-systemet (Linnea) för forskningsbibliotek under år 1990*”.

Vaasan yliopiston kirjasto perusti oman tietokannan syksystä 1991 alkaen, kurssi-kirjojen lainaus aloitettiin syyskuussa 1992 (Vaasan yliopiston kirjasto, Toiminta- ja taloussuunnitelma 1994–1997). Österbottens högskolas bibliotekin kokoelmat liitettiin Åbo Akademin kirjaston tietokantaan ja Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikön kokoelmatiedot oman korkeakoulunsa tietokantaan.

Uuden alueen rakentamiseen Finlaysonin kiinteistöön saatiin rahoitus vasta 1990-luvun lamavuosien jälkeen. Yhteisen kirjaston rakentaminen oli sijoitettu rakentamisen toiseen vaiheeseen ja tietty epävarmuus vallitsi siitä, osallistuvatko ruotsinkieliset korkeakoulut hankkeeseen (esim. Vaasan yliopiston kokousmuistio 26.5.1992). Vaasan yliopiston rehtori Ilkka Virtanen asetti vuotta 3.6.1992 työryhmän selvittämään ”*kahdessakin työryhmässä kymmenkunta vuotta sitten*” esitettyä yhteistä tiedekirjastoa tai yhteisten kirjastotoimintojen mahdollisuuksia. Työryhmän puheenjohtajaksi rehtori nimesi professori Henrik Gahmbergin ja jäseniksi vt. kirjastonjohtaja Eila Mesikämnen ja toimistopäällikkö Harry Swanlungin. Österbottens högskola nimesi ryhmään toimistopäällikkö Agneta Mittsin ja kirjastonhoitaja Gunilla Lindroosin. Svenska handelshögskolania edusti kirjastos sihteeri Anne-Maj Smulter.

Rehtorin lähtökohtana työryhmän perustamiseen oli, että Vaasan yliopiston kirjasto on Vaasassa pääasiallinen tieteellinen kirjasto, joka palvelee myös muitten korkeakoulujen opiskelijoita. Palvelut ovat olleet ilmaisia, mutta toimintameno- budjetoinnin arveltiin voivan muuttaa tilannetta. Lisäksi asettamispäätöksessä sanottiin valtiovallan edellyttävän tulevilla TTS-kaudella samalla paikkakunnalla toimivien korkeakoulujen selvittävän yhteistyötään. Tähän viitattiin myös Tietohuollon neuvottelukunnan kirjeessä opetusministeriölle (22.10.1992, 65/Db/92): ”*Samalla paikkakunnalla toimivien korkeakoulujen kirjastojen kesken tulee tehostaa yhteistyötä. ... Neuvottelukunta toteaa, että pitkään vireillä ollut hanke Vaasan korkeakoulujen yhteisestä kirjastosta ei ole johtanut toimenpiteisiin.*”

Työryhmän muistiossa 9.9.1992 todettiin aikaisemmat esitykset yhteisestä kirjastosta. Suunnitelma tiloista ja henkilöstöstä oli sisältynyt Vaasan korkeakoulun toiminta- ja taloussuunnitelmaan vuosille 1984–88. Muistion mukaan ”*Tällä välin*

Vaasan yliopistoalueen rakentaminen tuli ajankohtaiseksi. Åbo Akademin kirjasto sai omat tilat Kirkkopuistikolta. Osittain myös hyvät ajat veivät pohjaa pois suunnitellun kaltaiselta toimintojen järjeistämiseltä. Joka tapauksessa kirjastohankkeen toteutus siirtyi odottamaan, mitä tapahtuu, kun yliopistoalueen rakentaminen ehtii 2. vaiheeseen eli siihen mihin kirjasto sisältyy”.

Turhautuminen suunnitteluun, joka ei ollut vuosikymmenessä johtanut mihinkään, näkyy työryhmän raportissa 5.11.1992: ”eri korkeakouluihin kuuluvien toimintojen yhdistäminen on poliittista päätöksentekoa edellyttävä ratkaisu, jota minkään yksittäisen korkeakoulun, saati sitten jonkin yksittäisen valmisteluelimen on vaikea ruveta ennakoimaan. Lyhyellä tähtäyksellä on myös varsin vaikea nähdä, mitä etuja tällainen yhdistäminen toisi muassaan.” Työryhmä ehdotti kuitenkin yhteistyötä hankintaan ja kaukopalveluun.

Vaasan korkeakoulujen rakentamisen yhteistyöryhmä oli todennut kesällä 1992 (kokous 16.6.): ”Svenska handelshögskolanin kirjasto Vaasassa on lähinnä kurssikirjasto ja tulee säilymään sellaisena. Helsingissä sijaitsevaa handelshögskolanin pääkirjastoa ja Palosaaren yliopistokirjastoa tullaan käyttämään tieteellisenä kirjastona. Hankenin nykyinen Vaasan kirjasto lukupaikkoineen säilytetään entisellään”. Ehkä tästäkin syystä Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikkö ilmoitti (1.2.1993, kokous pidetty 18.1.1993) haluavansa lisätietoja: ”Enhetsrådet ... önskar få noggrannare uppgifter om vad exakt som avses med begreppet ’gemensamt vetenskapligt bibliotek i Vasa’ och vilka kostnader ett sådant medför för högskolan”.

1990-luvun loppupuoli – rakentaminen alkaa, kirjaston suunnittelu lähtee vauhtiin

Vaasan korkeakoulujen rakentamisen yhteistyöryhmä aloitti virallisesti toisen vaiheen rakennussuunnittelun vuoden 1996 alkupuolella. Ryhmään kuuluivat edelleen opetusministeriön ja valtiovarainministeriön edustajat sekä vaasalaisten korkeakoulujen johto ja sihteerinä arkkitehti Anna-Maija Salo. Rakennuttajana toimi Valtion kiinteistölaitos (sittemmin nimi muuttui Senaattikiinteistöiksi).

Kirjaston toiminnallista suunnittelua varten asetettiin Vaasan yliopiston aloitteesta helmikuussa 1996 uusi suunnitteluryhmä, jonka tehtävänä oli laatia nopeasti toiminnan tavoitteet ja osallistua rakennuksen toiminnalliseen suunnitteluun. Työryhmään nimettiin opintoasiainpäällikkö Arja Hovila ja kirjastonjohtaja Vuokko Palonen Vaasan yliopistosta (sihteerinä), professori Helena Hurme (ryhmän puheenjohtaja)⁵ ja kirjastonhoitaja Gunilla Lindroos Åbo Akademiasta,

⁵ Kirjaston suunnitteluryhmän toiminnasta ks. myös Helena Hurmeen artikkeli.

kansliasihteeri Ann-Mari Audas Svenska handelshögskolanista, hänen jälkeensä Esa Högnäsbacka (osin 1997 ja 1998) ja 1998 alkaen professori Lars-Johan Lindqvist sekä kirjastonjohtaja Maria Schröder Svenska handelshögskolanin kirjastosta Helsingistä. Asiantuntijoina työhön osallistuivat kiinteistöpäällikkö Esa Vahtero ja atk-erikoistutkija Reijo Kallio Vaasan yliopistosta. Opiskelijoiden edustajana oli 1998 alkaen Sampa Siikavirta ja hänen jälkeensä Jukka-Pekka Jauhiainen Vaasan yliopiston ylioppilaskunnasta. Arkkitehti Käpy Paavilainen osallistui aktiivisesti suunnitteluryhmän kokouksiin erityisesti 1998 alkaen. Konsultiksi suunnittelutyöhön saatiin Jyväskylän yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitaja emerita Oili Kokkonen, jolta saatiin arvokkaita neuvoja monien tärkeiden yksityiskohtien toteuttamiseksi. Työryhmä tutustui yhdessä arkkitehtien kanssa uusiin ja kiinnostaviin kirjastorakennuksiin Helsingissä ja Tukholmassa. Kirjastoista tehtiin vierailuja myös Oslon yliopiston kirjastoon, Iso-Britannian useisiin kirjastoihin ja oppimiskeskuksiin ja Saksaan sekä osallistuttiin kansainvälisiin kirjastorakennuksia koskeneisiin seminaareihin.

Suunnitteluryhmän ensimmäisessä kokouksessa (27.2.1996) arkkitehti Anna-Maija Salo totesi, että rakennusta on suunniteltu vuodesta 1984 alkaen, mutta toivottavia olisivat kriittinen tarkastelu, visiot ja näkemykset tieteellisen kirjaston tulevaisuudesta. Keskustelussa todettiin, että hankkeen osuudesta erilaisissa virallisissa dokumenteissa on erilaisia mielipiteitä kaikissa korkeakouluissa. Muistion mukaan: *”Puheenjohtajan ehdotuksesta sovittiin, että työryhmä työskentelee ikään kuin positiivinen suunnitelma olisi olemassa”*. Aloitus poikkesi edellisestä työryhmästä, eivätkä nekään, jotka olivat olleet mukana edellisissä työryhmissä, missään vaiheessa muistuttaneet aikaisemmista ajatuksista.

Ensimmäisessä kokouksessa esitettiin jo valtaosa niistä näkemyksistä, joiden varaan kirjaston toimintaa on sittemmin kehitetty: Kirjasto on oppimisympäristö, ahkeruuden tyysija ja samalla kodinomainen joustavasti muunneltava tila. Oppimismenetelmien muuttuminen ja monipuolistuminen vaikuttavat tiloihin: korkeakoulut ovat suunnittelemassa multimedia- ja etäopetusta ja tarvitsevat videokonferenssitiloja sekä ryhmille ja yksittäisille tutkijoille tarkoitettuja tiloja, joista on tiedonvälitysyhteydet maailmalle; myös itseopiskelutilat, joihin pääsee kirjaston ollessa suljettuna, ovat tarpeen. Vaasalaiseen kotiympäristöön luetaan ruotsin ja suomen kielet ja tietty kansainvälisyys – tällaisena yhteinen kirjasto olisi omaleimainen ja ainutlaatuinen Pohjoismaissa. Sähköisellä tiedonvälityksellä katsottiin jo silloin olevan yhä keskeisempi sija aineiston tavoittamisessa; tiedonvälityksen kehitys muuttaisi kirjastojen käyttötapoja, kun esim. tietokantoja voitaisiin yhä enemmän käyttää kirjastorakennuksen ulkopuolelta. Samalla oivallettiin, että on tärkeää osata yhdistää elektroniset ja perinteiset palvelut. Sitä ei

kuitenkaan tiedetty, että elektroniset palvelut ovat niin tiukasti korkeakoulu-kohtaisia eivätkä yhteiskirjaston yhteisiä.

Myöhemmissä kokouksissa 1996 käsiteltiin atk-asioita ja hallintomallia. Hallinnosta lähetettiin kysely rehtoreille. Se sisälsi kysymykset rahoituksen järjestämisestä, kirjastoihin sijoitetun korkeakoulujen omaisuuden hallinnasta, henkilöstön asemasta ja kirjaston päätösvallasta sekä johtokunnan ja kirjastonjohtajan tehtävien suhteesta korkeakouluihin. Yliopistojen hallintojohtajat selvittivät hallinnolliset ratkaisut. Aiesopimus yhteisestä kirjastosta laadittiin 1997 ja joulukuun 4. päivänä 1998 yliopistojen rehtorit ja hallintojohtajat, Marianne Stenius ja Mauno Lindroos Svenska handelshögskolanista, Matti Jakobsson ja Eila Rekilä Vaasan yliopistosta sekä Gustav Björkstrand ja Roger Broo Åbo Akademista, allekirjoittivat kirjastosopimuksen.

Tammikuussa 1999 kirjaston suunnitteluryhmä valmisteli hanke-esitykset kirjaston palvelun kehittämiseksi. Hankerahoitusta haettiin oppimiskeskuksen suunnitteluun ja tietokannoista puuttuvan aineiston luettelointia varten. Perusteluna oli, että uuden kirjaston tavoitteena on toimia modernina oppimiskeskuksena ja tieteellisenä kirjastona, jonka koko kirjakokoelma on helposti löydettävissä myös tietoverkkojen välityksellä.

Oppimiskeskushankkeen⁶ taustalla olivat opetusministeriön tukemat Elektronisen kurssikirjaston projekti, rakenteellisen julkaisemisen RAJU-projekti, joihin Vaasan yliopiston kirjasto osallistui, sekä Opintoaineistot verkossa -projekti, jossa olivat mukana sekä Vaasan yliopiston kirjasto että Svenska handelshögskolanin kirjasto yhdessä muutamien muiden yliopistokirjastojen kanssa. Erityisen tärkeä oli myös Vaasan yliopiston opetuksen kehittämisprojekti, joka toimi yhteistyössä Åbo Akademian Österbottens högskolan täydennyskoulutuskeskuksen kanssa. Esitetyn hankkeen tavoitteena oli perustaa oppimiskeskus tukemaan opiskelua ja opetusta kaikissa kolmessa yliopistossa. Hanke eteni hyvin. Rehtoreiden, Matti Jakobssonin, Sven-Erik Hansenin ja Johan Knifin, muodostama oppimiskeskuksen johtoryhmä aloitti työnsä vuoden 1999 lopulla. Suunnittelijana toimi kirjastonhoitaja Sari Tarvonen, josta sittemmin tuli Tritonian oppimiskeskuspäällikkö – ja myöhemmin Vaasan kesäyliopiston rehtori.

Luetteloiduttoman aineiston käsittelyn tarpeeseen vaikutti mm. se, ettei uuteen kirjastoon suunniteltu sijoitettavaksi kortistoja. Hankkeeseen ei tuolloin saatu rahoitusta, mutta Vasa svenska lyceumin arvokkain osa on sittemmin luetteloitu

⁶ Ks. tarkemmin Maria Byholmin artikkeli.

säätiörahoituksen turvin. Muuten kokoelmien käsittely odottaa toteutumistaan vielä 2011.⁷

2000–2004 – yhteinen tiedekirjasto syntyy ja toimiala laajenee

Vuoden 1999 lopulla Kirjaston suunnitteluryhmä oli alkanut valmistella kirjaston toimintasuunnitelmaa vuosille 2001–2005 ja kirjaston ensimmäisten vuosien strategiaa yhdessä kirjastojen henkilöstön kanssa. Konsulttina strategian tuottamisessa ja kirjaston laatutyön organisoinnissa toimi tutkija Ville Tuomi. Tällä työllä pyrittiin myös edistämään ennakolta kirjastohenkilöstön yhteisöllisyyttä ja kaksikielisyyttä. 2000-luvun alussa suunnitteluryhmä valmisteli toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotuksen vuosiksi 2002–2004, henkilöstösuunnitelman ensimmäisiksi vuosiksi ja talousarvioehdotuksen vuoden 2001 loppupuolelle. Kirjastohenkilöstö oli valmistellut eri työryhmissä myös palveluhinnaston, yhteiset käytösäännöt ja tarpeellisia sisäisiä dokumentteja. Työryhmiin kuului lähes jokainen kirjastojen henkilökunnasta.

Yliopistojen hallintojohtajien panos taloudellisten ja hallinnollisten asioiden määrittelyssä oli kirjaston synnyn kannalta ratkaiseva. Kirjastosopimuksen jatkoksi valmisteltiin johtosääntö työryhmässä, jonka vetäjänä toimi Svenska handelshögskolanin hallintojohtaja Mauno Lindroos ja jossa jäsenenä olivat suunnitteluryhmän puheenjohtaja ja sihteeri sekä opiskelija Mari Tiainen Vaasan yliopiston ylioppilaskunnasta. Johtosääntö hyväksyttiin kaikkien yliopistojen hallituksissa.

Kirjaston suunnitteluryhmä oli asetettu vuonna 1996 määrittelemään nopealla aikataululla kirjaston toiminnan periaatteita. Ryhmä toimi kuitenkin ilman eri toimeksiantoa helmikuusta 1996 kirjastorakennuksen valmistumiseen eli kesäkuuhun 2001 asti. Suunnitteluryhmän ja sen aktiivisten alatyöryhmien toiminnan perusteella kirjastolla oli hyvät lähtökohdat yhteisen kirjaston toiminnalle käytännössä. Yliopistojen johdon vahva tuki, uudet erinomaiset tilat, ja henkilökunnan yhteinen tahto onnistua monien haasteiden edessä toinen toistaan tukien, monien kokousten ja keskusteluiden avulla ja huumoriakin viljellen mahdollistivat yhteisen kirjaston toteuttamisen⁸. Vaasan tiedekirjasto – Vasa vetenskapliga bibliotek eli Tritonia perustettiin virallisesti 1.8.2001 ja avattiin yleisölle 20.8.2001.

⁷ Koulukirjastoista ks. Berit Öhmanin artikkeli.

⁸ Tritonian toiminnan alkuvaiheista ja kehityksestä ks. Christina Flemmingin ja Tuula Hakomäen & Vesa Perkiömäen & Ann Carina Tihisen artikkelit.

Kirjastotoiminnan ohella Tritoniaan muutti yliopistojen yhteinen oppimiskeskusprojekti. Tritonian rakennuspiirustuksissa oppimiskeskukseksi oli merkitty tila, joka sittemmin on toiminut isompana atk-salina. Hankesuunnitteluvaiheessa ei ollut vielä täysin selvää, mitä kaikkea oppimiskeskus merkitsisi ja mitä palveluita se tarjoaisi. Arkkitehditkin totesivat jo varhaisessa vaiheessa, että koko talo taitaa olla se oppimiskeskus. Tritonian monimuotoiset tilat atk-saleineen, kokoustiloinen ja ryhmätyöhuoneineen palvelivat alusta alkaen sekä kirjastoa että oppimiskeskusprojektia.

Oppimiskeskustoiminta⁹ sai alusta alkaen osakseen erittäin paljon myönteistä huomiota korkeakoulu yhteisöissä ja Suomen virtuaaliyliopiston vaasalaisena vaikuttajana. Se profiloitui tarjoamaan koulutusta ja tukea erityisesti opettajille ja yliopistojen muulle henkilökunnalle. Opiskelijapalveluina kehitettiin tiedonhankinnan ja informaatiolukutaidon koulutusta, jossa kirjastolla oli pääasiallinen vastuu¹⁰.

Kun opetusministeriön myöntämä virtuaaliyliopistohankkeiden erillisrahoitus oli päättymässä, korkeakoulujen johto joutui miettimään jatkuvan toiminnan hallinnointia. Luontevimmaksi vaihtoehdoksi koettiin oppimiskeskuksen yhdistäminen yliopistojen yhteiseen erillislaitokseen, Tritoniaan. Uuden toimialan vakinaistamista vahvistettiin, kun vuoden 2004 budjettiin sisällytettiin oppimiskeskuspäällikön, oppimiskeskuspedagogin ja opetusteknologin virat. Vakituisen henkilökunnan ohella oppimiskeskuksessa toimi useita henkilöitä määräaikaisin vakanssein vuoden 2009 loppuun asti, minkä jälkeen toimia järjesteltiin uudelleen ja muutettiin toistaiseksi voimassa oleviksi.

2005–2010 – ammattikorkeakoulut liittyvät Tritoniaan

Vaasalaiset ammattikorkeakoulut kiinnostuivat oppimiskeskuksen työstä mm. virtuaali ammattikorkeakouluun liittyvien hankkeiden myötä. Vuonna 2004 tehtiin selvitys ammattikorkeakoulujen mukaan tulosta oppimiskeskustoimintaan (Maunumäki 2004). Selvitys johti nopeasti yhteistoiminnan laajentumiseen ja ammattikorkeakoulut tulivat mukaan oppimiskeskustoimintaan jo vuoden 2005 alusta alkaen, ensin tasavertaisina yliopistojen kanssa, sen jälkeen rahoituksen pienentyttyä kiintiöidyin paikoin koulutuksessa ja ohjauksessa. Ammattikorkeakoulujen merkitys näkyi erityisesti mediatuotannon vahvistumisessa oppimiskeskuksen työssä. Sittemmin tämä tehtävä on kehittynyt yhä tärkeämmäksi osaksi Tritonian tarjoamaa opetuksen ja tutkimuksen tukea.

⁹ Oppimiskeskuksen toiminnasta ks. Maria Byholmin artikkeli.

¹⁰ Informaatiolukutaidon koulutuksesta Tritoniassa ks. Linda-Marie Evertsonin artikkeli.

Kirjaston puolella ammattikorkeakoulut oli otettu huomioon jo 1996: kirjaston suunnitteluryhmän väliraportin luonnoksessa 12.3.1996 mainitaan, että yhteistyöstä ammattikorkeakoulujen kanssa sovitaan erikseen ja 19.6.1996 suunnitteluryhmä on kirjannut väliraporttiin ammattikorkeakoulujen opiskelijat ja opettajat yliopistojen yhteisen kirjaston käyttäjiksi. Sama toistuu ensimmäisten vuosien strategiassa. Myös korkeakoulujen johdon piirissä asia kiinnosti. Tritonian syntymistä kaksikielisenä kolmen yliopiston yhteisenä laitoksena pidettiin kuitenkin jo niin suurena haasteena, että sitä ei haluttu viivästyttää monimutkaistamalla organisaatiota. Koska ammattikorkeakoulujen kirjastot olivat vasta kehitysvaiheessa, niiden kytkeminen samaan organisaatioon olisikin todennäköisesti vaatinut melko paljon lisää suunnittelua. Jälkikäteen ajatellen oli ehkä hyväksi, että nämä kirjastot saivat ensin määritellä omien korkeakoulujensa tarpeet (Palonen & Källund 2010).

Kirjastoyhteistyön mahdollisuuksia ammattikorkeakoulujen kanssa alettiin kuitenkin selvittää jo 2002, kun Vaasan yliopisto haki ja sai opetusministeriöltä rahoitusta yhteistyöselvityksen laadintaan. Mari Mäkysen laatiman raportin (2003) mukaan korkeakouluilla oli erilaisia näkemyksiä yhteistyöstä: laajimmillaan toivottiin kirjastojen yhdistämistä, mutta tämä mielipide jäi vähemmistöön. Keskeiseksi yhteistoiminnan alueeksi nousivat tekniikan kokoelmien kehittäminen sekä yhteisen kirjastojärjestelmään liittyvät tehtävät. Syksystä 2004 alkaen kirjastoille palkattiin yhteinen atk-suunnittelija, aluksi hankerahoituksella ja sen jälkeen niin, että ammattikorkeakoulut maksoivat kustannuksista pääosan ja Tritonia lopun.

Ammattikorkeakoulujen ja Tritonian yhteistyötä jatkettiin Vaasan korkeakoulukonsortion kirjastotyöryhmässä. Osittain toiminnassa oli mukana myös Vaasan kaupunginkirjasto-maakuntakirjasto. Ajatus kirjastoyhteistyön tiivistämisestä ammattikorkeakoulujen ja Tritonian kesken sai uuden lähtökohdan konsortion kirjastotyöryhmän kokouksessa toukokuussa 2005, kun ammattikorkeakoulujen kirjastojen johtajat Marita Ahola ja Britt Sjöström sekä Tritonian johtaja Vuokko Palonen päättivät tehdä esityksen rehtoreille yhteisen tekniikan kirjaston perustamisesta ja kirjastojen kokoelmatietokantojen yhdistämisestä. Pitemmällä aikavälillä he ehdottivat kirjastojen yhdistämistä kokonaan. Vuoden 2005 lopulla Vaasan ammattikorkeakoulun kirjasto haki avustusta yhteisen suunnittelijan palkkaamiseen opetusministeriön myöntämistä tietoyhteiskunnan kehittämisvaroista. Suunnittelutyöhön saatiin rahoitus neljäksi kuukaudeksi ja syksyllä 2006 suunnittelijaksi valittiin Kati Vuorenmaa. Vaasan yliopiston hakeman uuden hankerahoituksen tuella hänen työsuhdettaan jatkettiin sittemmin noin puolelatoista vuodella.

Suunnittelijan tehtävänä oli luoda malli yhdistettävien tekniikan kokoelmien sijoittamiselle Tritonia-rakennukseen, selvittää tietokantojen yhdistämistä ja valmistella rahoitus- ja organisaatiomallia yhteisille toiminnoille. Suunnittelijan tukena olivat korkeakoulukonsortion kirjastotyöryhmä ja sen alaisuuteen perustetut palvelu-, kokoelma-, tila-, organisaatio- ja muut työryhmät, jotka toimivat samaan tapaan kuin 1990-luvun loppupuolen työryhmät. Vaikka lähtökohtana olivat tekniikan ala ja tietokanta, päädyttiin aika nopeasti siihen näkemykseen, että organisatorisesti olisi helpointa yhdistää kirjastot kokonaan saman organisaation alaisuuteen.

Laajentuvan Tritonian sisäistä organisaatiota pohdittiin pitkään konsortion kirjastotyöryhmän sisällä. Uusia piirteitä olivat, että kirjastolle tuli lisää toimipisteitä Vaasaan ja että kirjastonjohtajan virkoja oli Tritonian lisäksi myös Vaasan ammattikorkeakoulussa. Svenska yrkeshögskolan yhdistettiin vuonna 2009 Yrkeshögskolan Sydvästin kanssa uudeksi organisaatioksi Yrkeshögskolan Noviaaksi eli osakeyhtiönä Yrkeshögskolan vid Åbo Akademi Ab:ksi. Tässä vaiheessa Novian kirjastonjohtajaksi tuli Ulrika Wikström Sydvästistä. Hän osallistui Britt Sjöströmin jälkeen aktiivisesti laajennetun Tritonian toiminnan suunnitteluun samalla tavalla kuin Maria Schröder Hankenilta oli ollut mukana yhteisen kirjaston suunnittelussa 1996–2001. Tritonian uudesta organisaatiosta ja johtotehtävien jaosta sovittiin kirjastojen johdon kesken julistamatta niitä haettaviksi: johtajan tehtävä kuuluu edelleen Vaasan yliopistolle, kahden päätoimialueen johdossa ovat Vaasan ammattikorkeakouluun ja Åbo Akademiin kuuluvat päälliköt; koska hallinnosta suuri osa hoidetaan Vaasan yliopiston kautta, on luontevaa, että hallintopäällikkö kuuluu Vaasan yliopistoon. Vaikka Hankenilla ja Novialla ei ole virallista edustusta johdossa, nämä ovat ainakin kaudella 2010–2012 lähellä johtoa, koska Tritonian henkilöstö valitsi Hankeniin kuuluvan informaation edustajakseen Tritonian johtokuntaan ja Noviaan kuuluvan kirjastonhoitajan edustajakseen Tritonian sisäiseen johtoryhmään.

Korkeakoulujen hallintojohtajat olivat jälleen avainasemassa, kun Tritonian viralliset dokumentit, Tritonia-sopimus ja johtosääntö, valmisteltiin. Taloudessa sovittiin siirtymäkaudesta vuosille 2010–2012. Johtosääntö hyväksyttiin Tritonian johtokunnan esityksestä kaikkien viiden korkeakoulun hallituksissa syksyllä 2009. Johtokunta hyväksyi myös työjärjestyksen, johon sisältyi uusi organisaatiomalli, sekä joukon toiminnan periaatteita.

Kirjastossa kokoelmien muutto Novian ja Vaasan ammattikorkeakoulun tekniikan yksiköistä Yliopistonrantaan ja kolmen tietokannan yhdistäminen¹¹ toteutet-

¹¹ Kokoelmien ja tietokantojen yhdistämisestä ks. Christian Nelsonin & Sari Seitamaa-Svenssin artikkeli.

tiin yhden viikon aikana marraskuussa 2009 – sattumalta samalla viikolla jolloin Tritonia oli ensi kerran mukana korkeakoulujen virallisessa auditoinnissa, Åbo Akademiassa Turussa. Tietokantojen yhdistyessä oli päätettävä, kuuluuko kirjasto yliopistojen vai ammattikorkeakoulujen kirjastojärjestelmäkonsortioon. Yksimielisenä päätöksenä oli yliopisto- ja erikoiskirjastojen konsortio Linnea2 ja sen mukana ammattikorkeakoulujen tarvitsema kirjallisuus tuli mukaan valtakunnalliseen yhteisluettelo Lindaan.

Uusi viiden korkeakoulun omistama Tritonia avattiin virallisesti 7.1.2010. Tritonia on – yhdessä Lapin korkeakoulukirjaston kanssa – ensimmäinen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteinen kirjasto. Uusi rakenne vaikuttaa kirjastojen määrittelyyn yleisemmälläkin tasolla: esimerkiksi tieteellisten kirjastojen yhteistilastoon luotiin oma yhteiskirjastojen kategoria yliopistokirjastojen ja ammattikorkeakoulukirjastojen rinnalle.

2011 – uusia yhteistyöhankkeita

Åbo Akademin kasvatustieteelliseen tiedekuntaan kuuluvan Enheten för barnpedagogik -yksikön kirjasto Pietarsaareissa liitettiin 2006 osaksi Tritoniaa. Syksyllä 2012 Pietarsaaren Allegro-taloon valmistuu kirjastotila, joka saanee nimekseen Tritonia Jakobstad. Tämä yhteiskirjasto palvelee Åbo Akademin lastentarhanopettajakoulutusta, Novian kuvataiteen ja musiikin koulutuksia, jotka sijaitsevat eri osoitteissa Uudessakaarleppyyssä ja Pietarsaareissa, sekä mahdollisesti Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun Pietarsaaren toimintoja.

Vaasan Palosaarelle suunnitellaan ammattikorkeakoulujen yhteistä terveysalan toimintayksikköä Medibothniaa. Jos suunnitelmat toteutuvat noin 2014–2015, tarkoitus on, että Tritonialla olisi tuolloin kolmen vaasalaisen toimipisteen sijasta kaksi lähellä toisiaan olevaa toimipistettä, terveys- ja sosiaaliala Medibothnia-talossa ja muut alat Yliopistonrannassa. Oletuksena on, että Vaasan ammattikorkeakoulun liiketalouden ja matkailun opetuskin siirtyy samoihin aikoihin Palosaarelle.

Tritonian visio vuosien 2010–2013 strategiassa sisältää laajennuksen opetuksen tukeen: ”Yhteistyössä korkeakoulujen kanssa Tritonia kehittyy Vaasan korkeakoulupedagogiseksi ja opetusteknologiseksi keskuksesi”. Korkeakoulupedagogiikka mainittiin Kirjaston suunnitteluryhmässä yhteisenä alueena, kun perusteltiin kasvatustieteiden kokoelman sijoittamista yhteiseen kirjastoon. Siihen viitataan myös Arja Hovilan (1997) Vaasan korkeakouluyhteistyöselvityksessä. Vaasan kaupun-

gin 400-vuotisjuhlarahan turvin yhteisen korkeakoulupedagogiikan opetuksen suunnittelu on käynnissä vuonna 2011.¹²

Yhteisen kirjastotoiminnan määrittelyä eri vuosikymmenillä

Kirjaston tavoitteet ja tehtävät

Vuoden 1982 raportin mukaan yhteisellä kirjastolla haluttiin päästä silloisten ja tulevien resurssien mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön ja palvelutason korottamiseen niin, että jokaiselle yksikölle turvataan samat palvelut. Kirjallisuuskokoelmien tilannetta pidettiin huonona, mistä syystä työryhmä katsoi, että ”vuotuisten kirjallisuuden hankintamäärärahojen tulee olla koko 80-luvun huomattavasti suuremmat kuin mitä vakiintuneen kirjaston hankinnat edellyttävät”. Raportissa esitetty näkemys toimintojen automatisoinnista oli aikaansa nähden aika edistyksellinen: ”Vaasan korkeakoulukirjaston tulee heti toimintansa aloittaessaan siirtyä automaattiseen tietojenkäsittelyyn. Tämä merkitsee on-line-pohjaisen luetteloinnin ja erilaisten tiedonhakujärjestelmien täysipainoista hyväksikäyttöä. Mahdollisuuksien mukaan tulee myös lainaustoiminta käynnistää atk-pohjaisena”. On-line-pohjainen luettelointi ja lainaus tulivat yliopistokirjastoihin varsinaisesti vasta 1990-luvun alussa, jolloin Vaasassa pohdittiin yhteistä tietokantaa, kuten edellä on kerrottu. Raportti otti huomioon myös alueellisten kirjastopalveluiden vahvistamisen, kun niitä varten esitettiin yhtä tai kahta virkaa.

Vuoden 1984 toimikunta määritteli kirjaston tehtäviä, joita ei varsinaisesti mainittu lakiesityksessä. Yhteisen kirjaston toiminta-ajatuksessa pidettiin tärkeänä tietoaineiston kokoelmien luomista, dokumenttien bibliografista käsittelyä ja käyttöön asettamista sekä asiakkaiden avustamista, mutta myös informaatiopalvelun kehittämistä ja toimintojen siirtämistä hoidettaviksi atk:n avulla. Toimikunta otti kantaa alueellisiin palveluihin, kun se ehdotti kirjaston nimeksi Pohjanmaan tiedekirjastoa.

Kirjaston suunnitteluryhmän väliraportissa 1996 kirjastolle määriteltiin viisi perustehtävää:

- 1) korkeakoulujen tärkeä tiedon ja tietoaineiston lähde, joka tukee tutkimusta, opetusta ja opiskelua
- 2) moderni oppimisympäristö
- 3) elektroninen kirjasto

¹² Korkeakoulupedagogiikasta ks. Rajjaliisa Laakkosen artikkeli.

- 4) Vaasan läänin tieteellinen kirjasto
- 5) kulttuurihistoriallisen aineiston tallekirjasto.

Palveluiden kehittämisessä tähdennettiin opiskelun ja opetuksen metodien muuttumista ja kaksikielisyyttä. Vuoden 1984 toimikunnan määrittelemä tehtävä ”asiakkaiden avustaminen” on Tritonian ensimmäisten vuosien strategiassa (2000) korvattu ystävällisellä ja luotettavalla asiakaspalvelulla ja taitavalla henkilökunnalla. Strategiassa myös määriteltiin, miten kirjaston silloiset arvot toteutuvat palveluissa. Palveluita haluttiin kehittää laatutyön menetelmien pohjalta ja tietotekniikan tarjoamien mahdollisuuksien toivottiin vapauttavan henkilökuntaa rutiinitehtävistä yksilöllisempään palveluun, sekä verkossa että paikallispalveluissa.

Neljäs ja viides perustehtävä vuoden 1996 tavoitteissa jatkavat alueellisten palveluiden huomioon ottamista. Kulttuurihistoriallinen aineisto tarkoitti 1996 lähinnä Vasa svenska lyceumin kirjastoa. Tämä oli mainittu jo Åbo Akademin lausunnossa 1982 ja vuoden 1984 toimikunta liitti sen yhteisen kirjaston huone-tilaohjelmaan.

Kirjastosopimuksissa 1998 ja 2009 ei otettu kantaa toiminnan tavoitteisiin. Vain kirjallisuuden hankinnalle kirjattiin tavoite, että sen on vastattava yliopisto-kirjastojen keskitasoa. 1998 lähtökohtana olivat vielä pääasiassa painetut kokoelmat. vaikka väliraportissa oli jo todettu, että ”sähköisellä tiedonvälityksellä on yhä keskeisempi sija aineiston tavoittamisessa; tiedonvälityksen kehitys muuttaa kirjastojen käyttötapoja, kun esim. tietokantoja voidaan yhä enemmän käyttää kirjastorakennuksen ulkopuolelta”. Ammattikorkeakoulujen liittyessä mukaan vertailu muihin kirjastoihin esitettiin hiukan tarkemmin: ”Kirjallisuuden kartunnan tulee vastata aloittain vastaavien kirjastojen valtakunnallista keskitasoa” (Tritonia-sopimus 2009).

Tritonian ensimmäisten vuosien strategiassa kokoelmatavoitteiksi määriteltiin: ”kokoelmien tulee kattaa yliopistojen tieteenalat ja sisältää lisäksi eri aloja tukevaa yleisluonteisempaa tieteellistä kirjallisuutta ...”. Verkkoaineiston hankintaan panostamalla haluttiin parantaa erityisesti aikakauslehtien ja tiedonlähteiden saatavuutta. Toteutumattomaksi toiveeksi on edelleen jäänyt ehdotus kurssikirjojen joustavammaksi käytöksi: ”Painettujen kurssikirjojen saatavuuden turvaamiseksi esitetään yliopistoille tenttiaikojen porrastusta ja tenttimahdollisuuksien lisäämistä niin, että kaikki eivät tarvitsisi samaan aikaan samoja kirjoja”.

Tritonian myöhemmissä strategioissa painottuvat tietoaineistojen tarjonnan rinnalla modernin verkko-opetuksen tuki, tiedonhankinnan ja informaatiolukutaidon koulutus ja henkilöstön kehittäminen (esim. Tritonian strategia 2010–2013). Opetuksen tukipalveluiden liittyminen yhteiseen kirjastoon toteutti omalta osal-

taan Valtiovarainministeriön järjestelyosaston vuonna 1982 lausuman ajatuksen: Kirjastoa koskevan] ”Lakiluonnoksen 1 §:ään voitaisiin sisällyttää myös yleismaininta siitä, että kirjasto voisi suorittaa myös muita sille määrättyjä tehtäviä”. Voitaneen olettaa, että ehdotus koski nimenomaan yhteisiä palveluita.

Kirjaston tilat

Tilasuunnittelun keskeinen kysymys oli pitkään, onko hallinnollisesti yhteisellä kirjastolla yksi vai useita toimipisteitä.. Ministeriön työryhmän lähtökohtana vuonna 1982 olivat yhteinen kirjasto sekä erilliset kurssikirjalukusalit ja käsikirjastot yksiköissä. Korkeakoulut korostivat lausunnoissaan lähipalvelun ja lukutilojen tarvetta. Vaasan korkeakoulukin tähdensi lukutilojen ohella sitä, ettei yhteinen kirjasto saisi heikentää seminaari- ja laitospöytäkirjastojen kehittämistä.

Vuoden 1984 toimikunta oli radikaalimpi ja päätti lähteä suunnittelemaan kirjastoa yhtenä kokonaisuutena, jolloin huonetoimintasuunnitelmaan liittyivät myös kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjaston ja Vasa svenska lyceumin kokoelmat. Ensimmäinen askel yhteisen kirjastoon olisi voinut olla yhteinen kurssikirjasto, jolle toimikunta etsi tiloja mm. Svenska handelshögskolanilta ja Vaasan kaupunginkirjastosta, mutta tilojen puuttuessa hankkeesta jouduttiin luopumaan.

Kirjaston suunnitteluryhmässä 1996 ei heti otettu kantaa yksiköiden lukumäärään. Vaasan yliopiston ja Åbo Akademin edustajat olivat tosin aika pian valmiita kannattamaan yhteistä rakennusta. Svenska handelshögskolanin edustajat mielsivät aluksi sen ohella omiin tiloihinsa kirjastopistettä, jossa yhteyskirjastonhoitaja olisi tavattavissa joinakin aikoina. Käytännössä Tritonian henkilöstö hoitaakin usein neuvonta- ja opetustehtäviä emoyliopistojen tiloissa, vaikka niissä ei ole varsinaisia kirjastopisteitä. Tietoaineistojen saatavuus verkosta on 2000-luvulla vähentänyt varsinkin opettajien ja tutkijoiden tarvetta vieressä olevaan fyysiseen kirjastoon.

Ammattikorkeakoulujen kirjastojen ja Tritonian yhdistämisuunnittelu alkoi ajatuksesta, että on turhaa pitää yllä kolmea tekniikan kirjastokokoelmaa vierakkaisissa kortteleissa Palosaarella. Kun organisaatioiden yhdistymisessä otettiin mukaan muutkin alat, päädyttiin nyt ensimmäisen kerran – Pietarsaaren pientä yksikköä lukuun ottamatta – hajautettuun ratkaisuun, jossa ammattikorkeakoulujen muut kuin Palosaarella sijainneet osat jäivät paikoilleen opetustilojen yhteyteen. Perusteluina olivat ensisijaisesti opetuksen tarpeet, mutta myös kokoelmatilojen rajat Yliopistonrannassa.

Vuoden 1982 raportissa yhteistä kirjastoa perusteltiin mm. sillä, että ”merkittävien puute on kaikkien yksiköiden osalta lukusalipaikkojen ja tutkijatilojen vähäisyys tai täydellinen puuttuminen...” Hankesuunnitelmissa mainitaan tämän jälkeen luku-tiloina kurssikirjalukusalin ohella alanmukaiset seminaarikirjastot, jotka sisältyivät vielä 1990-luvun alun toimintasuunnitelmiin. On huomattava, että myös ryhmätyötilat mainitaan jo ensimmäisissä suunnitelmissa. Vuonna 1996 tilojen tarve määriteltiin väljemmin: *Tarvitaan ”riittävän suuria, viihtyisiä ja muunneltavia tiloja..., jossa opiskelu, opetus, tutkimus ja kirjasto ovat läheisessä yhteistyössä, jossa on monipuoliset uusinta tekniikkaa hyödyntävät laitteet ja tilat”*. Kirjastolla tulee olla ”*tarkoituksenmukaiset tilat eli viihtyisiä työskentely-ympäristö, jossa sekä asiakkaat että kirjaston henkilökunta viihtyvät*”. Kokoelmatiloille ei mitoitettu suurta kasvun varaa, koska tiedettiin jo, että kirjastoa voidaan käyttää verkkoyhteyksin myös kirjaston ulkopuolelta, ja aavisteltiin tietoaisteistojen siirtyvän jollakin nopeudella verkkoon.

Ammattikorkeakoulujen tekniikan ja eräiden muiden alojen kokoelmien sijoittamisesta Tritoniaan tehtiin vaihtoehtoisia suunnitelmia 2007–2009. Kokoelmista tehtyjen poistojen avulla Yliopistonrannan tiloissa ei lopulta tarvittu suuria muutoksia. Henkilöstön tilat Tritoniassa järjesteltiin osaksi uudelleen, kun tornin kolmas kerros otettiin henkilöstön käyttöön. Tornin ylimmissä kerroksissa tehtiin muutostöitä, niin että tutkijapaikkojen määrä pysyi ennallaan.

1980-luvun alkupuolen rakennussuunnitelmissa on joitakin yksityiskohtia, joita myöhemmin ei enää mainittaisi kuten vahtimestarin asunto, mikäli kirjasto on erillinen rakennus, ja tupakointitilat. Hajautettua toimintaa varten katsottiin 1982 tarvittavan kuljetusjärjestely, jolloin kirjastolla tulisi olla oma auto, jos säännöllistä liikenneyhteyttä ei olisi. Vuonna 2011 Tritonia aloitti ostopalveluna kuljetukset toimipisteidensä ja korkeakouluyksiköiden välillä – ja henkilökunnalle hankittiin polkupyörä yhteiseen käyttöön.

Henkilöstö

Henkilöstön osaamistarpeista mainitaan kaikissa suunnitteluvaiheissa ruotsin ja suomen kielten taito. Kirjaston suunnitteluryhmä laati vuonna 2001 tulevan kirjaston henkilöstösuunnitelman, jossa määriteltiin tarvittavat lisäresurssit, asetettiin tavoitteita virkarakenteen kehittämiseksi ja henkilöstön koulutustason nostamiseksi. Valtaosa tavoitteista on edennyt toivottuun suuntaan tai saavutettu. Henkilöstön osaamiseen kiinnitettiin laajemmin huomiota vasta Tritonian toiminnan käynnistyttyä 2000-luvun strategioissa: *”Henkilökunnan osaaminen perustuu tietoaisteiston ja yliopistojen tieteenalojen tuntemukseen, ammattitaitoon ja koulutukseen, palveluhenkisyteen ja kielitaitoon, näitä täydentävät viestinnälliset, pedago-*

giset, tietotekniset ja sosiaaliset taidot...”. (Vaasan tiedekirjaston strategia 2004–2007).¹³

Henkilöstön määrän kehitys suunnitteluperiodin aikana on mielenkiintoinen. Vaasan korkeakouluissa oli vuonna 1982 yhteensä kolme kirjastonhoitajan, kaksi kirjastoamanuenssin ja viisi kirjastoapulaisen virkaa. Näistä kaksi oli Åbo Akademin kasvatustieteellisen tiedekunnan kirjastossa ja kahdeksan Vaasan korkeakoulun kirjastossa. Svenska handelshögskolanissa ei ollut yhtään kirjastohenkilökuntaa, vaan kanslisti hoiti kurssikirjastoa sivutoimisesti. Opetusministeriön työryhmä esitti valtakunnallisiin suosituksiin nojaten, että riittävän palvelutason saavuttamiseksi yhteisen kirjaston virkojen määrän tulisi olla 20–22; vuosille 1984–1986 esitettiin siis yhteensä 10–11 uutta virkaa, joista yksi olisi kirjastonjohtajan virka.

Vuoden 1984 toimikunta teki esityksiä siitä, mitä virkoja kirjastoon tulisi perustaa. Esityksissä painotettiin atk-osaamista ja informaatiopalvelua. Lisäksi katsottiin, että koska kirjaston oli määrä olla itsenäinen yksikkö, se tarvitsee hallinto-henkilöstöä enemmän kuin muissa korkeakoulukirjastoissa on.

Kun yhteinen tiedekirjasto oli aloittamassa toimintaansa 19 vuotta myöhemmin vuonna 2001, kolmen kirjaston virkojen yhteismäärä oli juuri se, mitä vuoden 1982 työryhmä oli ehdottanut yhteiselle kirjastolle, eli 21 – työvuosia tosin oli hiukan enemmän. Myös vuoden 1984 toimikunnan ajatukset atk-tehtävistä, informaatiosta ja hallinnon vahvistamisesta toteutuivat. Toiminnan alkaessa elokuussa 2001 saatiin ruotsinkielinen toimistosihteerin vakanssi ja pari vuotta myöhemmin kääntäjä-tiedottaja. Tietotekniikan osaamista lisättiin muuttamalla Vaasan yliopiston kirjastossa avoinna ollut kirjastosihteerin virka atk-suunnittelijan toimeksi; myöhemmin saatiin myös henkilöstösuunnitelmaan kirjattu atk-pääsuunnittelijan toimi. Vaasan yliopiston kirjastoon oli perustettu määräaikainen – ja myöhemmin vakinaistettu – tekniikan informaation virka helmikuusta 2001 alkaen.

Vaasan yliopistossa oli suunnittelun alkaessa vuonna 1996 yhtä kirjaston virkaa kohti 480,1 opiskelijaa, kun maan keskiarvo oli 246,4 opiskelijaa/kirjastovirka (Kirjastot 1996). Österbottens högskolan kirjastossa määrä oli lähes yhä epäedullinen. Svenska handelshögskolanin Vaasan yksikössä luku oli keskiarvon mukainen, mutta molemmat tehtävät olivat silloin kirjastosihtereitä, joilta ei edellytetä korkeakoulututkintoa. Yhteisen kirjaston aikana tilanne on kehittynyt parempaan suuntaan. Tosin on huomattava, että Tritonian henkilöstöstä kolmasosa on muuta kuin kirjastohenkilöstöä. Ammattikorkeakouluissa kirjastoilla on

¹³ Henkilöstöstä yhteisessä kirjastossa ks. Suvipäivi Pöytälaakso-Koistisen artikkeli.

koko niiden olemassa olon ajan ollut suhteessa vähemmän henkilöresursseja kuin yliopistokirjastoissa. Tähän vaikuttanevat mm. erot kirjallisuuden tarpeissa ja hoidettavien kokoelmien laajuudessa, kun opiskeluaikat ovat lyhyempiä eikä tutkijakoulutusta ole samalla tavalla kuin yliopistoissa. Vuoden 2010 tilastojen mukaan (Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta 2010) Tritoniassa on edelleen vähemmän henkilöstöä kohdeväestöä kohti kuin yliopistokirjastoissa keskimäärin, mutta enemmän kuin ammattikorkeakoulukirjastoissa keskimäärin.

Kirjaston nimi

Yhteisen kirjaston nimeksi oli 1980-luvulta lähtien tarjolla useampi kuin yksi vaihtoehto. Vuoden 1982 työryhmä käytti nimeä Vaasan korkeakoulukirjasto – Vasa högskolebibliotek. Vuoden 1984 toimikunta ehdotti nimeksi Pohjanmaan tiedekirjasto – Österbottens vetenskapliga bibliotek – Ostrobothnia Research Library. Kun nimestä pyydettiin korkeakoulujen lausunnot, vain Svenska handelshögskolan kannatti toimikunnan ehdotusta. Vaasan yliopisto halusi vuoden 1982 työryhmän käyttämän nimen Vaasan korkeakoulukirjasto ja Åbo Akademi ehdotti nimeksi Vaasan tiedekirjasto – Vasa vetenskapliga bibliotek.

Kirjaston suunnitteluryhmä järjesti nimikilpailun 1990-luvun lopulla. Ehdotuksia saatiin 56 kappaletta, joista paikallisten rehtoreiden muodostama raati palkitsi kolme, vaikka mitään niistä ei valittu nimeksi. Ehdotukset olivat kuitenkin ilmeisen hyviä, koska muutamat ehdotukset tulivat myöhemmin käyttöön muualla kirjasto- ja oppimiskeskusympäristöissä kuten Aleksandria ja Minerva Helsingin yliopistossa sekä Pegasus ja Tellus Oulun yliopistossa. Rakennuksen nimeksi oli alun perin merkitty Majakkaa, mutta nimen ei haluttu olevan suomea eikä ruotsia. Majakkaa tarkoittava kansainvälisempi sana Faros taas oli jo käytössä Vaasan laivaravintolassa. Talon nimeksi päätettiin lopulta Tritonia. Nimen alkuosa viittasi kolmeen yliopistoon ja muuten se kertoi Tritonian sijainnista, kun Triton oli antiikin mytologiassa merenjumala Poseidonin poika. Virallisissa yhteyksissä kirjastosta käytettiin pitkään muotoa Vaasan tiedekirjasto – Vasa vetenskapliga bibliotek Tritonia, mutta esimerkiksi puhelimiin alettiin heti vastata nimellä Tritonia.

Opetuksen tukiyksikköä kutsuttiin sekä projektivaiheessa että Tritoniaan kuuluvana oppimiskeskukseksi. Koska tämä nimitys oli alkanut merkitä monilla tahoilla eri asioita kuin opetuksen tuen tehtäviä, tehtäväalueen nimi muutettiin 2010 EduLabiksi. Edu-alku oli tuttu jo aikaisemmista EduTechLab- ja EduKlinikka-palveluiden nimistä.

Ammattikorkeakoulukirjastojen ja Tritonian yhdistyessä Tritonia-nimi todettiin jo vakiintuneeksi ja tunnetuksi. Tri-alku muuttui tässä vaiheessa merkitsemään

Tritonian kolmea tehtävää, yliopistokirjastoa, ammattikorkeakoulukirjastoa ja korkeakoulujen opetuksen tukea. Vuonna 2011 nimet Tritonia ja EduLab rekisteröitiin virallisesti.

Lopuksi

Yhteisen kirjaston perustamista ajoi 1980- ja 1990-luvuilla voimakkaasti opetusministeriö. Vuonna 1996 perustetussa Kirjaston suunnitteluryhmässä tämä tausta tunnettiin, mutta se ei kirjastotoiminnan tasolla enää vaikuttanut suunnittelu-työhön. Keskeistä oli uusi rakennus ja hyvä ja innostunut yhteistyö osapuolten kesken.

2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla ministeriö esitti korkeakouluille entistä vahvemmin rakenteellisen kehittämisen tarvetta. Yliopistoja yhdistettiin toisiinsa, samoin ammattikorkeakouluja. Vaasassa tämä uudistaminen koski lähinnä ruotsinkielistä ammattikorkeakoulua: Svenska yrkeshögskolanista tuli Yrkeshögskolan Novian eli Ab Yrkeshögskolan vid Åbo Akademin Pohjanmaan toimipiste. Vaasan ammattikorkeakoulu muuttui osakeyhtiöksi Oy Vaasan ammattikorkeakoulu – Vasa yrkeshögskola Ab, jossa omistajia ovat sen entisen omistajan Vaasan kaupungin ohella mm. Vaasan yliopisto ja Svenska handelshögskolan. Åbo Akademi ja Vaasan yliopisto uudistivat sisäistä rakennettaan. Uusi yliopistolaki astui voimaan 1.1.2010, mutta siihen liittyviä hallinnollisia toimia alettiin toteuttaa yliopistoissa jo vuoden 2009 lopulla.

Ministeriön kannanotot vaikuttivat 2000-luvulla Tritonian kehittämiseen viiden korkeakoulun yhteiseksi organisaatioksi ehkä siten, että laajentumissuunnitteluun saatiin ministeriön hankerahoitusta. Kirjastojen yhteishanke eteni muuten suunnittelijan ja kirjastojen oman toiminnan mukaisesti. Korkeakoulujen hallintojohtajat tulivat mukaan, kun tarvittiin virallisia dokumentteja ja kun oli sovittava rahoituksesta. Myös Tritonian johtokunta, jossa myös ammattikorkeakouluilla oli ns. ulkopuolisena jäsenenä valmiiksi yhteinen edustaja, käsitteli ja hyväksyi yhdistymiseen liittyviä asioita ja teki esityksiä korkeakoulujen johdolle. Korkeakoulujen aiesopimus kirjastoyhteistyöstä oli allekirjoitettu toukokuussa 2008, mutta viralliset päätökset tehtiin ja sopimukset allekirjoitettiin suhteellisen myöhään syksyllä 2009. Korkeakoulukonsortion kirjastotyöryhmä luotti kuitenkin vahvasti siihen, että sen omatoiminen rakenteellinen kehittäminen johtaa uuden Tritonian syntyyn.

Lähteet

Julkaisut:

- Hovila, Arja (1997). Vaasan korkeakoulu yhteistyö: selvitys vaasalaisten korkeakouluyksiköiden yhteistyöstä ja ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi = Högskolesamarbetet i Vasa: en utredning om högskolesamarbete i Vasa samt förslag till fördjupat samarbete. Vaasa.
- Ehrström, Peter (2005). Brändö: en stadsdel med själ. Vaasa: Scriptum.
- Hyyryläinen, Esa (2004). Vaasalaisten yliopistojen oppimiskeskuksen arviointi: yliopistoyksiköiden yhteistyö opetuksen kehittämisen sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön tukemisessa = Utvärdering av universitetens gemensamma lärocenter i Vasa: universitetsenheternas samarbete kring utvecklandet av undervisning och stöd för användning av informations- och kommunikationsteknik. Vaasa: Tritonia. (Tritoniana; 5).
- Katajamäki, Hannu (1997). Oman alueensa yliopisto: Vaasan yliopiston kolme vuosikymmentä. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Kirjastot (1996): tieteellisten kirjaston toiminta. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto.
- Lehtikanto, Mirjam (1964). Vaasa kirjastokaupunkina. Vaasa: Vaasan kaupunki.
- Maunumäki, Leena (2004). Oppimiskeskusyhteistyön kehittäminen: selvitys Vaasan korkeakoulujen oppimiskeskusyhteistyön kehittämisestä. [Vaasa]: Vaasan korkeakoulukonsortio, Vaasan korkeakoulujen virtuaaliyhteistyöryhmä. PDF saatavana oheisen linkin kautta: <http://www.vaasahighedu.fi/index.php?main=19&did=47&lang=1>.
- Mäkyne, Mari (2003). Kirjastoyhteistyön kehittäminen : selvitys Vaasan ammattikorkeakoulun kirjaston, Svenska yrkeshögskolans bibliotekin ja Vaasan tiedekirjaston yhteistoiminnan kehittämisestä. Vaasa : Vaasan tiedekirjasto. (Tritoniana; 4). Saatavana myös oheisen linkin kautta: <http://www.vaasahighedu.fi/index.php?main=19&did=38&lang=1>.
- Palonen, Vuokko & Källund, Ann-Sofie (2010). Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteinen kirjasto toteutui Vaasassa // Signum 1/2010, s. 10–15.
- Promemoria av Arbetsgruppen för Österbottens högskola (1984). Helsingfors: [Undervisningsministeriet]. (Opetusministeriön työryhmien muistioita, 1984:12).
- Tieteellisten kirjastojen tilastotietokanta = Vetenskapliga bibliotekens statistikdatabas = Research library statistics database. 2002- <https://yhteistilasto.lib.helsinki.fi/index.jsp>.
- Vaasan korkeakoulualueen yleisen suunnittelukilpailun kilpailuohjelma [1984]. [Hki; Vaasa]: Opetusministeriö/ Vaasan korkeakoulujen rakentamisen neuvottelukunta ja Rakennushallitus.
- Vaasan korkeakoulutyöryhmän muistio = Promemoria av Arbetsgruppen för högskoleenheterna i Vasa, 1990. Helsinki. (Opetusministeriön työryhmien muistioita = Promemorior avgivna av undervisningsministeriets arbetsgrupper, 1990:31)
- Yhteistyön kehittäminen ja alueellisen vaikuttavuuden strategia (2003) = Strategi för samarbete och regional verkan. [Vaasa: Vaasan korkeakoulukonsortio = Vasa högskolekonsortium]. Saatavana myös oheisen linkin kautta: <http://www.vaasahighedu.fi/index.php?main=32&did=16&lang=1>.
- Yleiset kirjastot Suomessa 200 vuotta: juhla kirja (1994) = De allmänna biblioteken i Finland 200 år: festschrift. Vaasa: Vaasan läänin yleisten kirjastojen 200-vuotisjuhlavuoden työryhmä. Saatavana myös: <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/etusivusu.html> ja <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/etusivuru.html>.

Muut lähteet: (arkistolähteet ovat saatavissa Tritoniasta tai Vaasan yliopiston arkistosta)

Kirjaston suunnitteluryhmä – Planeringsgruppen för biblioteket (1996-2001).

Kokouspöytäkirjat. 1996-2001.

Väliraportti 1996 = Uuden kirjaston rakentaminen. [Väliraportti Vaasan korkeakoulujen rakentamisen yhteistyöryhmälle] 28.6.1996

Tritonia 2001-: ensimmäisten vuosien strategia = strategien för de första åren. Sisältää myös luettelon tärkeimmistä Tritonian syntyä edeltäneistä asiakirjoista 1996-2001]

Vaasan tiedekirjaston henkilöstösuunnitelma 2001-

Kirjastosopimus 1998: Svenska handelshögskolan, Vaasan yliopisto, Åbo Akademi, Vaasan tiedekirjastoa koskeva kirjastosopimus 4.12.1998 = Svenska handelshögskolan, Vasa universitet, Åbo Akademi Biblioteksavtal gällande Vasa vetenskapliga bibliotek 4.12.1998.

Opetusministeriö – Undervisningsministeriet.

Arbetsgruppens för högskolesamarbetet i Vasa rapport. 1982.

Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmän raportti, 1982. Jätetty OPM:lle 26.8.1982.

Palaute korkeakoulujen toiminta- ja taloussuunnitelmista 20.12.1981 (13451/06/81).

Pohjanmaan tiedekirjaston suunnittelutoimikunta ks. Vaasan korkeakouluyksiköiden kirjasto-toimikunta.

Pöytäkirja Vaasan kauppakorkeakoulussa 11.12.1969 luentosalissa 31 pidetystä kokouksesta, jossa keskusteltiin tieteellisen erikoiskirjaston perustamisesta Vaasaan. Pj. rehtori Tryggwe Saxén, sihteeri amanuenssi Tuula Luhtala.

Svenska handelshögskolan

9.11.1982. Nr. 425/04/82 → Undervisningsministeriet. Utåtande om en rapport utarbetad av en arbetsgrupp tillsatt av undervisningsministeriet för att utreda samarbetsmöjligheterna mellan högskoleenheterna i Vasa.

Biblioteksverksamheten vid Svenska handelshögskolan i Vasa. 7.4.1986.

Svenska handelshögskolan. Vasa. Enhetsrådet. [Brev] 1.2.1993.

Tietohuollon neuvottelukunta 22.10.1992. 65/Db/92 → Opetusministeriölle. Korkeakoululaitoksen rakenteellisen kehittämisen toimenpideohjelma.

Tritonia-sopimus [2009]. <http://www.tritonia.fi/?d=212&l=1>.

Tritonian johtosääntö [2009]. <http://www.tritonia.fi/?d=214&l=1>.

Tritonia. Johtokunta – Direktion

Analyysi Vaasan tiedekirjaston toiminnasta vuoden 2001 tulossopimuksen valossa, Vaasan tiedekirjasto Tritonia, johtokunta, kokous 2/2001, Liite 2a

Pöytäkirjat 2001–2010

Tritonian strategia 2010–2013. <http://www.tritonia.fi/?d=219&l=1>.

Työjärjestys, <http://www.tritonia.fi/?d=216&l=1>.

Vaasan tiedekirjaston strategia 2004–2007 (3.6.2003)

Vuosikertomukset 2003–2009, <http://www.tritonia.fi/?d=221&l=1>.

Vaasan korkeakoulu.

18.11.1982. No 457/04/82 → Opetusministeriölle. Lausunto Vaasan korkeakoulujen yhteistyötä selvittäneen työryhmän raportista.

Rehtori Mauri Palomäki 24.1.1984, [kirje kirjastonhoitaja Riitta Favorinille]

Vaasan korkeakoulujen rakentamisen neuvottelukunta. Muistiot 1982–1991

Vaasan korkeakoulujen rakentamisen yhteistyöryhmä.

Kokous No 1/1992. 16.6.1992.

Vaasan yliopistoalueen II rakentamisvaiheen perustamissuunnitelma. Kokous 13.5.1992 (Vaasan yliopisto, Anna-Maija Salo, Rauno Väkeväinen, Simo Paavilainen)

Vaasan korkeakoulukonsortio. Kirjastotyöryhmä ja alatyöryhmät

Kokousasiakirjat 2003–2009

Vaasan korkeakoulukonsortio. Tritonia 2 -työryhmä

Alla olevat raportit saatavana oheisen linkin kautta: <http://www.vaasahighedu.fi/index.php?main=19&did=38&lang=1>.

Alustava suunnitelma yhteisestä kaikkien alojen kirjastosta. 25.1.2007.

Yhteisen tekniikan kirjaston väliraportti ja sen yhteenveto 15.1.2007.

Vaasan korkeakoulun kirjasto. Johtokunta

Pöytäkirjat 1982–1990

Laaksovirta, Tuula H. (1989), Ovet tiedon maailmaan [katsaus johtokunnalle].

Virtanen, Ilkka (1985), Setterbergin kampa ja sen kirjastotilat. Suunnittelun toiminnallinen puoli. [Raportti johtokunnalle] 22.10.1985.

Vaasan korkeakouluyksiköiden kirjastotoimikunta (= Pohjanmaan tiedekirjaston suunnittelutoimikunta)

Huonetilaohjelma. [1984]

Pöytäkirjat 1.2.1984–17.5.1984

Toiminta- ja taloussuunnitelma 1986–1990

Vaasan korkeakouluyksiköiden yhteistyökokous. 21.1.1991. Pöytäkirja. (Vaasa-tietokanta)

Vaasan tiedekirjasto – Vasa vetenskapliga bibliotek Tritonia. Johtokunta-Direktion ks. Tritonia. Johtokunta – Direktion

Vaasan yliopisto. Kokousmuistio 26.5.1992

Vaasan yliopisto, Österbottens högskola/Åbo Akademi, Svenska handelshögskolan, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen koulutus Vaasassa, Taideteollisen korkeakoulun Länsi-Suomen muotoilukeskus MUOVA, Vaasan ammattikorkeakoulu – Vasa yrkeshögskola, Svenska yrkeshögskolan.

Sopimus korkeakoulu yhteistyöstä Vaasassa. [Allekirjoitukset 8.8.–9.9.1997].

Sopimus Vaasan korkeakoulukonsortioista. 2000.

Vaasan yliopiston kirjasto. Toiminta- ja taloussuunnitelma 1994–1997 (1992).

Vaasan yliopiston kirjasto. Johtokunta. Pöytäkirjat 1991–2001.

Valtiovarainministeriö. Järjestelyosasto. 11.11.1982. No. 456/04/82 → Lausunto: Opetusministeriö. Vaasassa sijaitsevien korkeakouluyksiköiden eräiden [sic] yhteistoimintajärjestelyjä selvittäneen työryhmän mietintö].

Åbo Akademi. 16.12.1982. Nr. AÖ125 → Utdåtande om Arbetsgruppens för högskole-samarbetet i Vasa rapport. 1982.

Åbo Akademi. Biblioteksdirektionen.

5.10.1982. Protokoll, 5: Remiss från styrelsen: Utdåtande över betänkandet angående gemensam biblioteksservice för Åbo Akademi och Svenska handelshögskolans utbildningsenheter i Vasa och Vasa högskola.

22.2.1989. Protokoll, 5: Utdåtande om betänkandet av arbetsgruppen för strukturella och administrativa förändringar i Vasa.

Åbo Akademi. Pedagogiska fakulteten. Protokoll 8.5.1984.

Eila Rekilä

Pakkoavioliitosta syntyi kaunis ja hyvinvoiva lapsi – Vaasan tiedekirjaston syntyvaiheista

Tiivistelmä

Vaasan tiedekirjaston alkusysäyksestä, opetusministeriön työryhmän asettamisesta kirjaston valmistumiseen kesti kaksikymmentä vuotta. Alun alkaen esitys yhteiseksi kirjastoksi ei lähtenyt Vaasassa sijaitsevista korkeakouluyksiköistä. Opetusministeriön työryhmän ehdotuksiin vuodelta 1982 kaikki yliopistot suhtautuivat periaatteessa myönteisesti mutta asettivat kukin tiettyjä ehtoja. Oli selvää, että mikään vaasalainen korkeakouluyksikkö ei olisi saanut opetusministeriön rahoitusta omaan erilliseen hankkeeseen, yksiköt sitoutettiin siihen uutta rakentamalla. Hanke oli opetusministeriön vuoden 1984 hallinnonalan yleissuunnitelmassa, mutta valtakunnallinen kielipoliittinen suhtautuminen kypsyi hyvin hitaasti. Paikallisesti asetettiin jo tuolloin valmisteluryhmä ja kirjaston hallinnollista mallia yliopistot ryhtyivät valmistelemaan vuonna 1996 hanke- rahoituksen varmistuttua. Hallinto ja voimavarojen jako kirjattiin yliopistojen keskeiseen sopimukseen. Kirjastorakennus valmistui vuonna 2001. Pitkänä vireilläoloaikana valtion ohjaus ja budjettikäytännöt muuttuivat ratkaisevasti, mikä helpotti yhteishankkeen käytännön toteutusta.

Sammandrag. Ur tvångsäktenskapet föddes ett vackert och välstående barn – om tillkomsten av Vasa vetenskapliga bibliotek

Från den första impulsen till Vasa vetenskapliga bibliotek, tillsättandet av en arbetsgrupp vid undervisningsministeriet, räckte det tjugo år tills biblioteket blev färdigt. Från början kom förslaget om ett gemensamt bibliotek inte från högskoleenheterna i Vasa. Alla universitet ställde sig i princip positiva till förslagen från undervisningsministeriets arbetsgrupp år 1982, men var och en ställde upp specifika villkor. Det var tydligt att ingen högskoleenhet i Vasa skulle ha fått finansiering från undervisningsministeriet för ett eget separat projekt – enheterna förbands till detta projekt genom ett nybygge. Projektet ingick i undervisningsministeriets allmänna förvaltningsplan från år 1984, men den språkpolitiska attityden på nationell nivå mognade mycket långsamt. Lokalt tillsattes redan då en beredningsgrupp och universitetet började bereda bibliotekets förvaltningsmodell år 1996, efter att projektfinsiering hade säkrats. Förvaltningen och fördelningen av resurser skrevs in i ett avtal mellan universitetet. Biblioteksbyggnaden färdigställdes år 2001. Under den långa planeringstiden ändrades den statliga styrningen och budgetpraxisen på ett avgörande sätt, vilket underlättade genomförandet av det gemensamma projektet.

Vaasan kaksikielisen tiedekirjaston syntyvaiheista

”Kaksikielinen kirjasto on toimintaympäristönä haastava, mutta myös uutta mahdollistava”, totesi Vaasan yliopiston rehtori Matti Jakobsson yliopiston avajaispuheessa 3.9.2001. Uusi Vaasan tiedekirjasto oli juuri käynnistänyt toimintansa. Vaasan yliopistoyksiköiden yhteisen kirjaston perustaminen oli pitkä prosessi. Opetusministeriön työryhmän perustamisesta syyskuussa 1981 kirjaston avaamiseen elokuussa vuonna 2001 kului kaksikymmentä vuotta. Idea oli syntynyt jo sitä ennen, mm. korkeakouluneuvosto oli jo 1970-luvun lopussa korkeakoulujen alueellista laajentamista käsitelleistä mietinnöistä antamassaan lausunnossa katsonut kirjastoyhteistyön Vaasassa tarpeelliseksi (Opetusministeriö 1982). Pitkänä vireillöoloaikana mukaan tulevien yksiköiden koko kasvoi ja toiminta monipuolistui, Vaasan korkeakoulu muuttui yliopistoksi ja valtionhallinnon yksityiskohtainen ohjausote väljentyi. Vaasan tiedekirjaston synty- ja alkuvaiheet mahdollistavat oivallisen tapauskuvauksen valtion ohjausotteen muuttumisesta samalla kun se valottaa kaksikielisen organisaation perustamiseen liittyvää problematiikkaa. Valtion ohjausotteen muuttuminen voidaan todentaa monien asiakirjojen perusteella. Sen sijaan kieliproblematiikan käsittely jää hyvin yleiselle tasolle.¹ Työryhmän esityksessä puhutaan esimerkiksi yksittäisistä viroista, johtokunnan kokoonpanosta ja käsikirjastojen tarpeesta. Kirjaston lopulta noustessa Palosaaren kampukselle yliopistojen hallinto oli pitkälti niiden sisäisesti organisoitavissa ja rahoituksessa oli siirrytty vuosina 1991–1993 ns. toimintamenobudjetointiin.

Usean yliopiston yhteinen hanke oli siinä määrin ainutlaatuinen, että sen käynnistämiseksi tarvittiin ministeriötason ohjausta. Alkuisysäys ei lähtenyt Vaasasta. Tällä hetkellä kokonaisia yliopistoja on yhdistetty, on syntynyt useita yhteisomistuksessa olevia laitoksia ja luotu moninaisia yhteistoimintamuotoja. Tämän päivän näkökulmasta on vaikea kuvitella, miten tiukasti yliopistot 1980- ja 1990-luvuilla pitivät kiinni omista reviiireistään. Toisaalta on ymmärrettävää, että korkeakoulujen kehittämislain taatessa yliopistoille varman taloudellisen kasvun, ei yhteistyöhankkeissa nähty samassa määrin taloudellisia etuja kuin nyt. Erityisesti uusien omien rakennusten saaminen oli yliopiston imagon rakentamiselle tärkeitä. Vaasan yliopistojen yhteinen tiedekirjastohanke liittyy kiinteästi yhteen rakentamishankkeen kanssa. Voitaneen sanoa, että ilman rakentamisen luomaa pakotetta yhteishanketta ei olisi saatu käyntiin.

¹ Kirjoittaja toimi vuosina 1982–1996 opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosastolla tehtäväänään valmistella yliopisto- ja korkeakoululaitosta koskevaa toiminta- ja taloussuunnitelmia ja Vaasan yliopiston hallintojohtajana vuosina 1996–2004.

Opetusministeriön asettama Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmä jätti raporttinsa ministeriölle elokuussa 1982. Työryhmä ehdotti, että ”Vaasassa sijaitseville korkeakouluyksiköille perustettaisiin vuonna 1984 yhteinen kirjasto: Vaasan korkeakoulukirjasto. Kirjasto olisi hallinnollisesti itsenäinen yksikkö. Kaksikielinen kirjasto kattaisi korkeakouluyksiköissä edustettuina olevat tieteenalat: kauppatieteet, yhteiskuntatieteet, kielitieteet ja kasvatustieteet.” Antamissaan lausunnoissa kaikki kolme yliopistoa esittivät varauksia, joissa yhteinen piirre oli pelko laitos- ja käsikirjastojen menettämisestä ja huoli riittävästä henkilöresursseista. Åbo Akademi ja Svenska handelshögskolan painottivat luonnollisesti palveluiden tarjoamista tasa-arvoisesti kummallakin kielellä. Vaasan yliopisto katsoi, että kirjaston tulisi sijaita suurimman käyttäjänsä välittömässä läheisyydessä ja johtokunnassa tulisi olla yliopiston kokoa vastaava edustus. Myös Åbo Akademi asetti lausunnossaan useita ehtoja kirjastoyhteistyölle. Akademin mukaan yhteistyö on tärkeätä talous- ja yhteiskuntatieteissä, sen sijaan kasvatustieteiden kirjallisuuden tulisi säilyä ao. tiedekunnan yhteydessä. Mikäli aineistojen nopeata kuljetusta paikasta toiseen ei saataisi hoidetuksi, kirjastopalelut pikemminkin huonontuvat kuin parantuvat, totesi Åbo Akademi.

Yliopistojen opetusministeriön työryhmän muistiosta antamat kuvastavat 1980-luvun opetusministeriökeskeistä ohjausta. Tuolloinhan yksittäiset virat perustettiin valtion tulo- ja menoarviossa, joten on ymmärrettävää, että yliopistot kiinnittivät lausunnoissaan huomiota määrärahojen lisäksi yksittäisten virkojen tarpeeseen. Åbo Akademi kiinnitti huomiota myös siihen, että Vaasaan perustettavat kirjastovirat eivät saisi vähentää Akademin Turkuun perustettavien virkojen määrää. Kunkin yliopiston budjetissa oli yhdeksän eri momenttia ja niillä yhteensä 24 alamomenttia. Kullekin yliopistolle oli erikseen määritelty määräraha kirjallisuuden hankintaan. Henkilökunnan palkkaamiseen tarkoitettulla momentilla oli erikseen mm. tilapäisten palkkiot, työsuhdepalkat sekä kausi-, ruuhka yms. apulaisten palkat. Yhteisen kirjaston suunnittelun sitten lähtiessä liikkeelle 1990-luvun lopulla tämä yksityiskohtaisuus oli jo poistunut ja oli siirrytty opetusministeriön ja yliopistojen välisten tulossopimusten aikakauteen. Tämä helpotti yhteisen organisaation luomista huomattavasti. Vaasan korkeakouluyksiköt asettivat ministeriön raportin valmistuttua oman työryhmän, jonka laati kirjastolle muun muassa johtosäännön, tilatarvelaskelmat ja resurssisuunnitelman. Tämä suunnitelma ei kuitenkaan johtanut toteutukseen, vaikka paikallisesti olisi ollutkin valmiuksia lähteä liikkeelle.

Tiedekirjaston toteutuminen alkaa hahmottua

Kolme vuotta työryhmän esityksestä yhteinen kirjastohanke ilmaantui opetusministeriön vuosien 1985–1988 hallinnonalan yleissuunnitelmaan (Opetusministeriö 1985). Suunnitelmassa todetaan: ”Vuonna 1985 on tarkoitus perustaa Vaasan korkeakouluyksiköiden yhteinen kirjasto yhdistämällä Vaasan korkeakoulun sekä Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin Vaasassa sijaitsevat kirjastot. Kirjaston toimintaa ja resursseja on tarkoitus kehittää opetusministeriön asettaman Vaasan korkeakoulutyöryhmän ehdotusten mukaisesti.” Hanke ei kuitenkaan vielä konkretisoitunut, perussyyinä hitaaseen etenemiseen oli kaksikielistä hanketta kohtaan tunnettu epäily². Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosastolla valmisteltiin vuosittain ministeriön hallinnonalan yleissuunnitelman liitteeksi yliopistojen ja korkeakoulujen rakennusohjelma, tiuhaan kirjoitettu liite, jossa oli kymmeniä rakennushankkeita. Listalla tiedekirjasto eteni hyvin hitaasti tärkeysjärjestyksessä kohti kärkeä osana Vaasan yliopiston uudisrakennushanketta. Vuosien 1992–1995 suunnitelmassa kirjasto oli edennyt jo niin pitkälle, että vuodelle 1994 oli merkitty hankkeeseen suunnittelurahaa. Sekään ei vielä merkinnyt toteutumista, olivathan edessä 1990-luvun alun tiukat taloudelliset vuodet. Opetusministeriön ja yliopistojen välisten tulosneuvottelujen perusteella yliopistojen rehtorit toimittivat ministeriölle kirjeen 9.4.1996, jossa todetaan suunniteltavan oman erityisen imagon omaavaa kirjastoa, joka tulee toimimaan modernina oppimisympäristönä. Paikallinen suunnittelu oli siis meneillään ja kirjaston luonne hahmottumassa. Suunnittelu eteni ja vuonna 1997 solmitussa opetusministeriön ja Vaasan yliopiston välisessä tulossopimuksessa mainitaan kirjaston rakentamisen käynnistyvän 1998. Seuraavassa sopimuksessa oli sama maininta, mutta vuosi oli nyt 1999. Rakennus Vaasan Palosaarelle valmistui ja kirjasto avasi toimintansa elokuussa 2001.

On ilmeisen selvää, että pieneen kaupunkiin ei voitu saada kolmea uudisrakennusta, eikä edes vanhasta saneerattuja erillisiä kirjastotiloja. Kirjastotoimintojen sisällöllinen nivominen osaksi uudisrakennushanketta antoi ministeriölle oivan pakottamiskeinon, vaikka eri omistajien lisäksi kyse oli myös kaksikielisestä hankkeesta. Mielenkiintoista on, että vastaavaa kaksikielistä kirjastohanketta ei oltu saatu liikkeelle Helsingin kauppakorkeakouluissa, vaikka kyseessä oli yksi ja sama koulutusala. Vaikka keskusteluja asiasta oli käyty, organisaatiot taustayhteisöineen olivat ilmeisesti riittävän vahvoja hankkeen estämiseksi. Vaasassa sijaitsevan yhteisen kirjaston suunnittelu oli haastavaa myös siitä syystä, että omistajayhteisöillä oli keskenään erilainen luonne. Yleensä yhteistyö toimii parhaiten silloin, kun osapuolet kokevat olevansa yhtä vahvoja ja samanlaisessa lähtötilanteessa.

² Kirjoittajan puhelinkeskustelu opetusministeriön emeritus kansliapäällikkö Markku Linnan kanssa 9.5.2011.

Vaasan korkeakoulu, sittemmin yliopisto oli itsenäinen, Åbo Akademin Vaasan yksikkö oli Turussa sijaitsevan Akademin tiedekunta ja Svenska handelshögskolanin pääyksikkö toimi Helsingissä.

Hallinnollisten yhteistyömallien löytämiselle saattaa helposti nousta poliittisia tai toiminnan ylätasoon johtamiseen liittyviä esteitä, vaikka itse toiminta olisikin yhdistettävissä. Toiminnan tasolla taas suurimmat esteet saattavat syntyä erilaisista toimintakulttuureista, ei välttämättä toiminnan tavoitteista sinänsä. Voisi todeta, että Vaasassa tapahtuvaan yhteisen toiminnan suunnitteluun problematiikkaa loivat enemmän yliopistojen sisäiset rakenteet kuin arkitoiminnassa käytettävä kieli, vaikka moni varmaan oletti, että juuri kieli muodostuisi suurimmaksi kompastuskiveksi. Perusvaasalaiseen tapaan suomen ja ruotsin kieltä käytettiin joustavasti yhtä aikaa niin suunnittelukokouksissa kuin suunnittelusta syntyneiden asiakirjojenkin kielinä. Yksittäisiä hallinnollisia päätöksiä ei sen sijaan voitu tehdä kokonaan Vaasassa, vaan Åbo Akademin ja Svenska handelshögskolanin pääyksiköistä Turusta ja Helsingistä oli varmistettava kulloinenkin kanta. Vaasan yliopiston ollessa Vaasassa ainoa itsenäinen yliopisto tilanne johti siihen, että päävastuu hankkeen etenemisestä ja työmäärä kohdistui Vaasan yliopistoon. Vaikka yhteistyön hioutumisessa ja ratkaisujen etsimisessä oli myös ongelmia, yliopistojen johdot lähtivät koko ajan siitä, että hankkeen nyt käynnistyttyä se onnistuu ja oikeat hallinnolliset ratkaisut löydetään.

Olihan Vaasassa ministeriön tavoitteena ollut toinenkin yhteinen hanke, nimittäin ruotsinkielisten yksiköiden toiminnan yhdistäminen. Hanke muuttui ajan myötä hallinnolliseksi yhteistyöksi Österbottens högskola -nimisen organisaation puitteissa. Yhteisen kirjaston suunnittelu ja rakentaminen vahvistivat myös Vaasassa toimivien korkeakoulujen muutakin yhteistyötä. Korkeakouluilla oli ollut yhteistä opetusta ja yhteisiä tutkimushankkeita jo aiemmin, mutta kirjasto oli vahva alkusysäys siihen, että Vaasaan perustettiin korkeakoulujen toimintaa laajemminkin tarkasteleva korkeakoulukonsortio. Siihen liittyivät myöhemmin myös Vaasassa toimivat suomenkielinen ja ruotsinkielinen ammattikorkeakoulu. Helsingin seudullakin oli korkeakoulujen alueellista yhteistyötä pitkään viritelty ja toteutettu, mutta uskaltaisin sanoa, että Vaasassa toiminta saavutti konkreettisempia tuloksia. Konsortiota koskeva sopimus allekirjoitettiin vuonna 2001.

Tiedekirjaston hallinnosta sovitaan yliopistojen kesken

Palataan alkuun. Vuonna 1982 opetusministeriölle selvityksensä jättänyt työryhmä esitti, että ”Vaasan korkeakouluyksiköiden kirjastopalvelut järjestetään yhteisesti siten, että perustetaan yhteinen Vaasan korkeakoulukirjasto/Vasa hög-

skolebibliotek. Yhteiset kirjastopalvelut tulee järjestää niin, että jokaiselle yksikölle turvataan samat palvelut. Yhteisellä kirjastolla päästään myös nykyisten ja tulevien resurssien mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön ja voidaan korottaa palvelutasoa nykyisestään. Ehdotettu yhteinen kirjasto voisi käsittää Vaasan yksiköiden kirjastopalvelut kokonaisuudessaan tai se voitaisiin järjestää siten, että yksiköt säilyttävät tai perustavat oman käsi- ja kurssikirjaston. Kirjastotekniset seikat puolustavat ensin mainittua vaihtoehtoa. Koska yksiköt tällä hetkellä ja todennäköisesti myös tulevaisuudessa ainakin osittain sijaitsevat tietyllä etäisyydellä toisistaan, on kuitenkin tarpeen, että jokaisen yksikön välittömässä läheisyydessä on käsi- ja kurssikirjastoin varustettuja lukusaleja.”

Yhteisen kirjaston asemaan vaikutti eniten sen saama asema valtion budjetissa. Täysin erillinen omistajayliopistoista irrallinen laitoshan tarkoittaisi sitä, että näin muodostetulla organisaatiolla olisi budjetissa omat määrärahat omana lukunaan tai korvamerkittynä jonkun yliopiston budjetin yhteydessä. Työryhmä esitti, että ”kirjaston toimintaan osoitettaisiin varat valtion tulo- ja menoarvion (opetusministeriön pääluokassa 29) luvussa 10 (Valtion korkeakoulut). Luvun eri momenttien kohdalla todettaisiin erikseen, kuinka suuri osa määrärahasta on tarkoitettu kirjaston tarpeisiin.” Käytännössä se olisi merkinnyt pariakymmentä mainintaa kunkin yliopiston kohdalla. Tuollainen yksityiskohtaisuus ei kuitenkaan enää tullut kyseeseen kirjaston toteutuessa, koska korvamerkityt määrärahat eivät sopineet budjettikäytäntöön. Oli siirrytty sopimusten aikakauteen. Kirjaston ”mahdollisimman suuri itsenäisyys” taattaisiin kolmen eri yksikön hyväksymällä sopimuksella hallintomallista. Nyt luotettiin jo siihen, että yliopistot kykenevät ratkaisemaan yhteistyömallit ilman valtion ohjausta. Vuoden 1996 lopulla hallinnollinen yhteistyömalli alkaa jo muotoutua.

Aikoinaan opetusministeriön työryhmän mukaan yhteisen kirjaston luominen edellyttäisi, että kirjaston hallinnosta ja henkilökunnasta ja sen kielitaitovaatimuksista säädettäisiin erillisellä lailla. Työryhmä sisällytti muistioonsa ehdotuksen ao. laiksi. Asetuksella säädettäisiin toiminnasta tarkemmin, kuten johtokunnan kokoonpanosta ja tehtävistä, johtajan tehtävistä, virkojen ja toimien kelpoisuusehdoista ja nimittämisestä. Henkilökunnan siirtymisestä uuteen organisaatioon säädettäisiin niin ikään asetuksella. Laki tuntuu tänä päivänä varsin järeältä ratkaisulta yksittäisen yliopiston alaisen laitoksen hallinnon järjestelyssä, vaikka kustakin yliopistosta olikin säädetty erillisellä lailla. Onneksi ohjaus väljentyi ja myös asetuksen säätäminen kävi tarpeettomaksi. Nämäkin asiat voitiin sopia yliopistojen välisin sopimuksin, mikä menettely mukautuisi helposti ajan vaatimiin muutoksiin.

Rakennettavan organisaation luonne ja johtaminen

Työryhmä 1980-luvulla puhui korkeakoulukirjastosta. Kun konkreettista kirjastoa sitten alettiin suunnitella, puhuttiin alusta alkaen tiedekirjastosta, mikä korosti tutkimuksen ja tieteen tekemisen tarvittavaa palvelua. Eräänlainen peruslähtökohta oli alusta alkaen se, että kirjastot siirtyisivät yhteiseen rakennukseen mahdollisimman kokonaisuutena. Työryhmän pohdiskelu siitä, miten kirjastotoimintojen tulisi sijoittua, on tietysti ymmärrettävää senaikaisen ministeriön ohjauksen huomioon ottaen. Kolmen yliopiston rehtorit ja hallintojohtajat allekirjoittivat 30.5.1997 Vaasan tiedekirjastoa koskevan aiesopimuksen, jossa osapuolet sopivat tärkeimmistä hankkeeseen liittyvistä asioista, mm. hallintomallista, kustannusten jaosta, johtajan virasta, rahaliikenteen hoitamisesta ja siirtävästä omaisuudesta. Varsinaisessa Vaasan tiedekirjastoa koskevassa kirjastosopimuksessa 4.12.1998 sanotaan yksinkertaisesti, että ”kirjasto toimii sopijapuolten yhteisenä kasikielisenä erillislaitoksena, jolla on oma johtosäätönsä. Johtosäätönsä kirjastolle annetaan mahdollisimman suuri itsehallinto. Sopijapuolten hallitukset hyväksyvät johtosäätönsä.” Johtosäätönsä ei sittemmin sanottu mitään käsikirjastojen ja muiden kirjakokoelmien sijainnista, niiden sijoittaminen on jäänyt kirjaston johtokunnan ja johtajan päätöksin järjestettäväksi.

Opetusministeriön 1982 työryhmä kaavaili myös kirjaston johtamista ja katsoi, että ”kirjaston hallinnosta vastaisi johtokunta ja kirjastonjohtaja.” Johtokunnan kokoonpanostakin työryhmä teki ehdotuksensa. Lähes kaksikymmentä vuotta myöhemmin kirjaston toimintaa suunniteltaessa johtokunnan rakenteessa päätettiin omistajatahojen kokoja mukailevaan malliin: neljä Vaasan yliopistosta, kaksi Åbo Akademiasta, yksi Svenska handelshögskolanista, yksi henkilökuntaa edustava jäsen ja yksi yliopistojen ulkopuolelta. Yliopistojen hallintoon oli laajemminkin alettu nimittää yliopistojen ulkopuolisia jäseniä, mikä sitten vielä vahvistui uuden vuoden 2009 yliopistolain myötä. Tiedekirjaston kohdalla oli alun perinkin luontevaa, että johtokuntaan otettaisiin ulkopuolisia edustajia, ovathan kirjastot muidenkin kuin yliopistossa työskentelevien ja opiskelevien käytettävissä. Pienessä kaupungissa on kirjastojen toimintaa luontevaa tarkastella kokonaisuutena. Tällä hetkellä myös ammattikorkeakoulut ovat mukana. Yliopistojen tasapuolisen osallistumisen takaamiseksi kirjastosopimukseen otettiin määräys, että johtokunnan puheenjohtajan toimikausi kiertää yliopistojen kesken, mikä on omiaan sitouttamaan yksiköitä toiminnan kehittämiseen.

Suorastaan hämmentävältä tämän päivän näkökulmasta tuntuu 1980-luvun työryhmän ehdotus, että kirjaston johtajan nimittäisi valtioneuvosto. Kirjastonjohtajan palkkaluokan työryhmä kaavaili silloin käytettyyn B-palkkaluokkaan, mistä johtuen nimitysvaltaa ei voitaisi määrittellä yliopistotasolle. Siihen aikaan valtio-

neuvoston nimitysvalta oli huomattavan laaja, professorit nimitti tasavallan presidentti. Tämä päätösvalta siirtyi yliopistoille vuonna 1998. Kirjaston suunnittelun alkuvaiheessa oli varsin selvää, että kirjaston johtaja tulisi sen suurimman omistajatahon kirjastosta eli olisi Vaasan yliopiston kirjaston johtaja. Vaasan yliopiston osuus tiedekirjastossa kattoi alun perinkin koko yliopiston kirjaston eli oli noin 70 % kokonaisuudesta, niin Åbo Akademin kuin Svenska handelshögskolaninkin kirjastot ovat vain osa näiden yliopistojen kirjastolaitosta. Johtajuuskysymys ei aiheuttanut ongelmia neuvottelussa, kirjaston muita johtotehtäviä voitiin antaa pienemmistä osista tuleville henkilöille.

Tiedekirjaston henkilöstö

Henkilökunnan palkkaamisen kannalta ongelmaksi olisi saattanut muodostua se, että kirjasto on yliopiston erillislaitos, siis osa yliopistoa, eikä itsenäinen siinä mielessä kuin valtion budjettitalous itsenäisyydellä tarkoittaa. Sellainen ratkaisu, että henkilökunta olisi ollut virka- ja työsuhteessa vain yhteen omistajatahoon, ei tullut kyseeseen. Käytännössä tämä olisi tarkoittanut sitä, että tämä taho olisi ollut Vaasan yliopisto, koska sen koko kirjasto siirtyi uuteen yksikköön. Oli ymmärrettävää, että henkilökunta ei halunnut siirtyä toisen yliopiston palvelukseen, jos muunlainen ratkaisu olisi mahdollinen. Toisaalta oli yhtä selvää, että kirjasto voi toimia itsenäisenä ja yhtenäisenä yksikkönä vain sillä edellytyksellä, että henkilöstöjohtaminen on kirjaston sisällä. Nämä huomioon ottaen tuntui luontevimmalta ratkaisu, jossa kirjaston henkilökunta säilyttäisi virka- ja työsuhteensa siihen yliopistoon, jossa ne olivat olleet aiemminkin, mutta olisivat työnjohdollisesti kirjaston johtajan alaisia. Henkilökuntaa kasvatettaessa uudet virat perustettaisiin siihen yliopistoon, mikä ao. yliopiston kirjastotoiminnan laajuuden kannalta olisi tasapainossa. Yliopistojen johdon kannalta kirjastosopimuksessa sovittu tilanne ei ole aiheuttanut juurikaan ongelmia. Opetusministeriön työryhmä piti tärkeänä, että kirjaston henkilökunnan pätevyysehtoihin tulisi yleisten kelpoisuusehtojen lisäksi muotoilla edellytys, että kirjaston on kyettävä palvelemaan sekä suomeksi että ruotsiksi samalla tavoin. Työryhmä ehdotti yksityiskohtaisia vaatimuksia eri työntekijäryhmiltä vaadittavaksi kielitaidoksi. Kaksikielisyys taattiin juuri sillä, että henkilökunta kuului eri yliopistoihin ja toisaalta sillä, että henkilökunnalla olisi ylipäätään hyvä kielitaito. Käsitykseni mukaan tämä ei ole ollut toiminnan kannalta mikään ongelma.

Tiedekirjaston tulosneuvottelut

Kirjaston aikaansaamisen pitkänä vireilläoloaikana yliopistojen ja opetusministeriön väliseksi ohjausmekanismiksi oli kehitetty tulosneuvottelut. Itse kirjaston perustaminen käsiteltiin tulosneuvotteluissa vuonna 1997. Kirjastoa koskevat asiat sovittiin yliopistojen kesken vietäväksi kaikkien kolmen omistajayliopiston neuvotteluihin. Menettelynä tämä on toiminut hyvin, joskin ylipäätään yksittäistä laitosta koskevia asioita on harvoin noussut esille ministeriötason neuvotteluissa. Tulosneuvottelukäytäntö oli siirtynyt myös yliopistojen sisälle, niin että tiedekirjaston toiminnan alkaessa tulosneuvotteluista tuli vuosittainen käytäntö. Neuvottelun toinen osapuoli oli siis kirjasto, jota neuvotteluissa edusti johtokunnan puheenjohtaja, kirjaston johtaja ja mahdollisesti muitakin kirjaston edustajia. Neuvottelun toinen osapuoli muodostui taas kolmen yliopiston edustajista, tavanomaisesti rehtoreista, hallintojohtajista ja mahdollisesti taloushallinnon edustajista. Tämä menettely luonnollisesti edellytti sen, että kolmen yliopiston kesken oli ennen kirjaston edustajien tapaamista päästy yksimielisyyteen neuvottelussa esille otettavista asioista.

Neuvotteluasetelma oli kuitenkin uusi ja eräällä tavalla vaativa edellyttäen hyvin pitkälle menevää etukäteisvalmistelua. Ei voinut olettaa, että kolmesta eri yliopistosta koostuva yhteinen neuvotteluosapuoli olisi mennyt erimielisenä neuvottelupöytään. Jokaiseen yliopistoon oli sisäisesti kehittynyt käytäntö, jossa yliopistojen johto neuvotteli alayksiköiden kanssa kussakin yliopistossa sovitulla tavalla. Tiedekirjaston toiminnan käynnistyttyä Vaasan yliopisto piti sisäiset tulosneuvottelut myös kirjaston kanssa. Tarkoituksena oli käsitellä yliopistostrategiset kysymykset samalla tapaa erillislaitoksena toimivan kirjaston kuin muidenkin erillislaitosten kanssa. Kyse oli siis Vaasan yliopiston sisäisestä tarpeesta noudattaa tiettyjä periaatteita, jotka koskevat kaikkia laitoksia. Neuvottelua kohtaan esitettiin kuitenkin toisista yliopistoista kritiikkiä ja siitä luovuttiin. Videoneuvottelujen myötä kaikkien ei tarvinnut edes matkustaa samalle paikkakunnalle ja neuvottelut onnistuivat hyvin. Neuvotteluissa käytettiin kahta kieltä ja osa asiakirjoista oli suomen- osa ruotsinkielisiä.

Tiedekirjaston talous

Yksi kriittisimmistä seikoista yhteisen kirjaston aikaansaamisessa oli päästä yksimielisyyteen talouteen liittyvistä kysymyksistä, siis siitä miten kustannukset jaettaisiin kolmen omistajatahon kesken tasapuolisesti. Olin edustanut kantaa, että jos toiminnan sisällöstä päästään yksimielisyyteen, virkamiesten velvollisuus on kehitellä sellainen laskentamalli, jolla kustannusten jakaminen onnistuu. Suo-

malaisille yliopistoille yhteiseksi auktorisoiduksi tietokannaksi oli muodostunut KOTA-tietokanta. Niinpä oli alun alkaen selvää, että kustannusten jakamisessa käytettävät tiedot ovat niitä, jotka omistajayliopistot ilmoittavat tähän tietokantaan. Kustannusten jako tuli tehdä yliopistotasolla yhteisesti sopien. Kohtuullisen helposti päästiin yksimielisyyteen siitä, että sopiva kustannusten jako perustuisi opiskelija-, opettaja- ja tutkijamääriin. Tämä varmistettaisiin aina toimintavuotta seuraavana vuonna ja Vaasan yliopisto, jota kautta rahaliikenne kulki, laskutti menot kahdelta muulta yliopistolta. Rahaliikenne kulki Vaasan yliopiston kautta, koska se oli kolmesta Vaasassa toimivista yksiköistä ainoa tilivirasto. Kiinteistön hoito sovittiin niin ikään hoidettavaksi Vaasan yliopiston kautta, jota lähinnä kirjasto sijaitsi. Kiinteistömenot Vaasan yliopisto sisällytti toisilta yliopistoilta laskutettavaan summaan. Valtion jäykähkö budjettikäytäntö ei aivan helposti taipunut tämänkaltaisiin yhteisesti rahoitettaviin hankkeisiin, erityisesti talouden seurantatietojen saamiseksi tarvittiin paljon työtä. Pientä epäluuloa alkuvuosina syntyi myös siitä, miten tiedot KOTA-tietokantaan esitetään, mutta parempaakaan keinoa kulujen tasaamiseksi ei löydetty. Kustannusten jakosuhteeseen olta- neen tällä hetkellä tyytyväisiä. Toinen alussa keskustelua aiheuttanut seikka oli se, mitä kustannuksia ylipäättään hyväksytään kirjastojen menoihin. Jos olisi päästy rakentamaan kirjasto puhtaalta pöydältä, se olisi ollut helpompaa kuin sopeuttaa yliopistoissa jo syntyneitä erilaisia menorakenteita yhteen.

Yhteisen tiedekirjaston suunnitteluajankana yliopistojen sisäinen budjetointi muut- tui siten, että laitokset saivat kokonaisbudjetin, jonka käyttämisestä ne itsenäi- sesti päättivät. Tiedekirjaston käynnistymisvaiheessa keskustelua käytiinkin siitä, miten laitosten päätösvalta kirjahankinnoista sopii yhteisen tiedekirjaston kirja- hankintapolitiikkaan. Vaasan yliopiston kirjasto siirtyi uuteen yksikköön kokonai- sena, mutta kahden muun yliopistoyksikön kirjastot muodostivat osan niiden kirjastolaitoksesta. Toimivien käytäntöjen luominen on ollut kirjastolle haastava tehtävä ja eri tahoista muodostuva johtokunta on muodostanut hyvän areenan ratkaisujen pohtimiseen. Vaikka menettelyt yhteiseen kirjastoon siirryttäessä saattoivatkin poiketa toisistaan, käytännön kirjastoiminta on sujunut melko mut- kattomasti.

Opetusministeriön työryhmä kaavaili varsin yksityiskohtaisesti, millaisia resurs- seja kirjasto tarvitsisi, mitä virkoja, kuinka monta ja miten palkattuna. Kuriosi- teetin vuoksi voi mainita, että työryhmä toteaa ”kirjaston joustavan ja tehokkaan toiminnan edellyttävän säännöllistä liikenneyhteyden luomista eri yksiköiden välille. Tähän tarkoitukseen tarvitaan kirjaston käyttöön auto. Autoa voidaan käyttää myös monistus- ja painatustoiminnan kuljetuksiin ja muihin yksiköiden kuljetustehtävin hoitamiseen.” Kirjaston toteutuessa tällainen valtion taholta tuleva huolehtiminen olisi tuntunut lähinnä huvittavalta.

Lopuksi

Yliopistojen yhteisiä laitoksia koskenee sama yleisproblematiikka, edustivat ne sitten millaista toimintaa tahansa. Yliopistojen strategiat, toimintamallit ja – kulttuurit poikkeavat tosistaan. Tänä päivänä on tullut yhä tärkeämmäksi saada yliopistokohtainen strategia toimimaan myös laitostasolla ja tästä strategiasta neuvotellaan sisäisissä tulosneuvotteluissa. Miten kolme eri yliopistoa vievät omaa toimintapolitiikkaansa yhteiseen laitokseen, jos nämä toimintapolitiikat ovat erilaiset? Vastaus Vaasan tiedekirjaston kohdalla oli ”mahdollisimman pitkälle menevä itsenäisyys”. Eihän se alkuvuosina aivan yksinkertaista ollut, kun kolme eri omistajatahoa vastasi yhdessä kustannuksista ja pyrki luonnollisesti määrittelemään omaa politiikkaansa. Tässä on onnistuttu kuitenkin hyvin. Oletettavasti kunkin yliopiston strategiakysymykset nousevat kasvavassa kilpailutilanteessa yhä tärkeämmäksi. kiinnostavaa onkin nähdä, millaista osaa yhteinen organisaatio jatkossa näyttelee. Kyse on siis autonomiasta, yliopiston, laitoksen ja jopa yksittäisen yksilön autonomiasta. Sille autonomialle luodaan tänä päivänä uusia muotoja. Haasteita tiedekirjastollakin siis riittää.

Yliopistolaitoksen kehitystä eri hallintotasoilla seuranneena voin todeta, että valtakunnallisesti (siis yleisen yliopistohallinnon näkökulmasta) Vaasan tiedekirjaston onnistunutta esimerkkiä on liian vähän hyödynnetty pohdittaessa yliopistojen yhteistyömalleja. Uuteen siirryttäessä esiin nousee monenlaisia pelkoefektejä, niitä oli havaittavissa Vaasan tiedekirjastoakin kohtaan niin omistajayliopistojen kuin kirjastojen henkilökunnankin taholla. Pelkoja voidaan hälventää sopimalla mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja mahdollisimman tarkasti yhteisistä pelisäännöistä. Kun toiminta on käynnissä, pelot poistuvat. Vaasan tiedekirjasto on rohkaiseva esimerkki kolmen erilaisen yliopiston ja kahden kielen yhdistävästä laitoksesta.³

Lähteet

Opetusministeriön hallinnonalan yleissuunnitelma 1985–1988 (1985). Helsinki: Opetusministeriö.

Vaasan korkeakoulujen yhteistyöryhmän raportti (1982). Helsinki: Opetusministeriö 26.8.1982.

Vaasan yliopiston hallussa olevia asiakirjoja: yhteistyösopimuksia, muistioita, lausuntoja ja pöytäkirjoja.

³ Artikkelin kirjoittajalla on kokemusta ajalta, jolloin ammattikorkeakoulut eivät vielä olleet mukana yhteisessä kirjastossa.

Helena Hurme

Tritonias planering och verklighet

Sammandrag

Förhållandet mellan en plan och verkligheten är aldrig ett till ett. En plan görs alltid så väl som möjligt, men flera orsaker leder till att planen kanske inte till alla delar kan förverkligas. En central orsak är ekonomiska faktorer. Ekonomiska realiteter leder vanligtvis till att en plan måste bantas ner. En annan grupp faktorer som inverkar på att en plan inte i sin helhet kan förverkligas består av i planeringskedet helt okända förändringar i framtiden.

I denna artikel försöker jag sätta in planeringen av vetenskapsbiblioteket Tritonia i denna referensram. Jag inleder med att ge en subjektiv synvinkel på planeringsprocesser och beskriva min egen involvering i den. Sedan beskriver jag några av planeringsgruppens målsättningar som jag minns dem och analyserar dem i förhållande till vad som förverkligades och inte förverkligades och faktorer som ledde till detta. Slutligen funderar jag på vad planeringskedet lärde oss.

Tiivistelmä. Tritonian suunnittelu ja todellisuus

Suunnitelman ja todellisuuden suhde ei ole koskaan 1:1. Suunnitelma tehdään aina mahdollisimman huolellisesti, mutta useista syistä johtuen suunnitelmaa ei ehkä voida kaikilta osin toteuttaa. Keskeinen peruste on talous. Suunnitelman supistamisen syynä ovat usein taloudelliset tosiasiat. Myös suunnitteluvaiheessa täysin tuntemattomat tulevaisuudessa tapahtuvat muutokset voivat vaikuttaa siihen, ettei suunnitelmaa voida toteuttaa kokonaisuudessaan.

Tässä artikkelissa pyrin asettamaan tiedekirjasto Tritonian suunnittelua tähän viitekehykseen. Aloitan esittämällä subjektiivisen näkökulman suunnitteluprosessiin sekä kuvaamalla oman osuuteni siinä. Sen jälkeen kuvailen muutamia suunnitteluryhmän tavoitteita muistamalla tavalla sekä analysoin ne suhteessa siihen, mitkä niistä toteutettiin ja mitkä ei toteutettu, ja mitkä tekijät vaikuttivat lopputulokseen. Lopuksi pohdin, mitä opimme suunnitteluvaiheesta.

En subjektiv synvinkel på Tritonias planering

Den dåvarande rektorn för Österbottens Högskola, professor Ulla Lahtinen, kontaktade mig vinter 1996 och bad mig bli medlem för en arbetsgrupp som hade till uppgift att planera ett gemensamt vetenskapligt bibliotek för högskolorna i Vasa. Detta uppdrag hade givits till högskolorna av undervisningsministeriet. Chefen för Vasa universitets bibliotek, Tritonias nuvarande biblio-

tekschef Vuokko Palonen föreslog mig till ordförande för planeringsgruppen, vilket senare välsignades av gruppen.

Det att hon kontaktade just mig kan ha berott på att hon kände till mitt intresse för bibliotek från den tid då vi båda hade ett forskarrum vid Jyväskylä universitets bibliotek i slutet av 70-talet för att skriva våra doktorsavhandlingar. Det hon inte visste var att mitt intresse för bibliotek hade vaknat mycket tidigare, i själva verket genast då jag inledde mina studier vid Jyväskylä universitet sommaren 1964. Jag var en synnerligen flitig biblioteksanvändare och tillskansade mig mycket snart rätten att besöka bibliotekets lagerutrymmen. Därför var det naturligt att jag blev studentrepresentant i den grupp som planerade det nya universitetsbiblioteket i Jyväskylä, som invigdes 1965 och som var ett av de första nya universitetsbiblioteken i Finland på mycket länge. Senare kom jag att verka som medlem i samma biblioteks direktion.

När jag sedan för 25 år sedan flyttade till Vasa, fortsatte mitt intresse för bibliotek. Jag blev bland annat direktionsordförande för Åbo Akademis bibliotek och jag blev som sagt vald till ordförande för den grupp, som planerade det nya universitetsbiblioteket.

Planeringsgruppen höll för det mesta sina möten i Vasa universitets dåvarande biblioteksutrymmen på Rådhusgatan. Det är inte mycket jag minns från mötena, men nog, att vi alla var entusiastiska när det gällde uppgiften. Utgångsläget särskilt för Åbo Akademis (på den tiden Österbottens högskolas) del samt för Hankens Vasa-verksamhet när det gällde biblioteksservice var mycket svag och att få statliga medel för en ny byggnad var som en gåva ifrån ovan.

Arbetsgruppen hade ett nära samarbete med arkitekterna, vilket var väsentligt för att resultatet skulle bli lyckat. Tillsammans med dem besökte vi flera bibliotek, bland annat Stockholms universitetsbibliotek, Karolinska institutets bibliotek samt Terkko, det medicinska biblioteket i Mejlans i Helsingfors. Dessa besök, liksom gruppmedlemmarnas egna erfarenheter invercade på mycket positivt på planeringen.

Planeringsprinciperna och deras förverkligande

Arbetsgruppen hade vissa principer vid planeringen som visserligen aldrig räknades upp explicit men som gruppen tog ställning till och enades om. Vissa av dessa förverkligades, andra inte.

Den kanske mest revolutionerande tanken var, att det vi planerade skulle vara mera än ett traditionellt bibliotek, det skulle var ett center för lärande i olika former. Den fördes senare till förverkligande särskilt av bibliotekarie Sari Tarvonen, som senare blev chef för det lärcenter som inrättades på basen av denna princip. Tanken var ny när det gällde biblioteksutrymmen. Vår vision var, att den undervisning som skulle ske i bibliotekets utrymmen, skulle kunna varvas med besök till samlingarna.

En princip, som delvis var relaterad till tanken om ett lärcenter var att vi ville skapa arbetsrum för grupper av olika slag. Denna tanke baserade sig på den förändring som hade skett i hur man såg på inläringen och följaktligen i uppläggningsen av universitetsstudier, det vill säga en förskjutning från katederundervisning mot studerandenas egen aktivitet, särskilt i grupper. Lärcentertanken relaterade till idén om grupprum i att enligt vår vision kunde en större föreläsningssgrupp delas i mindre grupper för att senare förenas till en föreläsningssdel igen. – Det att dessa grupprum ständigt är upptagna är ett tecken på att tanken var bra. Tyvärr har det stora utrymmesbehovet för andra aktiviteter lett till att grupprummen inte alltid kan användas för undervisning.

Kopplat till lärcenterprincipen var tanken att ha ett större föreläsningssutrymme inom biblioteket. Vår vision var, att utrymmet också skulle kunna användas av utomstående. Med facit i handen kan man säga, att det är den externa användningen som dominerar. Till denna del förverkligades lärcenteridén inte.

En annan princip var att vi ville ha ett öppet bibliotek, där kunderna själva kunde bekanta sig med samlingarna och själv kunde ta böckerna från hyllorna. Denna lösning fanns redan på många håll, bland annat vid Jyväskylä universitetsbibliotek och Vasa universitets bibliotek, men till exempel inte på Åbo Akademis bibliotek. Lösningen implementerades sedan på Tritonia. Lösningen har visat sig vara bra bland annat för att den är mycket flexibel.

Vi ansåg det också vara viktigt att bygga forskarrum i anslutning till biblioteket. Denna tanke var inte ny, utan fanns redan i lite olika former vid ett flertal universitetsbibliotek. Arbetsgruppen såg dock dessa forskarrum som en del av lärcenterkonceptet, det vill säga att forskarnas arbete bestod av en interaktion med det material som biblioteket kunde erbjuda och skrivarbetet som sker i avskildhet. Intresset för forskarrum har varierat och en del av dessa har tagits i bruk för andra ändamål.

Vi planerade också in förvaringsutrymmen i form av flyttbara, men vid behov ”dockningsbara” och låsbara vagnar för kundernas böcker och annat material. Denna lösning fanns redan åtminstone vid Jyväskylä universitetsbibliotek (där

vagnarna var öppna och inte låsbara) och vid Stockholms universitetsbibliotek, som vi besökte. Vår tanke var att kunderna kan ta med sig sitt material oberoende av var i biblioteket de sitter. Det visade sig sedan, att kunderna gömmer bibliotekets material i vagnarna för att själva ha exklusiv tillgång till materialet. Det är svårt att tänka sig en lösning på uppbevaringen av forskarnas material som inte är personalintensiv.

I linje med andra nya bibliotek planerade vi också in låsbara förvaringsutrymmen för väskor och ytterkläder utanför de bevakade dörrarna till samlingarna. Nycklarnas design var dock så lockande, att de blev troféer som kunderna tog med sig och skåpen kunde inte längre användas av andra. Det är svårt att hitta en lösning när det är fråga om utrymmen dit samma kunder återvänder gång på gång och där de har en fördel av att behålla nycklarna för sig själva. Det enda fungerande alternativet torde vara skåp med en myntpant som gör att nyckeln kan tas med enbart när dörren är låst. Dessutom borde nyckelringslösningen vara sådan, att ringen i sig inte är lockande att ta.

Redan i medlet av nittioalet var det en självklarhet att vi planerade datortillgång för kunderna, men vi tänkte närmast på stationära datorer. Jag själv hade 1992 köpt en bärbar MacBook i USA och resonera att det skulle bli billigare att ha trådlösa datorer än att i cementgolven dra kablar, något som inte fanns på den tiden. Detta ledde till att jag ringde Nokia. Min avsikt var att fråga om de var intresserade av att använda Tritonia som ett experimentprojekt för att fundera ut en trådlös lösning för datorer. Jag bollades fram och tillbaka mellan avdelningarna, men slutligen gav jag upp när ingen riktigt tycktes tända på denna tanke. Idag känns den helt självklar, men den var inte det då när Tritonia planerades. Idag ångrar jag att inte insisterade. Detta är ett exempel på att tiden ibland löser problem på ett positivt sätt, för det trådlösa nätverket har senare kunnat byggas ut.

Vi ansåg det vara viktigt att ha ett café i biblioteksbyggnaden. Denna tanke baserade sig på det faktum att vi såg biblioteket som studerandenas arbetsplats, dit de i många fall kommer på morgonen och går hem på eftermiddagen. Därför såg vi det som centralt att de har tillgång till mat och ett ställe där de kan umgås med varandra. Lösningen visade sig vara bra; caféet är mycket välbesökt.

Följderna av de ekonomiska begränsningarna

Vi hade inte obegränsade resurser, för det var ju trots allt fråga om ett statligt bygge och en av utgångspunkterna i uppdraget var att ett gemensamt bibliotek i längden skulle innebära inbesparingar. Vi försökte till exempel få nedkylning i

hela byggnaden, men fick det inte i personalutrymmena. Turligt nog har biblioteket trots farhågor inte blivit för varmt under somrarna trots de stora fönstren mot sydväst. Sannolikt har arkitekternas lösning med skärmliknande avbalkningar varit en lyckad lösning.

Vi hade velat ha ett betydligt större bibliotek, men fick det inte. Framför ville vi ha flera grupparbetsrum. Det är dock sannolikt att behovet av sådana rum är nästan obegränsat och det är inte alltid fråga om ett behov av rum i anslutning till bibliotekets samlingar, utan ett mera allmänt behov av grupparbetsrum för studerande. Om detta behov kan tillgodoses vid enheterna, är trycket på att ha sådana rum i anslutning till biblioteket mindre.

Faktorer vi inte förutsåg

Det är främst två saker som vi inte förstod att ta i beaktande vid planeringen: den elektroniska revolutionen och expansionen av yrkeshögskolorna.

Den elektroniska revolutionen

Den elektroniska revolutionen har inverkat på Tritonias verksamhet på flera fronter. Ovan nämnde jag redan, att frågan med en trådlös åtkomst till Internet i biblioteket löste sig utan att vi behövde göra något åt saken. I synnerhet har den elektroniska revolutionen lett till att behovet av utrymmen är mindre när en allt större del av materialet är elektroniskt jämfört med situationen om alla samlingar bestod av böcker. Också behovet av forskarrum är mindre, när man inte längre behöver besöka biblioteket, utan har åtkomst till de elektroniska samlingarna hemifrån.

Den elektroniska revolutionen har också lett till ett ökat behov av att ha videokonferenser. Trots att de användes redan i planeringsskedet, kunde planeringsgruppen på grund av begränsade resurser inte planera in tillräckligt med specialutrymmen för detta ändamål och därför har ett grupprum använts för detta ändamål.

Fastän lärcenteridén baserade sig på en ökad användning av olika elektroniska hjälpmedel i undervisningen, var det i planeringsskedet omöjligt att föreställa sig alla tekniska lösningar som skulle finnas redan då när verksamheten startade. Den enda lösningen på ett dylikt problem är att planera tillräckligt flexibla lösningar, som möjliggör olika aktiviteter.

Yrkeshögskolornas expansion

En annan oväntad faktor, som vi inte kunde förutspå, var expansionen av yrkeshögskolesystemet i Finland. Tritonia planerades från början för tre universitet, inte för fem högskolor. Om vi i planeringskedet hade känt till expansionen, hade planeringen sannolikt åtminstone till vissa delar varit annorlunda. Finansieringsbasen hade varit en annan och det hade kanske varit möjligt att motivera behovet av större utrymmen.

Vad har Tritonias planeringskede lärt oss?

Det är åtminstone fyra saker som planeringsprocessen har lärt oss och som andra kan ha nytta av:

- 1) *Behovet att göra en analys av sannolika förändringsfaktorer, att visionera, är väsentligt.* Om man startar ett miljonprojekt, borde man bekanta sig med de nya trender som finns i världen, inte bara inom den sektor man planerar för, utan också utanför den. Den elektroniska revolutionens omfång och yrkeshögskolornas expansion är bägge goda exempel på sådana faktorer som möjligtvis hade kunnat skönjas om gruppen hade sökt efter information gällande dem. Att planera för olika möjliga scenarier hade kanske varit ett lyckat alternativ.
- 2) *Samarbetet mellan olika yrkesgrupper är viktigt.* I planeringsgruppen ingick representanter för olika lärarkategorier och en studentrepresentant. Dessa förmedlade användarperspektivet. Likaså fanns personalens representant med. Också en IT-expert ingick i gruppen. I gruppen fanns alla de tre dåvarande moderuniversiteten representerade. Dessutom anlätades Jyväskylä universitetsbiblioteks tidigare överbibliotekarie, Oili Kokkonen, som konsult. Gruppen hade ett ypperligt samarbete med arkitekterna och tillsammans med dem gjorde vi flera studiebesök.
- 3) *Behovet att samla in information gällande tidigare lösningar är centralt.* I detta hänseende lyckades planeringsgruppen bättre än när det gäller visionerna. Det räcker dock inte med att bara titta på lösningar, utan man måste också ställa frågor om hur lyckade de är. Detta gäller till exempel de läsbara klädsåpen som visade sig fungera dåligt.
- 4) *Steget från planering till verksamhet är långt.* Verkligheten blir aldrig som man planerat den, men startskedet ger heller inte en rättvis bild av den utvecklingspotential som en byggnad kan erbjuda. Det är först verksamheten som fyller byggnaden och resultatet kan till och med bli bättre än planen.

Kirjastopalvelut
Bibliotekstjänster

Tritonia 2001. Kuva/Foto: Jussi Tiainen

Christina Flemming

Biblioteksservicens utveckling i gemensamma Tritonia

Sammandrag

Målsättningen för det gemensamma Vasa vetenskapliga bibliotek var ett integrerat bibliotek med samma service för alla, vilket analyseras utgående från en teori om olika grader av integrering i andra gemensamma bibliotek. I artikeln analyseras hur biblioteksservicen planerades och sedan de omständigheter som lett till den graderade integrerade biblioteksservice som vuxit fram under de första tio åren som gemensamt bibliotek. Tritonias unika biblioteksservice som tvåspråkig verksamhet gemensam för tre, senare fem, olika parter analyseras ur ett minoritets-majoritetsperspektiv sett ur finlandssvensk minoritetssynvinkel. En bild av hur personalen medverkade i förändringsprocessen för att utforma biblioteksservicen under Tritonias första decennium i det gemensamma biblioteket ges. Det gemensamma Tritonia för fem högskolor som bildades 2010 bygger långt på den administrativa Tritonia-modell som skapats under de första tio åren och den biblioteksservice som etablerats. Vikten av att se synergien i att samordna det som är möjligt och att tillåta olikheter betonas. Lärdomar som samarbetet om Tritonia gett avslutar artikeln.

Tiivistelmä. Kirjastopalvelun kehitys yhteisessä Tritoniassa

Yhteisen Vaasan tiedekirjaston tavoitteena oli integroitu kirjasto, joka tarjoaisi samaa palvelua kaikille. Tätä analysoidaan muiden yhteiskirjastojen eriasteisen integroinnin teorian pohjalta. Artikkelissa analysoidaan miten kirjastopalvelua suunniteltiin sekä mitkä tekijät vaikuttivat ensimmäisen kymmenen toimintavuoden aikana syntyneeseen porrastettuun integroituun kirjastopalveluun. Tritonian ainutlaatuista kolmen (myöhemmin viiden) osapuolen yhteistä kaksikielistä kirjastopalvelua analysoidaan vähemmistö-enemmistösuhteen pohjalta, lähtökohtana suomenruotsalainen vähemmistönäkökulma. Annetaan kuva siitä, miten henkilökunta osallistui kirjastopalvelun kehittämiseen liittyvään muutosprosessiin Tritonian ensimmäisen vuosikymmenen aikana. Vuonna 2010 perustettu viiden korkeakoulun yhteinen Tritonia perustuu pitkälti ensimmäisen kymmenen vuoden aikana luotuun hallinnolliseen Tritonia-malliin sekä vakiintuneeseen kirjastopalveluun. Korostetaan mahdollisen yhteensovittamisen sekä erilaisuuksien sallimisen tärkeyttä. Artikkelin päättyy Tritonia-yhteistyön antamiin johtopäätöksiin.

En verksamhet som är gemensam för flera parter ställs inför många andra utmaningar än en verksamhet för en ensam part. Det gäller alltid att finna lösningar som tillfredsställer alla parter – inte enbart en. Inom biblioteksvärlden finns olika former av för flera parter gemensamma bibliotek. Den vanligaste samarbetsformen är skolbibliotek och allmänt bibliotek. På engelska används ofta termerna 'joint library' eller 'joint-use library'. Ett 'joint-use library' är ett

bibliotek “in which two or more distinct library services providers[...] serve their client groups in the same building, based on an agreement that specifies the relationship between the providers” (Bundy & Amey 2006: 502). Samarbete mellan olika universitet om ett gemensamt bibliotek var 2001 och är 2011 ännu rätt sällsynta (McNicol 2008: 195–198). När Tritonia grundades 2001 fanns redan sambiblioteken i Sverige i Visby och i Härnösand som samarbete mellan högskolorna och kommunerna. Joacim Hansson har analyserat sambiblioteken i Sverige enligt nivå på integrationen: fullkomlig, selektiv eller minimal (2006: 553–554). Enligt detta kan man karaktärisera målsättningen för Tritoniasamarbetet som en strävan efter fullkomlig integration.

Målsättningen för det nya gemensamma biblioteket Vasa vetenskapliga bibliotek 2001 var att tillhandahålla tryckta samlingar i en samling, att ha gemensamma licenser till databaser och e-resurser, att ha gemensamma litteraturanslag, att erbjuda lärocenterservice med informationssökningsundervisning för studenter och lärare, att ge god tvåspråkig service genom att personalen känner till alla de tre universiteten, samt att erbjuda en populär studiemiljö för studerande (Palonen 2002). En gemensam strategi med värden som öppenhet, pålitlighet, jämlikhet och sunt förnuft samt tvåspråkighet, internationalism och miljömedvetenhet låg som bas för verksamheten under Tritonias första år (Aro 2002: 159–160).

Uppnåddes målsättningen? Vilka lösningar kom man fram till i den nya organisationen Tritonia?¹

Förberedelser för ”Tritonia I”

Planering av kommande service och samlingar i det nya gemensamma vetenskapliga biblioteket gjordes kring millennieskiftet 1999–2000 av planeringsgruppen och olika arbetsgrupper. I dessa arbetsgrupper lärde personalen vid de olika biblioteken känna varandra. Samlingsarbetsgruppen gjorde detaljplanering av samlingarnas integrering och fysiska placering samt av den konkreta flyttningen av samlingarna från de tre biblioteken på fem olika adresser. De elektroniska samlingarnas andel var ännu mycket begränsad, men man utgick allmänt ifrån att det skulle bli möjligt att uppnå synergieffekter just på detta område. I servicegruppen diskuterade man sig fram till lösningar för hur den praktiska konkreta servicen skulle utformas, och studiebesök gjordes till universitetsbiblioteken i Helsingfors och Åbo. Man strävade efter nytänkande och föreslog många nya lösningar, som också kom att förverkligas i det nya biblioteket.

¹ Uppsatsen är baserad på interna dokument 1999–2010 och Tritonias årsberättelser 2004–2009, <http://www.tritonia.fi>.

Lånedisken fick en höj- och sänkbar del av ergonomiska orsaker tack vare impulser från svenska bibliotek och från Jakobstad. Detta var då ännu mycket nytt inom finländska universitetsbibliotek. Informationstexter för webbsidorna för det nya gemensamma biblioteket författades på finska och svenska om kommande service, samlingar och den nya byggnadens alla faciliteter. Vi skrev på eget språk och översatte varandras texter.

Det omfattande projektet "Digitaalinen kirjasto 2000 – Det digitala biblioteket 2000", gemensamt med Vasa stadsbibliotek och yrkeshögskolornas bibliotek, innebar att bibliotekspersonalen i Vasa deltog i gemensam fortbildning. I programmet ingick många föreläsningar om hantering av organisationsförändringar, och också gästföreläsningar där bland annat personal från olika gemensamma bibliotek delgav oss sina erfarenheter. Denna omfattande fortbildning var ett nödvändigt led i den mognadsprocess det innebar att överge sitt gamla "kända näste" för att uppgå i en ny tvåspråkig organisation med nya arbetskamrater och kunder samt nya rutiner och system. En del av personalen såg fram emot att flytta hem (Vasa universitets personal flyttade till Vasa universitets nya campus) medan andra skulle flytta bort från sitt universitet (Åbo Akademi och Hanken) och flytta in på ett främmande universitets campus. Man såg fram emot det nya både med förhoppning och bävan. Den nya fina byggnaden utgjorde som sådan ett attraktivt blivande gemensamt arbetsplats, och ledningens entusiasm inför det nya biblioteket var en viktig motiverande faktor för personalen.

Studiebesök gjordes till de bibliotek som skulle sammanslås för att öka förståelsen för den miljö de andra kom från. Biblioteken var olika vad beträffar storlek, service, praxis, regler, samlingar, språk och kultur. De verkade alla i sin egen organisationsmiljö som var antingen finsk- eller svenskspråkig. Största delen av dessa biblioteks samlingar var katalogiserade i olika biblioteksdata-baser, Kustaa (Vasa universitet), Alma (Österbottens högskola/Åbo Akademi) och Hanna (Svenska handelshögskolan), även om samma programvara användes av alla universitetsbibliotek i Finland. De finländska universitetsbiblioteken förberedde sig dessa år för byte av den gemensamma programvaran för sina biblioteksdata-baser från VTLS till Endeavour/Voyager. För Tritonias del ingick byte av programvara samtidigt som det nya biblioteket togs i bruk och den egna databasen Tria bildades 2001. Programbytet sågs av personalen på Tritonia som endast en del av den stora förändringen som skedde då det nya gemensamma biblioteket och den egna databasen Tria skulle tas i bruk. Dessutom förberedde man sig för ibruktagandet av euron som valuta, vilket innebar att man skapade ett tillfälligt system för hantering av både mark och euro i utlåningen.

Tritonias första decennium

Det nya biblioteket blev genast mycket populärt bland studerande och allmänhet när det öppnade hösten 2001. Visserligen förekom negativ kritik i offentligheten i början mot bristande service på svenska, men de positiva omdömena var betydligt fler. Bibliotekets princip att kunderna har tillgång till så gott som alla böcker och tidskrifter i öppna hyllor, och att man själv hittar litteraturen via databasen Tria, innebar att tydlig tvåspråkig skyltning, märkning och information var och är nyckeln till samlingarna. Den omgivande regionen och Svenskfinland hade framförallt i början stora förväntningar på regionens enda stora tvåspråkiga universitetsbibliotek, öppet för alla kunskapssökande. Många privatpersoner ville donera sina egna boksamlingar till biblioteket, som nödgades göra ett strängt urval pga. begränsat utrymme. Den historiska boksamlingen Vasa svenska lyceums bibliotek är inrymd i Tritonia som specialsamling, och detta väckte mycket positiv uppmärksamhet. Bl.a. skolans gamla elev, biblioteksrådet Harry Järv, kom överens med Tritonia om en testamentsdonation av sitt privata bibliotek till Tritonia.

Den allra första tiden i det nya biblioteket var en tid på randen till kaos. Samlingar från tre bibliotek hade flyttats in en helt ny byggnad på fyra våningar, integrerats helt enligt det gemensamma klassifikationssystemet UDK både i hyllorna och i den gemensamma databasen Tria. Småningom framkom att samkörningen av de tre databaserna Kustaa, Alma (Vasabeståndet) och Hanna (Vasabeståndet) inte hade gått enligt planerna. En del av de 300 000 böckernas och tidskrifternas uppgifter i den gemensamma databasen var inte korrekta. Kunderna var förvirrade, och bibliotekspersonalen hade fullt sjå att hitta rätt samling och hylla i det nya stora biblioteket. Det ställdes stora krav på personalen. Efterhand korrigerades dock denna typ av systemfel, och verksamheten stabiliserades. Gemensamma låneregler och avgifter hade införts, vilket bl.a. innebar att alla låntagare (också lärarna) blev tvungna att betala förseningsavgifter på försenade boklån och kunde hamna i låneförbud. Det var också nytt att man inte fick låna hem tidskrifter. Åbo Akademis och Hankens lärare och studerande fick lära sig att dessa nya bestämmelser gällde alla Tritonias låntagare. I deras gamla bibliotek hade andra regler gällt.

I början var även IT-problemen många i biblioteket, men i samarbete med universitetens datacentraler fick man till stånd en fungerande IT-infrastruktur så att alla studerande kunde logga in till eget universitet på bibliotekets datorer. Till en början var endast Vasa universitets licensbelagda e-resurser tillgängliga på Tritonias webbsidor. Användningen av universitetsvisa licensbelagda databaser

och e-tidskrifter ökade då kunskapen om e-resurser växte hos bibliotekspersonal, lärare och studerande.

Tritonias organisation och samlingsindelning byggde på helt integrerad verksamhet i enlighet med visionen från 2001. Det fanns en samlingsansvarig och en serviceansvarig, som båda var engagerade i teamens verksamhet enligt en matrisorganisationsmodell. Både Åbo Akademi och Hanken hade en egen kontaktperson. Samlingarna indelades i ämnessamlingar, enligt universitetens discipliner. Personalen arbetade i team över universitetsgränser enligt dessa ämnessamlingar. I teamet skötte i princip hela kedjan från anskaffning till informationsservice. Från alla ämnesteam deltog man i utlåningsservicen, som utgjorde ett eget basserviceteam. Problemet med teamen var att samma person var med i många team av ovan angivna orsaker, vilket upplevdes av många som en stressfaktor. Verkligheten tvingade ändå fram inofficiellt universitetsvist samarbete bl.a. på grund av de universitetsvisa IT-systemen.

Informationssökningsservicen var en del av bibliotekariernas samlingsarbete, och den kompletterades med åren alltmer av den universitetsvist organiserade undervisningen i informationskompetens. Avsaknaden av en gemensam portal för e-resurser för Vasa universitet, Åbo Akademi och Hanken ledde till att Tritonia uppfann en gemensam webbsida för de många olika databaserna med logo för respektive universitet som hade licens på databasen. Systemet var tämligen otympligt men åskådligt. Till all lycka togs det nationella portalsystemet Nelli i bruk av universitetsbiblioteken från år 2005, varmed sökmöjligheterna blev helt andra. Det blev mycket klarare för alla vilka e-resurser som var tillgängliga för respektive universitets behöriga nätanvändare. Distansanvändning blev också möjlig. Allt detta skedde i olika takt vid de tre universiteten beroende på hur respektive universitets datacentraler löste datatekniken. Detta komplicerade möjligheterna för bibliotekarierna att ge god informationssökningservice ur alla resurser som Tritonia borde ha tillgång till. På andra håll i världen har man också kommit fram till att det är orealistiskt att motivera grundande av 'joint-use libraries' med ekonomiska argument gällande licensbelagda elektroniska resurser eller personalbemanning. De rådande licensbestämmelserna leder i stället till mångdubbla licenser eftersom varje part måste ha sin egen licens och personal med tillgång till dessa för att kunna handleda kunder (McNicol 2008: 24).

Många studiebesök gjordes från andra bibliotek och universitet till det nyöppnade fina Tritonia, och rundvisningar i biblioteket och lärocentret hörde till vardagen de första åren i Tritonia. Lärocenterverksamheten övergick år 2004 från projektverksamhet till ordinarie verksamhet med egen lärocenterchef.

Biblioteket och lärocentret fungerade sida vid sida, och samarbete förekom framförallt om informationskompetensundervisningen för studerande. År 2006 blev biblioteket vid Åbo Akademis pedagogiska fakultets enhet för barnpedagogik i Jakobstad också en del av Tritonias biblioteksverksamhet.

Majoritet och minoritet

Bildandet av det gemensamma Vasa vetenskapliga bibliotek år 2001 innebar ett bibliotekssamarbete mellan tre parter med olika utgångspunkter. Placeringen av Tritonia innebar att Vasa universitet (majoritetsparten) har det gemensamma biblioteket mitt i sitt campusområde, medan Åbo Akademi i Vasa och Hanken (minoritetsparterna) numera saknar bibliotek i egna byggnader. För Vasa universitet var det ett samarbete som gällde hela universitetsbiblioteket medan det innebar endast delsamarbete för Åbo Akademis och Hankens bibliotek, eftersom dessa har merparten av sin verksamhet i Åbo och Helsingfors. Detta innebar i praktiken ett intensivt samarbete med Åbo Akademis biblioteks överbibliotekarie Tore Ahlbäck och Hankens bibliotekschef Maria Schröder. Åbo Akademis kontaktperson på Tritonia hade den viktiga uppgiften att för Österbottens högskolas (Åbo Akademi i Vasa) personal och studerande, Åbo Akademis biblioteks ledning och personal samt för Åbo Akademi i Åbo etablera den nya identitet som Åbo Akademis nya biblioteksverksamhet i Vasa hade i och med Tritoniasamarbetet. Vid Tritonia gällde inte Åbo Akademis biblioteks låne-regler och praxis, utan Vasa vetenskapliga bibliotek skulle ha en egen identitet som gemensamt bibliotek där Åbo Akademi är part med beaktande av de särskilda krav som särskilt Stiftelsen för Åbo Akademi ställde gällande litteraturanslagen.

Ett gemensamt bibliotek innebär ett envetet långsiktigt arbete att etablera uppfattningen att det gemensamma biblioteket skall ses som alla parters gemensamma universitetsbibliotek. Det blev en mycket viktig uppgift från första början för bibliotekspersonalen att tydliggöra att biblioteket också i praktiken är alla parters bibliotek. Särskilt de bibliotekarier som representerar minoritetsparterna är ambassadörer för Tritonia i det egna universitetet, och ambassadörer för det egna universitetet på Tritonia. Det innebär en ständig balans mellan lojaliteter. Som finlandssvensk ingår det i den kulturella minoritetsidentiteten att anpassa sig till en majoritetsomvärld utan att förlora sin egenart och sitt språk. Det innebär som ÅA-anställd vid Tritonia att man dels har en biblioteksidentitet (Tritonia), dels en universitetsidentitet (Åbo Akademi) och jobbar på två språk för alla de parter som upprätthåller Tritonia. Genom att tillhöra antingen Vasa universitets, Åbo Akademis eller Hankens personal har Tritonias personal

tillgång till intern information och de nätverk och IT-system som respektive universitet använder. Detta underlättar all kommunikation med studerande och personal från det egna universitetet. För den svenska servicen betyder det att Tritonia-anställda vid Åbo Akademi och Hanken borgar för service på svenska och att de har universitetsintern information om dessa universitet. Detta är särskilt viktigt för de parter som förlorade sina bibliotek på sina campusområden i och med Tritonia.

En motsvarande process startade då biblioteken vid Oy Vaasan ammattikorkeakoulu – Vasa yrkeshögskola Ab och Ab Yrkeshögskolan vid Åbo Akademi (Yrkeshögskolan Novia) kom med i Tritoniasamarbetet år 2010. Nu fanns en modell att utgå ifrån, och nu är utmaningarna igen andra (Palonen & Källund, 2010). Yrkeshögskolorna hör till ett annat bibliotekskonsortium än universitetsbiblioteken, och något motsvarande samarbete fanns inte ännu i Finland. Detta nya samarbete motiverades bl.a. med de samarbetsaxlar som redan fanns mellan två universitet och de bägge yrkeshögskolorna. Novia deltar på samma sätt som Åbo Akademi och Hanken enbart delvis i samarbetet eftersom verksamhet och bibliotek finns också i södra Finland.

Personalen A och O

Bibliotekspersonalens storlek uppgick i början till drygt 25 personer, fördelade på tre universitet. Det fanns ca 6 000 studerande vid de tre universiteten och de, lärarna och andra kunder krävde service på sitt eget språk av alla i personalen. De första åren var en mycket krävande tid för både personal och låntagare (Palonen & Pöytälaakso-Koistinen, 2009). Praktiska dagliga problem skulle lösas med sunt förnuft, eftersom det i början inte fanns gemensamt utarbetade processer och procedurer för bibliotekets alla funktioner. Många i personalen var ännu något främmande för alla de tre universitetens olika sätt att fungera. För att utveckla och komma överens om gemensamma rutiner, processer och praxis behövdes många interna möten under de första åren av bibliotekets verksamhet. Mötena hölls på blandad finska och svenska, eftersom alla hade möjlighet att tala det språk man ville. Dessa möten kunde vara mycket stormiga, men man kom ändå fram till ganska långt förenhetligade procedurer så långt det var möjligt. Ett led i att övergå från e-postöverflöd och tyst kunskap till öppen dokumenterad information till hela personalen var införande av Tritoniapersonalens interna intranät år 2003.

Att jobba i ett gemensamt bibliotek ställer stora krav på personalen. Det är ett av de mest krävande arbetsfälten inom biblioteksbranschen (Bundy & Amey,

2006: 517). Att jobba på Tritonia kräver dessutom förmåga att jobba på flera olika språk. Språkkunskaperna i svenska och finska hos dem som jobbade i kundtjänst förbättrades efterhand och alltmer engelskspråkig service krävdes då universitetet fick fler engelskspråkiga studerande.

Förändringsprocessen underlättades av att det fanns en klar målsättning, en tydlig profilhöjning av biblioteket, och en moralisk mening (en meningsfull förändring) med projektet (Fullan 2007). De deltagande universitetens ledning backade upp Tritonia, som man såg som ny, banbrytande och värd att satsa resurser på. Detta var ett viktigt budskap för att hålla personalen på Tritonia motiverad och entusiastisk trots de mängder med dagliga systemproblem man ännu hade. Tritonias personal klarade av denna verkligt krävande tid med glans. De första årens entusiasm och känsla av att vara med och skapa någonting verkligt nytt och spännande upplevdes som positiv av största delen av bibliotekets personal (Palonen & Pöytälaakso-Koistinen 2009). Betydelsen av att personalen omfattar idén med ett gemensamt bibliotek är central för att biblioteket skall kunna uppfylla den målsättning som var satt och för att utveckla biblioteket.

Experience shows that if the staff of a new joint use library are not fully engaged with the concept, and committed to its success, the library will not flourish. It may even fail. It is for this reason that joint use library staff at all levels should be carefully selected and inducted. They need experience in time management, advocacy, marketing, organization, and diplomacy, and, most importantly, they need to have an enthusiasm for the concept of a shared library. (Bundy & Amey 2006: 516-517)

”Tritonia 2”

Inför utarbetandet av en ny strategi för Tritonia visionerade bibliotekspersonalen år 2005 om hur den individuella servicen kunde se ut år 2010. Man såg framför sig en utveckling där distansstudierna ökar och e-biblioteksservicen är viktigare än den lokala servicen, där institutionskontakterna blir allt viktigare, där biblioteket erbjuder ämnesbaserad e-informationssökningsservice, där bibliotekspersonalen går ut ur biblioteket och har mottagning på de tre universitetet, där undervisningen i informationssökning är integrerad i undervisningen vid universitetet, och där e-licenserna är ännu dyrare. Direktionen godkände år 2005 en ny strategi för de närmaste 10 åren där också personalens visioner beaktades. Denna vision har gått i uppfyllelse framförallt när det gäller e-biblioteksservicen och undervisningen i informationskompetens – och de allt dyrare e-licenserna... E-resursernas användning ökade explosionsartat de närmaste åren

då användningen blev enklare genom att alla universitet tog i bruk Nelliportaler-na.

Redan år 2006 började de första konkreta planerna på ett gemensamt tekniskt bibliotek med Vasa yrkeshögskola och Svenska yrkeshögskolan/Novia ta form, vilket sedan kom att styra all verksamhet de kommande åren. År 2008 godkändes intentionsavtalet om det gemensamma Tritonia av alla parter. Inom ramen för Vasa högskolekonsortiums biblioteksarbetsgrupp (Tritonia 2) fick nu olika undergrupper konkreta uppgifter att planera inlemmandet av dessa två nya parter i bibliotekssamarbetet: servicearbetsgruppen, samlingsarbetsgruppen, arbetsgruppen för webbtjänster, informationskompetensgruppen o.s.v. En kompetenskartläggning av all personal gjordes inför den nya sammanslagningen.

Dessa år blev igen fyllda av arbetsgruppsmöten, eftersom man än en gång behövde många och långa diskussioner för att enas om gemensamma principer, service och organisering av arbetet. Gemensamma verksamhetsprinciper för det nya Tritonia godkändes av direktionen. Nu hade stora delar av Tritonias personal erfarenhet från samgången 2001, vilket var en viktig tillgång vid den kommande sammanslagningen 2010 (Palonen & Pöytälaakso-Koistinen 2009: 23–24). Inför samgången 2010 godkände direktionen en ny strategi och en omorganisering av verksamheten vid Tritonia, som nu är organiserad under direktionen och bibliotekschefen i När- och webbtjänster, Utbildnings- och informationsresurser samt Förvaltningstjänster. Från 2010 har Tritonia tre verksamhetsställen i Vasa och ett i Jakobstad. Helt nya webbsidor på tre språk och med beaktande av att parterna nu är fem kunde publiceras i januari 2010. Framtiden får utvisa hur väl denna andra samgång lyckades.

Målsättning och integrationsnivå

Visionen för det ursprungliga Tritonia är fortfarande vägledande, trots att samarbetsparternas antal utökades från tre till fem år 2010 och en ny strategi med ny vision har trätt i kraft. En analys av visionen från 2001 och grad av förverkligande år 2010/2011 visar på de olika stadierna av integrering (Flemming 2011). Många av målsättningarna har uppfyllts helt, och man kan tala om fullkomlig integration när det gäller den gemensamma basbiblioteksservicen och lärocenterservicen för lärare och personal (EduLab). Selektiv integration har uppnåtts vad beträffar gemensamma litteraturanslag (e-resurser och tidskrifter, Åbo Akademi Branders), utbildningen för studerande i informationskompetens (enligt respektive högskolas önskemål) samt i verksamhetsställena som verkar i Vasa yrkeshögskolas och Novias samt i Åbo Akademi i Jakobstads utrymmen.

Minimal integration har uppnåtts framförallt då det gäller licenser och gemensam tillgång till elektroniska resurser. Licensbestämmelserna har inte gått i önskad riktning, utan alla licenser är fortsättningsvis universitetsvisa. Tritonia hade en av FinElib accepterad speciallösning från 2005 till 2009, men en nytolkning av avtalen satte stopp för detta. Utredning pågår som bäst.

En egen modell för samverkan har skapats, "Tritonia-modellen", som har fått efterföljare i olika varianter i den finländska biblioteksvärlden. Det biblioteks-samarbete som mest påminner om Tritonia-samarbetet har nyligen grundats för den högre utbildningen i Lappland.

Lärdomen från Tritonias samgångar är att formella skriftliga överenskommelser på olika nivåer behövs. Samordna det som går, tillåt det som är olika vara olika, definiera servicenivåer för olika kundgrupper, och - sikta framåt!

Litteraturförteckning

- Aro, A. (2002). Mikä kirjastotyössä on arvokasta?: kolme puheenvuoroa arvoista // *Signum*, 35(8), 159–160.
- Bundy, A. & Amey, L. (2006). Libraries like no others: evaluating the performance and progress of joint use libraries // *Library trends*, 54(4), 501–518.
- Flemming, C. (2011). A joint university library – vision and reality: Tritonia, Finland. Paper presented 26.5 at QQML 2011: 3rd International Conference on Qualitative and Quantitative Methods in Libraries, 24–27.5 2011, Athens Greece, <http://www.isast.org/qqml2011.html>.
- Fullan, M. (2007). *Leading in a culture of change*. New York: Jossey Bass.
- Hansson, J. (2006). Just collaboration or really something else?: on joint use libraries and normative institutional change with two examples from Sweden // *Library trends*, 54(4), 549–568.
- McNicol, S. (2008). *Joint-use libraries : libraries for the future*. Oxford: Chandos.
- Palonen, V. (2002). The Tritonia Academic Library // *Scandinavian public library quarterly*, 35(3), 18–21.
- Palonen, V. & Källund, A. (2010). Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteinen kirjasto toteutui Vaasassa // *Signum*, (1), 10–15.
- Palonen, V. & Pöytälaakso-Koistinen, S. (2009). Kokemuksia kirjastojen yhdistymisestä – Tritonian henkilöstön näkökulmia muutoksiin // *Signum*, (4), 20–24.

Tuula Hakomäki & Vesa Perkiömäki & Ann Carina Tihinen

Myllerryksestä kohti viiden tähden palvelua: lainauspalvelun kehitys vuosien 2001–2011 aikana

Tiivistelmä

Tritonian lainauspalvelun yhteensovittaminen kirjaston uuteen palvelukokonaisuuteen suurten muutosten keskellä oli haastellista ja erityisesti lainauspäivystäjille rankkaa ja sekavaa aikaa. Uusien työkavereiden ja asiakkaiden myötä työpaikka oli hetkessä muuttunut kaksikieliseksi. Kielikylvetys alkoi heti ensimmäisestä aukiolopäivästä. Muuton pyörteissä siirryttiin uuteen kirjastojärjestelmään, haltuunotto tosin vei vuosia. Lainausperiaatteet uusittiin uuden kirjaston tarpeisiin, mutta vanhat säännöt kummittelivat taustalla. Euro otettiin käyttöön neljän kuukauden päästä Tritonian avaamisesta. Pian muuton jälkeen alettiin suunnitella uusia fuusioita. Ennen fuusioiden toteuttamista lainaus toimintaa uudistettiin uudelleenorganisoinnin ja laatutyön keinoin.

Sammandrag. Från förvirring mot en femstjärnig service: utvecklingen av låneservicen under åren 2001–2011

Att samordna Tritonias låneservice med bibliotekets nya servicekoncept mitt under en tid av stora förändringar var krävande och medförde en utmanande och oklar situation speciellt för de som dejourerade vid lånedisken. I och med de nya arbetskamraterna och kunderna hade arbetsplatsen i ett slag blivit tvåspråkig. Språkbadet började direkt från den första öppnedagen. Mitt i strömmen av förändringar bytte man till ett nytt bibliotekssystem – visserligen tog det årtal innan man lärde sig att behärska det. Låneprinciperna förnyades i enlighet med det nya bibliotekets behov, men de gamla reglerna spökade ännu i bakgrunden. Euron togs i bruk fyra månader efter att Tritonia hade öppnats. Ganska snart efter flytten började det planeras för nya sammanslagningar. Innan dessa genomfördes förnyades låneverksamheten genom omorganiseringar och kvalitetsarbete.

Lainauspalveluiden suunnitteluvaihe

Asiakaspalvelun työryhmä aloitti suunnittelutyön vuonna 1997. Silloin arvioitiin tulevan kirjaston vuosittaiset asiakas- ja lainamäärät. Niiden perusteella tehtiin palvelupisteiden sijantiehdotus ja kartoitettiin eri asiakastyypin kulkureittejä sekä ennakoitiin palvelutarpeet. Henkilökunta osallistui lainauspisteiden suunnitteluun. Yhtenä vaatimuksena oli saada lainaustiskien korkeutta säädettäväksi. Suunnittelutyö muuttui yksityiskohtaisemmaksi 1990-luvun lopussa, jolloin mietittiin mitkä palvelumuodot ja lainaussäännöt tulee olla sekä ketkä päivystävät ja milloin ja millä tavalla palvelut ja säännöt toteutetaan. Tässä suunnitteluvaiheessa

oli myös huomioitava eri kirjastoyksiköiden silloiset palvelut, säännöt ja asiakkaat sekä emokorkeakoulujen kirjastot Turussa ja Helsingissä. Vuosituhannen vaihduttua suunnittelutyö keskittyi muuttoon uusiin tiloihin.

Muuttokokouksen pöytäkirjasta (2001) käy ilmi kuinka tarkasti kaikki vaiheet suunniteltiin. Kirjat ja lehdet pakattiin tietyssä järjestyksessä numeroituihin laatikoihin. Laatikot järjestettiin jonoon luokittain niin, että ne voitiin purkaa muuttoautosta ko. järjestyksessä. Järjestystä oli noudatettava, jotta muuttolaatikot saatiin tehokkaasti tyhjennettyä uutta pakkaussessiota varten.

Uusi kirjastojärjestelmä

Yliopistokirjastoissa oli VTLS-kirjastojärjestelmä, mutta sen ei katsottu enää täyttävän kirjaston muuttuvia tarpeita. Uuden kirjastojärjestelmän siirtymävaihe käynnistyi huhtikuussa 2001. Kaikissa yliopistokirjastoissa oli noudatettava tiukkaa aikataulua, jotta tietokannat olisi saatu siirrettyä syyslukukauden alkuun mennessä (Jauhiainen 2001: 13–16). Uuden Tritonian henkilökunnalle oli tarkoitus pitää Voyager-koulutus kesä–heinäkuussa 2001, mutta siihen ei yksinkertaisesti jäänyt aikaa. Muutto oli koko kesän ajan päällimmäisenä huolenaiheena. Tämä tarkoitti myös sitä, ettei uuden kirjastotietokannan tietueiden korjaamiseen ollut aikaa.

Uuteen järjestelmään siirtyminen merkitsi sekä uusien työtapojen opettelemista että vanhojen työtapojen poisoppimista. Käyttöliittymissä oli eroa. Vanhassa järjestelmässä komennot annettiin kirjoittamalla ne näppäimistöltä kun taas uuden kirjastojärjestelmän käyttöliittymä oli graafinen. Voyagerissa käytettävä ameri-kanenglantikin aiheutti hämmennystä. Lainaamista tarkoittava sana charge ja palauttamista tarkoittava discharge eivät mitenkään tuntuneet kirjastoalan termeiltä. Kaiken lisäksi charge- ja discharge-ikoneita oli vaikea hahmottaa ikonirivistä.

Voyager otettiin Tritoniassa tuotantokäyttöön välittömästi muuton jälkeen ilman sen kummempaa käyttökoulutusta. Kirjastojärjestelmä oli asiakkaille uusi ja sitä se oli myös henkilökunnalle. Kirjaston henkilökunta oppi lainausjärjestelmän käytön asiakasta palvellessaan yrityksen ja erehdyksen kautta. Lisäksi pelkäsimme, että lainaustiskille tulee hallitsematon tilanne kun Tritoniaan tilattuja tietokoneita kuljettanut rekka-auto oli kaatunut Hollannissa ja tietokoneemme olivat pitkin Hollannin ojanpohjia. Onneksi kuitenkin saimme viime tipassa osan tietokoneista eivätkä pahimmat pelkomme toteutuneet.

”Alku meni tulipaloja sammutellessa ja pillien soidessa”

Lainausperiaatteet räätälöitiin Tritoniale sopivaksi. Lähtökohtana olivat Vaasan yliopistokirjastojen lainausperiaatteet. Vaikka jokaisessa kirjastoyksikössä oli ollut myöhästymismaksuja jo ennen Tritoniaa, yllättivät ne kuitenkin suurimman osan asiakkaista. Tämä johtunee siitä, että edellisissä kirjastoyksiköissä maksuja perittiin nimellisesti. Tritoniasta tuli sen verran suuri kirjasto, ettei maksuissa voinut enää joustaa. Järjestyksen ja tasapuolisuuden vuoksi lainauspäivystäjien oli pysyttävä tiukkana myöhästymismaksujen perimisessä. Luonnollisesti tämä aiheutti asiakkaissa ärtymystä. Kokenutkin lainauspäivystäjä tunsu turhautuneisuutta, koska myöhästymismaksuja oli vaikea selvittää Voyagerista. Myöhästymismaksut eivät näkyneet järjestelmässä ajantasaisena asiakkaalle eivätkä henkilökunnalle vaan tulivat ilmi vasta kun kirja oli palautettu tai uusittu. Maksuja pidettiin myös liian korkeina. Varsinkin yölainojen silloinen myöhästymismaksu 50 mk (8,5 €) aiheutti usein kädenvääntöä. Eräs yleisönosaston kirjoittaja piti maksua epäoikeudenmukaisena. (Vbl 31.10.2002). Euroon siirryttiin neljän kuukauden päästä Tritonian avaamisesta. Voyagerissa ei ollut aluksi euron symbolia vaan dollari. Siirtymäaikana tiskillä liikkuivat sekä eurot että markat. Ei ihme, että henkilökunta oli usein sormi suussa ja valuuttalaskin toisessa kädessä. Tavallaan uusi rahayksikkö helpotti maksamista. Neljä euroa tuntui kevyemmältä veloittaa ja maksaa kuin 24 markkaa.

Tietokantojen yhdistämisen jälkeiset virheet aiheuttivat päivystäjille päänvaivaa sekä teettivät pitkiä selvittelyprosesseja yksittäisten asiakkaiden kohdalla. Hankenin opiskelija ihmetteli kovasti, mihin hänen lainaajatietonsa ja lainaamansa kirjat olivat kadonneet kirjaston tietokannasta (Vbl 16.12.2001). Pitkän selvityksen jälkeen ilmeni, että hänen lainaajatietonsa olivat yhdistyneet toisen samanimisen asiakkaan tietoihin. Näin ollen Hankenin opiskelijan kirjalainatkin olivat siirtyneet toiselle asiakkaalle. Tämän tyyppisiä sekaannuksia oli jonkin verran, mutta koko asiakasmäärään katsottuna verrattain vähän.

Yleiskokoelman kirjoihin laina-aika oli neljästä viikosta kuuteen kuukauteen, mikä tarkoitti sitä, että asiakas sai pitää lainan ainakin neljä viikkoa ja ellei kukaan jättänyt kirjaan varausta, hän sai pitää kirjalainan jopa kuusi kuukautta. Kuitenkin jos asiakas innokkaana uusi kirjan pian lainaamisen jälkeen, hän menetti tämän puolen vuoden mahdollisen laina-ajan.

Kirjan viivakooditarran sijaintiongelman vuoksi lainausautomaatin käyttö osoitautui ongelmalliseksi. Automaatti vaati, että lainatessa kirjan selkä oli oltava automaattia päin, jotta hälytys poistuisi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut ja asiakkaat poistuivat usein kirjastosta hälytysäänän säestämänä.

Toinen kotimainen kieli ruosteessa

Työpaikka oli hetkessä muuttunut kaksikieliseksi. Me yksikieliset yritimme urheasti puhua sitä toista kotimaista kieltä, vaihtelevalla menestyksellä. Useammalla on kokemuksia siitä kun esimerkiksi yritti selvittää ruotsinkieliselle asiakkaalle asiaa ruotsiksi, niin asiakas totesi ”voit sanoa suomeksi”. Tämä tuntui henkilöstä riippuen joko armahdukselta tai loukkaukselta. Oma lukunsa oli vaihto-opiskelijoiden puhuma englannin kieli, josta ei useinkaan tahtonut saada selvää. Korva tarkkana yritettiin saada kiinni jostain tutun kuuloisesta sanasta saadaksemme selville mitä asiakas halusi.

Tritonian ensimmäisessä asiakaskyselyssä (2002) toivottiin kaksikielistä palvelua. Vastaajat toivoivat mm. parempaa ja täydellistä ruotsinkielen osaamista. Vastaajat antoivat myös ymmärtää, että parempaa palvelua saa jos osaa suomen kieltä. Vasabladetissa (30.8.2001) varoitettiin ”Taxellin paradoksista”, jonka mukaan kaksikieliset ratkaisut ajanmittaan muuttuvat yksikielisiksi. Vuonna 2006 tehdyn asiakaskyselyn mukaan henkilökunnan kielitaito oli kohentunut (Puro-Aho 2008). Jossain vaiheessa kielitaitomme lienevät parantuneet, koska kieltä koskeva palaute on nykyään harvinaista.

Henkilökunnan harharetket Voyagerissa...

Heti kun muuttolaatikon viimeinen kirja oli saatu hyllytettyä, meidän oli jo kii-rehmittävä palvelemaan asiakkaita lainaustiskille. Emme ehtineet perehtyä uuden amerikkalaisen kirjastojärjestelmän ominaisuuksiin. Olimme kuin Kolumbus uudella mantereella. Aavistimme, että Voyagerissa oli mahdollisuuksia, mutta ne eivät paljastuneet meille vielä pitkään aikaan. Näin ollen uuden kirjaston myötä ei päästykään vanhakantaisista työtavoista. Aamupäivystäjä jatkoi eräpäiväliuskojen leimaamista. Lainaustiskiltä kuului kovaa pauketta, kun aamutoimien tekijät leimasivat satamäärin eräpäiväliuskoja ennen avaamista. Asiakkaat eivät voineet tehdä kirjavarauksia tietokantaan vaan he täyttivät varauslomakkeen ja jättivät sen henkilökunnalle, joka muiden töiden lomassa tai päivän päätteeksi syötti varaukset koneelle. Oli myös tärkeää syöttää varaukset varausten jättöjärjestyksessä. Varatun kirjan saavuttua, asiakkaan kirjoittama varauslomake etsittiin varauslaatikosta, jonka jälkeen varauslomake taitettiin ja niitattiin kiinni ja vietiin virastomestarille postitettavaksi. Varattujen kirjojen käsittely vaati oman tilansa. Kannoimme varatut kirjat lainauksen perimmäiselle pöydälle, jonne varauslaput tulostuivat. Tulostuneesta nipusta poimittiin oikea varauslappu, johon kirjoitettiin asiakkaan nimi ja poistopäivä minkä jälkeen kirja laitettiin noutohyllyyn.

Myöhästymisilmoitukset sentään tulostuivat A4-koossa ja ne laitettiin kuoriin ja kiikutettiin virastomestarille.

Lainauspäivystäjien ja atk-suunnittelijoiden yhteistyönä Voyagerin ominaisuuksia saatiin vähitellen käyttöön. Myöhästymis- ja saapumisilmoituksia alettiin lähettää asiakkaiden toiveiden mukaisesti vuodesta 2003 lähtien. Samoihin aikoihin alettiin muistuttaa asiakkaita ennakoilmoituksella kohta erääntyvistä lainoista sähköpostitse. Kun kuittikirjoittimet saatiin käyttöön, eräpäiväliuskojen leimaamisesta päästiin eroon. Käyttäjäkoulutusten ansiosta ja kirjaston webbisivuille laadittujen ohjeiden myötä asiakkaat alkoivat itse varata kirjoja tietokannassa. Näin ollen tämä työläs tehtävä siirtyi pois henkilökunnalta ja varauslaput kävivät tarpeettomiksi. Alkuvaiheen jatkuvasta puhelimen pirinästä päästiin eroon kun asiakkaat oppivat itse uusimaan lainojaan tietokannassa. Kirjasto otti käyttöön yleiskokoelmasta lainattujen kirjojen automaattisen uusinnan tammikuussa 2004 ja se on myös vähentänyt puhelimitse tulleiden uusintapyyntöjen määrää.

Ruokahalu kasvaa syödessä

Juuri kun oltiin saatu vuoden 2001 yhdistyminen kutakuinkin kunnialla läpi, perustettiin uusia työryhmiä suunnittelemaan vaasalaisten ammattikorkeakoulukirjastojen yhdistämistä Tritoniaan. Korkeakoulukonsortion kirjastotyöryhmän palvelutyöryhmässä sovitettiin lainaussäännöt ja -käytännöt yhtenäisiksi. Yhdistymisen jälkeen kirjaston toimipisteiden määrä lisääntyisi kolmeen. Alkuperäisen Tritonia Yliopistorannan lisäksi Tritonialla olisi toimipisteet keskustan Raastuvankadulla ja Sarjakadulla Huutoniemellä. Yhdistyminen toteutui vuonna 2009 marraskuussa, jolloin Vaasan ammattikorkeakoulukirjaston tekniikan ja sosiaalialan kokoelmat ja Yrkeshögskolan Novian Vaasan kirjaston tekniikan kokoelmat tungettiin Tritonian hyllyihin. Uuden Tritonian avajaisissa kuohuviinilaseja kilisteltiin tammikuun alussa 2010.

Pinnan alla kytee uusi kirjastoyksikkö, joka sijoitettaneen suunnitteilla olevaan Medibothniaan. Uusiin tiloihin sijoitettaisiin terveystieteiden ja sosiaalialan tietoaineistokokoelma asiakkaiden käyttöön. Uudet tilat olisivat esteettömiä ja muunneltavissa. Alustavien suunnitelmien mukaisesti Medibothnia valmistuisi vuonna 2014.

Lainauksen uudet tuulet

Vuosi 2006 oli lainauksen käännekohta. Kaksi lainausvastaavaa alkoi koordinoida ja kehittää lainauksen toimintoja. Laadunvalvonta aloitettiin vuonna 2007. Lainauspäivystäjät alkoivat kirjata ylös kaikki virheet, joita lainauksessa tuli vastaan.

Samoin asiakkaiden antama palaute merkittiin muistiin. Virheistä tehdään joka kuukausi koonti ja ne käsitellään kuukausittaisissa lainauspalavereissa. Toimipisteiden lisääntyessä lainausvastaavien määrä tuplaantui. Palvelupäällikön johdolla pidetään lainausvastaavien yhteisiä kokouksia. Ryhmää kutsutaan nimellä Hifive. Kirjastotilan säilytyskaappien avainten lainaaminen tehtiin mahdolliseksi vuonna 2008. Näin kaapit saatiin tehokkaaseen käyttöön ja kontrollin alaiseksi.

Laatutyön edistämiseksi lainaus- ja palautustiskit ja niiden välitön ympäristö jaettiin tarkoituksenmukaisiin alueisiin toimintojen järkipäätämiseksi. Alueet siivottiin tarpeettomista esineistä ja jäljelle jätettiin vain toimintoihin liittyvät työvälineet omille merkityille paikoilleen. Alueet valokuvattiin ja kuvat ovat näkyvillä ko. alueella. Alue pyritään pitämään valokuvan mukaisessa tilassa. Lainauspalaverin yhtenä vakioasiana on käsitellä lainaus- ja palautuspisteiden järjestyksen ylläpitoa. Lisäksi tämän ns. 5S-ohjelman avulla työtapoja on järkipäätetty ja kustannuksia vähennetty.

Vuonna 2009 saatiin uusia lainausautomaatteja, jotka toimivat erinomaisesti. Niiden ansioista aiheettomat porttihälytykset ovat jääneet historiaan, koska kirjaa ei voi lainatessa asetella väärin. Luotettavampien automaattien myötä itsepalvelulainojen osuus kaikista lainoista on noussut lähes puoleen. Asiakkaat ovat alusta asti toivoneet, että kirjasto avattaisiin aikaisemmin. Vihdoin vuoden 2010 alusta toive voitiin toteuttaa järjestämällä itsepalveluaika kello 9–10.

Tritonien loputon matka

Henkilökunnan koostuessa viiden emo-organisaation henkilökunnista, yhteisöllisyyden luomisessa Yliopistonrannan kahvihuone on osoittautunut tärkeäksi kohtaustapaikaksi. Siellä meistä kasvoi tritoneja. Joskus rankkakin huumori ja herkkuja notkuva kahvipöytä on virkistänyt meitä myllerryksessä. Kaunis merinäköala rauhoitti hektisestä vuorosta palaavan lainauspäivystäjän mieltä. Kahvipöydällä seilaava ns. Vihreä kirja on ollut monelle kahvinjuojalle impulsiivisen kirjoittamisen ja piirtämisen kanava. Asiallisena sääkirjana aloittanut päiväkirja on vuosien saatossa muuttunut sosiaalisesti mediaksi. Kirja on toiminut taide- ja kirjoitus-terapiana. Siinä on myös juoruttu julkiksista ja kirjattu politiikan käänteitä. Kirjaan on tämän tästä laadittu veikkauksia eri aiheista mm. jään lähdestä, euroviisuista, maalimanmestaruuskisoista ja Nykäsen Matin tai Tanja Karpelan avio-
liittojen kestävydestä.

Lopuksi

Laadun järjestelmällinen parantaminen, laitehankinnat ja lainaustoiminnan uudelleenorganisointi ovat työkaluja viiden tähden palvelun toteuttamiseksi. Kirjas-toille ei tunnetusti myönnetä Michelin-tähtiä, mutta mainittujen työkalujen avulla pyrimme tarjoamaan parhaita mahdollisia kirjastopalveluja viidelle emokorkea-koululle sekä Vaasan seudulle.

Lähteet

- Asiakaspalvelun työryhmän pöytäkirja (marraskuu 1997). Saatavilla Tritonian arkistosta.
- Jauhiainen, Annu (2001). Linnea 2 valmistuu: Voyager-tietokannat avattu. Helsingin yliopiston kirjaston tiedotuslehti 5-6: 13–16.
- Lampi, Niklas (2001). Mer finska än svenska på Tritonia: studerande kritiserar språkservice på nya biblioteket – för tidigt att bedöma, säger rektor. Vasabladet 30.8.2001.
- Muuttokokouksen pöytäkirja 21.6.2001. Saatavilla Tritonian arkistosta.
- Nyman, Marina A. (2001). Märkliga turer vid vetenskapsbiblioteket. Vasabladet 16.12.2001.
- Puro-Aho, Veera (2008). Tritonias tjänster – enkätundersökning våren 2008.
- Tiedekirjaston rakentamishanke, asiakaspalvelun työryhmän pöytäkirja (marraskuu 1997). Saatavilla Tritonian arkistosta.
- Winberg, Ludvig (2002). Orättvisa bokböter. Vasabladet 31.10.2002.

Samlingsarbetet då yrkeshögskolornas bibliotek blev en del av Tritonia

Sammandrag

I artikeln beskrivs det samlings- och databasarbete som gjordes inför och i samband med att yrkeshögskolebiblioteken blev en del av Tritonia. År 2001 flyttade tre högskolebibliotek in i nybyggda utrymmen på Universitetsstranden. Vid årsskiftet 2009–2010 införlivades yrkeshögskolornas bibliotek med Tritonia, så att teknikbiblioteken flyttade till Universitetsstranden. Därtill fick Tritonia två nya enheter på Rådhusgatan respektive Seriegatan. I samband med det sammanslogs yrkeshögskolornas biblioteks-databaser Ewa och Syhlva med Tria. Inför sammanslagningen genomfördes en rad gallringsprojekt – dels för att frigöra utrymme, dels för att inte flytta föråldrat material. Delar av samlingarna omklassificerades och ett omfattande databaskorrigeringsarbete för att förenhetliga den gemensamma katalogen Tria utfördes. I artikeln presenteras även hur Tritonias heterogena kundgrupp och den ständigt föränderliga verksamhetsmiljön påverkar vårt samlingsarbete.

Tiivistelmä. Kokoelmatyö ammattikorkeakoulujen kirjastojen liittyessä osaksi Tritoniaa

Artikkelissa kuvaillaan kokoelma- ja tietokantatyö, jota tehtiin korkeakoulujen kirjastojen yhdistymistä varten. Vuonna 2001 kolme korkeakoulukirjastoa muutti uusiin tiloihin Yliopistonrantaan. Vuodenvaihteessa 2009–2010 ammattikorkeakoulujen kirjastot liitettiin Tritoniaan siten, että tekniikan kirjastot muuttivat Yliopistonrantaan. Sen lisäksi tuli kaksi uutta yksikköä, eli Raastuvankadun ja Sarjakadun toimipisteet. Samalla yhdistettiin ammattikorkeakoulujen kirjastotietokannat Ewa ja Syhlva Triaan. Kirjastojen yhdistymistä valmisteltiin erinäisin poistoprojektein – toisaalta tarvittiin tilaa ja toisaalta ei haluttu siirtää vanhentunutta aineistoa. Osa aineistosta uudelleen luokitettiin ja mittava työ tehtiin tietokantojen virheiden korjaamiseksi, jotta Tria-tietokanta saatiin yhtenäistettyä. Artikkelissa esitellään myös kuinka Tritonian heterogeeninen asiakaskunta ja jatkuvasti muuttuva toimintaympäristö vaikuttaa kokoelmatyöhömmö.

Tritonias samlingar

Tritonia har ända sedan starten 2001 varit stadd i förändring. I denna artikel beskriver vi hur samlingsarbetet i Tritonia påverkats av dessa förändringar. Det största projektet var naturligtvis då yrkeshögskolorna blev en del av Tritonia och deras tidigare databaser Syhlva (Novia) och Ewa (Vasa yrkeshögskola) skulle bli en del av Tria-databasen. Även om detta skedde först vid årsskiftet 2009/

2010 har samlingsarbete för att frigöra utrymme och möjliggöra sammanslagningen gjorts under många år.

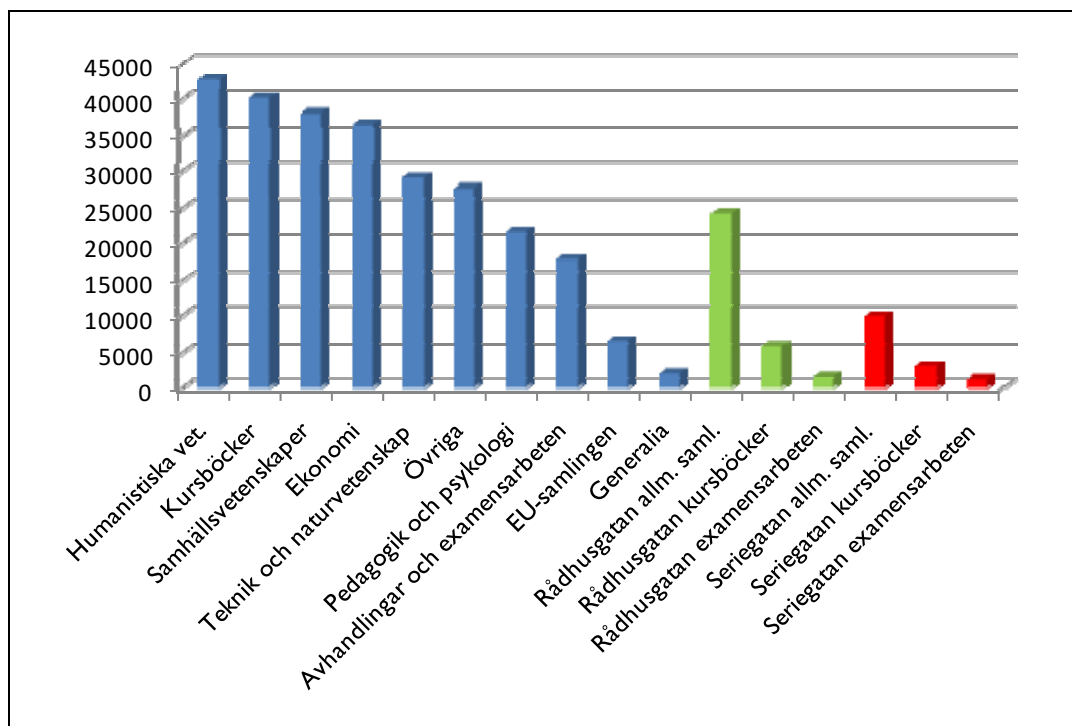
Numera skall Tritonias samlingar betjäna undervisningen och forskningen vid alla våra fem högskolor i Vasa. De studerande och personalen vid högskolorna utgör Tritonias primära kunder. Dessa utgör totalt drygt 13.000 personer (tabell 1. Tritonias primärkunder 2010). Dessutom har Tritonia en speciell roll som regionens enda vetenskapliga bibliotek. Tritonia har totalt cirka 30.000 registrerade låntagare. I Tritonia sker cirka 100.000 lån årligen och över 400.000 förnyelser. Idag omfattar Tritonias samlingar totalt cirka 360.000 band (tabell 2. Tritonias samlingar hösten 2010).

De tryckta bok- och tidskriftssamlingarna är uppbyggda enligt olika ämnesområden. Vid Universitetsstranden finns sju ämnesspecifika samlingar och därtill en omfattande kursbokssamling. Därtill finns samlingar med examensarbeten och avhandlingar samt en rad specialsamlingar. Biblioteken på Rådhusgatan (Vasa yrkeshögskola) och Seriegatan (Yrkeshögskolan Novia) finns kvar i sin tidigare form men hör numera till Tritonia. Även biblioteket vid Åbo Akademis enhet för barnpedagogik i Jakobstad hör till Tritonia.

Tabell 1. Tritonias primärkunder 2010

	studerande	personal	inalles
Vasa universitet	4.755	443	5.198
Vasa yrkeshögskola	3.614	254	3.868
Åbo Akademi Vasa	1.609	214	1.823
Yrkeshögskolan Novia, Vasa	1.607	173	1.780
Hanken, Vasa	441	42	483
inalles	12.026	1.126	13.152

Tabell 2. Tritonias samlingar hösten 2010

Tritonias tryckta samlingar är öppna och direkt tillgängliga för kunderna. Endast specialsamlingarna finns i stängda magasinutrymmen. Detta betyder att Tritonias samlingar i första hand skall omfatta sådan litteratur som används aktivt. I allt samlingsarbete bör behoven hos samtliga fem högskolors studerande, forskare, lärare och övriga personal beaktas. Många av ämnena finns vid flera av högskolorna, men på delvis olika nivå och dessutom vid flera olika verksamhetsställen. Den undervisning och forskning som bedrivs vid Tritonias högskolor styr även hurdana samlingar Tritonia skall bygga upp. Enligt Tritonias samlingsprinciper förvärvar och bevarar biblioteket i första hand sådant material som ansluter sig till moderhögskolornas forskning och undervisning. Material som inte betjänar verksamheten vid högskolorna förvärvas i regel inte till Tritonias samlingar.

Samtidigt är Tritonia även det enda vetenskapliga biblioteket i landskapet och används förutom av personer anknutna till Tritonias högskolor även av många utomstående personer. Därtill kan Tritonia anses ha ett speciellt ansvar för vissa områden, exempelvis pedagogisk litteratur på svenska.

På grund av begränsade utrymmen men även för att hålla samlingarna så ändamålsenliga som möjligt är gallring av samlingarna vid sidan av nyförvärv en viktig del av samlingsarbetet.

Numera är en allt större del av litteraturen och tidskrifterna i elektronisk form. Licenserna till det elektroniska materialet är dock inte gemensamma för Tritonia utan anskaffas per högskola. Detta betyder att man måste ta i beaktande vilka högskolor som har tillgång till ett visst material. Som tryckt är boken eller tidskriften tillgänglig i Tritonia för alla kunder. I elektronisk form är den tillgänglig endast i den licensägande högskolans nät.

Samlingsarbetets olika skeden 2001–2009

När biblioteken vid Vasa universitet, Åbo Akademi i Vasa och Svenska handelshögskolan flyttade in under samma tak 2001 gallrades en del litteratur ut, dock inga större mängder trots att den dåvarande hyllkapaciteten var relativt begränsad. Under årens lopp flyttades samlingar och utgallrades litteratur i mindre skala, men under år 2006 konstaterades att man var tvungen att planera större samlingsprojekt för de kommande åren. Såväl tidskrifts- som bokyllorna var fyllda, på alla våningar. Tillväxtmånen hade använts och nytt material rymdes inte in i hyllorna utan större omflyttningar. Man visste dessutom att teknikbiblioteken vid yrkeshögskolorna skulle placeras under samma tak på Universitetsstranden – även om detta upplevdes ligga i en avlägsen framtid. Därtill var det även viktigt att skapa och upprätthålla en ändamålsenlig samling med beaktande av den växande kundkretsen.

Tidskriftsprojektet 2007

Planeringen av tidskriftsprojektet tog fart på allvar redan 2006, då en arbetsgrupp funderade över hur man skulle få plats med tidskriftssamlingarna på de olika våningarna. Vi var tvungna att komma fram till ett så flexibelt sätt som möjligt för att flytta äldre årgångar av ca 1.100 tidskriftstitlar till kompakthyllorna på första våningen.

Målet för tidskriftsprojektet var att förnya principerna för bevarande av tryckta tidskrifter samt att göra en prioritering av e-tidskrifter. Det behövdes mera utrymme i kompakthyllorna, dit man slutligen flyttade tidskriftsårgångar från 2000 till 2005, vilka tidigare hade funnits i de olika ämnessamlingarna. Mer utrymme behövdes även med tanke på yrkeshögskolesamarbetet och bl.a. de tidskriftssamlingar som var på kommande hit.

Biblioteket bad institutionerna vid de tre universiteten att utvärdera tidskrifterna inom sina ämnesområden och samtidigt ombads de att identifiera s.k. kärntidskrifter inom sitt vetenskapsområde. Utgångspunkten var att alla tidskrifter som utkommit före 1990, undantaget kärntidskrifterna, skulle avskrivas. Med hjälp av listorna över kärntidskrifter kunde man sedan planera utgallringen av tidskriftssamlingen i kompakthyllorna. Antalet tidskriftstitlar som granskades, en och en, var ca 1.970.

När samlingen i kompakthyllorna hade gallrats och utrymme frigjorts kunde man flytta de gamla årgångarna från de olika våningarna ner till kompakthyllorna. De lediga hyllmetrarna i tidskriftsompakthyllorna (totalt 650 hm) räckte gott och väl till för de äldre tidskriftsårgångarna. Här rymdes även yrkeshögskolornas äldre tekniktidskrifter in, då dessa flyttades sommaren 2009.

Ett viktigt och arbetsdrygt arbetsskede inom detta projekt var även att korrigera tidskrifternas samlingsuppgifter i Tria-databasen. Det utgallrade materialet kontrollerades även i Vaari-databasen innan det sändes till Depåbiblioteket i Kuopio. Via tidskriftsprojektet definierades ca 550 kärntidskrifter. Av tidskriftsprenumerationerna omvandlades ca 10 % till e-prenumerationer.

Gallring av den allmänna samlingen och kursbokssamlingen 2008

År 2008 prioriterades avskrivningar i Tritonia; under detta år gallrades ca 7 % av bokbeståndet ut, totalt över 21.650 band. Inför gallringen av den allmänna samlingen kartlades utrymmesbehovet för litteraturen från yrkeshögskolornas teknikbibliotek. Totalt var ca 850 hyllmeter på kommande till Tritonia, största delen till tekniksamlingen men även till övriga våningar: till den samhällsvetenskapliga samlingen var t.ex. 46 hyllmeter material på kommande från yrkeshögskolorna. Man behövde även mycket extra utrymme på denna våning, eftersom material flyttades hit från tredje våningen för att bereda plats åt den kraftigt utökade tekniksamlingen.

Vid gallringen av den allmänna samlingen användes listor över äldre böcker för vilka inga lån hade registrerats i bibliotekssystemet. Kriterierna för de s.k. nolllånen definierades på något olika sätt för olika samlingar, men vad gäller t.ex. samlingen inom humaniora och pedagogik fanns på listorna sådana böcker som inte hade lånats ut och som hade utgetts före 1980. Inom vissa klasser gallrades enbart dubletterna bort, oberoende av hur gammal boken var. Bibliotekarierna och informatikerna fattade slutgiltiga beslut om utgallring.

Under denna sommar utvärderades ca 5.000 band i den samhällsvetenskapliga samlingen, 60 % av dessa gallrades sedan ut. Fram till hösten 2008 hade redan över 16.700 band gallrats ut, varav största mängden inom kursbokssamlingen under sommaren (tabell 3. Utgallring av böcker fram till hösten 2008).

Tabell 3. Utgallring av böcker fram till hösten 2008

Samling	Antal band
Kursböcker	7.748
Samhällsvetenskaper och vårdvetenskap	6.729
Teknik	762
Pedagogik och psykologi	496
Seriella publikationer	463
Humaniora	188
Naturvetenskaper	102
Ekonomi	85
Övriga	154
inalles	16.727

Kursbokssamlingen gicks igenom: principen var att gallra ut föråldrade, ej utlånade kursböcker och böcker i dåligt skick. Kursbokssamlingens hyllor var fyllda och tillväxtmånen hade använts upp. Tidigare hade biblioteket inte haft någon systematisk gallringsplan utan vart och ett ämnesteam hade gjort mindre gallringar vid behov.

Även för detta projekt användes listor över äldre utlånad kurslitteratur. Av de utgallrade kursböckerna sparades 1–2 band i den allmänna samlingen tills vidare. Utgallringen av kursböckerna koncentrerades till sommarfredagarna, då biblioteket var stängt.

Kursböckerna hade i samlingsprinciperna definierats som den litteratur som anges i tentamenskraven i studieguiderna för grundstudier. Som en god riktlinje – om än inte fullständig – kunde man använda kursboksältet i den bibliografiska posten. I detta fält märks högskolespecifika kursboksfordringar för olika ämnen ut läsårsvis, i enlighet med studiehandboken.

Utgallringen av kursböcker var en svår uppgift som innebar att vi var tvungna att gå igenom samlingen titel för titel, kontrollera lånestatistik t.ex. för nyare och äldre upplagor, kontrollera om det fanns en översättning av boken på ett annat språk och huruvida den titeln hade lånats ut. Sammantaget kan man säga att vi utvärderade vad som kunde gallras ut från olika synvinklar samt med beaktande av olika användargrupper, t.ex. även öppna universitetsstudenter. Vi visste att en bok hade varit utlånad men vi visste t.ex. inte om den hade använts inom någon av sommaruniversitetets kurser. Examensreformen (den s.k. Bologna-processen) underlättade inte heller arbetet, eftersom många graduskribenter använde och kanske också ännu tentade dessa kursböcker, som annars sällan var utlånade.

Efter sommarens stora insats kunde vi dock gallra ut mer än 7.700 kursböcker.

Förberedelserna på yrkeshögskolorna

Även vid Yrkeshögskolan Novias teknikbibliotek samt Vasa yrkeshögskolas bibliotek för teknik och det sociala området pågick ett intensivt samlingsarbete inför sammanslagningen med Tritonia.

Samlingen inom det sociala området vid Vasa yrkeshögskola skulle omklassificeras från Klassifikationsystem för allmänna bibliotek i Finland (KAB, på finska Yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmä, YKL) till Universella decimalklassifikationen (UDK). De tekniska samlingarna vid både Vasa yrkeshögskola och Yrkeshögskolan Novia var redan klassificerade enligt UDK men eftersom systemet tillämpats på olika sätt måste ett stort hyllklassändringsprojekt påbörjas för att förenhetliga hyllklasserna. Förutom dessa hyllklassändringar och korrigeringar av katalogposter skulle även omfattande praktiskt arbete utföras eftersom stöldskydden och ryggetiketterna i samtliga böcker skulle bytas ut.

Vid genomgången av samlingarna för klassändringarna utfördes ett omfattande avskrivningsarbete. Bland annat magasinssamlingarna avskaffades helt eftersom Tritonia ej har något egentligt magasin. Också inom den allmänna samlingen gallrades föråldrade böcker ut. Under sommaren 2009 packades tiotals hyllmeter ner för sändning till Depåbiblioteket i Kuopio (bild 1. Novias färdigt packade boklådor till Depåbiblioteket i Kuopio). Genom detta är böckerna tillgängliga för kunderna även om det inte är ändamålsenligt att hålla dem i Tritonias hyllor.

Dessvärre hann detta arbete inte färdigställas innan flytten, utan arbetet med att förenhetliga samlingarna inom teknik pågår fortfarande, både när det gäller

avskrivning av föråldrat material och onödiga dubletter samt när det gäller att förenhetliga hyllklasserna och tillämpningen av dessa.

Trots att det huvudsakliga ämnesområdet för de bibliotek som flyttades var teknik och det sociala området innehöll samlingarna också en stor mängd allmänt material, varför sammanslagningen av biblioteken kom att påverka alla samlingar i Tritonia och inte enbart tekniksamlingen. Genom den gemensamma databasen kom samlingsarbetet dessutom att omfatta hela det nya Tritonia, och inte bara brändöenheter som flyttade.

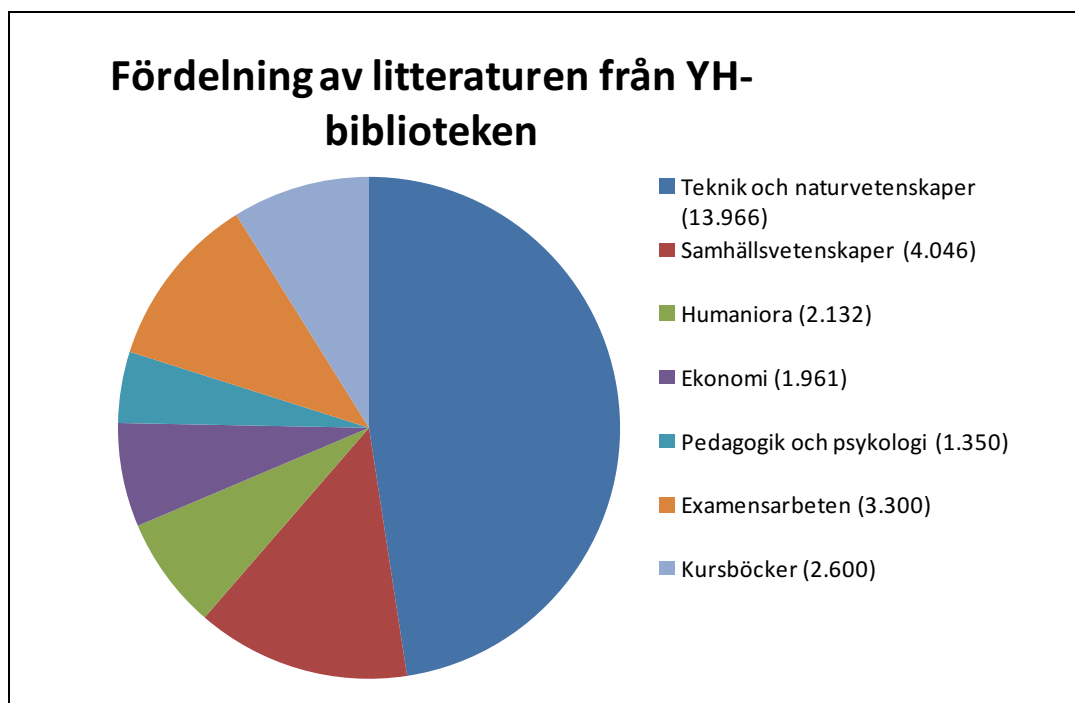

Bild 1. Novias färdigt packade boklådor till Depåbiblioteket i Kuopio

Flyttveckan

Utgallringsprojekten i samlingarna var lyckade – vi frigjorde hyllutrymme inför flytten av yrkeshögskolornas teknikbibliotek. Omflyttning av de befintliga samlingarna krävdes för att fritt utrymme skulle finnas just där det behövdes under flyttveckan 2009.

Biblioteket var stängt några dagar, då de två biblioteken på Wolffskavägen tömdes och material transporterades till Universitetsstranden. Totalt flyttades ca 29.000 band, dvs. ca 850 hyllmeter litteratur, och packades upp på de fyra olika våningarna.

Figur 1. Litteratur från yrkeshögskolorna flyttveckan 2009 – fördelning enligt samling

Bild 2. Bild från flyttveckan 2009

Fotografi: Peter Ahlroos

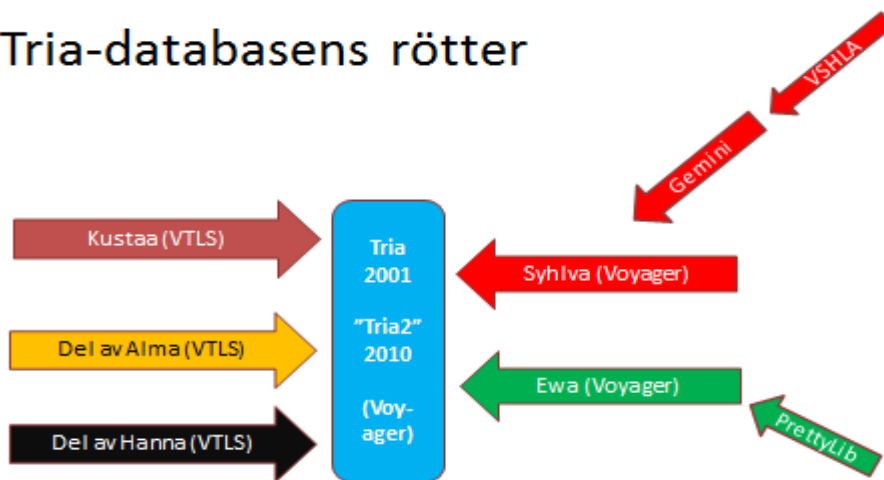
Databasarbetet

Arbetet med att förenhetliga och korrigera katalogposterna i databaserna Ewa och Syhlva inför sammanslagningen samt även i den gemensamma Tria-databasen blev ett stort projekt som pågick flera år före sammanslagningen och därtill över ett år i det nya Tritonia. Totalt korrigerades cirka 20.000 poster före sammanslagningen och 10.000 poster under året efter sammanslagningen. Yrkeshögskolornas katalogposter hade konverterats flera gånger från olika system. Den bifogade bilden visar från hur många olika system posterna i den nuvarande Tria-databasen härstammar (figur 2. Tria-databasens rötter).

Det äldsta materialet hade katalogiserats enbart för att täcka den egna läroanstaltens behov och då kunde man naturligtvis inte förutse att posterna en gång skulle vara en del av den nationella gemensamma katalogen Linda. Således hade tillämpningen av katalogiseringsreglerna och katalogiseringspraxisen varierat.

Även om sammanslagningen av de tre databaserna i stort måste anses vara lyckad upptäcktes en del poster som hade gått samman även om det inte var frågan om samma verk. Även många fall av dubletter, det vill säga där en och samma titel hade flera katalogposter som måste slås samman, upptäcktes.

Tria-databasens rötter

Figur 2. Tria-databasens rötter

Mot en gemensam samlingspolitik?

En gemensam samlingspolitik hade skissats upp i bibliotekens gemensamma samlingsarbetsgrupp redan i planeringsskedet, men man konstaterade snabbt att tillämpandet av denna i det praktiska samlingsarbetet inte alltid var så lätt: ett läroämne kunde finnas vid flera högskolor, vilket innebar att vi måste gallra varsamt och planera större utgällningar med omsorg. Här är det även viktigt att bibliotekets samlingsansvariga känner sina ämnesområden samt högskolornas olika krav och behov inom dessa.

Det att tryckt litteratur byts ut mot e-böcker och e-tidskrifter medför även huvudbry, eftersom licenserna är högskolespecifika och litteraturen är tillgänglig

enbart via respektive högskolas Nelliportal, dvs. för den högskolans studerande och personal.

Oklara och samtidigt osäkra gallringsprinciper, speciellt vad gäller kursbokssamlingen, medför problem: vi kan inte veta med säkerhet om en viss bok fortfarande ingår i någon kursfordring vid våra högskolor. I Vasa finns dessutom ett rikligt utbud av kurser inom det öppna universitetet. Kursböcker i dåligt skick gallras bort och vid behov skaffas ett ersättande band.

Utmaningarna för samlingsarbetet fortsätter. I Vasa planerar man att koncentrera all yrkeshögskoleverksamhet till det gemensamma campuset på Brändö. Då kommer även samlingarna vid de nuvarande biblioteken på Rådhusgatan och Seriegatan att flyttas till Brändö. En del kommer att integreras i de nuvarande samlingarna vid Universitetsstranden, medan litteraturen inom vårdområdet sannolikt samlas till en biblioteksenhet inom det så kallade Medibothnia. Tritonia kommer även att ansvara för biblioteksservicen i det nya campuset Allegro i Jakobstad. Detta bibliotek kommer att betjäna kultur- och musikutbildningarna vid Yrkeshögskolan Novia, barnpedagogiken vid Åbo Akademi och dessutom företagsekonomiutbildningen vid Mellersta Österbottens yrkeshögskola. Även dessa förändringar kommer att kräva ett omfattande samlingsarbete för att förenhetliga hyllklasser samt skapa en ändamålsenlig samling genom att gallra bort föråldrad litteratur och onödiga dubletter.

Under arbetet med artikeln kommenterade kollegerna att vi beskriver de olika projekten, men inte hur ett normalt år ser ut i Tritonia. Efter att ha funderat en stund över när ett normalt år kunde tänkas komma konstaterade vi emellertid att ett normalt år i Tritonia är ett år av förändringar då vi slutför föregående sammanslagningar och samtidigt planerar följande projekt.

Berit Öhman

Från Trivialskolan till Tritonia – om special-samlingarna, deras tillkomsthistoria och framtid

Sammandrag

Tritonia har under sin tioåriga verksamhet erhållit som gåvor och depositioner ett stort antal äldre boksamlingar, bland dem skolbiblioteken från läroverken i Vasa, Vasa svenska lyceum, Vaasan lyseo och Vaasan tyttökoulu. Samlingarna är mer eller mindre intakta och ger en god bild av skolbiblioteken och deras utveckling på 1800-talet fram till mitten av 1900-talet. Från Vasa svenska flicklyceums bibliotek finns endast några böcker kvar. Biblioteket splittrades då skolan upphörde 1974.

Tritonia äger också Ekenäs seminariums bibliotek och resterna av Nykarleby seminariums bibliotek och den finlandssvenska skolbokssamlingen. Skolbokssamling utökas kontinuerligt med nya läromedel.

Samlingarna innehåller uppskattningsvis mellan 50.000-60.000 böcker, dagstidningar, tidskrifter, kartor och planschverk, stora samlingar med avhandlingar samt ett oräkneligt antal småtryck. Det totala antalet är svårt att beräkna exakt, eftersom endast delar av samlingarna är katalogiserade.

Den framtida förhoppningen är att alla dessa samlingar skall kunna göras tillgängliga för bibliotekets kunder, för forskning i bok- och lärdomshistoria, lokalhistorisk forskning och läromedelforskning.

Tiivistelmä. Triviaalikoulusta Tritoniaan: erikoiskokoelmat, niiden syntyhistoria ja tulevaisuus

Tritonia on kymmenvuotisen toimintansa aikana saanut lahjoituksina useita vanhoja kirjakokoelmia m.m. Vaasan entisten oppikoulujen, Vasa svenska lyceumin, Vaasan lyseon ja Vaasan tyttökoulun vanhat koulukirjastot. Kokoelmat ovat säilyneet enemmän tai vähemmän eheinä ja antavat hyvän kuvan oppikoulukirjastoista ja niiden kehityksestä lähinnä 1800-luvulta 1900-luvun puoliväliin. Vasa svenska flicklyceumin kirjastosta on vain muutama kirja säilynyt. Kirjasto hajotettiin koulun lopetettua 1974. Tritonia omistaa myös Ekenäs seminariumin kirjaston ja jäänteitä Nykarleby seminariumin kirjastosta sekä suomenruotsalaisen koulukirjakokoelman. Koulukirjakokoelmaa kartutetaan pysyvästi uudella oppimateriaalilla.

Kokoelmat sisältävät arviolta 50.000–60.000 kirjaa, päivälehtiä, aikakauslehtiä, karttoja ja kuvateoksia, suuria väitöskirjakokoelmia sekä lukemattoman määrän pienpainatteita. Tarkkaa lukumäärää on vaikea arvioida koska vain osa kokoelmista on luetteloitu.

Tulevaisuuden toiveena on saada kaikki historialliset kokoelmat kirjaston asiakkaiden käyttöön, kirja- ja oppihistorian, paikallishistorian sekä oppimateriaalin tutkimusta varten.

”...De minnen af det förgångna, som jag under flera tiotal års förlopp haft mycken möda att hopbringa å min avlägsna wistelseort, der nedbrunna småstäder, stundom utan all bokhandel samt länge i saknad av ångbåts- och jernvägskommunikationer,... ha på intet sätt kunnat bli någonting absolut mycket och värdefullt, men de ha på min tid och under mina mångfaldt hopsnörda förhållanden haft en relativ betydighet såsom utgörande den största privatsamlingen i Österbotten efter Wasa brand...”

”...den med tiden allt mer förminskade möjligheten att åter sammanföra en wäsentlig del af äldre föremål i desamma har tanken på deras i egenskap af enskild egendom nästan oundvikliga framtida förskingring, kanske förstöring, och derigenom omöjliggjorda användning för wetenskapliga ändamål smärtat mig, hwarför jag ...gera wille weta dem bewarade till det gemensamma bildningsarbetet för fosterlandet.”

Citaten är ur en tidningsartikel skriven av Oskar Rancken i Vasabladet den 24 april 1886, där han beskriver sitt boksamlade och villkoren för den donation av föremål, mynt, sitt privata bibliotek och arkiv som han skänkte till den skola där han sedan 1846 varit anställd som lärare och rektor, Vasa svenska lyceum.

Citaten beskriver hur mödosamt det kan vara att skapa och upprätthålla boksamlingar. Därför är det med stor tillfredsställelse jag konstaterar att man i Vasa förstått att bevara många av, de numera historiska, boksamlingarna som funnits i staden. Gamla samlingar eller delar av dem, både privata och offentliga, finns på Vasa stadsbibliotek/landskapsbibliotek, i Vasa hovrätts bibliotek, på Österbottens museum och Vasa landsarkiv. Läroverkens bibliotek finns numera under samma tak i Vasa vetenskapliga bibliotek Tritonia. Samlingarna är inte enbart historiska dokument utan användbara källor för bok- och lärdoms-historisk forskning. Tyvärr har många skolbibliotek i Finland gått ett annat sämre öde till mötes. De har skingrats för vinden, eller packats ned i flyttlådor och placerats i någon källare.

Till skolbibliotekssamlingen på Tritonia hör Vasa svenska lyceums bibliotek med Ranckens samling, Vaasan poikalypseos bibliotek och Vaasa tyttökoulus bibliotek. Vasa svenska flicklyceums bibliotek har tyvärr skingrats. Några enstaka böcker har senare hittats som tillhört flicklyceet. De finns i samlingen som en skild enhet.

På Tritonia finns också Ekenäs seminariums bibliotek och rester av Nykarleby seminariums bibliotek samt Svenskfinlands läromedelscenters vid Åbo Akademi

böcker. Seminarierna upphörde med sin verksamhet då den pedagogiska utbildningen startade i Vasa 1974, först som Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi, senare Österbottens högskola och numera Åbo Akademi i Vasa. Böckerna kom till Tritonia 2001, då verksamheten i det gemensamma biblioteket för Åbo Akademi i Vasa, Vasa universitet och Svenska handelshögskolan inleddes. Numera hör också Vasa yrkeshögskolas och Yrkeshögskolan Novias bibliotek till Tritonia.

I det följande kommer jag kort att beskriva samlingarna. I litteraturförteckningen har jag samlat en del som har skrivits om samlingarna i böcker, dagstidningar och på webben.

Vasa svenska lyceums bibliotek

Den största samlingen är Vasa svenska lyceums bibliotek, ett utmärkt exempel på våra gamla vetenskapliga läroverksbibliotek. Biblioteket har en lång och brokig historia med anor från 1600-talet, då landskapets enda trivialskola flyttades från Nykarleby till Vasa 1684. (Bild 1) Böcker med noteringen "Liber Scholae Trivialis Wasensis" vittnar om att boken i tiden tillhört trivialskolan.

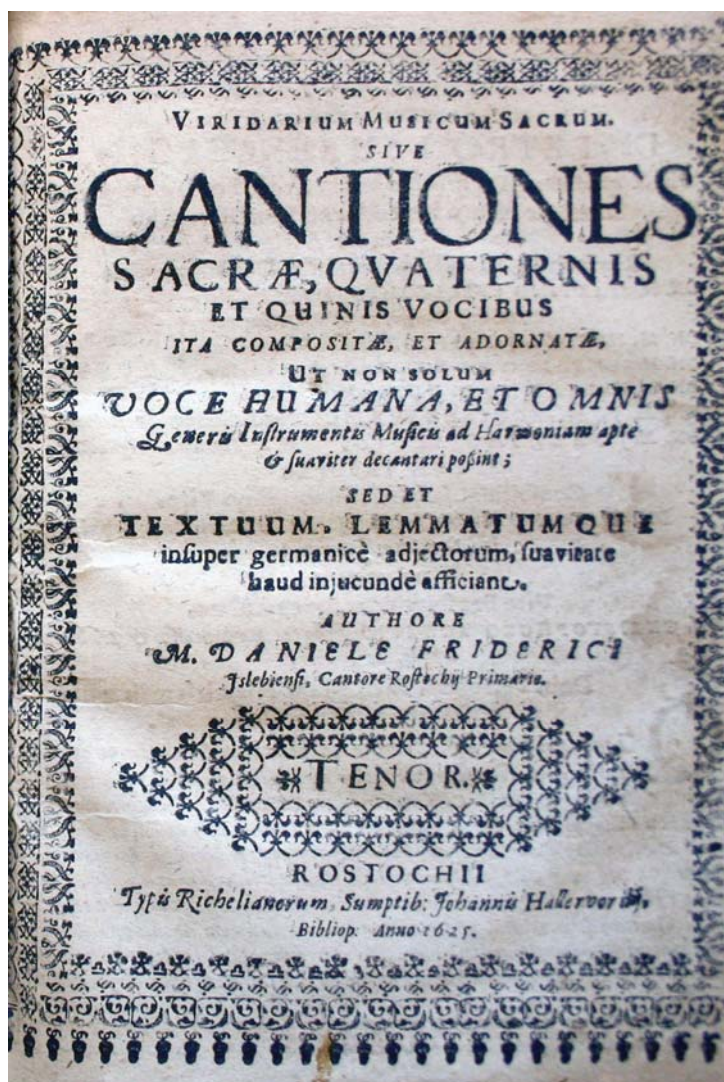

Ca. 70 titlar finns kvar i samlingen med denna notering. (Bild 2)

Liber Scholæ Trivialis Gasensis
Dono Blux. Prev. Sacellani Voer.
Dni Andreae Waselü A.º 1726.

Till dem hör den s.k. stämboken för tenor som FD Gudrun Viergutz forskat och skrivit om. Boken innehåller sex sångsamlingar med noter från 1591–1628 för tenorstämman. Boken användes i trivialskolans musikundervisning och kopierades av skolans pojkar för att användas vid körsång. Böcker för de andra stämmorna, alt, diskant och bas, bör också ha funnits men förkommit. (Bild 3)

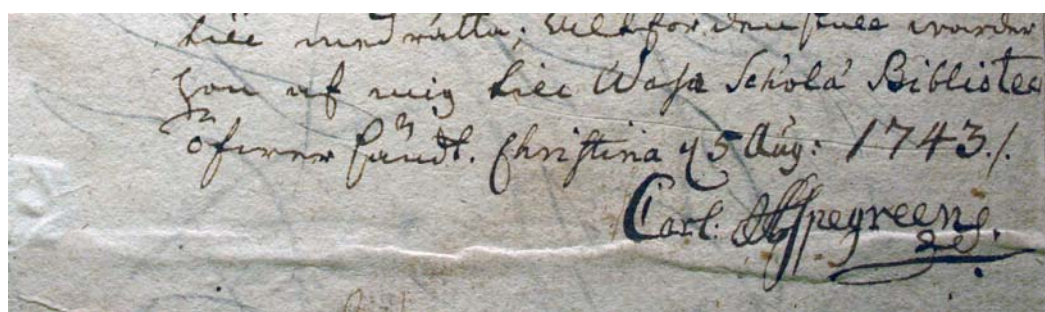

Skolbiblioteket gynnades av traktens tjänstemän, borgare och prästerskap med större och mindre privata bokdonationer. Speciellt mycket gynnades Wasa gymnasium som grundades 1844 och då fick motta stora donationer.

I lyceibiblioteket finns idag ca. 25.000 volymer eller 640 hyllmeter böcker. Dessutom finns 6 hyllmeter kartor och planschverk och 26,5 hyllmeter avhandlingar från 1900-talet samt ett hundratal inhemska dagstidningar från 1800-talet. Biblioteket är till sitt innehåll akademiskt och humanistiskt med tyngdpunkten på teologi (12%), historia (23%), filologi och litteratur (30%). Största delen av böckerna är på svenska, tyska och latin. En del finns också på grekiska och hebreiska samt en mindre del på finska, franska, engelska och ryska, framförallt inom filologi och litteratur. I samlingen finns ca. 90 titlar som är tryckta på 1500-talet och 400 på 1600-talet.

Krig, bränder, evakueringar, flyttningar och en månghundraårig användning har skingrat och förstört en del av det ursprungliga materialet men mycket finns bevarat till vår tid. Många av böckerna är i dåligt skick, speciellt de som man mot alla odds lyckades rädda vid Vasa brand 1852.

Böckernas vandringar är många gånger intressantare än själva innehållet. Stämboken för tenor åtbördades till trivialskolan efter stora ofreden, då skolans bibliotek förstördes. I boken har kaplanen i Kristinestad Carl Aspegren skrivit att han hittat den på marknaden i Kristinestad, köpt den och gett den tillbaka till trivialskolan 1743. En annan ägaranteckning i boken låter oss veta att den också tillhört Ericus Ripe (Riip) bondson från Närpes som i L.L. Lauréns *Wasa Trivialskola 1684-1884* anges som lärare (collega) vid ryska anfallet 1713. Ripe dog i Vasa 1715. Ingen ny lärare finns antecknad förrän 1724. (Bild 4)

Ranckens samling

Samlingen skänktes av Oskar Rancken till Vasa svenska lyceums bibliotek år 1886. Den består av 6.744 titlar i 11.925 band. Av dessa är böcker ca. 4.000. De största ämnesområdena är teologi, medicin, historia, filologi och svensk litte-

ratur. Böckerna är på svenska, latin, tyska, franska, grekiska och hebreiska. Förutom böcker finns 114 tidskrifter och dagstidningar, 2.263 disputationer, inbjudningsskrifter, bokförlags- antikvariats- och andra kataloger samt 22 olika uppslagsverk. Samlingen innehåller också ett stort antal teater- och konsertaffischer samt 73 kapslar med småskrifter, många unika tryckta i Vasa på 1800-talet. Samlingen innehåller också 38 skrifter tryckta i Vasas första boktryckeri grundat av Georg Wilhelm Londicer 1776.

Samlingen innehåller 54 katalogiserade titlar tryckta på 1500-talet och ca. 300 tryckta på 1600-talet. Ranckens arkiv består av 80 kapslar med släkten Ranckens korrespondens, bokmanuskript, folkloristiska samlingar m.m.

En intressant bokhistorisk raritet är Valerius Maximus *Dictorum et factorum memorabilium*, tryckt 1520, som tillhört Michael Agricola. Enligt en notering i boken har Agricola köpt den i Åbo 1532. Boken var länge ”försvunnen”.

År 1930 är den omnämnd i Helsingfors universitetsbiblioteks skrifter XV av Ragnar Dahlberg. Han skriver i *En volym ur Michael Agricolas boksamling* att Oskar Rancken i oktober 1866 sändt ett brev med bifogat fotografi av boken till Finska litteratursällskapet med uppgift om att han har boken i sin samling. Han anger att han fått den av sin far kaplanen i Mietois Engelbrekt Rancken som i sin tur ärvt den av sin äldre bror hovrättsrådet i Viborg N.E. Rancken. Boken är också omnämnd i Suomen Kuvaletti 47/1925 i en artikel av L.H.Th. Tudeer. I något skede har boken ”försvunnit” för den finns inte omnämnd i den katalog över biblioteket som uppgjordes 1902. Boken hittades i lyceibiblioteket 1995 i samband med en inventering. Hade man kanske varit så rädd om den att man gömt den bakom högar av gamla tidskrifter eller hade den bara av misstag hamnat där, det förtäljer inte historien. (Bild 5)

Vaasan lyseos bibliotek

Vasas första finskspråkiga lärdomsskola, Vaasan suomenkielinen yksityislyseo, verksam till 1973 som Vaasan lyseo, grundades 1880. Mirjam Lehtikanto skildrar i *Vasa som biblioteksstad* bibliotekets historia. Skolans bibliotek växte främst tack vare donationer från privatpersoner s.s. handlande August Hartman och Oskar Hartman, som testamenterade över 1.300 band till skolans bibliotek, justitierådsmannen J. Kr. Svanljung och Finlands på sin tid största bibliofil, hovrättsrådet Oskar Rewell. Biblioteket kan karakteriseras som akademiskt.

Det innehåller förutom läroböcker, speciellt i filologi, historia och naturvetenskaper även allmän litteratur i de flesta ämnen samt källmaterial för lärarnas behov. År 1963 utgjorde böckernas antal 9.520 varav 1.911 i läroboksavdelningen. Ca. 2.500 band är tryckta före år 1900. Den kvarvarande samlingen består av uppskattningsvis 4.800 böcker, 145 tidskrifter och seriepublikationer, kartor, bildverk och avhandlingar. Största delen av litteraturen är finskspråkig. Ett mindre antal böcker finns på svenska och tyska samt enstaka böcker på latin, grekiska, engelska, franska och ryska främst inom skönlitteraturen. Biblioteket packades ned vid en renovering av skolan på 1990-talet och uppbevarades först på Österbottens museum men flyttades 2004 till mera ändamålsenliga utrymmen i Tritonia. Böckerna är ordnade alfabetiskt i ämnesklasser som i huvudsak följer de allmänna bibliotekens klassifikationssystem.

Vaasan tyttölyseos bibliotek

I Vasa grundades 1891 den första finskspråkiga flickskolan, Vaasan tyttökoulu. Den verkade som en privatskola under åren 1891-1904. Första åren hade skolan endast 2 lärare och 9 elever. Redan läsåret 1900-1901 hade skolan 11 lärare och 176 elever. År 1951 ändrade skolan sitt namn till Vaasan tyttölyseo. Skolan var verksam som flickskola till 1971 då den bytte namn till Vaasan yhteislyseo. Flickskolan tycks ha haft ett relativt stort bibliotek, som man dessvärre vet väldigt lite om. Det finns inget skrivet om biblioteket i motsats till andra skolbibliotek i Vasa. Också uppgifterna i skolans årsberättelser är mycket knapphändiga. Samlingen flyttades våren 2010 till Tritonia från Vaasan lyseos källare. Lärarbiblioteket består av 32,5 hyllmeter böcker, elevbiblioteket av 30 hyllmeter och tidskrifter 4,5 hyllmeter. Största delen av böckerna är tryckta på slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Böckerna är typiska för ett skolbibliotek från äldre tider. Böckerna är på finska, svenska, tyska och franska samt en liten del på latin. Samlingen skiljer sig från de andra genom att innehålla en stor

mängd flickböcker, handarbetstidningar och -böcker, modetidningar, kokböcker och annat som behövdes i den dåtida flickskolan.

Ekenäs seminariums bibliotek

Ekenäs seminarium skötte den finlandssvenska folkskolläroinneutbildningen åren 1871–1974. Samlingen består av ca. 8.000 böcker från olika ämnesområden med betoning på pedagogik, religion, historia och skönlitteratur. Över 90% av litteraturen är på svenska. Samlingen utgör ett intressant tidsdokument över den litteratur som användes i lärarutbildningen från medlet av 1800-talet till grundskolans införande. I samlingen ingår också en stor mängd årsberättelser från olika skolor, skolstatistik och protokoll från olika nationella lärarmöten samt ett stort antal, främst pedagogiska tidskrifter. I samlingen finns också ett litet antal böcker och tidskrifter från Nykarleby seminarium, den finlandssvenska folkskolläroinneutbildningen, som även den upphörde 1974.

Den finlandssvenska skolbokssamlingen

Skolbokssamlingen innehåller läroböcker som används och har använts i de finlandssvenska skolorna. Samlingen är inte komplett. Ur den har finska och rikssvenska läromedel utmönstrats. De äldre läroböckerna är från bibliotek vid landets svenska folkskolor, folkskolläroinneseminarier i Ekenäs och lärarseminariet i Nykarleby. Dessutom finns en stor mängd äldre läroböcker donerade av privatpersoner. Samlingen har kompletterats med nyare läromedel godkända av Skolstyrelsen, numera Utbildningsstyrelsen. Denna samling har erhållits av Svenskfinlands läromedelscenter vid Åbo Akademi i Vasa. Samlingen består av ca. 3.600 volymer och kompletteras hela tiden med nya läromedel. Samlingen är ordnad enligt undervisningsämne.

Framtiden för de historiska samlingarna

En framgångsrik biblioteksverksamhet förutsätter ett upplyst samhälle, ett samhälle med intresse för lärdom och bildning. Så har det varit i Vasa i över 400 år. Viktiga milstolpar i Vasas bildningshistoria är trivialskolans ankomst 1684, grundandet av den andra hovrätten i landet, Vasa hovrätt 1776 och grundandet av landets andra tryckeri Londicers samma år. Vasa Läse-Bibliothek, landets första lånebibliotek, grundades 1794 och 1844 fick Vasa sitt efterlängtade gymnasium. Grunden till nuvarande Vasa stadsbibliotek, folkbiblioteket i Vasa, började sin utlåning 1863.

1800- och 1900-talet präglades av en stadig utveckling av skolväsendet med finska och svenska lärdomsskolor, högskolor och universitet och som en följd därav också en utveckling av de vetenskapliga biblioteksenheterna.

Intresset för de äldre boksamlingarna har minskat i takt med den tekniska utvecklingen, som inneburit stora förändringar i bokutgivningen, bok- och informationshanteringen, undervisningen och läsandet. De gamla boksamlingarna kräver stora utrymmen. De personella och materiella resurserna har inte räckt till att sköta dem ändamålsenligt. Därför är grundandet av Vasas gemensamma vetenskapliga bibliotek Tritonia en viktig milstolpe i Vasas bildningshistoria. Då biblioteket år 2001 startade i nybyggda utrymmen vid Universitetsstranden kunde man ta hand om de gamla läroverksbiblioteken.

Redan vid planeringen av biblioteket, hade man ritat in ett specialutrymme för äldre boksamlingar, med krav på reglerad fuktighet, temperatur och ljus.

Att inom Tritonias väggar inte bara hysa den nyaste tekniken och biblioteksmaterialet utan också de gamla skolbiblioteken och boksamlingarna är en stor kulturell bedrift, men också en utmaning. Att förvalta gamla boksamlingar kräver både engagemang, kunskap och materiella resurser. Bara en del av böckerna har kunnat ordnas upp och katalogiseras. Mycket arbete återstår ännu för att alla samlingar skall kunna användas fullt ut för forskning.

Gamla böcker är inte döda föremål utan tvärtom kommer man genom dem i kontakt med den mentala atmosfär som rådde då de skrevs och lästes. Denna känsla är viktig att bevara i tider av ständig förändring, snabb utveckling och en osäkerhet över vad som kommer att bevaras för framtiden av det vi skapar nu och i vilken form det kommer att sparas, om alls.

Oskar Ranckens önskan om att hans samling skulle bevaras för framtida forskning har åtminstone gått i uppfyllelse.

Litteratur om specialsamlingarna på Tritonia

200 vuotta lukuhalu: näyttely Eduskunnan kirjastossa 10.10.1994–30.11.1994. Näyttelyluettelo. Helsinki.

Collander, Birgit (1974). Tryckerier i Wasa 1776–1918. Examensarbete för bibliotekslinjen vid Svenska Social- och kommunalhögskolan.

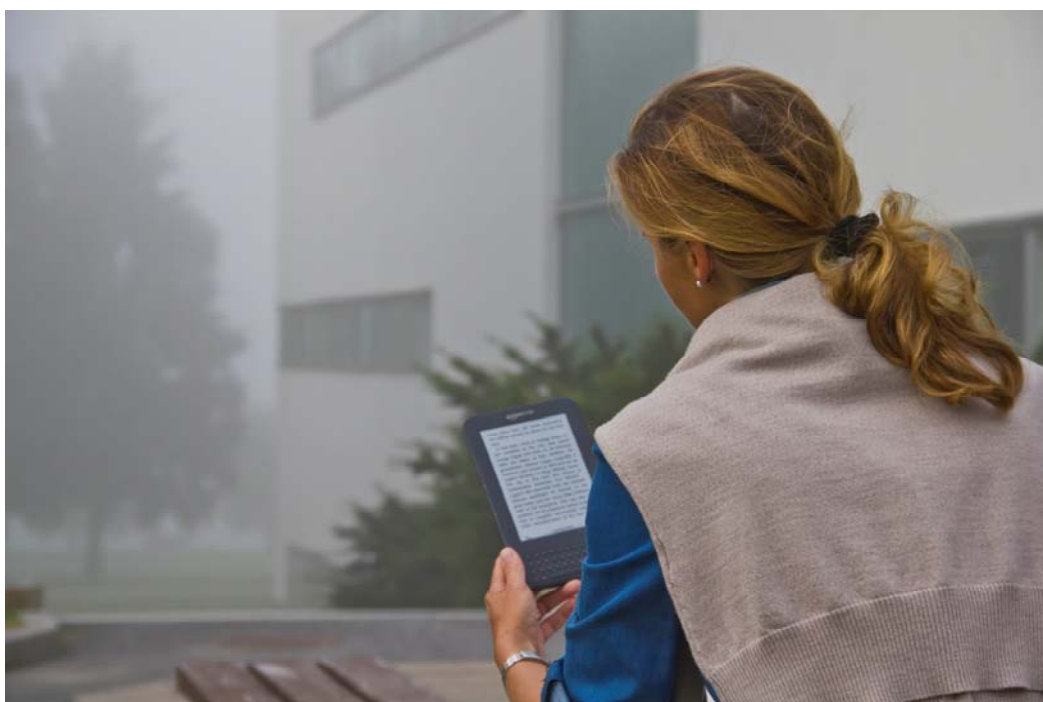
Dahlberg, Ragnar (1930). En volym ur Michael Agricolas boksamling // *Miscellanea Bibliographica* III. Helsingfors universitetsbiblioteks skrifter XV. Helsingfors. 57–70.

Flemming, Christina (2001). Lyceibiblioteket i Vasa väcks till liv // Nils G. Holm...[et al.] (red.) *Religio et bibliotheca* : festskrift till Tore Ahlbäck 14.3.2001. Åbo: Åbo Akademis förlag. 45–63.

- Heininen, Simo (2007). Mikael Agricola : elämä ja teokset. Helsinki : Edita.
- Hereditas Culturalis Wasaensis. Digitaliserat material i Tritonia. Utställning på webben. www.tritonia.fi/hcw/
- Impivaara, Heikki (1923). Vaasan kirjastoja. Vaasa-lehti 31.5. och 1.6.1923.
- Kareno, Eija & Ahlskog, Greta (1994). Gamla bibliotek i Vasa. <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/karenoru.html>.
- Kareno, Eija & Ahlskog, Greta (1994). Vaasan vanhoja kirjastoja. <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/kareno.html>.
- Krook, Ragnar (1949). Vasa svenska lyceum 1874–1949: historik. Arkiv för Svenska Österbotten VIII. Vasa: Svensk-Österbottniska Samfundet.
- Kulturskatter från fem sekel i lyceibiblioteket. Vasabladet 11.1.1962.
- Laurén, Christer (1972). Ett missalefragment i Vasa svenska lyceums bibliotek. Svensk-Österbottniska Samfundets årsbok. Vasa. 85–90.
- Laurén, L.L. (1884). Wasa Trivialskola 1684–1884. Nykarleby.
- Lehtikanto, Mirjam (1967). Kirjastotoimintaa Vaasassa 170 vuoden aikana. Eripainos Kytösavut X. 177–196.
- Lehtikanto, Mirjam (1964). Vaasa kirjastokaupunkina. Vaasa: Vaasan kaupunki.
- Lehtikanto, Mirjam (1964). Vasa som bibliotekstad. Vasa: Vasa stad.
- Mellberg, Walter (1945). Läse-Bibliotheket i Wasa: till 150-årsminnet. Särtryck. Vasa.
- Nykvist, Ulrika (1996). Wasa Läsebibliothek 1794–1845: en kartläggning av grundandet, verksamheten och bokbeståndet i Finlands första allmänna bibliotek. Pro gradu avhandling vid Åbo Akademi. Åbo.
- Oskar Rancken pedagog och samlare, folklivsvetare och historiker (2001). Red. Carsten Bregenhøj. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, 632. Helsingfors : Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Rintanen, Markku (2006). Suomenkielisten oppikoulujen perustaminen Vaasaan [Webdokument] Hereditas Culturalis Wasaensis. www.tritonia.fi/hcw/
- Suomen tärkeimmät oppikoulukirjastot: Selostus TKL:n sihteerin 20–30.9.59 suorittamasta perehtymismatkasta. Stencil.
- Svanljung, Knut (1895). Österbottens pedagogier och trivialskolor. Helsingfors: Otava.
- Tieteellisten oppikoulukirjastojen toimikunnan mietintö (1963) Mon. 1963:62. Helsinki.
- Till Gymnasii Bibliotheket i Wasa donerade böcker: donationskatalog över Wasa gymnasiums bibliotek 1844-1852 (2010). Red. Berit Öhman. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Tudeer, L.H.Th. (1925). Mikael Agricolan kirjaston jäännöksiä. Suomen Kuvaletti No 47. 1572–1573.
- Unik boksamling väcks till liv igen. Vasabladet 24.11.2000.
- Vaasan Luku-kirjasto 1794–1845: Läse-Bibliotheket i Wasa 1794–1845 (1995). Red. Berit Öhman. Vaasa: Vaasan läänin yleisten kirjastojen 200-vuotisjuhlavuoden työryhmä.
- Var finns den unika bokcirkelns böcker nu? Österbottniska Bok-Societeten höll koll på Europa redan på 1700-talet. Vasabladet 16.4.1994.
- Viergutz, Gudrun (2005). Beiträge zur Geschichte des Musikunterrichts an den Gelehrten-schulen der östlichen Ostseeregion im 16. und 17. Jahrhundert. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Viergutz, Gudrun (2004). Das Tenorstimmbuch der Trivialschule in Vaasa: ein Beitrag zur Geschichte des Musikunterrichts an den Lateinschulen des Ostseekreises im 17. Jahrhundert. Vaasa: Tritonia.
- Wanne, Olavi (1947). Liber Scholae Wasensis 1722–1830. Helsinki .
- Wiberg, Harald (1939). Vasa läsesällskap och första bibliotek. Biblioteksbladet 1939. Stockholm.
- Wikman, K. Rob. V. (1930). J.O.I. Ranckens folkloristiska handskriftssamlingar : katalog jämte inledning. Helsingfors.
- Yleiset kirjastot Suomessa: juhlakirja = De allmänna biblioteken i Finland : festskrift (1994). Toim. Marjatta Hietaniemi. Vaasa: Vaasan läänin yleisten kirjastojen 200-vuotisjuhlavuoden työryhmä.
- Öhman, Berit (2008). Ett stort bibliotek i en liten värld. Bokhistoriska nedslag i Vasa svenska lyceums bibliotek // När jag får lite pengar så köper jag böcker. Red. Tage Jarolf...[et al.]. Helsingfors: Sällskapet Bokvännerna i Finland. 216-237.
- Öhman, Berit (1995). Om böcker och bokägare i Vasa svenska lyceums bibliotek. Vasabladet 11.10. 1995.
- Öhman, Berit (1996). Vasa svenska lyceumin kirjaston aarteita [Webdokument]. <http://www.tritonia.fi/sukkula/juhlakirja/berit.html>
Utgiven tidigare i Bibliophilos 55. vsk, 1996, 1. 34–41.

Opetuksen ja opiskelun tuki
Stöd för undervisning och studier

Tritonia 2010. Kuva/Foto: Peter Ahlroos

Maria Byholm

Undervisningens Tritonia – ett pedagogiskt resurscenter

Sammandrag

Universitetsbiblioteket Tritonia planerades fördomsfritt utifrån nya tankar om vad ett modernt universitetsbibliotek kunde innefatta. Ett antal universitetsbibliotek i Finland organiserade en studieresa till England år 1998 inom projektet ”Opintoaineistot verkossa” (Kursmaterial på nätet). Härifrån hämtades begreppet inlärningscenter (learning center) som kom att bli en del av planeringsarbetet för det nya Tritonia.

Planeringen av ett lärocenter vid Tritonia fortsatte i samarbete med studiebyrån vid Vasa universitet. Det resulterade slutligen i en idé om ett nära samarbete mellan biblioteksservice, service för studerande, utvecklande av undervisningen och stödverksamhet för lärarna i pedagogik och teknik. Inlärningscenter kom småningom att kallas Lärocenter och sedan år 2010 benämnas verksamheten EduLab. I artikeln presenteras den flerspråkiga verksamhet med ett nordiskt perspektiv som utvecklats under 10 år vid Tritonias EduLab.

Tiivistelmä. Opetuksen Tritonia – pedagoginen voimavara

Yliopistokirjasto Tritoniaa suunniteltiin ennakkoluulottomasti uusien ajatusten perusteella; mietittiin, mitä moderni yliopistokirjasto voisi käsittää. Muutamat suomalaiset yliopistokirjastot järjestivät vuonna 1998 opintomatkan Englantiin Opintoaineistot verkossa -hankkeen puitteissa. Englannista tuotiin oppimiskeskuksen käsite (learning centre), josta tuli osa uuden Tritonian suunnittelutyötä.

Tritonian oppimiskeskuksen suunnittelu jatkoi yhteistyössä Vaasan yliopiston opinto-toimiston kanssa. Suunnittelun tuloksena syntyi idea kirjastopalveluiden, opiskelijapalveluiden, opetuksen tuen sekä kasvatustieteen ja tekniikan opettajien tukitoiminnan tiivistä yhteistyöstä. Oppimiskeskuksen nimi muuttui vuonna 2010 EduLabiksi. Tässä artikkelissa esitellään Tritonian EduLabin monikielistä, pohjoismaisten vaikutteiden avulla kehitettyä toimintaa 10 vuoden ajalta.

Unikt center

År 2000 beslöt planeringsgruppen för Tritonia att anställa Sari Tarvonen (Vasa universitet) som lärocenterchef för att leda verksamheten. Tarvonen ansåg att det var viktigt att en ledningsgrupp tillsattes för Tritonias lärocenter eftersom verksamheten var ny. Ledningsgruppen bestod av de tre rektorerna Matti Jakobsson (Vasa universitet), Sven-Erik Hansén (Åbo Akademi) och Johan Knif

(Hanken), bibliotekschef Vuokko Palonen och Sari Tarvonen och en sakkunnig-grupp bestående av lärare och forskare inom områdena pedagogik, teknik, kommunikationsvetenskap och marknadsföring. Ledningskonceptet visade sig vara lyckat.

Hösten 2001 invigdes Tritonias gemensamma vetenskapsbibliotek och lärocenter. I en artikel av Ari Nykvist (Åbo Akademi, Meddelande nr 9/2001) har han formulerat rubriken "Unikt center öppnas i Vasa". Artikeln beskriver ett tvåspråkigt lärocentersamarbete mellan de tre universitetsenheterna i Vasa. Verksamheten inryms i ändamålsenliga nya utrymmen där IKT (Informations och kommunikationsteknologi) förenas med pedagogik och övrig specialkunskap som ett vetenskapsbibliotek i kombination med ett lärocenter kan erbjuda.

ÅA Meddelande, Nr 9/2001, artikel av Ari Nykvist, Lärocenterchef Sari Tarvonen

I pressinformationen från den 27.08.2001 kan vi ta del av de tankar och innehåll som lade grunden för Tritonias EduLab för 10 år sedan:

"Välkomna till LÄROCENTRETS ÖPPNINGSEMINARIUM "Stöd för det nya lärandet"

torsdagen den 30 augusti 2001 kl. 12.00-16.30, Lärocentret, Tritonia, Universitetsstranden 7, 65200 Vasa

Lärocentret som utvecklar, forskar i och erbjuder moderna läro- och lärandemetoder håller öppningsseminarium i nya utrymmen i vetenskapsbiblioteket Tritonia. Inför terminsstarten ordnas detta seminarium om det virtuella universitetet och undervisningsutveckling för universitetens personal och samarbetspartners. Det finska virtualuniversitetet, virtualuniversitetsprojekt, L M Ericsson Ab, ABB Motors Ab och det nyligen färdigställda vetenskapsbiblioteket Tritonia presenteras.

Studier under 2000-talet som allt oftare sker i virtuella omgivningar samt en ny syn på inläring och undervisning framhäver studerandens aktiva och ansvarstagande roll i kunskapssökning och hantering. I dessa virtuella gränssnitt behövs såväl tekniskt som traditionellt stöd och handledning för att nå optimala resultat. Som ett delprojekt i det finska virtualuniversitetet fungerar detta i Vasa belägna Lärocentret. Lärocentret koncentrerar för lärandet viktiga stödfunktioner såsom it-, biblioteks- och studietjänster. Med i projektet är Svenska handelshögskolan, Vasa universitet och Österbottens högskola.

Till skillnad från tidigare för det elevcentrerade lärandet med sig högre krav på flexibilitet, aktivitet och ansvarstagande. Lärocentret introducerar virtuella miljöer och ordnar fortbildning för lärare som vill utveckla sin undervisning med media, interaktivitet och nätverk. Lärocentret bistår med pedagogisk och teknisk konsultation och skolning då flerformskurser och virtualprojekt utvecklas inom de tre universiteterna.

Funktionella utrymmen vid Lärocentret stöder självständigt arbete i grupprummen, datorklasserna, multimediarummet och videokonferensutrymmet. Förutom att direkt stöda studier och lärande vill Lärocentret också utveckla olika stödfunktioner inom det virtuella universitetet. Lärocentret upplever det vara viktigt att skapa nätverk med lokala företag. Tillsammans med L M Ericsson har ett system för tentanmälan utvecklats som baserar sig på textmeddelanden via mobila telefoner.

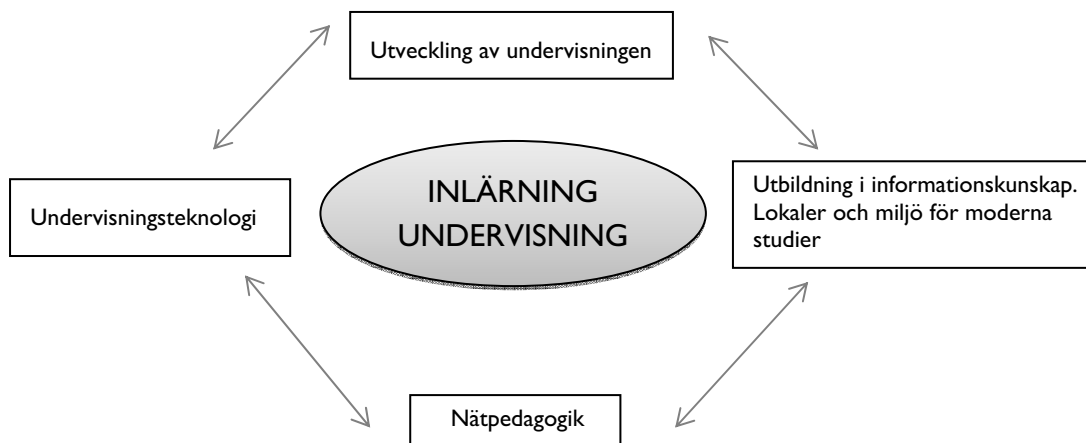
Varför ett lärocenter i Vasa?

Utvecklingen av verksamheten vid lärocentret har under åren 2001-2011 byggts på internationella och nationella styrdokument om informations- och kommunikationsteknik i undervisning. Verksamheten har även utvecklats från högskolornas egna styrdokument om utveckling och stöd för nätbaserat lärande, virtualisering och kvalitet i högskoleundervisning.

Syftet med en gemensam lärocentermodell i Vasa mellan universitets- och högskoleenheterna var och är fortfarande att stöda och utveckla nätbaserad undervisning och utveckling utifrån följande synvinklar:

1. Nätbaserad undervisning och pedagogik
2. Undervisningsteknologi
3. Undervisning i informationssökning
4. Utbildning och handledning i nätbaserad undervisning
5. Produktion av undervisningsmedia

Lärocentrets verksamhet kombinerar resurser och stöd för undervisning och inläring i ändamålsenliga utrymmen. Lärocentret främjar utvecklingen av flexibla studieformer, ibruktagande av nya undervisnings- och inlärningsmetoder och teknik för högskolorna i Vasa. Lärocentret erbjuder stöd och utbildning i pedagogisk informations- och kommunikationsteknik samt mediaproduktion.

Figur 1. Sari Tarvonens ursprungliga visualisering av lärocenterkonceptet enligt Vasamodellen (Hyyryläinen, 2004: 7)

Motsvarande organisationer i Finland

Kuopio universitet var det första universitetet i Finland som öppnade ett "Oppimiskeskus" år 1999, något år innan Tritonias lärocenter. Vid Helsingfors universitet inrättades "Opetusteknologiakeskus Alexandria" år 2003. Under åren har flera samarbetsprojekt mellan Kuopio, Helsingfors och Vasa genomförts, vilka alla på ett eller annat sätt påverkat utvecklingen av Tritonias lärocenters verksamhet. Lärocentret i Vasa har även utvecklat verksamheten i ett nära samarbete med Lärocentret vid Åbo Akademi i Åbo som grundades år 2003. Tritonias lärocenter deltog även i det nationella nätverket Finlands virtuella universitet under åren 2001–2010.

Internationella enheter och samarbetspartner som inspirerat till utformningen och innehållet vid Tritonias EduLab

Texas Distance Learning Researche Centre, USA The Saltire Centre, Caledonia University, Glasgow, Scotland Center for Teaching, Learning and Assessment, Edinburgh University, Scotland Karolinska institutet (Learning Lab), Sverige Kungliga tekniska högskolan, Learning Lab, Sverige Umeå universitet, Universitetspedagogiskt centrum, Sverige

Lärocentret år 2004

Vasakonceptet hade enligt Hyryläinen (2004: 7) vid tidpunkten för en mera omfattande utvärdering två funktioner. Det var ett samarbetsprojekt för universitetsenheterna i Vasa: Vasa universitet, Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan, och det var ett delprojekt inom Finlands virtuella universitet. Hyryläinen konstaterar vidare att det sätt som man förverkligat lärocentret i Vasa på är unikt i förhållande till andra nationella och internationella projekt. De tre universitetens samarbete över språkgränserna och kopplingen till byggandet av det gemensamma biblioteket och det livliga internationella samarbetet över Kvarken gör lärocentret i Vasa till ett mycket speciellt fall. År 2004 permanentas Lärocentrets verksamhet som en del av vetenskapsbiblioteket Tritonia.

Yrkeshögskolorna med via projektfinansiering

År 2005 blev Vasa yrkeshögskola och yrkeshögskolan Novia delaktiga i Lärocentrets verksamhet. Yrkeshögskolorna tilldelades kvoterade platser till lärocentrets utbildnings-, stöd- och produktionsverksamhet. En egen lärocenterkonsortiegrupp tillsattes främst för att utreda gemensamma erfarenheter, innehåll och behov då det gällde pedagogisk användning av teknik och media i undervisningen vid de olika organisationerna. Vid årsskiftet 2009-2010 blev yrkeshögskolorna partner i Tritonia.

Nordiskt samarbete under åren 2001–2011

I samband med att lärocentrets verksamhet startade år 2001, startade även ett nytt EU-projekt, UniZon – Högskolesamarbete i Kvarken. Tritonia deltog under åren 2001–2007 i delprojektet "United Network for Educational Technology (UniNet) inom UniZon. Under åren 2008-2009 utvecklades ett nytt projekt med Umeå universitet som projektägare, *Kvarken Community*, och från och med år 2009 pågår projektet *Nordic Knowledge on the Web*. (<http://www.nordicknowledge.net>)

Samarbete i Kvarken uppfattas som viktigt, men anses samtidigt ha en sekundär betydelse jämfört med utvecklingen av universitetens egen verksamhet. Därav har Tritonia som är en gemensam enhet för alla delägare kunnat delta i projektet ur en objektiv miljö och de eventuella resultaten har gynnat alla. I Tarvonens utredning om samarbetet i Kvarken (2007) hade hon som uppgift att kartlägga universitetens och yrkeshögskolornas behov och förväntningar på Kvarkensamarbetet. Utredningen visar att högskolesamarbetet över Kvarken är en viktig och värdefull verksamhet som kan öka statusen hos universiteten och yrkeshögskolorna i Umeå och Vasas och ge högskolorna mer synlighet nationellt samt i Norden och även på internationell nivå.

Utdrag ur UniZon projektets officiella Powerpointpresentation av Johanna Backman, 2006.

Projektet Nordic Knowledge on the Web (NKW), 2009-2011 är ett samarbetsprojekt mellan högskolorna i Vasas, Umeå och Bodö. Målsättningen är att skapa, marknadsföra och driva ett webbaserat center innehållande föreläsningar, disputationer, animationer, debatter och praktiska tillämpningar samt därtill hörande pedagogiskt kringmaterial. Flera utredningar visar att erfarenhets- och kunskapsutbytet mellan högskolor och företag inte fungerar friktionsfritt idag. NKW:s målsättning är att avhjälpa detta problem samt skapa en kanal för forskare, utbildare och pragmatiker att sprida sin kunskap och marknadsföra sig internationellt. Samtidigt kommer högskolepersonal och organisationer att

kunna, på ett smidigt sätt, ta del av internationell spetskunskap. (<http://www.nordicknowledge.net/>)

Åren 2006–2007 deltog lärocentret i ett Nordplus-projekt under ledning av ICT-professor Solveig Jakobsdottir från Island. I projektet deltog även forskare och lärare från Högskolan Nesna i Norge och från Umeå universitets pedagogiska institution i Sverige. Tritonias EduLab har under åren även samarbetat med före detta Lärum vid nuvarande Stockholms universitet och med forskare vid Göteborgs IT-universitet.

Perspektiv på teknik

Undervisningsmiljöer som FirstClass, Blackboard, WebCT, Optima, Moodle, Ping-Pong, Cambro, Ning m.fl. har kommit och gått under åren. Lärocenter har fungerat som ett minitestlaboratorium för de olika undervisningsmiljöerna och har tillsammans med datacentralerna tagit beslut om nya verktyg, programvaror och teknik för undervisning och forskning.

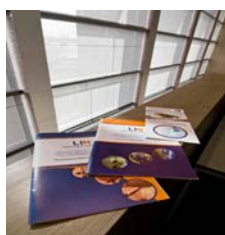
I den första delårsrapporten från Tritonias lärocenterverksamhet år 2002 beskrivs bl. a. den teknik som vid den här tidpunkten användes och diskuterades. Vasa universitet hade under året utvecklat 75 kurser i undervisningsmiljön WebCT och Åbo Akademi i Vasa hade utvecklat 28 kurser i Blackboard. I flera arbetsgrupper diskuterades undervisningsmiljöerna och vid lärocentret var det intressant att kunna jämföra och testa de olika miljöer som användes på de olika universiteten. Lärocentret har under åren ordnat hundratals kurser om ny teknik och nya program för undervisning utifrån ett pedagogiskt perspektiv.

Den 6.3.2002 inledde lärocentret sin EduKlinik-verksamhet för individuell pedagogisk och teknisk konsultation. Ett år senare inledde lärocentret även EduTechLab-verksamheten för att producera undervisningsmedia, videoföreläsningar, animationer, postrar m.m. för den undervisande personalen. Verksamheten hade nu format sina tre klara kärnområden, d.v.s. undervisning, EduKlinik eller individuell IKT-handledning ("coaching") och EduTechLab för produktion av media för lärarna.

Samarbetet med universitetsenheterna i Umeå mer eller mindre tvingade projektmedarbetarna i Vasa och i Umeå att utveckla nya distansarbetsformer för att kvarkensamarbetet skulle kunna verkställas då färjetrafiken stod stilla hösten 2000 och våren 2001. Interregprojektet UniZons projektledare Johanna Backman var bekymrad över hur universitetssamarbetet i Kvarkenregionen skulle påverkas om kvarkenstrafiken lades ner (Åbo Akademi Meddelanden, 2000).

Videokonferenssystem införskaffades, pedagogiska användningssätt testades och utformades. Idag kan vi konstatera att videokonferenssystem både för grupper och enskilda används dagligen som mötesverktyg vid alla högskolor i Vasa. Under åren och inom olika projekt har nya didaktiska arbetssätt för att genomföra effektiva distansmöten, handledning, undervisning och miniseminarier/webinarier utvecklats.

År 2011 heter den mest använda undervisningsmiljön vid våra fem högskoleenheter Moodle och som personligt videokonferensverktyg används verktyget Adobe Connect (AC). De flesta lärare använder idag Moodle i sin undervisning och en del högskoleenheter har automatiskt grundat ett Moodleutrymme för varje kurs och varje lärare har ett eget AC rum till sitt förfogande. Under år 2011 har iPad och Kindle -läsplattor tagits i bruk vid Tritonia och under de närmaste åren förväntas det ske förändringar främst då det gäller tillgången till olika e-resurser för undervisning och lärande. Videoföreläsningar efterfrågas alltmer och EduLab har redan producerat hundratals videoföreläsningar, tonvikten läggs på det pedagogiska upplägget.

Utbildningshelheten ”Learning in Networks”

Learning in Networks är en flerspråkig utbildningshelhet i informations- och kommunikationsteknologi (IKT) indelad i tre steg omfattande 25 studiepoäng. Utbildningsprogrammet erbjuder deltagarna en god utgångspunkt för att göra om sin undervisning till flerformsundervisning. Samtidigt får deltagarna en tvärvetenskaplig inblick över möjligheter och former för nätbaserad undervisning vid våra olika yrkeshögskolor och universitet i Vasa.

Learning in Networks, LIN-konceptet, utvecklades år 2000 mellan Vasa universitet och Åbo Akademi som en kurs omfattande 1 studievecka. Sari Tarvonen och Arja Hovila vid Vasa universitet drev projektet och kontaktade Christer Rosengren på Fortbildningscentralen vid Åbo Akademi för ett samarbete. Suvi Isohella (Vasa universitet), Kimmo Salmenjoki (Vasa universitet), Peter Ahlroos (Åbo Akademi) och Maria Byholm (Åbo Akademi) kallades till ett inledande möte för att planera en gemensam kurs.

I och med att lärocentret inrättades och samarbetet med Umeå universitet kom igång kom hela konceptet att utvecklas till en större helhet i tre delar. Utgångspunkten var att foga samman forskning och kunnande inom områdena teknik och kommunikationsvetenskap vid Vasa universitet, pedagogik och mediepedagogik vid Åbo Akademi samt marknadsföring vid Hanken. En innehållsplaneringsgrupp tillsattes bestående av förutom ovan nämnda personer Merja Koskela (Vasa universitet), Sol-Britt Arnolds-Granlund (Åbo Akademi), Tua Ericsson-Knif (Hanken) och Sven-Erik Hansén (Åbo Akademi). Inom UniNet-projektet bearbetades innehållet även av den projektgrupp som då verkade med representanter från Umeå universitets pedagogiska institution och enheten Centrum för utvecklingsteknik, nuvarande universitetspedagogiskt centrum (UPC) vid Umeå universitet.

År 2005 blev Åbo Akademi examinationsansvarig för utbildningen. År 2006 omarbetades kursens innehåll enligt Bolognaprocessen och studieveckorna omvandlades till en helhet på totalt 25 studiepoäng. LIN I-kursen har två gånger sålts till Lärum i Stockholm. LIN I har även sålts till enskilda deltagare från Åbo Akademi i Åbo, Hanken i Helsingfors och till enskilda deltagare från utomstående organisationer och företag. År 2010 reviderades innehållet med en nytillsatt innehållsplaneringsgrupp bestående av Raijaliisa Laakkonen och Pekka Liedes (Vasa yrkeshögskola), Suvi Isohella (Vasa universitet), Tua Ericsson-Knif (Hanken), Sol-Britt Arnolds-Granlund (Åbo Akademi), Roger Andersson (Novia), Maria Byholm, Peter Ahlroos, Camilla Willberg och Anu Ylitalo (Tritonia), Professor Sven-Erik Hansén vid Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi har fungerat som examinator för kurshelheten. Kurshelheten består av följande delar:

Learning in Networks 1 omfattande 8 studiepoäng är en introduktionskurs i nätpedagogik. Under kursen ges färdigheter i att utveckla IKT-kunnande för den egna undervisningen. Helheten består av olika moduler med inslag av expertföreläsningar i pedagogik, teknik, media, kommunikationsvetenskap och upphovsrätt.

Learning in Networks 2 omfattande 7 studiepoäng bygger på Tritonias utbud av kortkurser. Deltagarna kan välja aktuella kurser inom teknik, media och informations-kompetens. Utbildningshelheten ger en uppfattning om de nyaste verktygen inom informations- och kommunikationsteknik i undervisningen och ger färdigheter att utveckla det egna tekniska kunnandet.

Learning in Networks 3 omfattar 10 studiepoäng. Under kursen produceras digitalt läromedia för egen undervisning i form av ett eget projektarbete (t ex en

egen kurs). Projektet bearbetas med stöd av mentorträffar, mediaproduktion, nätbaserade material, uppgifter och gruppträffar.

Utvärderingarna med deltagarna har visat på att det finns ett tydligt behov och en efterfrågan på LIN-utbildningarna. Kortkurserna som erbjuds är många och lärarna har via kursutbudet möjligheter att förkovra sig i det senaste inom nätbaserad undervisning, pedagogik och nya tekniska program för den egna undervisningen. Kortkursernas innehåll förnyas varje termin och de lärare som tidigare gått hela LIN-konceptet har via dessa möjligheter att uppdatera sitt kunnande.

Övrig verksamhet

Under åren har Tritonia ordnat flera större seminarier och konferenser. Tritonia hade huvudansvaret för en nordisk konferens i informationskompetens vid Tritonia år 2004.

En intressant konferens som hölls inom samarbetet mellan UniNet och Unizon - projektet år 2005 hette "Crossboarder NetWorking and Learning" med bl a föreläsningar om mobila lösningar för undervisningens område från mobiljättarna Nokia och Ericsson.

Inom NKW-projektet genomfördes i samarbete med Vasa yrkeshögskola konferensen: "The Web Community User as a Future Employee" år 2009.

27.1.2009 tilldelades Tritonias Lärocenter Vasa universitets pris för utvecklandet av undervisning.

Tritonia blickar framåt

År 2010 blev yrkeshögskolorna delägare i Tritonia. Tritonias vision reviderades i samband med de nya verksamhetsplanerna och de auditeringar som universitetet genomfört. En vision är att det vid Tritonia utvecklas ett gemensamt högskolepedagogiskt centrum som stöder undervisande och forskande personal.

Tritonias EduLabs konsortiesamarbetsgrupp tilldelades Vasa stads jubileumsmedel för år 2010–2011 för att planera ett gemensamt högskolepedagogiskt koncept. Projektets målsättning är att erbjuda en flerspråkig modern högskolepedagogisk helhet för undervisande personal för att utveckla kvalitén på högskoleundervisningen vid högskolorna och universitetet i vår region.

Tritonia tilldelades även jubileumsmedel för litteraturanskaffning för åren 2010-2011. Man beslöt att använda en del av dessa medel för införskaffande av e-litteratur för läsplattor och för att utforska hur läsplattor kunde användas i högskoleundervisningen. Läs mer om projektet i Peter Ahlroos & Jonna Hahtos artikel om läsplattor.

Inom Kvarkensamarbetet pågår planer för nya projektområden för att forska i hur teknik och media påverkar undervisningen och hur man kunde organisera undervisningsmedia i digital form.

Källor

Backas, H. (2003). Virtuellt lärcenter öppnade. På www.abo.fi/lc samlas info om nätstudier och kursutveckling // Åbo Akademi meddelanden; nr. 2003:11 (5.9.2003).

Frånberg G-M (red. 2006). Fyra studier om fortbildning av universitetslärare i Kvarkenområdet. Institutionen för interaktiva medier och lärande. Fakulteten för lärarutbildning. Umeå: Umeå universitet.

Hyyryläinen Esa (2004). Utvärdering av universitetens gemensamma lärocenter i Vasa – Universitetsenheternas samarbete kring utvecklande av undervisning och stöd för användning av informations- och kommunikationsteknik = Vaasalaisten yliopistojen oppimiskeskusarviointi: yliopistoyksiköiden yhteistyö opetuksen kehittämisen sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön tukemisessa. Vaasa: Vaasan tiedekirjasto. (Tritoniana; 5).

- Nykvist, A. (2000). Nedläggning av Kvarkestrafiken försvårar universitetssamarbete // Åbo Akademi meddelanden, nr 2000:17.
- Nykvist, A. (2001). Blir viktig del av det virtuella universitetet. Unikt center öppnas i Vasa // Åbo Akademi meddelanden; nr. 2001:9 (28.5.2001).
http://web.abo.fi/meddelanden/studier_o_undervisning/2001_09_inlarningscenter.sht;
http://web.abo.fi/meddelanden/artiklar/2000_17_kvarken.sht
- Rintamäki Katri m fl, (2007a). Hur hitta dolda nätstudier? Finlands virtuella universitet.
http://www.virtuaaliyliopisto.fi/sv/index/ex_vy_ingangssidan_sve/nakokulmat/vy_nakokulma_0710_sve.html
- Rintamäki Katri m fl, (2007b). KoMiTi. Verkko-opiskelun kompetenssit, mitoitus ja tilastointi
<http://www.komiti.fi/tietovarannot/>
- Sariola J. & Evälä A., toim. (2005). Verkko-opetuksen laatu yliopisto-opetuksessa. Verkko-opetuksen laadunhallinta ja laatupalvelu – hankkeen raportti I. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tarvonen Sari (2007). Utredning om organiseringen av högskolesamarbetet över Kvarken.
http://www.kvarken.org/Pa_Svenska/Projekt/Avslutade_projekt
- Tuhkanen T., toim. (2010). Näkökulmia SVY-portaalissa julkaisut asiantuntijapuheen-vuorot vuosina 2003–2009. (Suomen virtuaaliopiston julkaisuja; 5/10).

Länkar

- Helsingin yliopisto. "Opetusteknologia keskus Alexandria", <http://ok.helsinki.fi/>
- Åbo Akademi Lärcenter i Åbo. <http://www.abo.fi/personal/larcentret>
- Kuopion yliopisto, Oppimiskeskus (Itä-Suomen Yliopisto), <http://www.uef.fi/opinto-ja-opetuspalvelut/etusivu>
- Texas Distance Learning Researche Centre, USA, <http://www.cehd.tamu.edu/articles/vicp>
- The Saltire Centre, Caledonia University, Glasgow, Scotland, <http://www.gcu.ac.uk/library/staffservices/>

Linda-Marie Evertson

Informationskompetens – nyckeln till lyckade studier

Sammandrag

Bibliotekens roll vad gäller förvärv och upprätthållande av material har ändrats drastiskt under de senaste åren. Biblioteken besitter numera inte endast boksamlingar, i och med Internet och alla databaser är biblioteken även viktiga portar till elektroniskt material.

I dagens värld av snabb teknologisk utveckling och ett stort utbud av informationskällor spelar informationskompetensen en allt viktigare roll. Man förväntas att på ett självständigt och effektivt sätt inhämta den information man behöver. Det har konstaterats vara av stor vikt att integrera informationskompetens i de akademiska studierna. Idag är universitetsbiblioteken på väldigt olika nivåer, en del undervisar minimalt i informationskompetens medan andra bibliotek har hunnit betydligt längre och arrangerar obligatoriska kurshelheter. Tritonia med Vasa universitet i spetsen hör till den senare kategorin och har utvecklat utbildningen i informationskompetens så den idag når de flesta studerande i någon form, många av kurserna ger studiepoäng.

Tiivistelmä. Informaatiolukutaito – avain opiskelumenestykseen

Kirjastojen rooli aineiston hankinnassa ja säilyttämisessä on muuttunut ratkaisevasti viime vuosien aikana. Kirjastoissa ei ole nykyään vain kirjakokoelmia; internetin ja tietokantojen myötä kirjastot muodostavat myös tärkeän sähköisen aineiston lähteen.

Nykyisessä nopean teknologisen kehityksen ja tiedonlähteiden suuren tarjonnan maailmassa informaatiolukutaidolla on yhä tärkeämpi merkitys. Opiskelijan edellytetään hankkivan tarvitsemansa tiedon itsenäisesti ja tehokkaasti. On todettu, että informaatiolukutaidon integrointi akateemisiin opintoihin on hyvin tärkeää. Nykyään yliopistokirjastot ovat hyvin eri tasoilla: toiset antavat hyvin vähän informaatiolukutaidon opetusta, kun taas toiset kirjastot ovat päässeet paljon pitemmälle ja järjestävät pakollisia kurssikokonaisuuksia. Tritonia kuuluu – Vaasan yliopisto kärjessä – jälkimmäiseen kategoriaan; olemme kehittäneet informaatiolukutaidon opetusta siten, että se nykyään tavoittaa useimmat opiskelijat jossain muodossa. Kursseista monet ovat opintopisteytettyjä.

Definition av begreppet informationskompetens

Begreppet informationskompetens lyftes för första gången fram år 1974 då ALLIA:s (American Information Industry Association) ledare Paul Zurkowski definierade egenskaperna hos en informationskompetent person: en informationskompetent person har lärt sig använda olika redskap och primärkällor för

att bearbeta och hitta en lösning för sitt informationsbehov. (Kivilahti 2009: 27–28)

Till Finland kom begreppet informationskompetens år 2000 då Studentbiblioteket vid Helsingfors universitet arrangerade två seminarier om bibliotekets roll i nätundervisningen. En kort tid därefter publicerades ARCL:s (Association of College and Research Libraries) informationskompetens-standarder (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) på finska, med namnet *Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa*. (Kivilahti 2009: 28) Den finska översättningen hittas via det nationella informationskompetensnätverkets webbsidor (se Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet).

År 2003 gjordes det i samband med seminariet *Informationskompetens som utbildningsmål inom universitet och högskolor* vid Tritonia (Vasa vetenskapliga bibliotek och Lärocenter en preliminär översättning av ACRL:s standarder till svenska. Seminariet var ett av de första inom området i Norden och placerade Tritonia på den nordiska bibliotekskartan. Seminariet utgjorde starten på en diskussion om en gemensam nordisk standard för den högre utbildningen, och gav även upphov till att utvecklingsprocesser beträffande undervisning i informationskompetens sattes igång vid olika universitet och högskolor i Norden, vilket var synnerligen viktigt. (se Nordiskt seminarium om informationskompetens i Vasa 6.–8.2.2003)

Enligt ACRL:s arbetsgrupp för informationskompetens skall kompetensen mätas med fem kriterier:

- Definiera omfattningen på den information som finns
- Effektivt få fram den information som behövs
- Kritiskt värdera informationen och dess källor
- Integrera utvald information i den egna kunskapsbasen
- Använda information effektivt för att uppnå ett visst mål
- Förstå de ekonomiska, juridiska och sociala aspekterna som sammanhänger med informationsanvändning samt söka och använda information på ett etiskt och lagligt sätt. (Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa = Mål för informationskompetens inom högre utbildning 2003: 2, 5)

Standarderna ger lärarna och bibliotekarierna ett gemensamt arbetsredskap att utgå från och möjligheter till samarbete.

Informationskompetens utgör grunden för livslångt lärande och behövs inom alla vetenskapsområden, alla inlärningsmiljöer och på alla utbildningsnivåer. Stu-

derandena är ofta tvungna att använda en stor mängd olika informationskällor, i och med att de tillägnar sig informationskompetens så mångfaldigar de sina chanser till självstyrda studier. (Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa = Mål för informationskompetens inom högre utbildning 2003: 8)

Informationskompetens och högre utbildning

De vetenskapliga biblioteken i Finland har ledsagat och undervisat biblioteksanvändare allt sedan 1950-talet. Första kursen för studerande ordnades av Helsingfors universitet några decennier senare. Efter det har de vetenskapliga biblioteken eftersträvat och utvecklat en mer systematisk och organiserad undervisning. (Sinikara 2003: 333)

Undervisningsministeriets *Utvecklingsplan för utbildning och forskning 2003-2008* förpliktade de finländska universitetsbiblioteken att samarbeta och utarbeta en *Studieplan för informationskompetens* (Lehto 2007: 111–112). Enligt utvecklingsplanen nådde undervisningen i informationsanskaffning för få studerande och var endast till en mindre del koordinerad (se Rekommendation till universiteten om medtagande av studiemoduler i informationskompetens i de nya examensstrukturerna).

Ett centralt mål för projektet *Studieplan för informationskompetens* var att integrera informationskompetensen i de akademiska studierna. Resultatet är en trestegsmodell, en rekommendation, vars utgångspunkt är att utbildningen samordnas tidsmässigt så att den passar studiernas olika skeden. Kursinnehållet fördjupas och integreras stegvis alltmer i studieområdet, allt efter att studierna framskrider. En stor förnyelse är också att studerandena har en chans att få studiepoäng för prestationerna. (Lehto 2007: 111–112)

Förutom att man gjorde en studieplan i textformat (se Rekommendation till universiteten om medtagande av studiemoduler i informationskompetens i de nya examensstrukturerna), så gjorde man även en mer överskådlig plan i form av ett pyramiddiagram (bild 1).

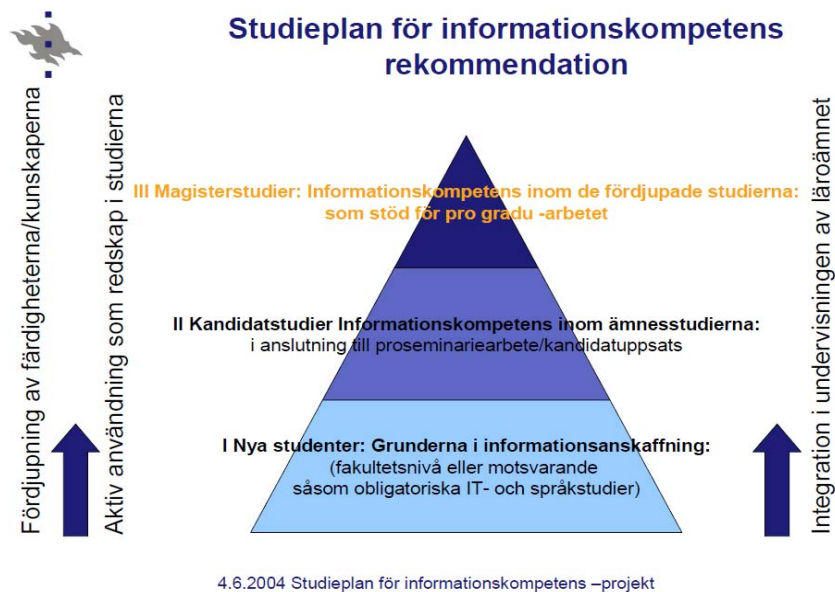

Bild 1. (http://www.helsinki.fi/infolukutaito/svenska/diagram_svenska.pdf)

Bilden visar trestegsmodellen med grunderna i informationsanskaffning för nya studenter (I), informationskompetens inom ämnesstudierna på kandidatnivå (II) samt informationskompetens inom de fördjupade studierna på magisternivå (III).

Universiteten fattar självständigt beslut om hur studieplanen för informationskompetens genomförs, vilket betyder att universiteten befinner sig på olika nivåer vad gäller undervisningen i informationskompetens. Vid en del universitet är undervisningen minimal medan man vid andra universitet har hunnit betydligt längre. (se det nationella informationskompetens-nätverkets hemsidor) Jaana Kivilahti (2009: 116) har i sin forskning konstaterat att endast en tredje del av universitetsbiblioteken har nämnt informationskompetensen i sina strategier fram till år 2009, vilket är ett tecken på att det ännu finns mycket att göra för att informationskompetensen ska integreras i strategier och läroplaner.

Informationskompetens-samarbetet mellan de olika universiteten fortsätter i det nationella Informationskompetensnätverket (Kansallinen IL-verkosto). Närmare information hittas på nätverkets webbsidor (se Det nationella informationskompetensnätverkets webbsidor).

Informationskompetensundervisningen vid Vasa universitet, Åbo Akademi och Hanken

Tritonia har med sina bibliotekarier och informatiker alltid ansetts vara en banbrytare vad gäller undervisningen i informationskompetens i Finland. Tritonia blev känt runt om i Norden tack vare ett av de första nordiska seminarierna om informationskompetens, som år 2003 arrangerades vid Tritonia (Vasa vetenskapliga bibliotek och Lärocenter). Även andra seminarier om informationskompetens och användarutbildning har arrangerats av och vid Tritonia, vilket har ökat publiciteten och den offentliga uppmärksamheten vid organisationen.

Tritonias informatiker och bibliotekarier har varit mycket aktiva deltagare i konferenser och nordiska sommarskolor, både som deltagare och föreläsare, samt som författare till artiklar och böcker. Boken "Good and bad in information retrieval" (Mäkinen & Holmlund & Mikola 2008) och artikeln "Lukutaitoa informaation hallintaan" (Mikola & Rintamäki 2009) är exempel på några.

Grundundervisning i användningen av biblioteket och databaserna har sedan Tritonia började sin verksamhet givits åt alla nya studerande på svenska, finska och engelska. Åren 2001–2005 arrangerade biblioteket dessutom frivilliga kurser i informationssökning. Tyvärr var deltagarantalet lågt och resultatet av detta kunde bl.a. observeras i dejoureringen där kundantalet var stort. Studerandena konstaterades ha brister i både biblioteksanvändning och informationssökning.

I och med att behovet blev allt större, inleddes i början av 2000-talet arbetet med att utveckla undervisningen till att omfatta mer genomgripande utbildningar och nätkurser i informationssökning och informationskompetens. I bakgrunden framträdde Bologna-reformen, och i samband med denna såg bibliotekssektorn en möjlighet att vinna terräng vad gäller informationskompetensutbildningen - så även vid Tritonia där man avtalade om kurser och utbildningar med universitetet. Inledningsvis kunde en viss skepticism skönjas vid fakulteterna, men så småningom ägde dock en stor förändring i attityd rum då man från universitetens sida insåg nyttan av utbildningen. Informatikerna och bibliotekarierna vid Tritonia utvecklade utbildningen på basen av de informationskompetensstandarder (Information Literacy Competency Standards for Higher Education) som publicerades år 2000 i USA, och på basen av den trestegsmodell som utarbetades år 2004 (Bild 1) på nationell nivå. Lärocentret gav biblioteket ett viktigt pedagogiskt stöd.

Idag är målsättningen vid Tritonia att ge en enhetlig undervisning på finska, svenska och engelska både på grundnivå och inom ämnesstudierna på kandidatnivå. Målet är att alla studerande ska få grundläggande kunskaper i metoder för informationssökning, behärskande av databaser, utvärdering av materialets tillförlitlighet och etisk användning av information samt att kunskapen fördjupas allt eftersom studierna framskrider.

Utbildning i informationskompetens för forskarstuderanden och övrig högskolepersonal ingår i den LIN-utbildning som Tritonias EduLab erbjuder, för undervisningen står Tritonias informatiker och bibliotekarier. På beställning ordnas även andra kurser.

Vasa universitet

Då Tritonia inledde sin verksamhet år 2001 arrangerades genast i början av höstterminen kurser i biblioteksanvändning och bibliotekets databas för universitetets nya studerande. Undervisningen riktades speciellt till tutorerna som sedan handledde studerandena.

Med hjälp av finansiering som Vasa universitet beviljat för utveckling år 2003 planerades tillsammans med fakulteternas examensreformgrupper en utbildning i informationskompetens, som skulle ingå i nya examina (Bolognareformen). Man förde diskussioner om hur man kunde utveckla utbildningen i informationssökning och informationskompetens, och hur man kunde integrera denna i studierna på ett naturligt sätt. Dessutom ville man att studierna skulle ge studiepoäng. Kurserna blev nu också delvis obligatoriska efter att man konstaterat att de frivilliga kortkurser som ordnats under tidigare år inte uppfyllde önskvärt syfte.

Planen för utbildning i informationskompetens för de olika fakulteterna vid Vasa universitet blev klar år 2003, och utbildningen genomfördes på prov vid handelsvetenskapliga fakulteten. Biblioteket ansvarade särskilt för utbildningen i informationssökning och för etisk användning av information, medan Lärocenter tillsammans med studieförvaltningen vid Vasa universitet ansvarade för delen som handlade om akademiska studiefärdigheter (Akateemiset opiskelutaidot).

År 2004 genomfördes kurser i informationssökning som en del av undervisningen i kandidatseminarierna i social- och hälsoförvaltning, förvaltningsvetenskap och svenska språket. Så småningom utökades kurserna i samarbete med fakulteterna och studieförvaltningen, så att de omfattade även andra ämnen. År 2006 genomfördes kurserna delvis som nätkurser, och både erfarenheterna och

feedbacken var positiv. Samma år deltog Tritonia även som representant i universitetsbibliotekens samprojekt *Studieplan för informationskompetens*, i Finlands virtuella universitets projekt *Klaara-kysymyspankki*. I Klaara sparades frågor som utarbetats inom projektet Studieplan för informationskompetens. Tritonia med informatiker Katri Rintamäki i spetsen svarade för innehållet i frågebanken.

Idag ordnas kurserna *Informationskompetens I (1 sp)* för första årets studerande, och *Informationskompetens II (1 sp)* i samband med kandidatseminarier eller motsvarande studieavsnitt. Kurserna ordnas på finska, svenska och engelska. Kurserna består av både närstudietillfällen och nätstudier, och som läroplattform används Moodle. För internationella utbytesstuderande anordnas en skräddarsydd kortkurs på hösten.

Tritonia har som målsättning att få med en tredje kurs, *Informationskompetens III*, i alla fakulteters undervisningsutbud. Man har ordnat kortkurser och handledning för magisterstuderande och forskarstuderande inom det humanistiska området, men en mer omfattande planering av utbildning inom de fördjupade studierna har ännu inte gjorts.

Tritonia ordnar avgiftsbelagda kurser i informationskompetens för den juridiska utbildning som Helsingfors universitet ordnar i Vasa samt för Vasa universitets öppna universitet och dess samarbetspartners.

Åbo Akademi

Tritonia har sedan år 2001 erbjudit Åbo Akademis nya studerande grundundervisning i användningen av biblioteket och databaserna. Även undervisning och handledning för längre hunna studerande har erbjudits, först i form av beställda kortkurser och på senare år i form av obligatoriska nätkurser som ger studiepoäng. Nätkurserna arrangeras i läroplattformen Moodle.

Från och med år 2002 och fram till år 2010 köpte Åbo Akademis samhällsvetenskapliga fakultet kursen *Introduktion till IKT (2 sv)* av Lärocenter, idag EduLab. Som en del av kursen ordnades även undervisning i informationssökning. I samband med Bolognareformen omarbetades kursen år 2006 blev större (5 sp) och fick namnet *Introduktion till IKT och informationskompetens*. Detta innebar att studerandena fick studiepoäng även för den del av kursen som omfattade informationskompetens (1,5 sp). I och med den nya universitetsreformen år 2010 utökades samarbetet med Åbo Akademi i Åbo, och idag är informationskompetensen vid det samhällsvetenskapliga fakultetsområdet i Vasa en del av

studiehelheten *Studieorientering för PK-utbildningen* (5 sp). Informationskompetensutbildningen består av två obligatoriska nätkurser; *Informationskompetens 1, grundkurs* (1 sp) för första årets studerande och *Informationskompetens 2, fortsättningskurs* (1 sp) för tredje årets studerande eller i samband med kandidatstudierna. Fortsättningskursen ordnas för första gången läsåret 2012-2013. Kurserna består huvudsakligen av nätstudier men även närstudietillfällen ingår. Kurserna arrangeras gemensamt av Tritonia och Åbo Akademis bibliotek.

Vid Pedagogiska fakulteten har en kurs i litteratursökning och informationskompetens (1–2 sp) ordnats som en del av arbetet med kandidatavhandlingen för den tillämpade pedagogiken. Samarbetet med Tritonia utvecklades och systematiserades år 2008, och kursen är idag en obligatorisk fortsättningskurs (*Informationskompetens 2*) till kursen *Informationskompetens 1*, som ingår i studiehelheten *IT i studierna* för alla första årets studerande vid Pedagogiska fakulteten. Kursen *Informationskompetens 1* ordnades för första gången under hösten år 2008. *Informationskompetens 2* (2sp) arrangeras även inom kandidatstudierna för ämnet specialpedagogik. Kurserna (*Informationskompetens 1* och *Informationskompetens 2*) är nätbaserade och ordnas i form av flerformsundervisning, dvs. kurserna innehåller både närstudietillfällen och nätstudier. För planering och genomförande, samt kontrollerande av studieprestationer svarar Åbo Akademis lärare i nära samarbete med Tritonia.

Kortkurser och handledning för kandidat- och magisterseminariegrupper har dessutom ordnats i samråd med ämnena. En fortsättningskurs för magisterstuderande (*Informationskompetens 3*) är under planering. Barnpedagogiken i Jakobstad erbjuds varje år en grundutbildning i informationssökning för nya studerande.

Hanken – Svenska handelshögskolan

Hankens nya studerande har varje höst sedan Tritonia inledde sin verksamhet år 2001 erbjudits grundundervisning i användningen av biblioteket och databaserna. Undervisning i informationssökning och informationskompetens genomförs mer likriktat i Helsingfors och Vasa sedan år 2005 då man gjorde en kartläggning av undervisningen i informationskompetens vid Hanken. Kartläggningen resulterade i ett informationskompetensprogram som beskriver vilka mål och färdigheter som behövs för en god informationskompetens och hur inläringen av dessa kan integreras i studierna.

År 2009 inledde Hanken ett samarbete med Helsingfors universitet och Arcada i och med att man anskaffade Helsingfors universitets IKT-körkort. Körkortet anpassades till Hankens studie- och informationsmiljö och underlättade samarbetet mellan Hanken i Vasa och Helsingfors i och med att tenterna och nivå-testet är desamma vid båda campus. Undervisningen blev också mer likartad och närundervisningen minskade. Som läroplattform används Moodle.

Undervisningen i informationskompetens sker idag i form av kurser integrerade i ordinarie undervisning. Undervisning i systematisk informationssökning arrangeras för första årets studerande inom ramen för kursen Informationsbehandlings grunder. Kursen har ordnats sedan början av 2000-talet, men bibliotekets del av kursen blev studiepoängbelagd först i och med att Hanken tog i bruk IKT-körkortet. Den integrerade undervisningen kompletteras av fristående kortkurser, av individuell handledning och av självstudiematerial. Skräddarsydd utbildning ordnas på beställning för deltagare i kandidatseminarier och för övriga studerandegrupper.

Mot framtiden

Utbildningen i informationskompetens omfattar idag en tämligen stor del av verksamheten vid Tritonia. Antalet kurser och undervisningstimmar har ökat stadigt från år till år. Nedan finns en tabell över utbildningen i biblioteksanvändning och informationskompetens åren 2008–2010.

Tabell 1. *Utbildning i biblioteksanvändning och informationskompetens 2008–2010*

TRITONIA	2008	2009	2010
a) Undervisning i biblioteksanvändning och informationskompetens			
Undervisningstimmar	314	276,9	561,5
Antal deltagare	2943	2166	5263
b) Antal studiepoäng för avlagda kurser	891,5	1347	1476
c) Antal studiepoäng för erbjudna nätkurser	891,5	1347	1476
d) Antal som avlagt nätkurser	1052	1221	1315

Efter att Tritonia betjänat tre universitet och organisationer med tre olika system fram till år 2010, betjänar Tritonia idag fem högskolor. Detta har medfört nya utmaningar och behov att ta i beaktande också vad gäller utbildningen i informationskompetens. Utbildningen skräddarsys för vardera moderorganisation och vi strävar efter ett gott samarbete med högskolelärarna, samt att skapa naturliga läromiljöer. Utvecklandet av undervisningen vid vardera högskolan fortsätter kontinuerligt genom utvärdering och kvalitetsarbete.

Källor

- Det nationella informationskompetens-nätverkets hemsidor. [Web page]. Läst 12.05.2011, <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/svenska/index.html>
- Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet yliopisto- ja korkeakouluopetuksessa = Mål för informationskompetens inom högre utbildning, 2003. Christina Flemming, Vuokko Palonen (red.). Vasa: Vaasan tiedekirjasto ja oppimiskeskus Tritonia = Vasa vetenskapliga bibliotek och lärocenter Tritonia.
- Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet [Web page]. Läst 12.05.2011, <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/ILopetus/osaamistavoitteet.html>
- Kivilahti, J. (2009). Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma: valtakunnallisen hankkeen ja kirjastokohtaisten projektien arviointitutkimus. Pro gradu-työ. Oulun Yliopisto, humanistinen tiedekunta, informaatiotutkimus.
- Lehto, A. (2007). Informaatiolukutaidon opetuksen kehittäminen suomen yliopistokirjastoissa: case Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma-hanke // A. Nevgi (ed.). Informaatiolukutaito yliopisto-opetuksessa. Helsinki: Palmenia. pp. 200.
- Mikola, M. & Rintamäki, K. (2009). Lukutaitoa informaation hallintaan // Peda-Forum : yliopistopedagoginen aikakausjulkaisu; 16: 2, 35-38.
- Mäkinen, O., Holmlund, S. & Mikola, M. (2008), Good and bad in information retrieval: ethics in information literacy education case the Tritonia Academic Library, Vaasa. Vaasa: Tritonia.
- Nordiskt seminarium om informationskompetens i Vasa 6.–8.2.2003 [Web page]. Läst 24.05.2011, http://www.helsinki.fi/infolukutaito/ILarkisto/2003_nordiskt_IL_seminarium/index.htm
- Rekommendation till universiteten om medtagande av studiemoduler i informationskompetens i de nya examensstrukturerna [Web document]. Läst 12.05.2011, <http://www.helsinki.fi/infolukutaito/svenska/rekommendationsvenska.pdf>
- Sinikara, K. (2003). Information literacy development in Finland // Library Review; 52: 7, 333-339.

Raijaliisa Laakkonen

Korkeakoulupedagogiikka

Tiivistelmä

Eurooppalaisen korkeakoulutuksen uudistumiseen ovat vaikuttaneet erityisesti Euroopan Unionin Bolognan prosessi ECTS-järjestelmineen (European Credit Transfer System), Tuning-projekti, EQF (The European Qualifications Framework), että OECD:n AHELO-projekti (Assessment of Higher Education Learning Outcomes). Uudistukset toivat muutoksia tutkintorakenteisiin, opintojen mitoitustajärjestelmiin ja laadunvarmistukseen. Opetussuunnitelmissa oli siirryttävä ydinainesanalyyysiin, osaamislähtöisiin opetussuunnitelmiin, opiskelijakeskeisiin työtapoihin ja opiskelijan työmäärän mittaamiseen.

Pedagogiikka on kasvatuksen, opettamisen ja koulutuksen tutkimusta eli kasvatustiedettä, taitavan ja hyvän opettamisen erilaisia suuntauksia ja taitoa opettaa, myös erilaisissa ympäristöissä (Pedakurssi 2011). Korkeakoulupedagogiikka on teorian ja käytännön integrointia sekä tutkitun tiedon käyttämistä opetuksessa. Tässä artikkelissa tarkastelen ammattikorkeakoulutuksen tavoitteena olevaa osaamista, laadukasta opetusta, oppimateriaalia sekä oppimis- ja opetusmenetelmiä.

Sammandrag. Högskolepedagogik

På reformeringen av den europeiska högskoleutbildningen har speciellt Bologna-processen med sitt ECTS-system (European Credit Transfer System), Tuning-projektet, EQF (The European Qualifications Framework) samt OECD:s AHELO-projekt (Assessment of Higher Education Learning Outcomes) inverkat. Förnyelserna innebär förändringar i examensstrukturerna, studiedimensioneringssystemen och kvalitetssäkring. I undervisningsplanerna måste man övergå till kärnstoffsanalyser, kompetensbaserade undervisningsplaner, studerandecentrerade arbetsätt och mätning av studerandens arbetsmängd.

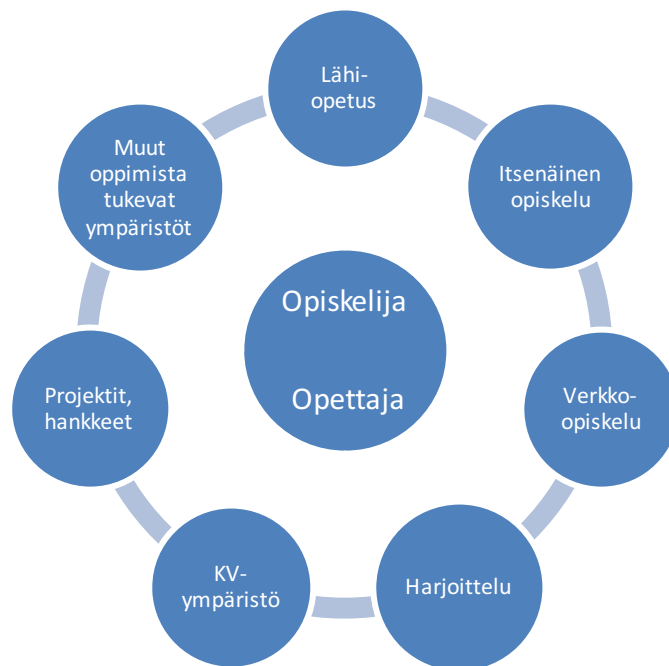
Pedagogik innebär studier i fostran, undervisning och utbildning, olika inriktningar gällande kunnig och god undervisning och förmågan att lära ut, även i olika miljöer (Pedakurssi 2011). Högskolepedagogik innebär integrering av teori och praxis samt att man använder uppnådd kunskap i undervisningen. I denna artikel granskar jag den kompetens, kvalitativa undervisning, det studiematerial samt de inlärnings- och undervisningsmetoder som utgör mål för yrkeshögskoleutbildningen.

Osaaminen

Korkeakoulut tuottavat asiantuntijoita. Ammattikorkeakoulutuksen tavoitteena on, että opiskelija omaksuu teorian ja käytännön sopivassa suhteessa ammatillisen osaamisensa kehittymiseksi ja syventämiseksi. Tavoitteena on, että opiske-

lija tuntee työmenetelmien taustalla olevat teoriat ja pystyy perustelemaan ratkaisunsa teorian kautta. Korkeatasoisella osaajalla on syvälliset tiedot asiasta, hän on reflektoinut sitä ja pystyy esittämään kehittämissuhteita. Oman alan substanssiosaamisen on osattava käsitellä tietoa: löytää oikeaa tietoa, tarkastella kriittisesti informaatiotulvia, analysoida tietoa ja tehdä synteesejä (Tynjälä 2008: 126). Osaamistavoitteet tulee kuvata holistisesti, jolloin tiedot, taidot ja asenteet yhdessä muodostavat osaamisen. Osaamistavoitteita ja osaamisen arviointikriteereitä laadittaessa tulee huomioida EQF (The European Qualifications Framework), yleiset ja ammatilliset kompetenssit sekä AHELO.

Opetussuunnitelmauudistuksessa Vaasan ammattikorkeakoulussa on otettu käyttöön nk. juonneopetussuunnitelmamalli. Juonne on työelämälähtöinen osaamiskokonaisuus, jossa yhdistyvät eri oppiaineet, kuten kielet, matematiikka, ja ammatilliset aineet. Osaamislähtöinen opetussuunnitelma ohjaa niin opetusta kuin oppimista ja antaa opiskelijalle kokonaisvaltaisia valmiuksia työelämään. Opettajiin suunnitellaan monimuotoisesti suoritettavan, integroidun osaamiskokonaisuuden, oppimismenetelmät ja osaamisen arvioinnin. Tavoitteena on, että kukin juonne sisältää lähiopetusta, projektityöskentelyä ja verkossa opiskelua sähköisine oppimateriaaleineen ja myös sosiaalista mediaa hyödyntäen.

Kuvio 1. Opettajan ja opiskelijan vuorovaikutus eri oppimisympäristöissä.

Opiskelija toimii erilaisissa oppimisympäristöissä, mutta aina opettajan ohjauksessa. Opiskelu ammattikorkeakoulussa on työelämälähtöistä ja kouluttaa usein

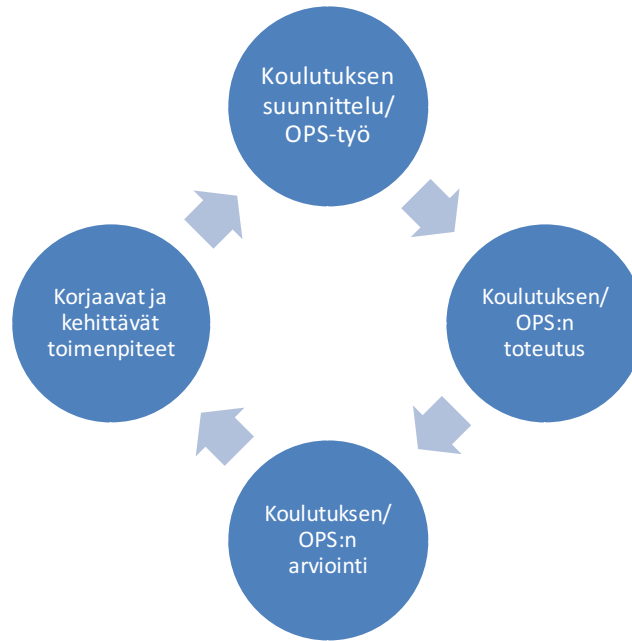
suoraan ammattiin. Opintoihin sisältyy työssä oppimista työharjoitteluna ja usein myös ulkomaisissa korkeakouluissa. Työelämää kuunnellaan tiiviisti opetuksen kehittämisessä ja toteutuksessa. Korkeatasoisessa asiantuntijuudessa teoria ja käytäntö integroituvat syvästi toisiinsa, joten niitä pyritään yhdistämään jo opiskeluaikana.

Laadukas opetus

Laadukkaan opetuksen perusta on hyvin laadittu opetussuunnitelma, joka etenee systemaattisesti ja muodostaa tavoitteellisen kokonaisuuden. Opetussuunnitelmaa tulee vuosittain tarkistaa opiskelijoilta, työelämästä ja opettajilta kerättävällä palautteella. Näin varmistetaan opetussuunnitelman, oppimateriaalin ja opettajien tietojen ja taitojen ajantasaisuus. Opetussuunnitelman ajallinen eteneminen eri osaamisten osalta sekä hyvät opintojakso- ja tuntisuunnitelmat helpottavat sekä opettajan että opiskelijan työtä. Vanha sanonta ”hyvin suunniteltu on puoleksi tehty” pätee tässäkin.

Työelämän nopeiden muutosten vuoksi on koulutuksen tarjottava alakohtaisen osaamisen lisäksi muun muassa sosiaalisia taitoja, viestintätaitoja, tiedon hankintataitoja, kriittisen ajattelun taitoja ja elinikäisen oppimisen taitoja. Näiden edistämiseksi käytetään erilaisia ryhmätyö- ja työmenetelmiä. Opetusmenetelmien tulee tukea opiskelijan oppimisprosessia: tulee käyttää menetelmiä, jotka aikaansaavat tehokkaampaa ja syvällisempää oppimista. Opetusmenetelmät ovat oppimiskäsityksen muuttuessa muuttuneet opettajakeskeisistä opiskelijakeskeisiksi. Opiskelijälähtöisillä opetusmenetelmillä tavoitellaan ymmärrykseen perustuvaa, syvällistä oppimista ja laadukasta osaamista. Oppimisen laatu ja oppimistulokset ovat opetuksen onnistumisen mitta. Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen ovat kasvussa, mikä mahdollistaa paikasta ja ajasta riippumattoman opiskelun lisäksi tiedon nopean välittymisen, havainnollistamisen, demonstroimisen ja tallentumisen.

Osaamisen arviointiperusteiden tulee olla opiskelijoille selkeät ja avoimesti saatavilla. Ohjaajan henkilökohtaisen palautteen avulla tuetaan syvällistä oppimista, oppimaan oppimista ja opintojen etenemistä.

Kuvio 2. Laadukkaan opetuksen peruspilarit ovat opetussuunnitelmatyö ja opetuksen kehittäminen.

Koulutus elää jatkuvalla muutoksen kehällä (kuviot 2). Opetussuunnitelmat eivät ole ikuisia, vaan niitä tulee tarkastella ja päivittää tai uudistaa vuosittain. Työelämän muutokset, teknologian kehitys ja uudistuvat tehtäväkuvat haastavat ammattikorkeakouluopetuksen vastaamaan nykyisen ja tulevan työelämän tarpeisiin. Orientaatioperusta hahmottaa opintojaksot graafisessa muodossa ja edistää uuden oppimista. Opiskelijat saavat orientaatioperustan opintojensa alussa, ja siihen on helppo palata koulutuksen kuluessa.

Oppimateriaali

Korkeakouluissa tulee käyttää korkeakoulutasoista oppimateriaalia. Sen tulee olla ajantasaista, kaikkien saatavilla ja kansainvälistäkin. Verkkoaineistojen käyttö lisääntynyt merkittävästi, mikä hyvän saatavuutensa ansiosta tukee oppimista. Oppimateriaaleja ovat pääasiassa kirjat sekä aihepiiriin liittyvät www-aineistot, joita voidaan koota myös Moodleen eli verkko-opetuksen alustalle.

Tieto- ja viestintäteknikan käytön myötä medialukutaito (tai informaatiolukutaito, digitaalinen lukutaito) tulee osaksi yleistä ammattitaitoa. Medialukutaito on kykyä käyttää erilaisia medioita (internet, mobiilit ympäristöt ja laitteet) tiedonhakuun ja sisällöntuotantoon sekä osallistua medioiden käyttämiseen. Se on

myös kykyä arvioida kriittisesti medioita ja niissä olevia sisältöjä ja toimintoja. (Gaunt ym. 2009; 63–64).

Ammattikorkeakouluopintoihin sisältyy tiedonhaun ja kirjaston käytön opetusta. Informaatiolukutaito tarkoittaa, että henkilö tunnistaa tiedontarpeensa ja osaa hakea tietoa sopivista paikoista sopivin välinein. Hän osaa arvioida, käyttää ja välittää eteenpäin löytämänsä tietoa ja osaa tehdä kaiken tämän eettiset ja oikeudelliset seikat huomioon ottaen (Helsingin yliopiston kirjasto 2011). Kirjaston käytön koulutusaiheita ovat tiedonhakutekniikka, aineistotietokannat (Tria, Linda, Libris), Nelli-portaali, eri alojen tietokannat, RefWorks-viitteidenhallinta-ohjelma (VY, ÅA, Hanken), viittaustyyli (ÅA, Hanken) ja tiedon eettinen käyttö (Tritonia2011).

Erityisesti opinnäytetyötä tehtäessä on perehdyttävä tiiviisti teoreettiseen aineistoon, kuten opinnäytetyön arviointikriteeritkin määrittelevät:

”Opiskelija on käyttänyt työssään luovasti, kattavasti ja taitavasti tiedonhankinta- ja analysointimenetelmiä. Opiskelija on käyttänyt eri tietolähteitä monipuolisesti, kriittisesti ja neuvokkaasti asetetun ongelman suuntaisesti.” (Virtuaaliammattikorkeakoulu. Ylemmän AMK-tutkinnon metodifoorumi. 2011)

”Opiskelija on rakentanut tietoperustan perustellusti valikoiduista, monipuolisista ja ilmiön kannalta relevanteista lähteistä.” (Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyön arviointikriteerit ammattikorkeakoulututkinnossa. 2009)

Pedagoginen käytettävyys

Horila ym. [1] ovat yhdistäneet Nielsenin [2] käytettävyyden ominaisuudet Jonassenin [3] mielekkään oppimisen piirteisiin ja määritelleet kriteerit pedagogiselle käytettävyydelle virtuaalisissa oppimisympäristöissä. (Jyväskylän yliopisto. Avoin yliopisto. Koppa.)

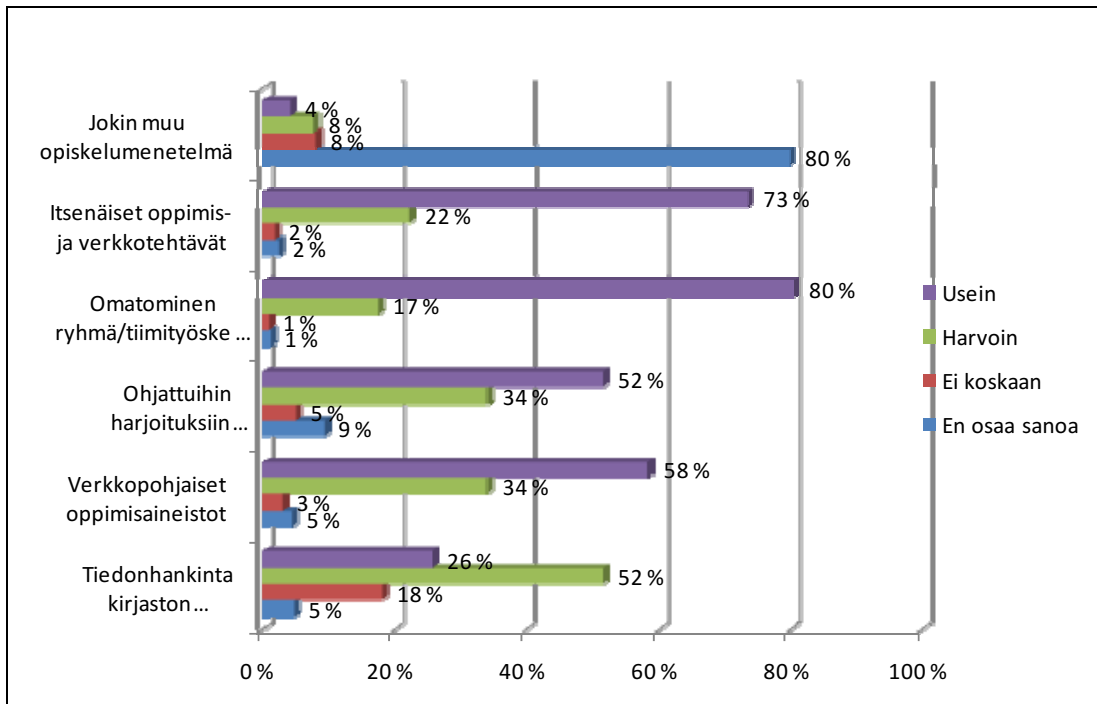
Määritys sisältää yksitoista käsitettä:

- **opittavuus:** kuinka nopeasti ja hyvin oppimateriaalin käyttö opitaan
- **graafinen ulkoasu ja selkeys:** miten hyvin graafiset elementit ja niiden toiminnot opitaan ja ovatko ne hyviä kuvaamaan sisältämiään toimintoja
- **laitteistoympäristöjen merkitys:** oppimateriaalin käytön sujuvuus ja kuinka hyvin oppimateriaali toimii
- **koettu tehokkuus:** oppimisen tietoisuus, eli onko oppija tietoinen oppimisprosessistaan ja saavuttamistaan oppimistavoitteista, sekä opittujen taitojen siirtyminen uusiin käyttökonteksteihin, eli oppimisen siirtovaikutus

- **soveltuvuus erilaisiin oppimistilanteisiin ja erilaisille oppijoille:** oppimateriaalin pedagoginen joustavuus, eli kuinka joustavasti oppimateriaali taipuu erilaisiin pedagogisiin menetelmiin
- **tekniinen ja pedagoginen käyttökynnyks:** millaisia teknisiä ja pedagogisia taitovaatimuksia oppimateriaali asettaa käyttäjälleen
- **vuorovaikutteisuus:** käyttäjän ja oppimateriaalin välisen vuorovaikutuksen luonne; aktivointi, käyttäjän oma tiedonprosessointi, käyttäjän aktiivisuus
- **tavoitteellisuus:** kuinka oppimateriaalissa on pyritty tukemaan tai tuottamaan opetuksellisia tavoitteita ja ovatko asetetut tavoitteet oppimisen kannalta merkityksellisiä
- **sosiaalisuus:** missä määrin digitaalinen oppimateriaali tukee tai jättää tilaa sosiaaliselle vuorovaikutukselle osana oppimisprosessia sekä millaista sosiaalista vuorovaikutusta oppimateriaali tukee ja mikä on oppimateriaalin suhde vuorovaikutukseen (onko vuorovaikutus kasvokkain tapahtuvaa vai tietokoneen välityksellä tapahtuvaa)
- **motivaatio:** oppijan sisäinen ja ulkoa synnytetty innostus opittavaa asiaa kohtaan
- **lisäarvo opetukselle:** digitaalisen oppimateriaalin hyötyjen ja haittojen suhde opettajan näkökulmasta; kytkeytyy koettuun tehokkuuteen.

Pedagoginen käytettävyys merkitsee käytettävyyttä oppimisen ja opettamisen näkökulmasta. Siinä painotetaan oppimateriaalin soveltamista erilaisiin oppimistilanteisiin ja oppimisprosesseihin. Opiskelumateriaalin suunnitteluvaiheessa syntyyä kumuloituvaa tietovarantoa oppimateriaalin pedagogisesta käytettävyydestä voidaan hyödyntää myös muissa oppimateriaaleissa. (Kookas Media Oy. Mitä on pedagoginen käytettävyys? 2011)

Vaasan ammattikorkeakoulun opiskelijayhdistys on tehnyt lukuvuoden 2010–2011 opiskelijoille koulutuspalautekyselyn, jossa kartoitettiin myös opettajien käyttämiä opetus- ja arviointimenetelmiä sekä käytettyä oppimateriaalia. Kyselyyn vastasi 332 opiskelijaa eli 13,5 prosenttia läsnä olevista opiskelijoista.

Kuvio 3. Opiskelijoiden käyttämät itsenäisen opiskelun menetelmät heidän suorittamillaan opintojaksoilla

Opiskelijoilta kysyttiin (kuvio 3), mitä itsenäisen opiskelun menetelmiä he ovat opintojensa aikana käyttäneet. Useimmin käytettiin omatoimista ryhmä- tai tiimityöskentelyä (80 %) ja toiseksi eniten itsenäisiä oppimis- ja verkkotehtäviä (73 %). Yli puolet (58 %) vastaajista oli käyttänyt verkkopohjaisia oppimateriaaleja ja ohjattuihin harjoituksiin liittyviä esi- tai jälkitehtäviä (52 %). Tiedonhankinta kirjaston tietokannoista ei ollut kovin yleistä, ainoastaan 26 % vastaajista käytti sitä usein. Itsenäiseen opiskeluun tarvitaan aina oppimateriaalia. Kirjaston tietokantoja hyödyntämällä opiskelijat saivat tarkempaa ja tutkittua tietoa kuin pelkästään ”googlettamalla”. Vastauksista ei ilmene, millaisia verkkopohjaisia oppimateriaaleja opiskelijat käyttävät.

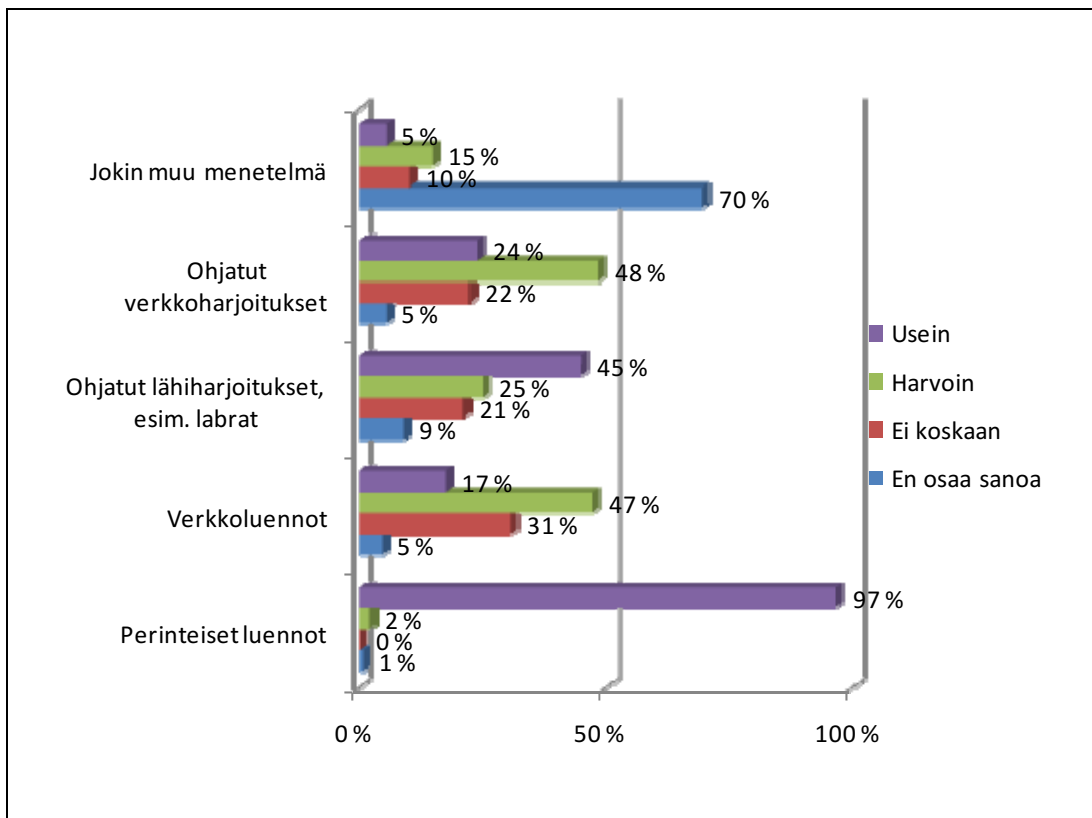
Opetus- ja oppimismenetelmät

Oppimisympäristöt laajentuvat luokkahuoneista virtuaalisiksi tietoverkkoympäristöiksi, mikä vaikuttaa opetusmenetelmiin. Oppimista tapahtuu mm. työssä, yhteistoiminnallisesti, case-harjoituksissa, ongelmalähtöisessä oppimisessä, projekteissa, itsenäisessä opiskelussa, tutkimuksen kautta ja tietoverkoissa. Uusissa opetusmenetelmissä on suosittua käyttää portfolioa ja oppimispäiväkirjaa oman kehittymisen ja oppimisen seuraamiseksi. Didaktinen ote nousee esiin materiaalin esimerkiksi nauhoitetun äänen ja esittelykalvojen työstämisessä.

Taulukko I. Opetusmenetelmien jaottelu opettajan näkökulmasta (mukaeltu Hyppönen, 2009: 34–54)

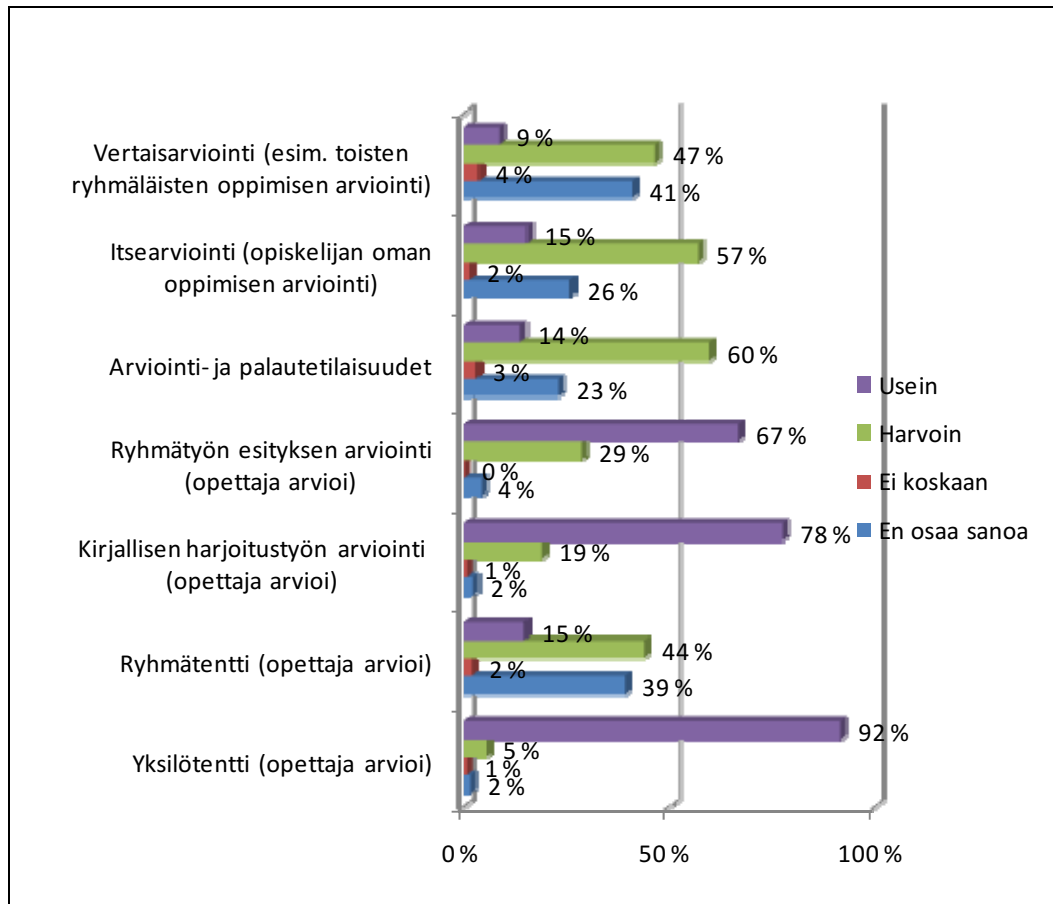
Erittäin helppo	Helppo	Keskivaativa	Vaativa
Aktivoivat kirjoitustehtävät	Yksilöllinen työskentely	Harjoitukset	Oppimispäiväkirja
Oheislukemistot	Ryhmätyö	Miellekartta	Yhteistoiminnallinen oppiminen
Yhteenvedot	Lukupiiri	Symposium	Kyselevä opetus
Tietopohjan kokoaminen	Luennointi	Seminaari	Opetuskeskustelu
Learning cafe		Haastattelu	Argumentointi
Aivoriihi		Verkko-opetus	PBL
Porinaryhmä			Case-opetus
Alkukoe			Projektityöskentely
Paneelikeskustelu			Tekemällä oppiminen
			Roolipeli
			Pelit
			Luova työ
			Draamapedagogiikka

Hyppönen (2009) on luokitellut erilaisia opetusmenetelmiä sen mukaan, kuinka paljon työpanosta ne opettajalta vaativat (taulukko I). Taulukosta voi havaita, että kaikki keskivaativat ja vaativat opetusmenetelmät ovat opiskelijakeskeisiä ja modernin pedagogiikan mukaisia, mutta vaativat opettajalta tarkempaa etukäteissuunnittelua. Opetusmenetelmien avulla pyritään tukemaan opiskelijoiden oppimista, aktivointia ja motivointia (Peda.net-kouluverkko). Opetusmenetelmien toimivuuden ratkaisee tavoitteisiin sopivuuden lisäksi esimerkiksi niiden soveltaminen opetustilanteissa, opettajan menetelmien hallinta ja opetustyyli, annetut ohjeet ja tehtävät, osallistujien aktiivisuus, opetustilat, valaistus, vuorokauden aika ja muut ympäristötekijät (Hyppönen, 2009; 34.)

Kuvio 4. Opintojaksoilla käytetyt opetusmenetelmät

Kuviosta 4 voi todeta, että ylivoimaisesti eniten (97 %) käytetään edelleen perinteisiä luentoja, vaikka opetusmenetelmien olisi tullut muuttua opiskelijakeskeisiksi. Vajaa puolet (45 %) oli osallistunut ohjattuihin lähiharjoituksiin - mikä on ymmärrettävää, koska kyseessä on ammatillinen koulutus. Ohjattujen verkkoharjoitusten ja verkkoluentojen osuus on edelleen aika pieni. Hyppösen (2009) mukaan (taulukko I) luennointi kuuluu helppoihin opetusmenetelmiin, harjoitukset ja verkko-opetus keskivaativiin.

Kuvio 5. Opintojaksoilla käytetyt arviointimenetelmät.

Myös oppimisen arviointimenetelmät vaikuttavat edelleen perinteisiltä. Pääsääntöisesti opettajat käyttävät opettajan arvioimaa yksilötenttiä (92 %) ja kirjallisen harjoitustyön arviointia (78 %). Opettaja arvioi myös ryhmätyön esityksen (67%). Itsearviointia ja vertaisarviointia käytetään varsin vähän. Niin ikään on harmillista havaita, että arviointi- tai palautetilaisuuksia järjestetään kovin harvoin, vaikka arviointi ja palaute ovat osa oppimisprosessia. Useimmin käytetyt arviointimenetelmät viittaavat siihen, että opiskelija tarvitsee runsaasti oppimateriaalia ja osaamisen osoittaminen tapahtuu yksilöllisesti. Nykyaikaisempien arviointimenetelmien käyttäminen vaatisi tarkempaa etukäteissuunnittelua. Pitkällä tähtäimellä aikaa kuitenkin säästyisi, kun yksilösuoritusten kuten eli tentti-papereiden ja harjoitusraporttien arviointien määrä vähenisi.

Verkko-opetus

Informaatio- ja tietoyhteiskunnassa suuri osa ihmisistä työskentelee tiedon tuottamisen, tiedon käsittelemisen, tiedon jakamisen ja tietotekniikan parissa. Tietojärjestelmiä ja tietoteknistä osaamista tarvitaan jokaisessa työssä. Suurin osa koneista ja laitteista on digitaalisia ja tietojärjestelmiä käytetään tiedon välittämiseen, soveltamiseen, raportointiin ja arkistointiin. Koulutuksen tulee antaa hyvät valmiudet toimia informaatio- ja tietoyhteiskunnassa – tai pitäisikö sanoa, osaamisyhteiskunnassa ja koulutuksen aikana tulee olla mahdollisuus käyttää tietoteknisiä järjestelmiä, jotta ne ovat tuttuja työelämään astuessa. Verkko-opetus tarjoaa ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun ja antaa kaikille mahdollisuuden oppia. Verkko-opetus tarjoaa monia uusimuotoisia oppimisympäristöjä ja myös tehostaa perinteisiä tapoja.

Taulukko 2. Perinteinen opetustapa vs. moderni verkko- ja monimuoto-opetus (Niskanen 2011)

Perinteinen tapa	Moderni tapa (verkko- ja monimuoto-opetus)
Tiedonkulku on yleensä yksisuuntaista.	Tiedonkulku on kaksisuuntaista.
Oppimateriaali on lähinnä kirjallista.	Oppimateriaali on sähköistä (virtuaalista).
Opiskeluympäristöt konkreettisia (luokka, kirjasto jne.).	Opiskeluympäristöt ainakin osittain sähköisiä (virtuaalisia).
Opiskeluympäristön verkosto heikosti kehittynyt.	Opiskeluympäristö vahvasti verkottunut.
Opiskelijalla heikko vuorovaikutus oppimateriaalin kanssa.	Opiskelijalla on vahva vuorovaikutus oppimateriaalin kanssa.
Opiskelija saa palautetta vähän ja hitaasti.	Opiskelija saa paljon ja nopeasti palautetta.
Samaa oppimateriaalia käytetään kauan.	Samaa oppimateriaalia ei välttämättä tarvitse käyttää kauan.
Ei yleensä käytetä opiskelijakohtaista materiaalia.	Voidaan tuottaa opiskelijakohtaista materiaalia.
Oppimateriaalin uudistaminen on hidasta.	Oppimateriaalia voidaan uudistaa nopeasti.
Rotu, sukupuoli, fyysinen olemus, asuinpaikka tai muut vastaavat tekijät voivat aiheuttaa opiskelijoiden eriarvoisuutta.	Opiskelijat ovat tasa-arvoisemmassa asemassa.

Niskasen (2011) taulukosta voi havaita, että verkko-opetuksen edut liittyvät oppimateriaaliin, opiskeluympäristöön ja tiedonkulkuun. Perinteisessä tavassa oppimateriaali on lähinnä kirjallisuutta, ja samaa oppimateriaalia käytetään kauan ja sen uudistaminen on hidasta. Tutkimusten mukaan kirjastoihin hankitaan enenevässä määrin verkkoaineistoa ja tietokantoja ja niiden käyttö on runsasta.

Yhteenveto

”Teoriaa ja käytäntöä sopivassa suhteessa” on ollut ammattikorkeakoulujen motto niiden reilun kymmenvuotisen toiminnan ajan. Asiantuntijatehtävissä tarvitaan tutkittua tietoa tehtävien ja ratkaisujen pohjaksi. Korkeakouluissa tulee käyttää uusinta, tutkittua tietoa, joka vastaa toimintaympäristöjemme kehittyviin osaamistarpeisiin. Informaatiolukutaito on olennainen osa ammattiosaamista. Se mahdollistaa tiedon arvioinnin ja oikeanlaisen käytön tiedon ja erilaisten medioiden tulvassa.

Kansainvälisten verkostojen kasvaessa myös kansainvälinen kirjallisuus, konferenssit ja tutkimukset ovat tuoneet uusimman tiedon kaikkien ulottuville, mikä niin ikään edistää uuden tiedon ja osaamisen leviämistä.

Perinteiset koulut luokkahuoneineen ja kirjastoineen ovat laajentuneet virtuaalisiksi oppimisympäristöiksi. Opetusministeriö ei enää vaadi selvityksiä määrärahojen käytöstä tietoaineistojen hankintaan. Sen sijaan seurataan muun muassa opettajien koulutus- ja osaamistasoa, tohtoreiden määrää sekä ja tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan lukuja.

Lähteet

- Gaunt, J., Morgan, N., Somers, R. & Swain, E. (2009). *Opas informaatiolukutaidon opetukseen*. Kokkola: Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulu.
- Helsingin yliopiston kirjasto. Meilahden kampuskirjasto Terkko (2011). Kirjasto kouluttaa – informaatiolukutaito. <http://www.helsinki.fi/kirjasto/terkko/koulutus/informaatiolukutaito.html>
- Hyppönen, O. (2009). *Opettajan käsikirja – opintojaksojen rakenteet, opetusmenetelmät ja arviointi*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. (Teknillisen korkeakoulun opetuksen ja opiskelun tuen julkaisuja; 4/2009).
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu. *Opinnäytetyön arviointikriteerit ammattikorkeakoulututkinnoissa* (2011). http://www.jamk.fi/download/20252_Opinnaytetyo_arviointikriteerit_2009.pdf (Viitattu 1.3.2011).
- Jyväskylän yliopisto. Avoin yliopisto. Koppa. *Pedagoginen käytettävyys* (2011). <https://koppa.jyu.fi/avoimet/mit/virtuaaliset-oppimisympaeristoet/oppimisympaeristoerien-kaeytettaevyys/pedagoginen-kaeytettaevyys> (Viitattu 28.2.2011).

- Kookas Media Oy. Mitä on pedagoginen käytettävyys? (2011). <http://www.kookas.fi/articles/read/6696> (Viitattu 1.3.2011).
- Pedakurssi (2011). <http://pedakurssi.wikispaces.com/Pedagogiikka> (Viitattu 5.5.2011).
- Niskanen, Vesa (2011). Ovi verkko-opetuksen maailmaan. <http://www.mm.helsinki.fi/users/niskanen/verped/voyliop.html> (Viitattu 3.5.2011).
- Tritonia. Informaatiolukutaidon ja tiedonhankinnan koulutus (2011). <http://www.tritonia.fi/?d=135&l=1> (Viitattu 1.3.2011).
- Tynjälä, P. (2008). Työelämän asiantuntijuus ja korkeakoulupedagogiikka. // Näkökulmia tutkimukseen. Aikuiskasvatus; 2/2008: 124–127.
- Virtuaaliammattikorkeakoulu. Ylemmän AMK-tutkinnon metodifoorumi (2011). <http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464185783/1194413842348/1194415469387.html> (Viitattu 1.3.2011).

Peter Ahlroos & Jonna Hahto

The e-reader – an educational or an entertaining tool? E-readers in an academic setting

Abstract

In this paper, the authors will discuss the pilot project conducted at the Tritonia Academic Library, Vaasa in Finland, from September 2010 until May 2011. The project aimed to investigate the application of e-readers in academic settings and to learn how the teachers and students experience the use of e-readers in academic education. Four groups of students and one group of teachers used the Kindle readers for varied periods during different courses. The course material and the textbooks were downloaded on the e-readers. The feedback from the participants was collected through questionnaires and teacher interviews. The results suggest that the e-reader is a tool for studying in the future, though some features need to be improved before the e-readers can enable efficient studies and researching.

Tiivistelmä: Lukualusta – koulutuksen vai viihteen väline? Lukualustat akateemisessa ympäristössä

Artikkeli käsittelee Tritoniassa syksyn 2010 ja kevään 2011 aikana toteutettua lukulaitteeprojektia. Projektin tavoitteena oli tutkia, kuinka lukulaitteet soveltuvat akateemiseen ympäristöön sekä selvittää, miten opettajat ja opiskelijat kokevat lukulaitteiden käytön opetus- ja opiskeluvälineenä. Projektin aikana neljä opiskelijaryhmää ja yksi opettajaryhmä kokeilivat Amazon Kindle -lukulaitteita eri alojen opintojaksoilla. Kurssikirjat ja muu opintojaksoilla käytettävä opiskelumateriaali ladattiin valmiiksi lukulaitteille. Palautetta projektin osallistujilta kerättiin kyselylomakkeilla ja opettajahaastatteluilla. Tulosten perusteella lukulaitteet ovat tulevaisuuden opiskeluvälineitä, joskin tiettyjen toimintojen ja ominaisuuksien on kehityttävä, ennen kuin lukulaitteet mahdollistavat tehokkaan opiskelun ja tutkimuksenteon.

Sammandrag. Läsplattan – ett redskap för utbildning eller underhållning? Läsplattor i den akademiska miljön

Artikeln behandlar det läsplatteprojekt som genomförts vid Tritonia under hösten 2010 och våren 2011. Målet med projektet var att undersöka hur läsplattor lämpar sig för användning i den akademiska miljön samt att utreda hur lärare och studerande upplevde användningen av läsplattorna som hjälpmedel i undervisningen och som studieredskap. Under projektets gång provade fyra studerandegrupper och en lärargrupp Amazon Kindle-läsplattor på kurser inom olika ämnesområden. Kursböcker och annat kursmaterial laddades ner på läs-

plattorna. Respons från de medverkande i projektet samlades in via frågeformulär och lärarintervjuer. Resultaten visar att läsplattor är framtidens studierefskap; dock krävs det vissa förbättringar vad gäller funktioner och egenskaper innan läsplattorna möjliggör effektiva studier och effektiv forskning.

Introduction

Aim

In the autumn of 2010, The Tritonia Academic Library started an e-reader project with funding allocated by the city of Vaasa, in honor of the city's 400-year anniversary. In 2010, there was a growing interest in e-readers and tablet computers, especially by the local press. This gave the idea to start a project to examine the use of portable reading devices in an academic setting. The purpose was also to increase knowledge about e-books and e-readers in libraries and to promote the services of Tritonia.

The aim of the project was to investigate the application of e-readers in an academic setting and to learn how the teachers and students experience the use of e-readers in academic education.

Background

The e-book and e-reader market is booming now. Amazon announced that they are selling more Kindle books than printed ones, and Apple's iPad dominates the tablet computer market [Amazon.com, 19.4.2011]. In Europe, the e-book market has evolved slower, mainly because of the lack of content and the high price of e-readers and e-books, but the Kindle's arrival to Europe has livened up the market.

Libraries have also invested in e-books, purchased e-book databases, tested lending out e-readers to customers, and set up pilot projects. Even so, despite of their best efforts, the libraries have not forged their way into the e-book business. However, it is vital that the libraries keep on experiencing different e-book models as well as e-book and e-reader solutions in the future.

Research in the same field

Several studies concentrating on e-books, as well as articles about e-readers, were published at the beginning of the 21st century, however the devices never really broke through until the past couple of years. At the present, more and more studies again focus on e-readers. E.g., Clark, Goodwin, Samuelson and Coker [2008], concentrated on user experience and users' opinions about e-readers in their survey conducted at the Texas A & M University Libraries. The participants of the study, members of library and university staff, found the Kindle reader interesting, but questioned the potential application of the device in research libraries because of licensing issues, graphic display and cost.

Pattuelli and Rabina [2010], on the other hand, aimed to understand the effects of reading devices on everyday reading practices and the potential applications for library services. They gathered feedback from 20 library and information science students, who had used the devices for one week. The results were mixed, however the usability issues were outweighed by the portability and reader's convenience of use anywhere.

Clark, Goodwin, Samuelson and Coker [2008] and Pattuelli and Rabina [2010] all focused in their surveys mostly on leisure reading. The use of e-readers in an academic setting and the potential application of the e-reader as an educational tool have been much less explored themes in e-reader studies. There are few exceptions, including pilot studies conducted by seven universities in the USA [Damast, 2010] and Aalto University in Finland [Aaltonen, Mannonen, Nieminen & Hjelt, 2010]. In both studies, the students were given e-readers with course material for a certain period. The results showed certain usability. Students felt, for example that the lack of colors and the difficulties in navigation, browsing, bookmarking and taking notes made the devices awkward to use.

An academic setting – a challenge to e-readers

The purposes and ways of reading can offer a starting point for discussion about the challenges set for e-readers, as the way we read varies with the type of literature we read [see Marshall, 2010, p. 33]. For example, reading a fiction novel differs substantially from reading a textbook, as in leisure reading the text usually advances linearly. Reading for studying and research purposes involves browsing, glancing, seeking and re-reading. Annotation and navigation are important ways to interact with the text. [Marshall, 2010, pp. 37–36.] As a real alternative or replacement for paper books and computers, the reading devices should be able to support different ways of using the devices.

Reading devices of today are mainly focused on linear reading or more specific reading for entertainment. Most of the devices on the market have annotation and search functions, but as the studies [Aaltonen et al. 2010; Damast, 2010] may indicate, the users often find these functions awkward and slow to use. Also browsing the books is often found to be difficult. Other possible weaknesses emphasized in an academic setting are the lack of colors; as pictures, charts and tables are important parts of scientific documents.

The different formats can also create certain difficulties for students and researchers. E-books in ePUB format, for example do not have static page numbers, which makes it very hard to provide precise page numbers for citations. The same problem does not arise with PDFs, but because the PDF format is not scalable, the books and documents in this format may require scrolling, and are therefore challenging to read on some e-readers. [Ballhaus, Donk & Stokes, 2010, p. 3.]

Teaching, learning and e-books

The significance of information technology in teaching should not be underrated, as the students are already familiar with using information technology both in informal and formal settings. They are part of the Generation Y, the Net Generation, accustomed to navigate in the constant information flow. However, the filtering strategies they use to cope with vast information can often be described as hasty and superficial, which reflects how they regard and use information [Parment, 2008]. This generation is also more demanding than the previous one, expecting the teachers and librarians to keep up with the new technology.

As Cox (2010) points out, the teacher's attitudes and beliefs as well as the teacher's willingness to adopt new teaching methods and practices affect the perceived value of IT in learning. Alas, the studies indicate that once they have finished their training many teachers rarely see the need to question or change their teaching practices, including those related to the use of IT. [Cox, 2010, pp.16-17.] A number of researchers have looked at the influence of new technologies on student achievement and learning processes, but the results are both for and against [Minčić-Obradović, 2011, pp. 174–175]. For one thing, the potential change tends to be temporary and superficial, and the way of teaching and learning is seldom profoundly transformed.

E-books have the potential of being an efficient and effective educational tool, as the combination of text and multimedia can enhance readers' understanding of abstract concepts and theories [Ballhaus, Donk & Stokes 2010, p. 13; Collier & Berg, 2011, p. 32; Minčić-Obradović, 2011, p. 161]. Features such as customizability of text size, the ability to convert text to audio and built-in encyclopedia also have benefits in education [Minčić-Obradović, 2011, p. 161]. Textbooks read on e-readers enable real time dialogue and discussion between teachers and students, with options for sharing notes, comments and questions. Many of the e-readers do not yet have these features, but technical development has been so rapid that we will no doubt see them in the future.

Methodology

The project aimed to investigate the application of e-readers in an academic setting and to learn how the teachers and the students take to the use of e-readers on courses. The data was mainly collected through questionnaires and interviews. Next, we will discuss the choice of e-reader, preparing the test groups, and data collection methods.

The main reasons for choosing the Amazon's Kindle reader was the user-friendly interface, affordable price, range of functions such as a dictionary and text-to-speech function, and the possibility to download one e-book to several devices. The closed environment and the lack of EPUB support and Finnish or Swedish content were not considered major issues, as the aim of the project was not to concentrate on usability issues or to evaluate the device itself, but to focus on the pedagogical aspect of the e-readers in general.

The e-reader project started in September 2010, when the 3rd generation Kindle became available, and ended in May 2011. During the project five different groups of students experimented with the e-readers. The groups are presented in figure 1.

Subject and course	Number of students in the course	Period of use	Books
Technical Communication, research course in advanced studies	10	4 months	George F. Hayhoe: A Research Primer for Technical Communication
Journalistic, Mass media and communication	9	4 weeks	Joseph Turow: Media Today (3rd Edition)
Information Technology, database management in advanced professional studies	6	4 weeks	M. Lisin, J. Joseph and A. Goyal: Microsoft SQL Server 2008 Reporting Services Unleashed
Language (Swedish), Digital texts	11	4 weeks	Books from project Gutenberg, Maria Turtschaninoff's fantasy novel "Underfors"
Learning in Networks I, teacher group	15	3 weeks	Confronting the Challenges of Participatory Culture, Living and Learning with New Media

Figure 1. Test groups

The groups chosen for the project were small, advanced courses, where the teacher could choose the literature used for the course. We approached a couple of the teachers, as we knew them to be interested in trying out new methods and techniques. The books and other documents chosen by the teachers were downloaded on 25 Kindle readers (wifi). Later on, 5 additional Kindles were acquired. Kindle DX, Sony PRS-650 reader touch edition, Bookeen Cybook OPUS and iPad I, were also acquired, mainly for demo purposes.

A short introduction (20–30 minutes) was held for the test groups and the students were asked to sign a borrowing agreement. The participants were also given the opportunity to download their own documents on the Kindle reader. The introduction was the only contact with the students and all further communication went through the teacher.

The students were asked to answer online questionnaires before and after the test period. Due to the timing and resourcing of the project, the most manageable way of collecting data was through a questionnaire. The questionnaires included open questions as well as multiple-choice questions. In the first questionnaire, the respondents were asked about their technical skills, studying habits and attitudes towards new technology in general. The second questionnaire related to course studies, the use of the device and the respondents' thoughts about e-readers, studying and learning. To get in-depth insight into students' reactions and teachers' thoughts about e-reader applications, three teachers were interviewed. We also had access to a blog article and six reviews written by the students as additional assignments during their course.

In addition to the test groups, E-reader and e-book theme days were organized. During these three days over 200 students, staff members and other visitors acquainted themselves with different e-readers and the library's e-book collections. 67 visitors also filled in a questionnaire, which contained questions about the library's e-book collections and attitudes towards e-readers.

Results

The first questionnaire was filled in by 89 % of the students but only 56 % (20 out of 32) of the students answered the second questionnaire, despite of several reminders sent by email. In the teacher group, 10 out of 15 teachers filled in the questionnaire. Both the students and the teacher group can be categorized as early adopters or early majority on the innovation adoption curve of Rogers (2003, 281), as shown in the graph below. The majority of the respondents estimated their technical skills above average. In the next chapters, the respondents' attitudes towards the Kindle reader and Kindle's pedagogical value will be discussed.

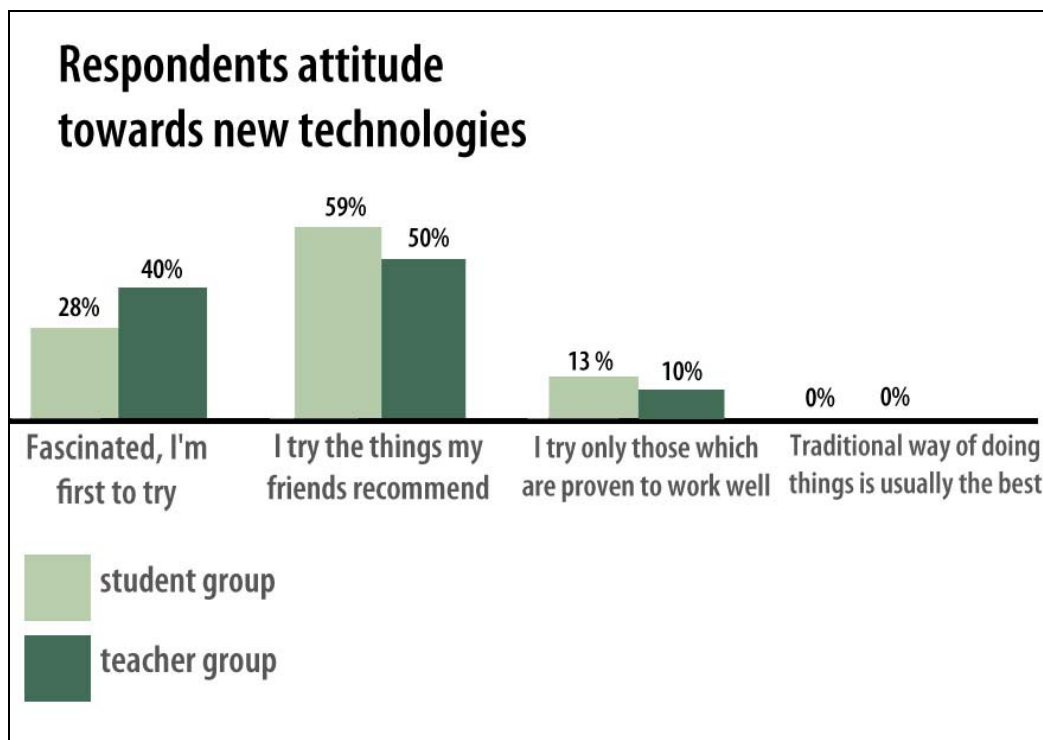

Figure 2. Respondents attitude towards new technologies

Respondents' attitudes towards the Kindle reader

One of the findings of the theme days and the student group meetings was that the e-readers seem to lack the “wow-factor”, which makes the tablet computers like iPad so attractive to people. As a couple of the respondents pointed out, the lack of colors, basic button navigation and poor internet browsing capabilities made them think of “old black and white TVs” and “the Middle Ages”. Still, half of the respondents said they would rather read documents on a basic e-reader than on a computer screen.

The teacher group appeared to be slightly more critical towards the Kindle reader than the student groups, especially judging by the answers to the open questions. Many compared the Kindle reader to iPad and found it insufficient, as “Kindle cannot compete with iPad, there’s so much more you can do with an iPad”. Even though the students in general gave lower values for example for different features, they seemed to be more neutral in their attitudes towards the Kindle reader. Many students did not seem to care whether they read the book in paper format or on an e-reader as long as they had access to book. Based on the students’ comments, one may speculate that changing the reading habits and

“getting used to the different format”, as several students put it, is really a greater issue for the students than the shortcomings in usability.

The teacher interviews also gave some clues as to how the students experienced the use of the e-readers, indicating that for them it would not necessarily be a problem to have a device for one purpose only. The students seem to want to keep their studies and free time apart, and for this reason, it is natural for many of them to have different devices for different purposes. That is, the iPad is for “all the fun stuff” like surfing, whereas the Kindle reader is a more serious device, meant for studying and reading. One of the students actually noted that it is actually a good thing that the Kindle reader does not have any unnecessary functions, because it is easier to concentrate on studying.

One of the teachers observed that the students seemed to take the course more seriously and that they were more active and ambitious than usually, but it is impossible to determine if this was a reaction to the new, interesting technology or if there simply were more enthusiastic students in the group than usually.

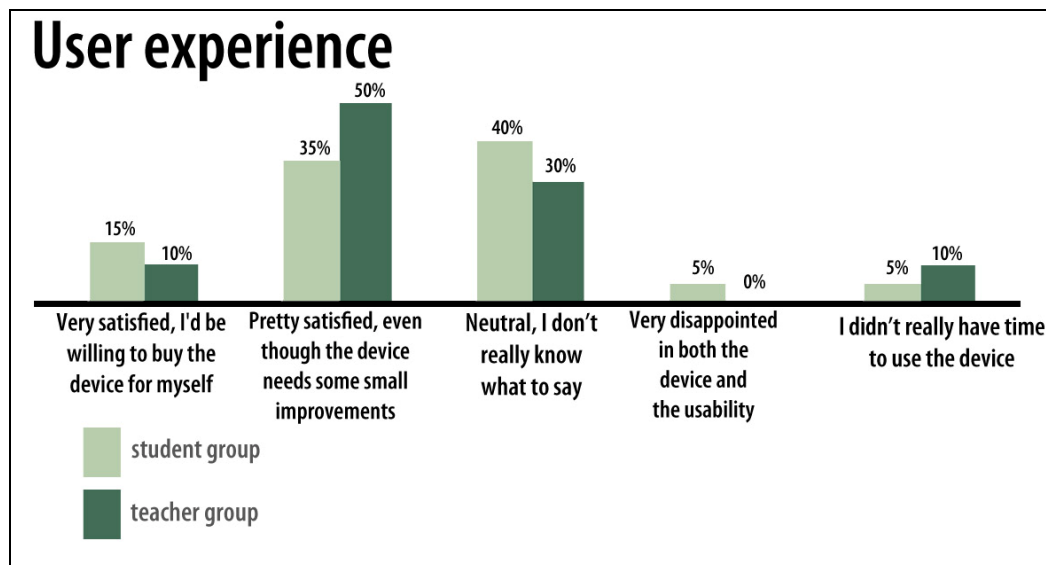

Figure 3. Overall user experience

In figure 3, the overall user experience is shown. Nearly every respondent had positive or at least neutral experiences of the Kindle reader. A majority of both the teachers and the students also estimated that the effect of the e-reader on studying and learning during the course was neutral or slightly positive.

As assumed by previous studies [Aaltonen et al. 2010, Ballhaus et al. 2010 & Damast, 2010], the features the respondents missed the most were touch screen, colors, internet browsing, real page numbers and scandic letters. Many of the teachers were especially dissatisfied with Kindle's PDF support, as reading the PDF file requires much navigation and the size of the text is small. The most appreciated features were the readability of the text, the portability, and the long battery life of an e-reader.

The Kindle reader in studying and teaching

Only a few respondents had previous experience of e-readers, so they -as expected- found it difficult to evaluate the potential applications of the device in teaching and studying. The students were most pleased that they did not need to chase textbooks in the library and carry heavy book bags to school. The three teacher interviews gave some insight into the possible ways of using e-readers.

Teacher 1 found it very important that his students, as future journalists, would read and explore text in the same way as their future readers would explore the text written by them. The use of e-reader made the teacher rethink his teaching methods and to present a concrete plan of how the course could be developed utilizing the Kindle reader to enhance the students' understanding of the subject. He also had ideas about using the Kindle for presenting reports.

Teacher 2 held this course for the first time and therefore did not yet have any ideas for renewing it. The idea of the course was to explore digital texts and the teacher got a special permission from the publisher to use a Swedish fantasy novel as course material. The students were satisfied that they could read a book without others knowing what they read and that they could alter the font size. As future primary school teachers, they also speculated if the e-reader could increase the motivation of reading among boys. These students felt that reading fiction would enhance the experience with multimedia and linking to web pages. Especially the fantasy novel with many references to real places would have given them a better reading experience if they could have used the web while reading.

The third interviewed teacher was not fully convinced of the benefits of e-readers in studying and teaching, mainly because of the difficulties in browsing the book and the poor support for PDF files. In her courses, the books are usually used as reference literature and with the Kindle it was hard to navigate

between the chapters and get an overview of the book. She also uses many PDF articles, which are awkward to read on the Kindle since they require scrolling.

In her opinion, the ideal teaching aid would not be the traditional book, but a service where a selection of different devices would be offered together with digital materials and pedagogical support. Other functions she wished for was a shared noting system.

Conclusions and discussion

Even though the study was a pilot project and the results may not be generalized because of the small and homogeneous sample, the feedback has been encouraging and we intend to continue the project in the autumn. There are features, such as browsing, PDF support and internet connection that need to improve, before the e-readers can enable efficient studying and researching in an academic setting. However, though many of the respondents still preferred the paper book, nearly all of them saw the e-reader as a future tool for studying.

As expected, the teachers with sparse experience of either the Kindle, the content of the specific e-book or the course, had few ideas on how to develop their courses. One month of e-reader usage seems to be too short a time and especially the teacher test period should start much earlier than the course. Consequently, future projects will focus on the teachers and they will be offered a longer loan period.

For libraries, the future vision is that the students and teachers could download library material easily from a distance on their own devices. For the time being, the e-books or e-readers are not a solution to current problems, especially as the vast majority of the libraries' present e-book collections are not compatible with most of the e-readers, and the books read on e-readers are often available only for private customers. The logistic questions, as charging the batteries and preparing the e-readers, also require a great deal of time and effort from the library staff, if the reading devices are lent to library patrons. However, to be part of the development and the chain of distributing e-books it is essential that libraries experiment with various e-book distribution models and e-readers.

The volume of e-resources increases every year and the remote access to the resources reduces the need to visit the library. This does not necessarily mean that the libraries are less important than before; it merely represents the change in patrons' needs. As the collections are more and more in digital format and the self-service increases, the libraries have more resources to concentrate on

the quality of service instead of quantity. There is a greater need for information services, personal guidance and information literacy education than ever.

Finally, from our point of view the project can be considered a success merely because it made some of the teachers rethink their methods of teaching and ways to develop the course. As a whole, the project shows that academic libraries can be a part of the teaching development, providing the tools and support for the teachers to develop their teaching methods and acquire new ideas and technology.

References

- Aaltonen, Mari, Mannonen, Petri, Nieminen, Saija & Hjelt, Marja (2010): 'A collaborative study: on the demands of mobile technology on virtual collection development', *World Library and Information Congress: 76th IFLA General Conference and Assembly*. 10-15 August 2010, Gothenburg, Sweden. <http://www.ifla.org/files/hq/papers/ ifla76/151-aaltonen-en.pdf>.
- Amazon.com, news release 19.4.2011: 'Amazon.com Now Selling More Kindle Books Than Print Books'. <http://phx.corporate-ir.net/phoenix.zhtml?c=176060&p=irol-newsArticle&ID=1565581&highlight=>
- Ballhaus, Werner, van der Donk, Marieke & Stokes, Phil (2010): 'Turning the pages: the future of ebooks', *Technology, Media & Telecommunications*, pwc. <http://www.pwc.com/gx/en/entertainment-media/publications/future-of-ebooks.jhtml>
- Clark, Dennis T., Goodwin, Susan P., Samuelson, Todd & Coker, Catherine (2008): 'A qualitative assessment of the Kindle e-book reader: results from initial focus groups'. *Performance Measurement and Metrics*, 9(2), 118–129.
- Collier, Jackie & Berg, Susan (2011). Student learning and e-books. In: S. Polanka (ed.), *No shelf required: e-books in libraries* (pp. 19-36). Chicago: American Library Association.
- Cox, Margaret (2010). The changing nature of researching information technology in education. In: A. McDougall (ed.), *Researching IT in education: theory, practice and future directions* (pp. 11-24). New York, NY: Routledge.
- Damast, Alison (2010): 'E-Book Readers Bomb on College Campuses'. *BusinessWeek* (June 11, 2010), 3.
- Marshall, Catherine C. (2010). *Reading and Writing the Electronic Book*. Synthesis Lectures on Information Concepts, Retrieval, and Services #9, San Rafael, California: Morgan & Claypool Publishers.
- Minčić-Obradović, Ksenija (2011). *E-books in academic libraries*. Oxford, UK: Chandos.
- Parment, Anders (2008). *Generation Y: framtidens konsumenter och medarbetare gör entré*. Malmö: Liber.
- Pattueli, Cristina M. & Rabina, Debbie (2010): 'Forms, effects, function: LIS students' attitudes towards portable e-book readers'. *Aslib Proceedings* 62(3), 228–244.
- Rogers, Everett M. (2003). *Diffusion of innovations*. 5th ed. New York: Free Press.

Tritonia yhteisesti
Det gemensamma Tritonia

Tritonian naiset osallistuvat vuosittain Vaasan Nice Run -tapahtumaan.
2010 Tritonialla oli kolme joukkuetta

Tritonias damer deltar årligen i evenemanget Vasa Nice Run.
År 2010 ställde Tritonia upp med tre lag

Kuva/Foto: Isabel Johansson

Ari Hovila

Yhteiskirjaston tietotekniikasta

Tiivistelmä

Artikkelin alussa taustoitetaan lyhyesti tieto- ja tietoliikennetekniikan yleisiä kehityslinjoja ja vaikutuksia. Seuraavaksi esitellään varsin konkreettisesti keskeisimmät yhteiskirjaston asiakkailleen ja henkilöstölleen tarjoamat tietotekniikkapalvelut. Paikoitellen sivutaan karkealla tasolla myös teknisiä ratkaisuja sekä valotetaan muutamia toiminnassa esille tulleita haasteita.

Sammandrag. Om datatekniken i det gemensamma biblioteket

Artikeln inleds med bakgrundsinformation om data- och datakommunikationsteknikens allmänna utvecklingslinjer och effekter. Därefter presenteras rent konkret de centrala datatekniktjänster som erbjuds kunder och personal vid det gemensamma biblioteket. Ställvis tangeras även, på allmän nivå, tekniska lösningar samt belyses några av de utmaningar som framkommit i verksamheten.

Tietotekniikan kehityksestä ja vaikutuksista

Tietotekniikka on koko historiansa ajan kehittynyt varsin vauhdikkaasti. Vaikutukset jokaisen arkielämään ovat kiistattomia, yhteiskunnan ja talouden perustoimintojen nojattessa yhä voimakkaammin digitaalitekniikkaan ja tietoverkkoihin.

Tietotekniikka on mahdollistava tekniikka, kuten höyryvoima teollistumisen alkutaipaleella. Uusia sovelluskohteita löydetään kiihtyvällä tahdilla ja heijastevaikutukset ovat usein sekä arvaamattomia että laaja-alaisia. Kukapa olisi osannut Internetin syntyaikoina ennustaa, että lähes kaikki arkielämässämme tarvittava tieto tulisi löytymään verkosta. Lisäksi langaton viestintä on tuonut tiedon ja palvelut mukaamme aina ja kaikkialle.

Viime vuosina on saatu todistaa jälleen uudentyyppisiä teknologian mahdollistamia ilmiötä. Näiden takana on ihmisten halu, tarve – ja nyt myös tekniset valmiudet – kommunikoida keskenään ja muodostaa valtamediasta riippumattomia verkostoja ja sisältöjä. Niinpä kirjastonkin kuulumisia voit seurata tänä päivänä Twitterissä ja ottaa sen kaveriksi Facebookissa.

Vaikka yleisesti korostetaan tieto- ja viestintätekniikan huimaa kehitystä, niin toisaalta on syytä muistaa alan matemaattisten ja luonnontieteellisten perusteiden pysyneen pitkälti ennallaan. Valmistustekniikan, volyymien ja nopeuksien kasvu on luonut tilaa kuitenkin yhä innovatiivisemmille tuotteille ja palveluille.

Teknologian vaikutukset tuntuvat myös tieteellisen tiedon käyttötavoissa ja levityksessä, haastaen osaltaan kirjaston roolin tutkimustiedon portinvartijana. Toisaalta esiin on noussut uusia näkökulmia. On olemassa selkeä tarve tieto- ja kirjastoammattilaisten osaamiselle, kun etsitään tapoja hallita, organisoida ja saattaa mielekkäästi käytettäväksi jatkuvasti lisääntyvää digitaalista aineistoa.

Seuraavilla sivuilla kuvataan tämän päivän tieteellisen yhteiskirjaston tietoteknistä ympäristöä ja palveluja konkreettisemmin. Rauta on kuitenkin edelleen rautaa, insinöörit insinöörejä, lelut ne vain uusiutuvat!

IT-ympäristö ja palvelut

Asiakastyöasemat

Asiakkaiden käytössä olevat työasemat muodostavat näkyvimmän osan it-palveluista kirjaston tiloissa. Tyypillisesti työasemissa käytetään selainohjelmia tiedonhakuun ja verkko-opiskeluun sekä erilaisia sovelluksia harjoitustöiden ja opinäytetöiden laatimiseen.

Yliopistonrannan asiakastiloissa on noin 120 työasemaa, osa sijoitettuna avainkortilla aina käytettävissä olevaan lukusaliin. Lisäksi rakennuksen torni-osasta löytyy lähinnä opinnäytettään kirjoittaville opiskelijoille 26 Tritonian työasemilla varustettua vuokrahuonetta.

Aika ajoin kampuksella on herätelty keskustelua asiakastyöasemien tarpeellisuudesta, sillä varsinkin uusilla opiskelijoilla on entistä useammin käytössään omia laitteita, myös kannettavia. Tästä huolimatta lukukausien ollessa kiireisimmillään saattaa olla vaikeaa löytää vapaata työasemaa, eikä lähitulevaisuudessa niiden määrää olla karsimassa. Käytön voi odottaa pikemminkin lisääntyvän, kun 2010 alusta Tritoniaan liittyneiden ammattikorkeakoulujen käyttäjät aktivoituvat entistä enemmän.

Asiakastyöasemien teknisen ylläpidon näkökulmasta on vuosien varrella harkittu työasemien virtualisointia. Tarvetta on kuitenkin pienentänyt järjestelmänhallinta-tuotteiden käyttöönotto, joiden avulla työasemien ylläpito tehostuu. Lisäksi perinteisten PC-koneiden luotettavuus, hankinnan helppous ja pitkät takuuajat

ovat siirtäneet kokeiluja kuitenkin eteenpäin ja virtualisointi on keskittynyt palvelinjärjestelmiin.

Kirjautuminen työasemille ja tulostaminen

Tritonian työasemien asiakaskäyttäjistä valtaosa on emo-korkeakoulujen opiskelijoita ja henkilökuntaa. Kirjautuminen työasemille on järjestetty erikseen kunkin tahon oman tietohallinnon ja Tritonian IT-yksikön yhteistyönä.

Toteutusta on helpottanut se, että kaikilla korkeakouluilla on käytössään samaa tekniikkaa: Windows-toimialueet. Toimialueiden välille on rakennettu luottosuhteet, joiden ansiosta kirjaston asiakas pääsee työasemalle oman korkeakoulunsa tunnuksilla.

Yliopistonrannassa tietoliikenneverkko on osa Vaasan yliopiston lähiverkkoa ja IP-osoitteet on lohkaistu Vaasan yliopiston osoitevaruudesta. Tämän vuoksi työasemakirjautumisen vaatima verkkoliikenne muihin organisaatioihin on edellyttänyt sopivien palomuurimäärittysten tekoa.

Tulostuspalvelut on toteutettu myös talokohtaisesti siten, että kukin organisaatio on määritellyt omaan tulostuspalvelimeensa kirjaston tiloissa olevat asiakastulostimet.

Järjestelyn etuna asiakkaalle on se, että hän voi ilman erillisiä toimenpiteitä tulostaa Tritoniassa oman korkeakoulunsa tulostus-käytäntöjen ja -kiintiöiden puitteissa.

Ongelmatilanteet

Paikallisten korkeakouluasiakkaiden palvelut on pyritty järjestämään mahdollisimman samankaltaisiksi kuin heidän omilla kampuksillaan. Tämän vuoksi ongelmatilanteissa asiakkaan on joskus vaikea ymmärtää, ettei hänen tietoteknistä pulmaansa kenties voida lainkaan ratkaista paikan päällä.

Ongelmatilanteiden ratkaisussa joudutaan heti alkuun selvittämään paljon taustatietoja, kuten mistä organisaatiosta henkilö tulee, onko hän opiskelija vai kuuluuko henkilökuntaan, toimiiko Vaasan yksikössä vai kenties organisaation muissa toimipisteissä jne.

Kun taustatiedot on selvitetty, saattaa pulma liittyä kotiorganisaation käyttäjä-tunnukseen, erityisohjelmiin tai käytännön järjestelyihin. Tritoniassa voidaan vain rajallisesti avustaa muiden kuin omassa hallinnassa olevien järjestelmien kanssa, joka saattaa johtaa asiakkaan kierrättämiseen useammalle luukulle ennen ongelman ratkeamista. Palvelun ja ohjeistuksen sujuvuuden eteen pitääkin jatkuvasti tehdä töitä ja pyrkiä pitämään keskeisimmät prosessit mahdollisimman selkeinä ja suoraviivaisina.

Kirjastopalvelut verkossa

Tritonian toiminnan alku osui yhteen kansallisen kirjastojärjestelmän vaihdon kanssa. Vanha VTLS vaihtui Voyageriksi, joka sittemmin on palvellut kaikkia yliopisto- ja amk-kirjastoja. Voyagerin voi sanoa myös vakiinnuttaneen web-asioinnin osaksi kirjastojärjestelmän palvelukonseptia. Tämä on mahdollistanut mm. selainpohjaiset hakutoiminnot, lainojen uusimisen ja varausten hallinnan.

Kirjaston www-sivuston historia ulottuu muiden yliopistojen tapaan 1990-luvun puoliväliin. Sivut uusittiin viimeksi 2010 alussa ja ne toimivat keskeisenä tiedotuskanavana eri sidosryhmille. Verkkosivujen kautta tarjotaan myös vuorovai- kuttaisia palveluita. Asiakkaat voivat esimerkiksi varata Yliopistonrannan ryhmä- työtiloja sivuilta löytyvän palvelun avulla. Vaasan yliopiston opinnäytetöille löytyy sovellus, jolla opiskelijat palauttavat sähköiset versiot töistään sekä hakevat ja lukevat jo tallennettuja graduja.

E-aineistot

Vielä Tritonian peruskiveä muuratessa yleinen mielikuva kirjaston tarjoamasta elektronisesta aineistosta oli nippu kiiltäviä CD-levyjä, jotka parhaimmillaan oli- vat käytettävissä omassa lähiverkossa. Tänä päivänä puolestaan laajoja verkko- aineistoa hankitaan ja asetetaan asiakkaiden käyttöön jo enemmän kuin perintei- siä kirjoja.

Tritonia huolehtii Vaasan yliopiston ja Vaasan ammattikorkeakoulun e-aineisto- jen hankinnasta ja käyttöön asettamisesta. Aineistoja on kätevinä käyttää Nelli- portaalin¹ kautta. Portaaliin kirjaututaan kunkin korkeakoulun omilla tunnuksilla, käyttäen kansallista HAKA-luottamusverkoston² infrastruktuuria.

¹ <http://www.nelliportaali.fi/>

² <http://www.csc.fi/hallinto/haka>

Portaalin kautta on helppo kohdistaa hakuja useisiin aineistoihin ja tallettaa löytämiään resursseja myöhempää käyttöä varten. Lukuisten aineistotoimittajien erilaiset käyttöliittymät ja ohjelmistoratkaisut poikkeavat kuitenkin toisistaan paljon, joten tottumaton käyttäjä saa olla tarkkana oikean tiedon löytämisessä. Valmiuksia voi kohentaa vaikkapa osallistumalla kirjaston järjestämiin tiedonhaku-koulutuksiin.

E-aineistojen etäkäyttö kampuksen ulkopuolelta on tänä päivänä varsin sujuvaa, joten kirjastopalvelut ovat laajasti saatavilla aina kun käytössä vain on verkkoyhteys. Tritoniassa ylläpidetään Vaasan yliopiston ja Vaasan ammattikorkeakoulun etäkäyttöratkaisuja, jotka on toteutettu EZProxy-ohjelmistolla. Etäkäyttö onnistuu helpoiten kirjautumalla oman kotiorganisaation tunnuksilla Nelliin, jolloin etäkäyttöratkaisu toimii taustalla ilman lisätoimia.

Tritonian juhlavuoden aikana on käynnissä elektronisten lukulaitteiden kokeilu, joka on uusi jakelumahdollisuus sähköisessä muodossa olevalle kurssikirjallisuudelle. Tuloksia on odotettavissa vuoden 2011 kuluessa.

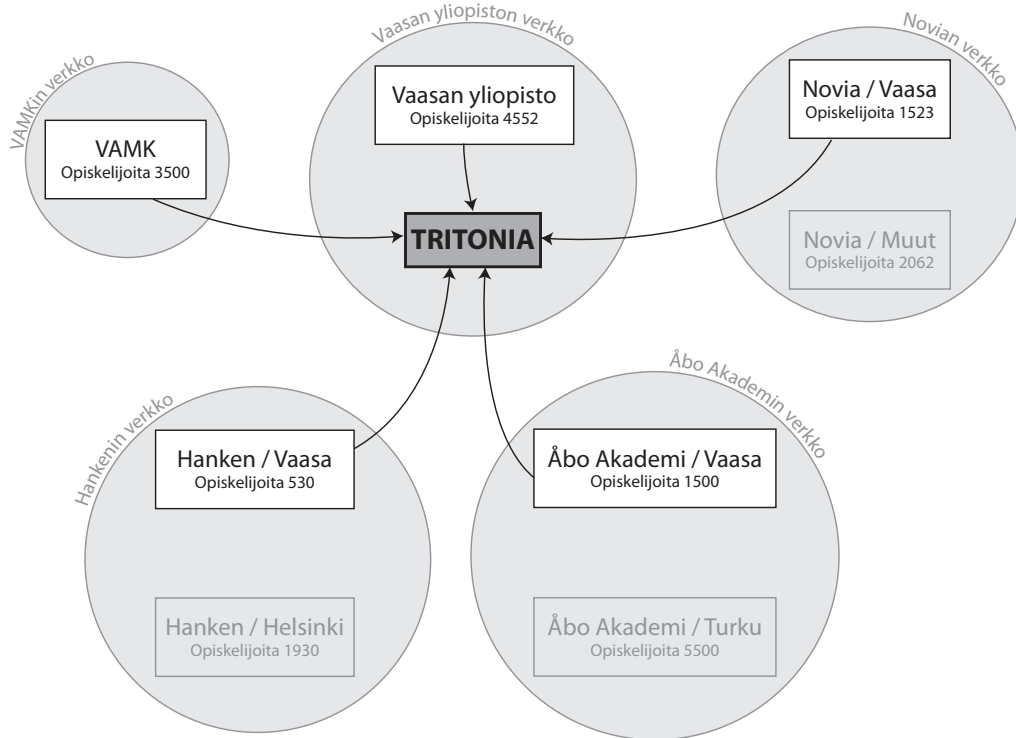
E-aineistojen paikalliskäyttö

Yksi yhteiskirjaston keskeisistä tavoitteista on tarjota kaikkien osallistuvien organisaatioiden e-aineistoille mahdollisimman helppo ja laaja käytettävyys. E-aineistojen toimittajat sallivat usein ns. paikalliskäytön. Tämä tarkoittaa, että kirjaston toimipisteeseen fyysisesti saapuvalla asiakkaalla on mahdollisuus käyttää aineistoa kirjaston tiloissa, vaikkei hänellä olisi mitään muodollista suhdetta yhteiskirjaston taustaorganisaatioihin.

Yleisesti paikalliskäyttö rajataan tiettyyn organisaatioon ja tiloihin IP-osoitteiden avulla. Tällöin paikalliskäyttö on mahdollista vain IP-osoitteita hallinnoivan organisaation verkosta ja koskee vain kyseisen tahon hankkimaa aineistoa. Koska Tritonian yliopistonrannan toimipisteessä käytetään Vaasan yliopiston verkkosoitteita, rajoittuu paikalliskäyttöoikeus Vaasan yliopiston hankkimaan materiaaliin.

Tämä on ristiriidassa yhteiskirjaston lopullisen tavoitteen kanssa, sillä järjestely ei salli pääsyä kaikkien yhteiskirjaston osapuolten hankkimiin resursseihin. Parhailaan on käynnissä Kansalliskirjaston ja Tritonian pilottiprojekti, jossa näihin kysymyksiin haetaan ratkaisumalleja ja kustannuksia kartoitetaan.

Kuvassa I on esitetty Tritonian käyttäjien ja toimipisteiden jakaumaa karkealla tasolla.

Kuva I. Tritonian jäsenorganisaatiot, verkot ja käyttäjät

Videoneuvottelupalvelut

Tritoniassa on käytössä kaksi pienryhmille sopivaa videoneuvottelulaitteistolla varustettua tilaa, jotka ovat kaikkien emo-korkeakoulujen käytettävissä. Videoneuvottelua hyödynnetään erityisesti yliopistojen välisten kokousten ja työryhmien toimesta, mutta myös opetushenkilökunta on löytänyt palvelun.

Videoneuvotteluhuoneissa näkyvimät muutokset ovat liittyneet näyttötekniikan ja tarkkuuksien parantumiseen. Videotykit ja vanhat televisiot on korvattu taulutelevisioilla ja ensimmäinen neuvottelulaite on vaihdettu HD-tasoiseksi.

Moodle ja E-lomake

Vaasan yliopiston verkko-oppimisolustana käytetään Moodlea, joka löytyy nykyisin lähes kaikkien korkeakoulujen työkaluvalikoimasta. Moodlen käyttö on

lisääntynyt vuosittain ja Vaasan yliopiston palvelussa vieraileekin lukukausien aikana 2500–3000 käyttäjää kuukausittain. E-lomake ohjelmistolla puolestaan laaditaan verkkoon sähköisiä kyselylomakkeita, joten se soveltuu vaikkapa tutkimusaineiston keruuseen opinnäytetyötä varten.

Näiden Vaasan yliopistolle suunnattujen palvelujen sijoittuminen Tritoniaan juontaa juurensa kirjaston syntyaikoihin. Tritoniaa suunniteltaessa oli koko maassa käynnissä hankkeita, jotka myöhemmin johtivat ”opetusteknologia”-yksiköiden perustamisiin. Vaasan yliopisto ei perustanut erillistä yksikköä, vaan sijoitti palveluita rakenteilla olevaan Tritoniaan.

Järjestelyn voi myöhemmin todeta aiheuttaneen tiettyjä ristiriitoja, kun valtaosa Tritonian palveluista kuitenkin tarjotaan kaikille yhteistyössä mukana oleville osapuolille. Tritonian kaltaisessa yhteisessä hankkeessa onkin tärkeää määritellä etukäteen osallistuvien tahojen vastuut, tarjottavat palvelut sekä prosessit, jotta vältetään turhilta epäselvyyksiltä.

Hallinnolliset IT-palvelut

Lukuisat organisaatiot painivat tietojärjestelmien viidakossa, josta löytyy eri aikakausina hankittuja ja toistensa kanssa epäyhteensopivia järjestelmiä. Tritonia ei muodosta tässä suhteessa poikkeusta. Toimiminen usean organisaation solmupisteessä tuo omat mausteensa päivittäisille rutiineille.

Taustalla vaikuttavia tekijöitä on useita. Eräs huomionarvoinen seikka on se, että Tritoniassa työskentelevät henkilöt ovat työsuhteessa omiin kotiorganisaatioihinsa, eivät Tritoniaan. Tästä johtuen Tritoniasta löytyy kaikkien viiden korkeakoulun järjestelmien loppukäyttäjiä.

Kärjistetysti voidaan päätyä tilanteeseen, jossa tiettyyn prosessiin – esimerkiksi vuosilomien hallintaan – löytyy viisi hieman erilaista tapaa, viisi eri tietojärjestelmää, viidet eri käyttäjätunnukset ja salasanat. Mikäli esimiehellä on alaisia kaikista jäsenorganisaatioista, on helppo ymmärtää että kokonaiskuvaa on hankala hahmottaa, prosesseja vaikea tehostaa ja tuen saaminen ongelmatilanteissa voi kestää aikansa.

Toisaalta on ehdottomasti kustannustehokasta, ettei kaikkia hallinnollisia järjestelmiä tarvitse hankkia ja ylläpitää Tritoniassa vaan voimme hyödyntää yliopistojen jo tekemiä palvelukonsepteja. Näin onkin tehty esimerkiksi laskujen käsittelyn osalta.

Tulevaisuudessa tärkeintä on sopivan tasapainon löytäminen, jolloin yliopistojen palvelut ja prosessit sekä Tritonian omien prosessien kehittäminen tukisivat toisiaan mahdollisimman hyvin myös tietojärjestelmätasolla.

Palvelut omalle henkilöstölle

Tritonian oma IT-yksikkö tarjoaa tiettyjä peruspalveluita paikallisesti henkilöstölleen, kuten sähköposti- ja kalenteripalvelut sekä kone – ja ohjelmistoasennukset. Lähituki on tärkeää, varsinkin erityisosaamista vaativien kirjastoalan ohjelmistojen kohdalla.

Talon sisäisiä prosesseja tukemaan on luotu myös omia järjestelmiä, kuten intranet palvelu, jonne on rakennettu arkea helpottavia sovelluksia. Esimerkeistä käyvät vaikkapa säilytyskaappien avainlainaus-sovellus, Tritonian henkilöstön tiedot yhteen kokoava henkilöstöhallintoa helpottava sovellus, sekä web-sivujen sisällön tuotantojärjestelmä.

Lopuksi

Yhteistyöstä riippuvassa organisaatiossa on mielenkiintoista ja paikoin haastavaa toimia. Sidosryhmiä on paljon ja omasta toiminnasta riippumattomat muutokset piristävät usein päivää. Tiedottamista ja viestintää voi aina parantaa, sillä yksin on vaikea tehdä yhteistyötä.

Ann-Sofie Källund

Tvåspråkighet i Tritonia

Sammandrag

Samarbetet mellan högskoleenheterna i Vasa har debatterats under flera decennier. Ett tvåspråkigt universitet i Vasa har dock aldrig förverkligats, och en orsak till detta har varit rädslan för att en tvåspråkig lösning i längden skulle visa sig bli enspråkig. Med denna artikel syftar jag till att påvisa motsatsen, dvs. att en tvåspråkig organisation mycket väl kan innebära levande tvåspråkighet även på längre sikt. Tritonia utgör ett utmärkt exempel på hur finska och svenska kan samexistera inom en och samma organisation utan att något av språken försvagas.

Tiivistelmä

Vaasalaisten korkeakoulujen yhteistyöstä on keskusteltu jo usean vuosikymmenen aikana. Kaksikielinen yliopisto ei ole kuitenkaan koskaan toteutunut Vaasassa, syynä on mm. ollut pelko siitä, että kaksikielinen ratkaisu ajan mittaan osoittautuisi yksikieliseksi ratkaisuksi. Tällä artikkelilla haluan väittää päinvastaista; kaksikielinen organisaatio voi hyvinkin tarkoittaa elävää kaksikielisyyttä myös pitkällä aikavälillä. Tritonia muodostaa mainion esimerkin siitä, miten suomi ja ruotsi voivat toimia rinnakkain saman organisaation sisällä ilman, että kumpikaan niistä heikentyisi.

Förvaltningsmässig bakgrund

Vid Tritonias tillblivelse 2001 hade man under en längre tid debatterat för- och nackdelar med tvåspråkiga lösningar inom Vasas högskolevärld. Enligt Ehrström (2010: 411–413) fördes tankar om ett tvåspråkigt universitet i Vasa fram redan på 1970-talet. Debatten var som livligast under åren 1989–1990, då undervisningsminister Christoffer Taxell förde fram den nu välbekanta tesen om att tvåspråkiga lösningar tenderar att i slutändan bli enspråkiga (dvs. finskspråkiga). Ett tvåspråkigt universitet i Vasa förverkligades heller aldrig, utan de finsk- och svenskspråkiga högskoleenheterna i Vasa kom att utvecklas separat.

Projektet med att grunda ett tvåspråkigt vetenskapsbibliotek i Vasa mötte inte språkligt motstånd på samma sätt, även om det förståeligt nog fanns en viss rädsla vid Åbo Akademi och Svenska handelshögskolan att den svenskspråkiga servicen inte skulle kunna garanteras på en tvåspråkig enhet. Även på ministerienivå fanns en viss tveksamhet vad gällde den tvåspråkiga lösningen¹. De

¹ Se närmare i Eila Rekiläs artikel

största problemen vid det gemensamma bibliotekets planering härrörde sig dock från universitetens olikartade interna struktur, inte från språkpraxisen. Finska och svenska användes växelvis såväl under planeringsmötena som i protokollen från dessa.

I det första biblioteksavtalet från 1998 fastslås att "Bibliotekets personal skall kunna betjäna kunderna både på finska och svenska. En del av personalen skall ha fullständiga kunskaper i svenska." Personalen vid Tritonia uppgjorde även egna etiska spelregler under hösten 2009, där man bland annat fastslog att "I kundservicen använder vi det språk som kunden väljer (finska, svenska eller engelska)".

Hur garanterades då tvåspråkigheten i praktiken? En viktig faktor var troligen att bibliotekspersonalen bibehöll sin tillhörighet till moderuniversitetet, vilket medförde språkkrav i enlighet med dess stadganden. För att väljas till en ÅA-tjänst vid Tritonia krävdes m.a.o. utmärkta kunskaper i svenska.

Tvåspråkigheten i praktiken

Trots de goda utgångspunkterna förekom i början en del kritik i pressen mot den svenskspråkiga servicen vid Tritonia. Ett par svenskspråkiga lärarstuderande tyckte inte att tvåspråkigheten fungerade då de begärde hjälp vid informationsdisken (Vbl 30.8.2001). Tvåspråkigheten försvarades dock av såväl ÅA-rektorn Sven-Erik Hansén som av andra. Dagen efter att kritiken hade publicerats konstaterade Tom Wilhelms i Vbl att "Tritonia måste få en chans att hitta rutinerna för hur de svenskspråkiga bäst skall betjänas". Han menade även att "nyttan [med ett gemensamt bibliotek] bör rimligtvis vara större än – förhoppningsvis marginella – kommunikationsproblem vid biblioteksdisken".

Kjell Herberts ansåg (Vbl 27.9.2001) att flerspråkigheten primärt handlar om vardagslösningar, vilket innebär att en flerspråkig miljö måste sända ut flerspråkiga signaler. Skyltar måste t.ex. finnas på de officiella språken, vilket även var fallet i det gemensamma Tritonia (se bild 1 och 2).

Bild 1. Skylt för kursböcker

Fotograf: Jonna Hahto

Bild 2. Skylt till forskartornet

Fotograf: Jonna Hahto

Herberts upplevde sig dessutom alltid ha blivit bemött av vänlig och kunnig personal. Han konstaterade samtidigt att han även på det gamla biblioteket vid Vasa universitet hade blivit bemött på svenska, om han själv ville det, vilket visar att en fungerande tvåspråkighet inte egentligen är beroende av vad som stadgas i instruktioner o.d. utan bottnar i en personlig vilja att betjäna kunden på bästa sätt.

Naturligt nog hade personalen varierande språkkunskaper: endel var så gott som tvåspråkiga, medan andra hade en mer enspråkig bakgrund. Eftersom informationen till kunderna skulle vara likvärdig på finska och svenska, ledde detta till en hel del översättningsarbete, vilket utfördes vid sidan av andra arbetsuppgifter. Med tiden blev detta omfattande översättningsarbete övermäktigt, vilket ledde till att Tritonias direktion 13.2.2003 fattade beslut om att inrätta en tjänst som översättare-informatör. Översättare-informatören skulle vara anställd av Åbo Akademi och till arbetsuppgifterna hörde framför allt översättningsuppgifter, främst från finska till svenska och engelska, samt skötande av bibliotekets externa och interna information.

Även om man nu fick en person med skilt ansvar för översättning, kvarstod förstås kravet på (åtminstone muntliga) språkkunskaper för den övriga personalen, speciellt i kundbetjäningen. Enligt de kundenkäter som utförts under årens lopp har den tvåspråkiga kundbetjäningen fungerat väl. Christina Flemming konstaterar i en analys av den enkät som utfördes 2006 (<http://www.tritonia.fi/?d=371&l=2>) att det är särskilt glädjande att det tvåspråkiga biblioteket enligt kunderna lyckats över förväntan med att ge service på modersmålet.

Veera Puro-Aho skriver i sin rapport över enkäten år 2008 (<http://www.tritonia.fi/?d=371&l=2>) att det under detta år inte fanns någon skild språkfråga i enkäten, som utfördes i Nationalbibliotekets regi. Man hade dock möjlighet att kommentera språkkunskaperna i de öppna svaren. Utdrag ur rapporten:

En svarande uppger att han inte alltid fått betjäning på svenska, vilket han gärna vill ha. En svarande skriver att språkförståelsen varierar hos personalen men att det är ok för honom att byta till finska om det behövs och om det inte sårar personalens yrkesstolthet. En svarande berömmar Tritonia med orden "servicen på svenska är mycket bra". Servicen på finska tas inte upp i de öppna svaren.

Den interna tvåspråkigheten

Från och med 2010 kom även den tvåspråkiga Vasa yrkeshögskola och den svenskspråkiga Yrkeshögskolan Novia med i Tritoniasamarbetet (ett partiellt samarbete hade inletts redan tidigare). När yrkeshögskolorna kom med fanns redan klara rutiner för hur tvåspråkigheten sköttes, vilket innebar att förändringen på förvaltningsnivå inte var så stor rent språkligt sett. Alla officiella dokument uppgjordes redan på två språk som en del av vardagen.

Vad gäller den interna kommunikationen skedde inga större förändringar. Man fortsatte med den språkliga praxis som rått sedan tidigare inom Tritonia: en fråga kunde ställas på svenska, och kollegan svarade på finska (eller vice versa).

Denna flexibilitet utgör en av grundstenarna för den välfungerande interna tvåspråkigheten vid Tritonia.

Även vid interna möten är tvåspråkigheten en självklarhet. Diskussionerna förs växelvis på finska och svenska, och protokollen uppgörs på sekreterarens modersmål (alternativt delvis på finska, delvis på svenska om det faller sig mest naturligt).

Åren 2008 och 2010 gjordes interna enkäter för personalen, där man fick kommentera hur man upplevt förändringarna i verksamheten. År 2008 låg fokus på hur personalen från Vasa universitet, ÅA och Hanken hade upplevt grundandet av det gemensamma Tritonia, medan 2010 års enkät berörde sammanslagningen med yrkeshögskolornas bibliotek.

Enkätsvaren från 2008 visar att tvåspråkigheten i stort upplevdes som en positiv förändring: den fick medelvärde 4,1 på en skala från 1 till 5. Man medgav dock att det i början upplevdes som en utmaning att använda det andra inhemska språket i större utsträckning än tidigare, men situationen blev lättare efterhand. En svarande kommenterade: "Vihdoin saan käyttää ruotsin kieltä päivittäin!" I enkätsvaren från 2010 fanns inga kommentarer om tvåspråkigheten, tydligen upplevdes den nu som en självklarhet.

Man kan konstatera att fullständig tvåspråkighet är förunnat få av oss. Däremot är flexibiliteten viktig: i den interna kommunikationen i Tritonia är det vanligt att var och en använder sitt eget modersmål, vilket bidrar till att båda språken blir en naturlig del av vardagen på arbetet – även utanför kundbetjäningen. Om vi alla skulle behärska båda språken perfekt, är risken stor att vi av bekvämlighets-skäl skulle övergå till att kommunicera på bara ett språk.

Tvåspråkighetens framtid i Tritonia – och i Vasas högskolevärld

Som tidigare nämnts har det stor betydelse för den levande tvåspråkigheten vid Tritonia att personalen står i anställningsförhållande till respektive moderhögskola. Detta innebär bl.a. att personalen finns med på e-postlistorna för sin egen högskola och på det sättet tar del av information på sitt eget språk, vilket bidrar till att man t.ex. håller sig à jour med facktermer på modersmålet.

Vad gäller kundbetjäningen är det i sig en självklarhet att kunden betjänas på sitt modersmål (finska, svenska) eller på engelska. Detta utgör, som tidigare konstaterats, en väsentlig del av ett välfungerande servicekoncept och är (eller borde åtminstone vara) oberoende av formella språkklausuler i de styrande dokumenten för biblioteket.

Peter Ehrström konstaterar i en ledare i Vbl 21.8.2008 att "Vetenskapsbiblioteket Tritonia är ett utmärkt bevis på hur väl och okomplicerat tvåspråkiga lösningar kan fungera i Vasa". (<http://www.vasabladet.fi/story/?linkID=15717&highlight=Vasabladet>) Han anser att det i Vasa finns förutsättningar att kombinera språkliga garantier med tvåspråkiga högskolestrukturer. Även Vasa universitets styrelseordförande Ole Norrback anser att utbildningsenheterna i Vasa kunde samarbeta mera kring tvåspråkig utbildning (Vbl 17.3.2011). Framtiden får utvisa hur det blir. I vilket fall som helst har Tritonia utgjort en vägvisare och modell för kommande tvåspråkiga organisationer.

Litteraturförteckning

Ehrström, Peter (2008). Universiteten och tvåspråkigheten. // Vasabladet 21.2.2008.

Ehrström, Peter (2010). Från bomull till kunskapsindustri : en lokalitets- och restruktureringsundersökning av stadsdelen Brändö, Vasa. Vasa: Scriptum.

Herberts, Kjell (2001). K-samhällets tvåspråkiga oaser. // Vasabladet 27.9.2001.

Lampi, Niklas (2001). Mer finska än svenska på Tritonia. // Vasabladet 30.8.2001.

Nyberg, Björn (2011). Det är gränserna som är problem, inte skillnaderna. [Intervju med Ole Norrback] // Vasabladet 17.3.2011.

Wilhelms, Tom (2001). Må taxellska paradoxen komma på skam i Vasa. // Vasabladet 31.8.2001.

Miten me sen koimme – Tritonian henkilökunnan näkökulma yhteiskirjastossa

Tiivistelmä

Tritonian henkilöstö koostuu vaasalaisten korkeakouluyksiköiden kirjastohenkilöstöstä, jotka ovat palvelusuhteessa omiin korkeakouluihinsa. Vuonna 2009 vakituisen henkilöstön määrä oli 34,5 ja näistä Vaasan yliopistoon kuului 25 henkilöä, Åbo Akademiin 7,5 ja Hankeniin 2. Uuden organisaation myötä vuonna 2010 vakituista henkilökuntaa oli 47, joista 25,5 kuului Vaasan yliopistoon, Åbo Akademiin 8,5, Hankeniin 2, Vaasan ammattikorkeakouluun 7 ja Yrkeshögskolan Noviaan 4. Henkilöstö on osa omaa korkeakouluaan ja Tritoniaa. Tässä artikkelissa kuvataan henkilöstön kokemuksia Tritonian uudesta organisaatiosta ja Tritonian muutoksiin sopeutumisesta. Artikkelin perustuu Tritonian järjestämiin henkilöstökyselyihin vuosina 2008 ja 2010. Kyselyissä pyydettiin henkilökuntaa arvioimaan Tritonian onnistumista eri ydintoiminnoissaan ja työilmapiirissään asteikolla 1–5, jossa 5 oli paras mahdollinen ja 1 huonoin. Henkilöstö sai antaa myös sanallisia arvioita. Kyselyn kokonaisarvio vuonna 2010 oli keskiarvoltaan 3,5, kun keskiarvo vuonna 2008 oli 3,4, jolloin voidaan olettaa sopeutumisen muutokseen olleen hieman helpompi kuin ensimmäisen vaiheen muutoksessa.

Sammandrag. Hur vi upplevde det – det gemensamma biblioteket ur personalens perspektiv

Tritonias personal består av bibliotekspersonalen vid högskoleenheterna i Vasa. Var och en i personalen står i anställningsförhållande till sin egen högskola. År 2009 uppgick den fasta personalen till 34,5 personer. Av dessa hörde 25 till Vasa universitet, 7,5 till Åbo Akademi och 2 till Hanken. I och med den nya organisationen uppgick den fasta personalen 2010 till 47 personer, av vilka 25,5 var anställda av Vasa universitet, 8,5 av Åbo Akademi, 2 av Hanken, 7 av Vasa yrkeshögskola och 4 av Yrkeshögskolan Novia. Personalen är en del av både sin egen högskola och Tritonia. I denna artikel beskrivs personalens erfarenheter av Tritonias nya organisation samt hur man anpassat sig till förändringarna i Tritonia. Artiklen baseras på de personalenkäter som Tritonia ordnat år 2008 och 2010. I enkäterna ombads personalen att utvärdera hur väl Tritonia lyckats med olika kärnuppgifter samt med arbetsklimatet. En skala mellan 1 och 5, där 5 var bästa möjliga vitsord och 1 sämsta, användes. Personalen fick även utvärdera dessa aspekter med fria formuleringar. Medelvärde för hela enkäten år 2010 var 3,5, medan det var 3,4 år 2008. Därmed kan man anta att det var lättare att anpassa sig till förändringen 2010 än till det första skedet.

Tritonia aloitti toimintansa uudessa rakennuksessa Yliopistorannassa, johon kolmen eri kirjaston aineisto sekä henkilökunta siirtyivät eri osoitteista. Tritonian syntyessä yhdistettiin kolmen yliopiston toimintakulttuurit, kahden kieli-

ryhmän kulttuurit, osittain kolmen paikkakunnan eli Vaasan, Turun ja Helsingin kulttuurit ja eri tieteenalojen informaatiokulttuurit. Erityisesti kielirajan ylittäminen koulutusorganisaatioissa oli poikkeuksellista Suomessa ja myös kaksikielisellä Pohjanmaalla. Tritonialla on kaksi erilaista toimialaa, tieteellinen kirjasto ja silloinen Oppimiskeskus, nykyinen EduLab, joka tarjoaa tukea opetushenkilökunnalle tietotekniikan opetuskäytön kehittämiseen sekä opetusmedian tuotantoon.

Tritonian toisen vaiheen muutos, Tritonia 2, kuten sitä suunnitteluvaiheessa työnimenä kutsuttiin – toi lisää ammattikorkeakoulut toimintaan. Tritoniassa toimivat nyt kolmen yliopiston ja kahden ammattikorkeakoulun kirjasto- ja EduLab-toiminnot. Näkyvin muutos oli toimipisteiden lisääntyminen. Kun aiemmin toimittiin yhdessä osoitteessa, yhdistyminen toi lisää kaksi uutta toimipistettä.

Ensimmäistä toimintavuotta 2001 leimasi kirjastojen kokoelmätietokantojen siirtyminen uuteen järjestelmään sekä siirtyminen markoista euroihin. Kokoelmätietokanta oli logiikaltaan hyvin erilainen kuin edeltäjänsä, noin kymmenen vuotta käytössä ollut VTLS-järjestelmä. Henkilökunnalle kirjastojärjestelmän samanaikainen muutos oli haaste, sillä tietokanta ei ole vain luettelo kirjaston aineistosta, vaan se on päivittäinen työkalu kirjastotyössä, ei pelkästään lainaustoiminnassa vaan myös tiedonhaussa, tietoaineiston hankinnassa ja tilausten saapumisen seurannassa. Asiakaspalveluun toi haasteensa myös markkojen ja eurojen yhtäaikainen käyttö.

Tritoniassa jo ennestään toimivien kannalta uusi yhdistyminen vuonna 2010 saattoi tuntua ensimmäisen vaiheen jälkeen helpommalta, kun kirjastojärjestelmä pysyi samana ja käytännön tason muutokset vaikuttavat pienemmiltä. Oletettavasti myös aiempi kokemus muutoksesta helpotti suhtautumisesta uuteen muutokseen. Ammattikorkeakoulujen henkilöstölle muutos oli käytännön tasolla suurempi, sillä eri asiat hoidetaan nyt Tritonian kautta, kun aiemmin toimittiin kirjastonjohtajan kautta ja korkeakoulun kanssa. Lisäksi ammattikorkeakoulukirjaston toiminta laajeni koskemaan koko vaasalaista korkeakouluopetusta. Kyselyn mukaan ammattikorkeakoulun henkilöstön kokemus yhdistymisestä oli kriittisempi kuin yliopistoihin kuuluvan henkilöstön.

Työhyvinvoinnin yhtenä edellytyksenä on kokemus siitä, että henkilöstö tuntee tulevaisuutensa kohdelluksi tasapuolisesti. Hallinnon näkökulmasta Tritonian yhtenäisyydelle luovat haasteensa emokorkeakoulujen erilaiset omistajuussuhteet. Tritonian omistajakorkeakoulut eivät ole yhdistyneet, vain kirjastopalvelut sekä EduLab-tuki yhdistettiin, muuten korkeakoulujen kesken on lähinnä kahdenvälistä yhteistyötä. Ammattikorkeakoulut ovat osakeyhtiömuotoisia ja yliopistot

julkisoikeudellisia yhteisöjä. Henkilöstön kuuluminen eri korkeakouluihin ja siten erilaisiin henkilöstöjärjestelmiin, työehtosopimukseen ja paikallisiin sopimuksiin edellyttää Tritoniassa sopimaan yhteisistä pelisäännöistä, että voitaisiin toimia lakien puitteissa mahdollisimman tasapuolisesti työyhteisössä. Tritonia ei ole juridinen oikeushenkilö, joten esim. aineistohankinnan kilpailutukseen osallistuminen yhteisenä Tritoniana tarvitaan omat sopimukset korkeakoulujen kanssa.

Riitta Viitala kuvaa organisaation muutosta: Muutos vaikuttaa ihmisten elämässä keskeisenä juonenkulkuna aina. Muutama vuosikymmen sitten organisaatioiden muutos oli lineaarista ja eteni siten, että muutokset olivat helposti hallittavissa. Muutoksista on kuitenkin parin viime vuosikymmenen aikana tullut nopeampia ja epälinearisempia. Lipman-Blumen ja Leavitt (2000) väittämien mukaan maailma muuttuu hyvin nopeasti ja organisaatiotkin muuttuvat, mutta paljon maailmaa hitaammin ja organisaatioissa toimivat ihmiset eivät juurikaan muutu.

Toimintaympäristön muutos tuottaa selvän pakotteen ihmisille oppia pois aiemmasta toimintatavasta ja haasteen toimimaan uudella tavalla. Toisaalta osaamisen vahvistuminen tuottaa perustan muutoksille. Muutosta ei voi koskaan hallita täysin, sillä siihen vaikuttavat niin monet tekijät, että näiden vaikutuksia on mahdoton ennakoida. Kun muutosten kohteena ja toteuttajana on joukko ihmisiä, on siinä kysymys psykologisista prosesseista. Organisaatiota koskettava muutos on usein prosessi, jonka vaikutukset heijastuvat organisaatioiden välisiin ja sisäisiin ajattelutapoihin, toimintamalleihin ja järjestelmiin, tehtäväkokonaisuuksiin sekä niissä toimivien ihmisten työnkuviin. (Viitala 2005, 27–30).

Henkilöstökyselyt vuonna 2008 ja vuonna 2010

Vaasan yliopistossa järjestettiin muutosjohtamisen koulutus esimiehille vuoden 2008 aikana, johon Tritonian esimiehetkin osallistuivat. Esimiehet selvittivät koulutuksen puitteissa, miten henkilöstö koki vuoden 2001 muutoksen ja miten suhtaudutaan odotettavissa olevaan ammattikorkeakoulujen yhdistymiseen Tritoniassa. Tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten henkilöstö koki monen organisaation yhteisen laitoksen synnyn, mitä Tritonian ensimmäisistä vuosista ajateltiin ja mitä näkemyksiä henkilöstöllä on tulossa olevasta muutoksesta. Samalla pyrittiin selvittämään, vaikuttaako aikaisemman suuren muutoksen kokeminen siihen, miten suhtaudutaan uuteen muutokseen. Kyselyyn vastasi 22 henkilöä eli yli puolet henkilökunnasta, 14 kuului henkilökuntaan jo ennen vuotta 2001, viisi tuli palvelukseen vuosina 2001–2003 ja kaksi vastaajaa sen jälkeen.

Tritonia 2 aloitti toimintansa 1.1.2010 ja saman vuoden syyskuussa uusittiin kysely hieman suppeampana. Kyselyn taustamuuttujaksi henkilöstö jaettiin ammatti-

korkeakoulujen ja yliopistojen henkilöstöön, johto omaksi ryhmäkseen. Vastaajia oli 41 eli vastausprosentti oli 85 %. Ammattikorkeakoulujen henkilöstö vastasi 100 %, yliopistojen 75 % ja johto 100 %. Tavoitteena oli selvittää, miten henkilöstö arvioi kirjaston päätehtävien ja – työkalujen onnistuneen yhdistymisprosessissa. Näitä ovat: kirjastotietokanta, verkkokokoelmat, painetut kokoelmat, opetus, asiakaspalvelu, verkkosivut ja hallinto. Lisäksi kartoitettiin, millaiseksi työilmapiiri koetaan ja miten henkilöstö kokee sopeutuneensa uuteen organisaatioon.

Kyselyjen tulokset 2008 ja 2010

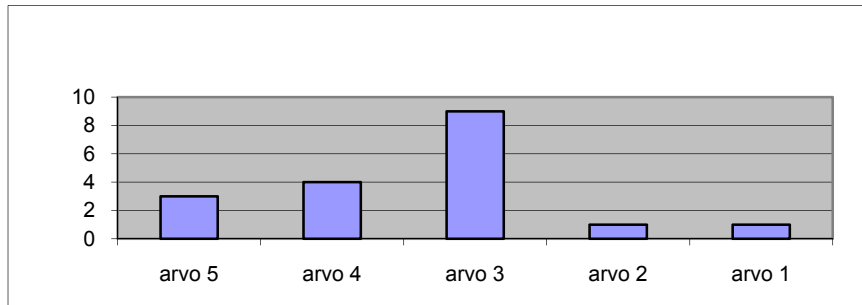
Vuoden 2008 kyselyssä sai asteikolla 1–5 arvioida, miten koettiin palvelut, kokoelmat, organisaatio, työyhteisö, kulttuurien kohtaaminen, kaksikielisyys ja tilat. Sama asteikko oli käytössä vuoden 2010 kyselyssä. Asteikossa numero 5 oli paras mahdollinen ja numero 1 huonoin.

KYSELYJEN TULOKSET	2010	2008
Palvelut	3,5	3,4
Kokoelmat	3,3	2,9
Hallinto/organisaatio	3,1	2,9
Työilmapiiri	3,6	4,1
Sopeutuminen/kulttuurien kohtaaminen	3,8	4,1
KESKIARVO	3,5	3,4

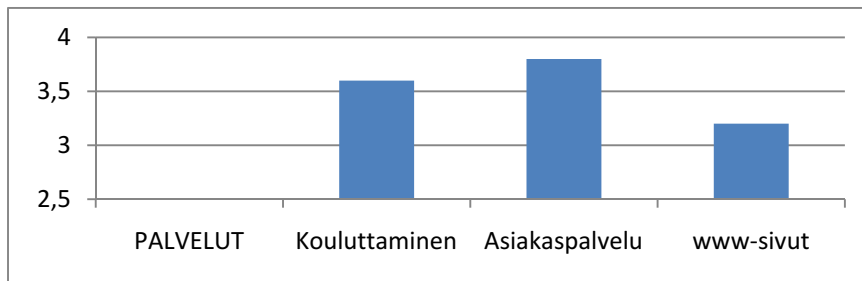
Palvelut

Vuonna 2008 kokemuksia palveluista kysyttiin kokonaisuutena ja vuoden 2010 kyselyssä se jakaantui kouluttamiseen, asiakaspalveluun ja verkkosivuihin. Palveluissa onnistuttiin vuonna 2010 hieman paremmin kuin 2008, keskiarvojen ollessa 3,5 ja 3,4.

Palvelut 2008, keskiarvo 3,4

Palvelut 2010, keskiarvo 3,5

Kyselyissä oli mahdollista antaa sanallisia kommentteja, vuonna 2008 pyydettiin tietoa siitä, mikä toimi hyvin ja mistä voitaisiin luopua. Eniten kiittäviä kommentteja annettiin hyvin toimivasta kaksikielisyydestä. Eräs vastaaja kuvasi kulttuurien kohtaamisen olleen jatkuva oppimisprosessi kaikille ja eräs kertoi kokevansa kielten jo itsessään avaavan uusia tapoja nähdä asioita.

Myönteistä palautetta tuli myös hyvin toimivasta informaatiolukutaidon koulutuksesta. Kahta vuotta myöhemmin todettiin kouluttamisen vievän paljon aikaa ja työvoimaa joka syksy. Tällöin ei myöskään enää ollut mainintoja kaksikielisyydestä, se on ilmeisesti nyt itsestään selvää, jota ei ollut aihetta erikseen mainita. Tritoniassa avattiin uudet verkkosivut tammikuussa 2010, jotka antoivat aihetta muutamaan kommenttiin. Muuttuneet verkkosivut vaativat tottumista, kun tiedot eivät olekaan entisillä paikoillaan. Eräs vastaaja kuvaakin sivujen hioutuneen ajan kanssa helppolukuisemmiksi.

Asiakaspalvelun todettiin sujuvan normaalisti, vaikka asiakkaat lisääntyivätkin ammattikorkeakoulujen mukaan tulon myötä. Vuonna 2008 useampi vastaaja toivoi itsepalvelun lisäämistä. Tällöin suurin määrä kommentteista koski lainaus- ja neuvontapäivystyksiä, joita ehdotettiin kehitettävän entistä enemmän itsepalvelun suuntaan ja resurssien vapautuvan esim. kokoelmatyöhön. Vuoden 2010 asia-

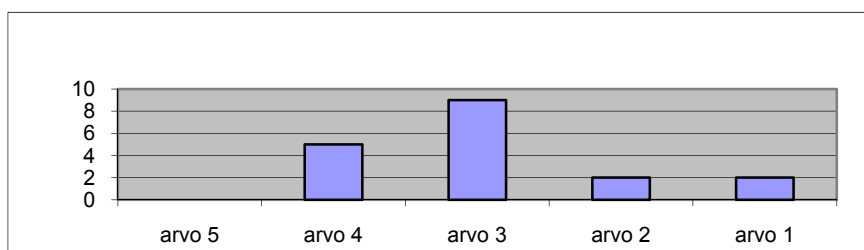
kaspalvelun sujuvuus lieneekin tulosta siitä, että Yliopistorantaan hankittiin toinen lainausautomaatti. Viimeisimmän tilaston mukaan 45 % lainauksista on automaattilainauksia. Neuvontapäivystykset muuttuivat niin, ettei jokaisessa kerroksessa enää ollut henkilökohtaista neuvontaa, vaan päivystys keskittyi kolmanteen kerrokseen. Tämän lisäksi on kehitetty neuvonnan verkkopalvelut ”kysy kirjastonhoitajalta” sekä ”varaa tiedonhaun ohjauspalvelu”.

Kokoelmat

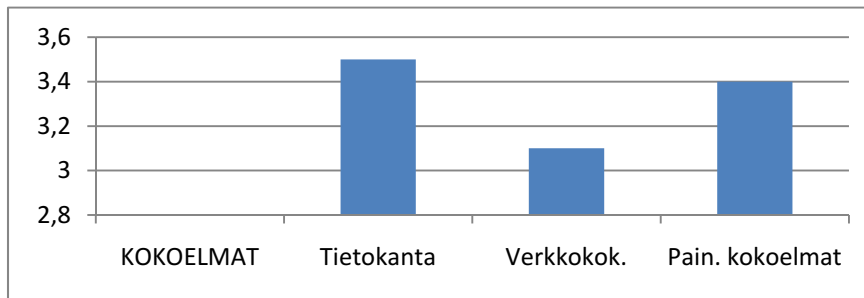
Kirjastoissa on perinteisesti ollut vaikea poistaa aineistoa kokoelmista. Vaikeana pidetään sitä mahdollisuutta, että poisto kohdistuu aineistoon, joita asiakkaat kenties heti seuraavana päivänä kysyvät. Yhtäläillä koetaan uhkana, että poistetaan kenties se ainoa Suomessa oleva kirja. Raine Wilén kuvaa: ”Karsinta ei ole välttämättä kirjastojen arjessa suosittua toimintaa, vaikka sen tärkeys on kiistämätön. Karsintaa vältellään kirjastoissa useista eri syistä: ajanpuute, erehdysten pelko, oletus aineiston mahdollisesta tulevasta käytöstä ja haluttomuus heittää kirjoja pois voivat kaikki vaikuttaa siihen, että karsinta jää tekemättä.” (Savolainen & Janhunen 2010, s.9).

Samalla tavalla kuin muissa kirjastoissa, myös Tritoniassa käydään keskustelua poistoista. Olemme vitsailleetkin meidän kirjastolaisten kärsivän ”Alexandrian kirjastosyndroomaa”. Alexandrian kirjastostahan tuhoutui kaikki arvokas aineisto Julius Caesarin aikana. Ehkä me pelkäämme tekevämme yhtä mittavan tuhon maailman kulttuurille karsiessamme aineistoa. Raine Wilénin mukaan yleispätevää menetelmää karsintaan ei ole, vaan lähtökohtana on kokoelmapolitiikka sekä käyttötilastot. Karsinnan konteksteja ovat kokoelmapolitiikka, käyttäjät ja kokoelmasisällöt (Savolainen & Janhunen 2010, s. 9-10).

Kokoelmat 2008, keskiarvo 2,9

Kokoelmat 2010, keskiarvo 3,3

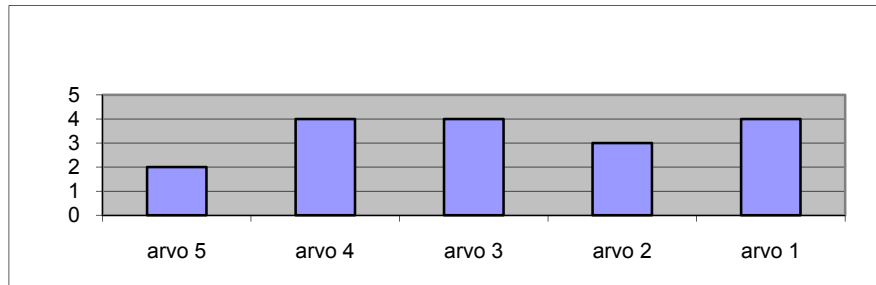
Kyselyjä verrattaessa vuoden 2008 kokoelmia koskevat vastaukset koskettivat erityisesti poistoa ja säilytystä. Osa kommentoijista halusi poistoja lisää elektronisen aineiston lisääntyessä, toiset taas halusivat huomauttaa, että kirjastoissa tarvitaan painettujakin kirjoja, myös vanhempaa aineistoa. Tällöin myös perättiin tiiviimpää yhteistyötä yliopistojen laitosten kanssa, selkeämpää kokoelmastrategiaa eli kokoelmapolitiikkaa ja lisää kokoelmarahaa kirjastolle.

Kokoelmastrategiaa toivottiin myös vuoden 2010 kommenteissa, joissa myös edellytettiin, että yhteiseen strategiaan tulisi kaikkien myös sitoutua. Jos vuoden 2008 kommenttien pääpaino oli kokoelmapoistoissa, niin vuonna 2010 eniten rasittaa verkkokokoelmien paljous. Eräs kommentoija koki olevan erityisen huonoa se, ettei edes henkilökunnalla ole pääsyä kaikkien viiden korkeakoulun elektronisiin aineistoihin ja toinen kommentoi erillisten verkkojen estävän käsitystä yhteisestä kirjastosta. Erityisesti asiakaspalvelussa on hankalaa, kun Tritoniassa ei ole kaikkien emokorkeakoulujen lisensoidut tietokannat ja verkkolehdet käytössä. Asiakkaiden lienee vaikea ymmärtää yhteisen Tritonian olevan elektronisessa aineistossaan kuitenkin niin erillinen. Jos ilmiö koetaan yhteiseksi kokonaisuudeksi, on oletuksena, että kokonaisuuden kaikki osat ovat käytössä kaikilla.

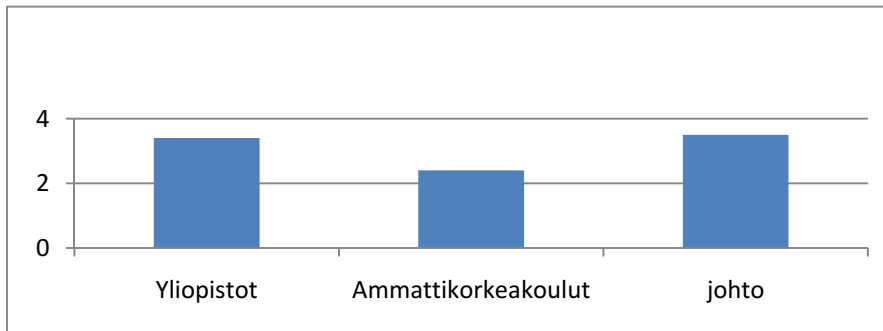
Hallinto, organisaatio

Tritonian organisaatio muuttui 1.1.2010. Ennen ammattikorkeakoulujen mukaan tuloa silloinen Oppimiskeskus oli oma tiimensä, jolla oli päällikkö. Päällikkönsä oli myös kirjaston palveluissa ja kokoelmissa. Tällöin kirjastossa oli aiheenmukaiset tiimit, joissa hoidettiin alan kokoelmatyö, opetus ja neuvonta sekä aineistonhankinta. Uusi organisaatio muodostui hallinnosta, lähi- ja verkkopalveluista sekä koulutus- ja tietoaineistosta. Silloinen Oppimiskeskus, nykyinen EduLab kuuluu koulutus- ja tietoaineistoyksikköön, jolloin kirjaston ja EduLabin koulutukset ovat kootusti saman tiimin alla.

Organisaatio 2008, keskiarvo 2,9

Hallinto 2010, keskiarvo 3,1

Vuosien varsilla oli paljon keskustelua tiimien toimivuudesta, joka näkyi myös vuoden 2008 kyselyssä. Eniten muutosehdotuksia tuli tiimien organisointiin. Työssä koettiin olevan päällekkäisyyksiä, ihmiset tekevät samoja asioita ja joidenkin asioiden koettiin jäävän vähemmälle huomiolle. Kotisivu nähtiin tärkeimpänä tiedotuskanavana ja sen päivittämiselle ei nähty olevan tarpeeksi aikaa. Tiimijako nähtiin hyvänä vain kirjastonhoitajien tehtävissä, joissa aihealueen osaamisesta on hyötyä sisällönkuvailussa, kokoelmatyössä ja aiheenmukaisessa koulutuksessa. Ehdotettiin toiminnallisia tiimejä, jotka muodostuisivat asiakaspalvelu- ja koulutuksiin keskittyvistä tiimeistä sekä enemmän kokoelmatyöhön perehtyvistä hankintatiimeistä.

Ei niin paljon huonoa, ettei olisi jotain hyvääkin. Hyvänä esimerkkinä toimivuudesta ja hyvästä yhteistyöstä mainittiin toiminnalliset yhteisiin palaverihin perustuvat ryhmät kuten ns. refryhmä, joka koostui lähinnä kirjastonhoitajista ja informaatioista. Ryhmässä käsiteltiin kokoelma-, neuvonta- ja koulutusasioita. Pari kommenttia tuli organisaatiosta yleensä, toisen mukaan organisaatiota tulisi nykyaikaistaa ja toisen mielestä organisaatiota on turha pohtia, kun se ei ole

henkilöstön päätettävissä. Päätöksentekojärjestelmä ja asiantuntijoiden vastuut koettiin myös epäselviksi.

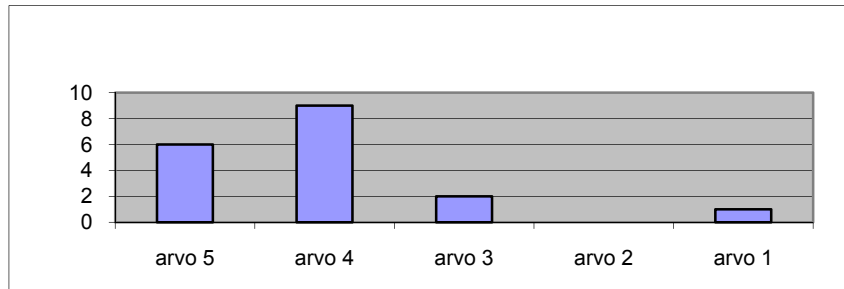
Vuonna 2010 koettiin organisaation ja hallinnon olevan edelleen sekavaa. Nyt tosin ymmärrettiin, ettei sekavuus johdu yksinomaan Tritoniasta, vaan kaikki korkeakoulutkin ovat epävarmuuden tilassa aloittaessaan toimintansa julkisyhteisönä tai osakeyhtiönä. Tritonian asemaa tosin pohdittiin, kun joillekin korkeakouluille Tritonia on erillislaitos ja toisille osa korkeakoulua, jonka asemaa ei erikseen ole määritelty.

Joku kommentoi yksinkertaisimmistakin asioista tulleen vaikeita. Epäselvyyttä on aiheuttanut erillisten toimipisteiden hallinnollinen hoito. Kun kirjastoista tuli osa Tritoniaa, mietityttivät pienet, mutta toiminnan kannalta tärkeät asiat. Kuuluuko kopiokoneen huolto kirjastolle vai korkeakoululle, kenelle kuluu työpisteiden ergonomia, saako kirjoja palauttaa kaikkiin toimipisteisiin, opiskelijoiden tulostuskiintiöt jne. On asioita, joita toimintoja yhdistäessä ei tule ottaneeksi huomioon, vaan niitä havaitaan toiminnan käynnistyessä. Asioiden selvittely näyttäytyy henkilökunnalle epävarmuutena ja sekavana toimintana. On myös merkille pantavaa, että asiakaspalvelussa tapahtuvat muutokset on hyvä aloittaa lukukausien tai vuoden alkaessa eikä keskellä lukukautta.

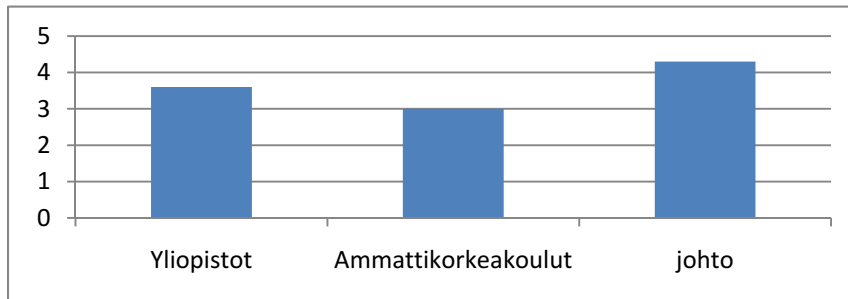
Työilmapiiri

Tritonian kaikki emokorkeakoulut järjestävät säännöllisesti henkilöstölleen työhyvinvoinnin mittauksia. Tritonian alkuvuosina sovittiin, että kaikki tritonialaiset voivat vastata Vaasan yliopiston hyvinvoinnin mittauksiin. Mittauksiin vastaaminen on luonnollisesti vapaaehtoista, joten kaikki eivät halua vastata moniin erillisiin kyselyihin. Tritonian kannalta erilliset kyselyt hankaloittavat koottujen tietojen saamista Tritonian hyvinvoinnista. Keskustelua on käyty siitä, että Tritonia järjestäisi vuosittain oman kyselynsä työhyvinvoinnista henkilökunnalleen, kuten näissä vuosien 2008 & 2010 kyselyissä on tehty, mutta tehokkaampaa olisi pystyä hyödyntämään valmiita mittauksia. Työhyvinvoinnista saadaan silti tietoa Tritonian omilla kehityskeskusteluilla, joita on tarkoitus jatkossakin järjestää vuosittain.

Työyhteisö 2008, keskiarvo 4,1

Työilmapiiri 2010, keskiarvo 3,6

Vuoden 2008 kyselyn mukaan eniten muutosta toivottiin toimenkuvien selkiyttämisiin ja toimivaltaan ja sen delegointiin. Lisäksi toivottiin erilaisia malleja työhyvinvoinnin ja urakehityksen edistämiseen. Kiitosta sai työyhteisö yleensä ja kuuluminen sekä omaan yliopistoon että Tritoniaan. Lisäksi kiiteltiin työryhmien toimintaa.

Vuonna 2010 näkyi epä tietoisuus toiminnasta. Kuluneen vuoden aikana oli lisätty sisäistä tiedotusta mm. pitämällä useampia ns. torstaitreffejä ja henkilökunnan kokouksia, mutta kaikki ohjeistukset eivät tavoittaneet koko henkilöstöä. Kyselyn mukaan osan henkilöstöstä koettiin olevan piittaamaton yhteisistä säännöistä ja aiheuttavan omilla ratkaisullaan hankaluuksia toisten työhön, kokopäiväisistä liukumavapaista toivottiin sääntöjä ja tarkkaa seuranta, joidenkin koettiin olevan liiankin luovia ja ideoivan toimintaa ja näin teettävän töitä turhaan muille. Yleisinä kommentteina työyhteisö sai silti enemmän kiitosta kuin kritiikkiä.

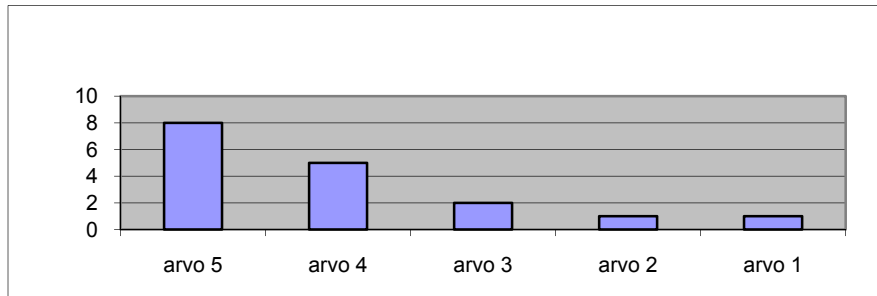
Sopeutuminen

Miten henkilöstö on sopeutunut uuteen organisaatioon ja uuteen kulttuuriin? Edgar Scheinin ajatusta kiteyttäen, kulttuuri on perusolettamusten malli, jonka jokin ryhmä on kehittänyt käsitellessään ulkoiseen sopeutumiseen tai sisäiseen yhdistymiseen liittyvää ongelmaa. Tämä malli on toiminut kyllin hyvin, että sitä voidaan pitää perusteltuna ja siksi opettaa ryhmän uusille jäsenille, siitä muodostuu kulttuuri. (Schein 1985, s. 26).

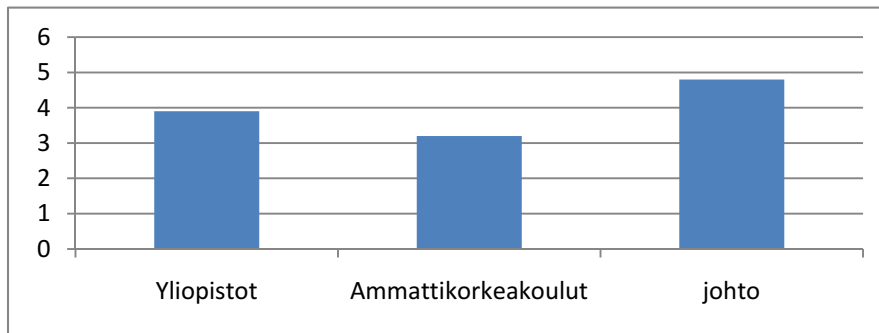
Tritonian ensimmäisessä yhdistymisessä 2001 koko henkilökunnalle oli kaikki yhteisesti uutta, joten yhteinen kulttuuri muodostui hitaasti yhdistäen kaikkien kulttuurit vuosien varrella. Tritonian kulttuuri on kehittynyt yhteisillä keskusteluilla eri toimintatavoista ja näistä syntyneistä ohjeista. Vaikka useissa hyvinvointikyselyissä koettiin lukuisten kokouksien ja palaverien vievän paljon aikaa, ovat ne olleet tärkeitä yhteisten toimintatapojen saavuttamiselle. Niiden tärkeys huomattiin vasta silloin, kun oli edessä uusia muutoksia. Henkilöstö kokikin uuden yhdistymisen kynnyksellä huolta siitä, että pitkään kehitetyt toimintatavat tulisi taas muuttaa. Tutkijoiden mukaan kulttuurin oppiminen onkin ryhmäoppimista, samoin kuin maailmankuvan voi katsoa syntyvän jatkuvan oppimisprosessin tuloksena (esim. Nyman 1995, s. 75).

Nykytilanteessa Tritonian yhteinen kulttuuri lienee välitilassa, sillä oletettavasti erillisillä toimipisteillä on oma kulttuurinsa edelleen voimassa. Scheinin mukaan alakulttuurit ovat syntyvät usein toiminnallisten yksiköiden ympärille. (Laakoli 2005, s. 25). Omissa toimipisteissään toimivalle henkilöstölle muutos lienee ollut hämmentävä, kun työpiste ja työn sisältö säilyy suurin piirtein muuttumattomana, mutta kuitenkin kuuluu uuteen organisaatioon. Henkilöstö totesikin yhteenkuuluvuuden Tritoniaan puuttuvan vielä. Oman haasteensa toimipisteille oletettavasti loi se, että Tritonian toimintatapoja pyrittiin ottamaan käyttöön, mutta henkisesti ei tunnettu olevan tritonialaisia. Muutosten ei koettu olevan tarkoituksenmukaisia. Edelleen Scheinin mukaan organisaation alakulttuurien perustana on yhteiset organisaatioon liittyvät kokemukset. (Laakoli 2005, s. 25). Maailmankuvillamme on pitkä oppimishistoria ja olemme koetelleet niitä useissa tilanteissa, minkä vuoksi ne eivät ole helposti muutettavissa (Nyman 1995, s. 77).

Kulttuurien kohtaaminen 2008, keskiarvo 4,1

Sopeutuminen 2010, keskiarvo 3,8

Kulttuurien kohtaaminen koettiin vuonna 2008 rikastuttavana, työryhmät toimivat hyvin ja oppimiskeskuksen toiminnasta oli hyötyä informaatiolukutaidon opetuksessa. Kulttuurien kohtaaminen ei kuitenkaan mennyt ihan mutkattomasti, havaittiin eri korkeakouluille olevan erilaisia ohjeita ja ulkomaalaisopiskelijoiden opetus kirjaston käyttöön oli puutteellista. Yhteisten periaatteiden ja toimintatapojen muutos edellyttää poisoppimista vanhoista käytännöistä. Nymanin mukaan monet uskomukset muodostuvat käytännössä sovellettaviksi ohjeiksi, jotka saavat lähes standardinomaisen aseman toiminnassamme ja vasta radikaali muutos kykenee muuttamaan näitä käsityksiämme (1995, 77).

Vuoden 2010 kyselyn mukaan työyhteisö oli mielissään uusista työkaverista, mutta samalla koettiin, että perehdyttäminen on jäänyt liian vähälle. Työkuvista oli epäselvyyttä, kuka hoitaa eri toimipisteissä mitään asiaa, kenelle kysyjä ohjataan. Tritonian hallinnolliset käytännöt tuntuivat myös olevan alkuvaiheen sopeutumisongelmia. Tritoniassa oli kehitetty erilaisia tiedottamiskanavia sisäistä viestintää varten, mm. Intranet sekä erilaisia toimintoja varten olevia sähköpostilistoja, joita ei oltu huomattu tarkemmin ohjeistaa. Henkilöstö esitti huolensa siitä, että oli omasta aktiivisuudesta kiinni, kuinka nopeasti oppi talon tavoille.

Filosofi Herakleitos tunnetaan siitä, että hän sanoi, että kukaan ei voi astua kahdesti samaan virtaan, sillä sen enempää astuja kuin virtakaan ei ole sama. ”Me sekä astumme että emme astu samoihin jokiin, olemme ja emme ole.” Henkilökunnan sopeutumista voitaneen arvioida myös kysymällä, onko aiemmista muutoksista ollut hyötyä uuteen muutokseen siirryttäessä. Tällainen kysymys esitettiin vuonna 2008, kun yhdistyminen ammattikorkeakoulujen kirjastojen kanssa on ollut vireillä aktiivisesti syksystä 2007 alkaen. Kertovatko vastaukset siitä, että muutos muuttaa meitä:

- *”Tietää, että asiat hoituu, mutta se vaatii aikaa ja paljon kärsivällisyyttä ja joustavuutta.”*
- *”Tiedossa on lisää työtehtäviä, ehditäänkö kaikkia opettaa muuttuviin työtehtäviin?”*
- *”Uskoa horjuttaa tieto siitä, miten aikaa vievää on saada toiminta joustavaksi ja sujuvaksi – Tritoniassa se kestää vieläkin.”*
- *”Jos on selvinnyt Tritonian alkuajoista ja siitä että kaikkeen tuli muutoksia: tilat, tietokanta, koko kirjastojärjestelmä, työkaverit, kokoelmat, asiakkaat, kieli, raha... niin luulisi selviävän myös amkkien tulosta.”*
- *”Kokemuksista voi saada sellaista hyötyä, että osaa suhtautua muutokseen rauhallisesti...”*
- *”Ehkä osaa ennustaa mielessä ongelmat, ja ne korjataan.”*
- *”Muutos on mahdollisuus, tarjoaa perspektiiviä, mihin verrata uusia muutoksia. Uudet kuviot virkistävät.”*

Työtyytyväisyyskyselyissä ja muissa yhteyksissä Tritoniasta löytyy paljon parannettavaa, mutta ilahduttavaa on, että muutoksiin suhtaudutaan positiivisesti. Uhat tunnistetaan, mutta aikaisemmin koettu muutos näyttää monien mielestä helpottavan suhtautumista uuteen muutokseen.

Filosofi Herakleitos katsoi, ettei aineellisessa todellisuudessa voi olla mitään pysyvää. Siksi hän ajatteli, että muutos on todellista ja pysyväisyys vain harha. Hänelle kaikki oli liikkeessä. ”Kaikki virtaa, mikään ei pysy paikallaan.” Muutoksen maailmassa yksi asia on muuttumaton: taukoamaton muuttuminen. Asiat tekevät kaiken aikaa tilaa toisille eikä mikään ole liikkumatonta.

Lähteitä

- Herakleitos, Yksi ja sama: aforismeja. Suomentanut Pentti Saarikoski. Hki: Otava, 1971
- Laakoli, Kari (2005). Keskijohdon kokemus johtamistyön autonomiasta. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta. Pro gradu-työ. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8479/URN_NBN_fi_jyu-2005389.pdf?sequence=1 (13.7.2011)
- Nyman, Göte & Silén, Markku (1995). Muutoshallinta ja business reengineering käytännössä. Helsinki: Andersen Consulting.
- Palonen, Vuokko & Pöytälaakso-Koistinen Suvipäivi (2009): Kokemuksia kirjastojen yhdistymisestä: Tritonian henkilöstön näkökulmia muutokseen // Signum (2009) 4, siv.20–24.
- Savolainen, Eeva & Janhunen, Sirpa (2010). Kokoelmista vapautetut – Aineiston poistaminen kirjaston kokoelmista, STKS:n kokoelmatyöryhmän seminaari 1.11.2010. Varastokirjasto tiedottaa (2010) 2, s. 8–13. http://www.varastokirjasto.fi/julkaisut/2010_2.pdf (12.7.2011)
- Schein, Edgar (1985). Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Espoo: Welin & Göös.
- Viitala, Riitta (2005). Osaamisen johtaminen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Julkaisemattomat lähteet

- Palonen, Vuokko. Korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen henkilöstön näkökulmasta: Tritonia. Esitys Kansalliskirjaston kirjastoverkkopäivillä 29.10.2010
- Palonen, Vuokko & Pöytälaakso-Koistinen Suvipäivi: Kysely muutostokemuksista ja muutoksesta oppimista – Elektroninen kyselylomake ja sisäiset koosteet.
- Palonen, Vuokko & Pöytälaakso- Koistinen, Suvipäivi: Tritonia 2 – Kysely yhteisen Tritonian toteutumisesta henkilökunnan kannalta – Elektroninen lomake ja sisäiset koosteet.

Risto Autti

Oven avaamisen filosofia – Tritonia 10 vuotta

Oven edessä tietää, että sen takana luonto loppuu.
Ovi erottaa luonnon ja ihmisen tekemän.
Ovi on fysikaalinen kappale, mutta pelkkä aukkokin voi olla ovi,
sisäänkäynti tai uloskäynti,
ovesta siirrytään luonnon tilasta tehtyyn tilaan,
suunniteltuun, rakennettuun ja tarkoitettuun tilaan.
Ovi tarjoaa mahdollisuuden kulkea seinän läpi, joko sisään tai ulos,
sisään vaikkapa tiedekirjastoon, se on mahdollista.

Ihminen on valmistanut miljoonia esineitä
taloja, laatikoita, säiliöitä, kontteja, reppuja
joiden sisällä on, auta armias, lisää esineitä.
Niihin pääsee käsiksi availemalla ovia, kansia, luukkuja, läppiä.
Näiden alustavien huomioiden jälkeen
voidaan pysähtyä tarkastelemaan oven olemassaoloa
ja todeta oven olemista koskeva peruseriaate.
Oven oleminen on seisomista pystyasennossa saranoiden varassa.

Kirjastoon tulijalla on yleensä esitietoa ja tuntumaa kirjastoista ja käsityksiä siitä,
mitä kirjaston sisällä on odotettavissa ja miten siellä toimia.
Kirjastolla on aineellinen ja toiminnallinen identiteetti, ruumis ja henki
henki takaa jatkuvuuden, aineellinen voi vaihtua muuhun muotoon.
Kirjaston käyttäjän päämääränä on tietäminen ja ymmärtäminen.
Kirjat tarjoavat perusteltuja uskomuksia tai uskomusjärjestelmiä
tai niiden perusteltuja vastaväitteitä.
Niitä jotkut väittävät tiedoiksi, toiset taas luuloiksi.
Niin kauan kuin väittely jatkuu, kirjastojen olemassaoloa voi pitää perusteltuna.

Oven toiminta on järjestelmällinen kahdensuuntainen prosessi, auki – kiinni.
Sen toiminta on mekaaninen,
mutta sen merkitys ja tarkoitus on sallia pääsy tiedon lähteille.
Jos Paratiisissa olisi ollut kirjasto, ei olisi tarvinnut turvautua omenan syöntiin.

Tiedon valo loistaa Tritoniasta. – Vetenskapens ljus strålar från Tritonia.
Kuva/Foto: Jussi Tiainen

KIRJOITTAJAT – SKRIBENTER

Peter Ahlroos, PeM, pedagog (undervisningsteknologi) / pedagogi (opetusteknologia), Tritonia. peter.ahlroos@tritoniam.fi

Risto Autti, HuK, kirjastosihteeri / bibliotekssekreterare, Tritonia. risto.autti@tritoniam.fi

Maria Byholm, PeM, pedagog / pedagogi, Tritonia. maria.byholm@tritoniam.fi

Linda-Marie Evertson, PeM, bibliotekarie/kirjastonhoitaja, Tritonia. linda-marie.evertson@tritoniam.fi

Christina Flemming, FM, byråchef (Tritonias servieansvariga) / toimistopäällikkö (Tritonian palveluvastaava) 2002–2009, utbildnings- och samlingschef / koulutus- ja kokoelmapäällikkö 2010–, Tritonia. christina.flemming@tritoniam.fi

Tuula Hakomäki, merkonomi/merkonom, kirjastosihteeri/bibliotekssekreterare, Tritonia. tuula.hakomaki@tritoniam.fi

Ari Hovila, FM, atk-pääsuunnittelija/adb-chefsplanerare, Tritonia. ari.hovila@tritoniam.fi

Helena Hurme, YTT, professor / professori, prefekt / esimies: Institutionen för socialvetenskaper, Åbo Akademi. Ordförande för Planeringsgruppen för biblioteket / Kirjaston suunnitteluryhmän puheenjohtaja 1996-2001. Tritonias direktion / Tritonian johtokunta: medlem / jäsen 2001-, ordförande / puheenjohtaja 2004–2006, 2010–2012. helena.hurme@abo.fi

Jonna Hahto, FM, informaatikko / informatiker, Tritonia. jonna.hahto@tritoniam.fi

Ann-Sofie Källund, PM, FM, översättare-informatör / kääntäjä-tiedottaja, Tritonia. ann-sofie.kallund@tritoniam.fi

Raijaliisa Laakkonen, FT, opetusjohtaja / undervisningsdirektör, Oy Vaasan ammattikorkeakoulu-Vasa yrkeshögskola Ab. Tritonian johtokunta / Tritonias direktion: jäsen-varajäsen – medlem-suppleant 2007–, varapuheenjohtaja / viceordförande 2010–2012. Vaasan korkeakoulukonsortion Edulab-ryhmä / Vasa högskolekonsortiums EduLab-grupp 2008–2010. raijaliisalaakkonen@puv.fi

Christian Nelson, PM, bibliotekarie / kirjastonhoitaja, Tritonia. christian.nelson@tritoniam.fi

Simo Paavilainen, arkkitehti / arkitekt, professor emeritus. Arkkitehtuuritoimisto Käpy ja Simo Paavilainen Oy suunnitteli Tritonian ja Vaasan yliopiston Tervahovin ja Luotsin rakennukset / Arkkitehtuuritoimisto Käpy ja Simo Paavilainen Oy planerade Tritonia-byggnaden och Vasa universitets byggnader Tervahovi och Luotsi. simo.paavilainen@arkpaavilainen.fi

Vuokko Palonen, YTL, kirjastonjohtaja / bibliotekschef, Tritonia. vuokko.palonen@tritoniam.fi

Vesa Perkiömäki, yo-merkonomi / studentmerkonom, kirjastosihteeri / bibliotekssekreterare, Tritonia. vesa.perkiomaki@tritoniam.fi

Suvipaivi Pöytälaakso-Koistinen, FM, hallintopäällikkö / förvaltningschef,

Tritonia. suvipaivi.poytalaakso-koistinen@tritoniam.fi

Eila Rekilä, HTT. Vaasan yliopiston hallintojohtaja / Vasa universitets förvaltningsdirektör 1996–2004. eila.rekila@pp.inet.fi

Sari Seitamaa-Svenns, FM, bibliotekarie / kirjastonhoitaja, Tritonia.

sari.seitamaa-svenns@tritoniam.fi

Ann Carina Tihinen, merkonomi / merkonom, fil.yo / fil.stud., kirjastosihteeri /

bibliotekssekreterare, Tritonia. ann-carina.tihinen@tritoniam.fi.

TRITONIANA
ISSN 1459–1243

Julk. – Publ. Tritonia – Publisher: The Tritonia Academic Library, Vaasa

SARJASSA ILMESTYNEET – UTGIVNA I SERIEN – PUBLISHED IN THE SAME SERIES

1. Suomalaisen miehen kirjasto: Ola Leisténin kokoelman luettelo. 2002. 163 s. ISBN 952-99051-0-6.
2. Poimintoja tieteen historiasta = Plock ur vetenskapens historia / toimittaja = redaktör Vuokko Palonen. 2003. 92 s. ISBN 952-99051-1-4.
3. Pöytälaakso-Koistinen, Suvipäivi, Kirjastokäsiä, lippuja ja tietueita: eräiden luettelointisanojen termistymisen. 2003. 90 s. ISBN 952-99051-2-2.
4. Mäkynen, Mari, Kirjastoyhteistyön kehittäminen: selvitys Vaasan ammattikorkeakoulun kirjaston, Svenska yrkeshögskolans bibliotekin ja Vaasan tiedekirjaston yhteistoiminnan kehittämisestä. 2003. 66 s. ISBN 952-99051-4-9.
5. Hyyryläinen, Esa, Vaasalaisten yliopistojen oppimiskeskuksen arviointi: yliopistoyksiköiden yhteistyö opetuksen kehittämisen sekä tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön tukemisessa = Utvärdering av universitetens gemensamma lärocenter i Vasa: universitetens samarbete kring utvecklande av undervisning och stöd för användning av informations- och kommunikationsteknik. 2004. 34 + 34 s. ISBN 952-99051-5-7.
6. Viergutz, Gudrun, Das Tenorstimmbuch der Trivialschule in Vaasa: ein Beitrag zur Geschichte des Musikunterrichts an den Lateinschulen des Ostseekreises im 17. Jahrhundert. 2004. 244 s. ISBN 952-99051-6-5.
7. Palonen, Vuokko, Verkkodokumenttien funktionaalinen luettelo: teorian ja normistot dokumenttien tunnistamisen ja yhteenliittämisen tukena. 2006. 117 [60] s. ISBN 978-952-99051-7-1.
8. Rintamäki, Katri, Yliopistojen ja niiden kirjastojen yhteiskunnallinen tehtävä 1950–1980-lukujen komiteanmietinnöissä. 2006. 121 s. ISBN 978-952-99051-8-1.
9. Mäkinen, Olli & Holmlund, Susanne & Mikola, Marja, Good and bad in information retrieval – Ethics in information literacy education: case The Tritonia Academic Library, Vaasa. 2008. 52 s. ISBN 978-952-99051-9-5.
10. Medusa Group of Vaasa Consortium of Higher Education, The Nordic Conference on Experience: conference proceedings. 2010. 195 s. ISBN 978-952-67360-0-6.

Myynti – Försäljning – For sale:
Tritonia/ Hallintosihteeri
PL 331, FIN–65101 Vaasa

TRITONIA
10 vuotta
of
years 2011

ISBN 978-952-67360-1-3

ISSN 1459-1243